

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας

Κατεύθυνση: Νεώτερης και Σύγχρονης Ιστορίας

Σοφία Γ. Σταυροπούλου Α.Μ. 1111Μ050

Διπλωματική Εργασία:

**Η έκκληση προστασίας της Ελλάδας προς την Αγγλία το
1825-Ποιοι έγραψαν και πώς παρουσίασαν το γεγονός**

Σύμβουλος Σπουδών: Νίκος Κοταρίδης

Αθήνα 2014

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....	4
Η “Πράξη Υποτέλειας” ως ιστορικό γεγονός.....	4
Ανεπίσημες διπλωματικές κινήσεις πριν την “Πράξη Υποτέλειας”	11
Διαφωνίες και ενστάσεις ως προς την έκκληση προστασίας στην Αγγλία.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	18
ΤΙ ΓΡΑΦΤΗΚΕ ΣΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ	18
Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.....	18
Ιωάννης Γενναίος Κολοκοτρώνης.....	19
Σπυρίδων Τρικούπης.....	20
Κανέλλος Δεληγιάννης	23
Μιχαήλ Οικονόμου.....	26
Φώτιος Χρυσανθόπουλος	27
Δημήτριος Αινιάν.....	28
Παναγιώτης Παπατσώνης.....	29
Λάμπρος Κουτσουνίκας.....	29
Νικόλαος Σπηλιάδης	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.....	32
ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ.....	32
Κωνσταντίνος Κούμας	32
Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος	32
Παναγιώτης Χιώτης	35
Παύλος Καρολίδης	37
Επαμεινώνδας Κ. Κυριακίδης.....	39
Κωνσταντίνος Ν. Ράδος.....	40
Γεώργιος Ασπρέας.....	43
Διονύσιος Κόκκινος	47
Κώστας Καιροφύλας.....	50
Αλέξανδρος Μαζαράκης-Αινιάνος	54
Ιωάννης Κορδάτος.....	56
Σπύρος Μελάς	66
Απόστολος Βακαλόπουλος.....	67

Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτης.....	73
Δημήτρης Φωτιάδης	75
Εμμανουήλ Ι. Ρουκουνάς	77
Τάκης Α. Σταματόπουλος	78
Μιχαήλ Λάσκαρις	83
Τάσος Βουρνάς.....	84
Γεώργιος Βαλέτας.....	87
Πάυλος Β. Πετρίδης.....	88
Δημήτρης Κακαμπούρας	89
Δέσποινα Θεμελή-Κατηφόρη, (μελέτη του Χρήστου Λούκου)	89
Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης	90
Κώστας Κωστής	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.....	94
ΠΩΣ ΕΙΔΑΝ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΤΗΝ “ ΠΡΑΞΗ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑΣ”	94
Francois Charles Hugues Laurent Pouqueville	94
George Jarvis	95
James Emerson.....	95
John Comstock.....	96
Georg Gottfried Gervinus	98
George Finlay.....	99
Gustav Frederick Herzberg	100
Karl Mendelssohn Bartholdy	101
Charles William Crawley.....	101
Christopher Montague Woodhouse.....	103
Olga B. Sparo	104
Douglas Dakin.....	105
Richard Clogg.....	107
David Brewer	108
ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	110
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	112

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έναρξη του έτους 1825 βρήκε την Ελλάδα σε μια εξαιρετικά δεινή κατάσταση. Το 1825 αποτέλεσε μια περίοδο σημαντικών αλλαγών στην πολιτική ζωή της χώρας, κρίσιμων αποφάσεων, αλλά και πολλών απογοητεύσεων. Από τη μια πλευρά οι δυο προηγηθείσες φάσεις του εμφυλίου πολέμου αποτέλεσαν μάστιγα στην ελληνική κοινωνία και στην συνέχιση της Επανάστασης. Από την άλλη, η κακή διαχείριση της πολιτικής και οι εσωτερικές ρήξεις προκάλεσαν την αποτελμάτωση του Αγώνα, κάτι το οποίο κόστισε κατά πολύ σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο.

Πιο συγκεκριμένα, ο δεύτερος εμφύλιος πόλεμος είχε αφενός λήξει, αφετέρου όμως τα χρήματα της πρώτης δόσης του αγγλικού δανείου είχαν διασπαθιστεί για την εξόντωση των ανταρτών και την προσέλκυση κυρίως των ρουμελιώτικων στρατευμάτων. Η Ελλάδα διερχόταν μια φάση διχασμού αλλά και απελπισίας δεδομένου ότι εκτός από την εσωτερική της πόλωση, ο Αγώνας άρχισε σιγά σιγά να συρρικνώνεται. Από την άλλη πλευρά, οι πελοποννησιακές επαρχίες λεηλατήθηκαν από τους κυβερνητικούς με αποτέλεσμα την ηθική έκπτωση των κατοίκων τους, αλλά ταυτόχρονα την ενίσχυση και συνέχιση του διχασμού μεταξύ Πελοποννησίων και Ρουμελιωτών. Όλα αυτά συνετέλεσαν στην παραμέληση του εφοδιασμού των κάστρων και των παραλιών της νοτιοδυτικής Πελοποννήσου, όπου θα έπρεπε να αναμένεται η εισβολή των Αιγυπτιακών στρατευμάτων. Ήταν γεγονός πως η γενική άμυνα των Ελλήνων είχε αδρανοποιηθεί.

Ωστόσο, η ιδέα για τη συνέχιση του απελευθερωτικού Αγώνα δεν έπαψε να υπάρχει, αλλά άρχισε να αναβαπτίζεται στην κοινή γνώμη Ελλήνων και φιλελλήνων. Ειδικότερα στο Ναύπλιο που ήταν η έδρα της κυβερνήσεως, επικράτησε μεγάλη συρροή ξένων οι οποίοι επιθυμούσαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον Αγώνα. Από την εποχή αυτή ξεκίνησε μια καινούρια περίοδος στην πολιτική ζωή της Ελλάδας. Ειδικότερα, οι πολιτικές ζυμώσεις επηρεάστηκαν από τις υποδείξεις και τις επιρροές των μεγάλων ευρωπαϊκών κρατών. Η ανάμιξη βέβαια των ξένων χωρών στα εσωτερικά της Ελλάδας, ήταν κατά κάποιον τρόπο μια σιωπηλή κι ανεπίσημη αναγνώριση του ελληνικού παράγοντα και του ρόλου του απέναντι στη νοτιοανατολική Ευρώπη, στην ανατολική Μεσόγειο και στην Εγγύς Ανατολή. Αυτός λοιπόν ο ρόλος της Ελλάδας ήταν ένα χρήσιμο εργαλείο για τις επεκτατικές βλέψεις των Μεγάλων Δυνάμεων προς την Ανατολή.

Εντούτοις, οι ευρωπαϊκοί παράγοντες δεν χαρακτηρίστηκαν όλοι από την ίδια αγνή ιδεολογική πίστη απέναντι στο ελληνικό ζήτημα. Απεναντίας η εκάστοτε μεγάλη ευρωπαϊκή δύναμη έπραττε ανάλογα με τις υπαγορεύσεις των συμφερόντων της. Η Ρωσία, η Γαλλία και η Αγγλία, με την στάση τους απέναντι στο ελληνικό ζήτημα είχαν όλες δημιουργήσει Έλληνες οπαδούς αλλά και αντιπάλους. Οι οπαδοί βέβαια

εκδηλώθηκαν ακόμα πιο έντονα με την κατοπινή δημιουργία των πολιτικών κομμάτων αγγλικού και γαλλικού.

Στην παρούσα μελέτη λοιπόν, παρουσιάζεται ένα ακανθώδες θέμα που απασχόλησε την ελληνική αλλά και ξένη ιστοριογραφία, το οποίο είναι η έκκληση προστασίας της Ελλάδας προς την Αγγλία το 1825. Το συγκεκριμένο γεγονός αποτέλεσε την έσχατη λύση –κατά την άποψη αρκετών συγγραφέων- η οποία θα έδινε τέλος στις βιαιοπραγίες και λεηλασίες που προκάλεσαν οι επιδρομές του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο, από τον Φεβρουάριο του 1825. Από αρκετούς πολιτικούς αλλά και στρατιωτικούς παράγοντες θεωρήθηκε πως η Αγγλία θα ήταν η μόνη άμεση και σωτήρια δύναμη που θα έδινε παύση σε αυτές τις καταστροφές. Επιπλέον, η Αγγλία θεωρήθηκε από αρκετούς ως μια προνομιούχος ευρωπαϊκή δύναμη με εξαιρετική διπλωματική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα και με τους περισσότερους Έλληνες οπαδούς. Αυτό για πολλούς ήταν ένα αγγλικό επίτευγμα στο οποίο βοήθησαν πολύ τα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα και ο πλούσιος περίγυρος του Α. Μαυροκορδάτου. Στο σημείο αυτό θα επιστήσουμε την προσοχή στις αποφάνσεις Ελλήνων απομνημονευματογράφων και Ελλήνων και ξένων ιστοριογράφων, εκ των οποίων άλλοι επικροτούν την απόφαση της αγγλικής προστασίας θεωρώντας την λυσιτελή, ενώ άλλοι ισχυρίζονται σθεναρά πως ήταν μια πράξη προδοσίας κατά της ήδη κατακερματισμένης Ελλάδας. Η πρωτοβουλία ορισμένων πολιτικών και στρατιωτικών παραγόντων να ζητήσουν την αποκλειστική προστασία της Αγγλίας, θεωρήθηκε και στηλιτεύτηκε από πολλούς ως καθεστώς προτεκτοράτου. Πριν όμως δούμε την άποψη ξεχωριστά του κάθε συγγραφέως, στο πρώτο κεφάλαιο αποδελτιώνεται και περιγράφεται το γεγονός της αγγλικής προστασίας, όπως αυτό καταγράφεται στις ήδη υπάρχουσες πηγές.

Παρ' όλα αυτά, στην παρούσα μελέτη μας ενδιαφέρει περισσότερο να παρουσιάσουμε και όχι να επικρίνουμε τις θέσεις του κάθε αγωνιστή και συγγραφέως που αναφέρθηκε στο εν λόγω γεγονός. Μας ενδιαφέρει πρωτίστως να τις συγκρίνουμε μεταξύ τους, να επισημάνουμε διαφορές, να κατανοήσουμε την ιστοριογραφική διαχείριση του γεγονότος και τη ροή εκείνων των παραγόντων που εν τέλει οδήγησαν στο ψήφισμα της αγγλικής προστασίας.

Η γενική επισκόπηση του θέματος, εξυπηρετεί κυρίως στο να κατανοήσει ο αναγνώστης τη διαδοχή των γεγονότων ύστερα από μια συρροή πληροφοριών που μας παραθέτουν οι συγγραφείς και οι αρχειακές πηγές. Όπως προαναφέραμε στο πρώτο κεφάλαιο αποδελτιώνονται και παρουσιάζονται κατά σειρά οι πληροφορίες που μας παραθέτουν οι απομνημονευματογράφοι και οι ιστορικοί, μέσα από τις οποίες αναδεικνύονται πλευρές της στρατηγικής των Μεγάλων Δυνάμεων για την Ελλάδα και η τακτική εφαρμογής της. Ταυτόχρονα παρουσιάζεται η στάση των επαναστατημένων Ελλήνων και κυρίως οι ενέργειες επιφανών προσωπικοτήτων της εποχής, προκειμένου να προσεγγίσουν τις Μεγάλες Δυνάμεις. Ωστόσο όπως θα

δούμε, η προσέγγιση των Μεγάλων Δυνάμεων από αρκετές προσωπικότητες της Επανάστασης, δεν ξεκίνησε το 1825 αλλά ήδη από την αρχή του Αγώνα. Δηλαδή, πραγματοποιήθηκαν ορισμένες ανεπίσημες ενέργειες προς άλλες ευρωπαϊκές χώρες και όχι αποκλειστικά στην Αγγλία όπως έγινε το 1825. Σε αυτό το σημείο δεν προβάλλεται μόνο η ανασφάλεια των επαναστατημένων Ελλήνων για την έκβαση του Αγώνα, αλλά και οι πρώτες εκδηλώσεις υπέρ των τριών Μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας) οι οποίες συνετέλεσαν στην μετέπειτα πορεία των πρώτων πολιτικών κομμάτων. Επιπλέον, συγκεντρώνονται οι αντιδράσεις ορισμένων σημαντικών προσωπικοτήτων του 19^{ου} αιώνα και ιδίως της Επανάστασης, η οποίες αποτέλεσαν αιτία επιβολής ποινών όπως φυλάκιση, απέλαση και στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων. Σε γενικές γραμμές το ιστορικό γεγονός της εκκλήσεως της αγγλικής προστασίας παρουσιάζεται σε όλες τις πτυχές του, δηλαδή από τις πρώτες συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν για την υπογραφή του μέχρι τις αντιδράσεις και τις ενέργειες που ακολούθησαν για την αποφυγή του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφονται αναλυτικά τα λεγόμενα των αγωνιστών της Επανάστασης οι οποίοι άφησαν ιστορικά απομνημονεύματα και τα οποία χρησιμοποιούνται ως ερμηνευτικός πυρήνας για το πώς αντιλαμβάνονταν οι ίδιοι τις περιστάσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όπως θα δούμε, αποτελεί η πρωθύστερη στάση που κρατούν οι περισσότεροι θέλοντας να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους και στον εμφύλιο αλλά και στην προσφυγή της αίτησης της αγγλικής προστασίας. Συγκεκριμένα αρκετοί απομνημονευματογράφοι δικαιολογούν τη συγκατάθεση τους για την υπογραφή του εγγράφου της αγγλικής προστασίας, ως μοναδική λύση εν όψει των δυσμενών συνθηκών που διερχόταν η Επανάσταση.

Στο τρίτο και στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται με χρονολογική σειρά πρώτα οι Έλληνες συγγραφείς και στη συνέχεια οι ξένοι, οι οποίοι στα συγγραφικά τους έργα αναφέρονται (άλλοι λεπτομερώς και άλλοι πιο γενικά) στο γεγονός της αγγλικής προστασίας. Μεγάλο ενδιαφέρον έχουν οι διαφορές που εντοπίζονται μεταξύ των συγγραφέων ως προς το αν τελικά η αγγλική προστασία θα ήταν τελεσφόρος για το ελληνικό ζήτημα. Σε αυτή την περίπτωση θα δούμε πως οι απόψεις δίστανται, δεδομένου ότι ορισμένοι ιστορικοί θεωρούν πως η έκκληση της αγγλικής προστασίας ήταν η μοναδική λύση. Μια άλλη μερίδα ιστορικών εκφράζει τη δυσαρέσκεια της απέναντι σε αυτό το διάβημα των Ελλήνων, θεωρώντας το ως προδοτική κίνηση και κατά της ελληνικής ανεξαρτησίας. Τέλος μια τρίτη μερίδα συγγραφέων υποστηρίζει πως η αγγλική προστασία ενδεχομένως να επέβαλε καθεστώς προτεκτοράτου στην Ελλάδα, αλλά τη δεδομένη χρονική στιγμή και δεδομένων των χαλεπών συνθηκών του Αγώνα, ήταν η μοναδική λύση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η “Πράξη Υποτέλειας” ως ιστορικό γεγονός

Η έκκληση προστασίας της Ελλάδας προς την Αγγλία, έχει χαρακτηριστεί κι έχει μείνει γνωστή μέχρι σήμερα ως πράξη υποτέλειας ή υποταγής. Ο βαρυσήμαντος αυτός χαρακτηρισμός δόθηκε από αρκετούς μεταγενέστερους συγγραφείς κατά τους οποίους η Ελλάδα το έτος 1825, βρέθηκε πολιτικά και στρατιωτικά σε μια από τις δυσμενέστερες φάσεις της, με αποτέλεσμα να προβεί στην έκκληση προστασίας της Αγγλίας. Το εν λόγω ψήφισμα απασχόλησε όπως θα δούμε παρακάτω αρκετούς συγγραφείς και αποτέλεσε ένα μελανό σημείο της ιστορίας, επειδή από πολλούς θεωρήθηκε παραχώρηση των πολιτικών και ατομικών ελευθεριών των Ελλήνων αποκλειστικά στο έλεος της αγγλικής κυβέρνησης.

Συγκεκριμένα, κατά τα μέσα του 1825 η εισβολή των αιγυπτιακών στρατευμάτων στην Πελοπόννησο αποτέλεσε τη “δαμόκλειο σπάθη” για την ήδη αγωνιζόμενη αλλά και εξασθενημένη Ελλάδα. Οι πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες του Αγώνα, συναισθανόμενοι ότι δεν υπήρχε καμιά ελπίδα να αντιμετωπίσουν τον ισχυρό στρατό του Ιμπραήμ, επιχειρούσαν απελπισμένα να προσελκύσουν μια ξένη δύναμη προς ενίσχυση. Κατά τις δραματικές εκείνες εξελίξεις, η αγγλόφιλη Επιτροπή της Ζακύνθου που απαρτιζόταν από τον Δ. Ρώμα, τον Π. Στεφάνου και τον Κ. Δραγώνα, πήρε την πρωτοβουλία της αιτήσεως της αγγλικής προστασίας εκ μέρους του ελληνικού έθνους.¹ Ωστόσο, σύμφωνα με την άποψη αρκετών συγγραφέων όπως θα δούμε και στα επόμενα κεφάλαια, το ψήφισμα της αγγλικής προστασίας δεν ήταν μια απόφαση που πάρθηκε εν μία νυκτί και ούτε αποκλειστικά από την Επιτροπή της Ζακύνθου. Επιπλέον πολλοί θεωρούν πως οι δυσμενείς συγκυρίες του 1825 ευνόησαν την επίσπευση του ψηφίσματος. Εξ’ όσων γνωρίζουμε, η Αγγλία είχε αποκτήσει πολλούς οπαδούς στον Ελλαδικό χώρο και με κυριότερο εκπρόσωπό της τον Α. Μαυροκορδάτο. Οι αγγλόφιλοι κύκλοι του ελλαδικού χώρου διατηρούσαν άμεση επικοινωνία μεταξύ τους και δρούσαν ανέκαθεν υπέρ της προσέγγισης της αγγλικής κυβέρνησης. Συνεπώς, ένα τόσο μείζον ζήτημα όπως η προστασία της Αγγλίας αποτελούσε μια προ καιρού ανεπίσημη επιθυμία τους, σύμφωνα αρκετούς συγγραφείς. Εντούτοις, εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων διαδραμάτισε ο Ύπατος Αρμοστής των Ιονίων Νήσων Φρεντερίκ Άνταμ, ο οποίος κατά την άποψη αρκετών επιτέλεσε το φερέφωνο της αγγλικής κυβέρνησης και άσκησε σημαντική επιρροή στην Επιτροπή της Ζακύνθου αλλά και στους ελληνικούς αγγλόφιλους κύκλους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί μια πληροφορία που αναφέρει ο Θ. Κολοκοτρώνης στα απομνημονεύματά του σύμφωνα με την οποία, ο Αρμοστής Άνταμ σε συνεννόηση με τον Δ. Ρώμα θέλησαν να μάθουν ποια είναι τα φρονήματά του και να αποσπάσουν πληροφορίες για τις αντιδράσεις του σε περίπτωση προσφυγής της Ελλάδας στη βοήθεια της Αγγλίας. Παράλληλα στην επιστολή αυτή ο Δ. Ρώμας προσπαθούσε να πείσει τον Θ. Κολοκοτρώνη πως καμιά άλλη ευρωπαϊκή δύναμη

¹ Κείμενα- Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης, τόμος Β΄, μέρος πρώτο 1821-1826, Απ. Β. Δασκαλάκη, Αθήνα 1967, σελ. 435

δεν δύνατο να ενδιαφερθεί για το ελληνικό ζήτημα εκτός της Αγγλίας.² Η απάντηση του Θ. Κολοκοτρώνη ενδιέφερε την αγγλική κυβέρνηση η οποία ενδιαφερόταν τοιουτοτρόπως και για παρόμοιες άλλες πληροφορίες που αφορούσαν τα εσωτερικά της ελληνικής πολιτικής, τις διπλωματικές της κινήσεις και πρωτίστως τις πολιτικές κατευθύνσεις των πολιτικών και στρατιωτικών παραγόντων.

Η Αγγλία συγκριτικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις κατείχε μια προνομιούχο θέση απέναντι στην Ελλάδα. Κατά πολλούς ιστορικούς ο συνδετικός κρίκος μεταξύ Ελλάδας και Αγγλίας που καθιστούσε άμεση την επέμβαση της δεύτερης στα εσωτερικά της πρώτης, ήταν τα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα.³ Η άμεση μετάβαση πολιτικών και στρατιωτικών από την Πελοπόννησο στη Ζάκυνθο και στην Κέρκυρα, ευνοούσε τις πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις σε φρενήρεις ρυθμούς. Η προ καιρού προσδοκία αρκετών αγγλόφιλων που ήταν η προστασία της Αγγλίας στην Ελλάδα, κατάφερε να γίνει πράξη και να υπογραφεί ως επίσημο έγγραφο στις 24 Ιουλίου 1825. Ωστόσο, για πολλούς συγγραφείς η προλείανση του εδάφους προκειμένου η Ελλάδα να στραφεί προς την Αγγλία, ήταν κάτι για το οποίο εργαζόταν προ καιρού η ίδια η αγγλική κυβέρνηση.⁴ Αρκετοί συγγραφείς θεωρούν πως η Αγγλία εκμεταλλευόμενη τις δυσχέρειες του Ελληνικού Αγώνα, επιχείρησε με διπλωματικούς τρόπους να οδηγήσει την ελληνική πολιτική και τη στρατιωτική ηγεσία στην απόφαση προσφυγής της αγγλικής προστασίας. Για αρκετούς ιστορικούς μάλιστα, όπως θα δούμε και στα επόμενα κεφάλαια, η Αγγλία διατήρησε μια στάση ουδετερότητας αλλά όχι αποκλειστικής αδιαφορίας για το ελληνικό ζήτημα. Εκείνο που ήθελε να επιτύχει ήταν να είναι πανταχού παρούσα ως παρατηρητής των ελληνικών εξελίξεων, χωρίς όμως να δίνει αφορμές στην Πύλη και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Ο κύριος λόγος ήταν ότι η Αγγλία δεν επιθυμούσε να εμπλακεί σε κανένα πόλεμο που ενδεχομένως θα της κόστιζε. Απεναντίας, επιχειρούσε με την άσκηση εξωτερικής πολιτικής να ικανοποιήσει τα συμφέροντα της. Από αρκετούς συγγραφείς μάλιστα, ο 'Αγγλος Υπουργός Εξωτερικών Γεώργιος Κάνιγκ χαρακτηρίστηκε ως εξαιρετικός διπλωμάτης ο οποίος ακολούθησε μια στρατηγική η οποία είχε σκοπό να ενισχύσει και να εξυψώσει την Αγγλία στα μάτια της υπόλοιπης Ευρώπης.

Πρέπει επιπλέον να επιστήσουμε την προσοχή στο ότι η Ελληνική Επανάσταση είχε αποκηρυχτεί στο Συνέδριο της Βερόνας⁵ από τα κράτη της Ιεράς Συμμαχίας το φθινόπωρο του 1822, ενώ από την άλλη πλευρά η Αγγλία είχε αναγνωρίσει το

² Επιστολή Διονυσίου Ρώμα προς Θεόδωρον Κολοκοτρώνην: «...Εάν σκεφτώμεν ποια από τας ευρωπαϊκάς αυλάς επιθυμεί την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος, εγώ έχω να κρίνω την μόνην Αγγλίαν και τούτο διατί την συμφέρει εις τα πολιτικά και οικονομικά της σχέδια.... Από ετούτας τας αιτίας θεωρούμεν και τα δάνεια και την ελευθερίαν όπου μας δίδουσι να σας βοηθούμεν και να σας συντρέχωμεν. Τώρα, αν θελήσετε να επιτύχετε την ελευθερίαν της Ελλάδος, πρέπει να προσέξετε ακριβώς και να φυλαχθείτε μήπως και σας συκοφαντήσουν άλλην μιαν φοράν οι εχθροί σας πως είστε εναντίον των 'Αγγλων, αλλά να πασχίσετε με πάσαν σας σπουδήν να τους πείσετε, ότι την στερεάν ανεξαρτησίαν του Γένους την ελπίζετε από την μεγαλοψυχίαν της αγγλικής αποφάσεως κατά το εξωτερικόν...» Αρ. 235, Ιστορικών αρχείων Διονυσίου Ρώμα, μετ' εισαγωγής του εκδίδοντος Δ. Γρ. Καμπούρογλου, τόμος Α' 1819-1825, εκ του Τυπογραφείου της Κορίννης, Αθήνα 1901-1906, Ακαδημία Αθηνών

³ Βλ. κεφ. Τρίτο, Δ. Κόκκινος

⁴ 'Ο.π.

⁵ Βλ. Συνέδριο Βερόνας σε παραπομπή 46, Σ. Τρικούπης κεφ. Δεύτερο

εμπόλεμο καθεστώς στην Ελλάδα κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.⁶ Αυτό για κάποιους συγγραφείς απενοχοποίησε την Αγγλία στην ελληνική κοινή γνώμη και την κατέστησε περισσότερο προσφιλή και προσιτή ως προς το ελληνικό ζήτημα. Αυτές βέβαια είναι οι εκτιμήσεις ορισμένων συγγραφέων, θέλοντας να παρουσιάσουν τους λόγους που η Αγγλία έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στην επιλογή των Ελλήνων να αιτηθούν την προστασία της.

Αντισταμάχεται κανείς πως οι διαβουλεύσεις σχετικά με την προσέγγιση της Αγγλίας για την επίλυση του ελληνικού ζητήματος ήταν πάρα πολλές. Η πρώτη όμως επίσημη δήλωση του Α. Μαυροκορδάτου προς τον Γ. Κάνιγκ έγινε τον Αύγουστο του 1824. Συγκεκριμένα, ύστερα από υπόδειξη του Α. Μαυροκορδάτου, ο Γενικός Γραμματέας της Επικρατείας Γ. Π. Ρόδιος, στις 22/24 Αυγούστου 1824 έγραφε επικαλούμενος το ενδιαφέρον της Αγγλίας υπέρ του Ελληνικού Αγώνα.⁷ Στο μεταξύ την ίδια περίοδο ο Α. Μαυροκορδάτος είχε στείλει στο Λονδίνο τον Γ. Σπανιωλάκη προκειμένου να μεταφέρει στον Γ. Κάνιγκ την είδηση ότι η Ελλάδα ήταν πρόθυμη να δεχτεί τη βοήθεια και τις υποδείξεις της αγγλικής κυβέρνησης.

Όπως προαναφέραμε, το επίσημο έγγραφο της αγγλικής προστασίας φέρει την ημερομηνία 24 Ιουλίου του 1825. Το εν λόγω έγγραφο όμως, είχε ήδη συνταχθεί από τις 30 Ιουνίου 1825 από τον Δ. Ρώμα στα γαλλικά⁸, το μετέφρασε ο Π. Θ. Στεφάνου στα ελληνικά και τέλος το αντέγραψε ο Π. Δημητρακόπουλος- Καλάμιος. Στο διάστημα αυτό, ο Σπ. Τρικούπης μετέβη στην Κέρκυρα προκειμένου να συζητήσει με τον Αρμοστή Άνταμ αν ενέκρινε το κείμενο με βάση το περιεχόμενο του, ώστε να προχωρήσει η διαδικασία.⁹ Όταν το έγγραφο εγκρίθηκε από τον Αρμοστή Άνταμ, δόθηκε εντολή στον Χριστόφορο (ή Χρήστο) Ζαχαριάδη να μεταφέρει το ένα αντίγραφο στην Πελοπόννησο προκειμένου να το υπογράψουν όλοι οι στρατιωτικοί, πολιτικοί και κληρικοί παράγοντες και το δεύτερο αντίγραφο δόθηκε στον Παναγιώτη Λεονταρίτη να το μεταφέρει στην Ύδρα. Στις 6/7 Ιουλίου 1825 η οποία ήταν κρίσιμη ημερομηνία για τον Αγώνα στην Πελοπόννησο, υπέγραψαν το έγγραφο ο Θ. Κολοκοτρώνης, ο Α. Ζαΐμης, ο Κ. Δεληγιάννης και αρκετοί άλλοι Πελοποννήσιοι. Αργότερα, στις 22 Ιουλίου το υπέγραψε ο Α. Μιαούλης και οι Υδραίοι και στις 26 Ιουλίου οι Στερεοελλαδίτες οπλαρχηγοί στην Αθήνα. Κάποιοι συγγραφείς όπως θα δούμε παρακάτω, διατείνονται πως ήταν ρητή εντολή να υπογράψουν πρώτοι από όλους ο Θ. Κολοκοτρώνης και ο Α. Μιαούλης, ο μιν ως αρχιστράτηγος ξηράς και ο δε ως αρχιστράτηγος των κατά θάλασσα δυνάμεων. Κάποιοι άλλοι αναφέρουν πως ο Θ. Κολοκοτρώνης θέλησε με δική του

⁶ Δήλωσης της Αγγλικής Κυβερνήσεως περί αναγνώρισεως των Ελλήνων ως εμπόλεμων, Αρ. 36, Κείμενα- Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως, τόμος Β΄, μέρος πρώτο 1821-1826, Απ. Β. Δασκαλάκη, Αθήναι 1967, σελ. 74 και Συνέδριο Βερόνας, βλ. παραπομπή 23 στον Σπ. Τρικούπη, κεφ. δεύτερο

⁷ Βλ. κεφ. Τρίτο, Ι. Κορδάτος

⁸ Όπως θα δούμε παρακάτω, ορισμένοι αναφέρουν ότι το έγγραφο συντάχθηκε στα γαλλικά και κάποιοι άλλοι στα ιταλικά. Σύμφωνα όμως με τα απομνημονεύματα του Ν. Σπηλιόδη το έγγραφο συντάχθηκε στα Γαλλικά, Νικόλαος Σπηλιόδης, Απομνημονεύματα, ήτοι Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως των Ελλήνων, τόμος Β΄, Ινστιτούτο Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, Αθήναι 2007, σελ. 354

⁹ Βλ. κεφ. Τρίτο, Ι. Κορδάτος

πρωτοβουλία να υπογράψει με αυτόν τον τίτλο και πως φιλονίκησε με τον Α. Ζαΐμη τον οποίο κάποιοι άλλοι ήθελαν αυτόν να υπογράψει ως αρχιστράτηγος. Μια άλλη εκδοχή λέει, πως ο Α. Ζαΐμης έπεισε τον Θ. Κολοκοτρώνη να υπογράψει λόγω του κατεπείγοντος και μια άλλη εκδοχή αναφέρει πως όταν πήγε να υπογράψει ο Α. Ζαΐμης, παρατήρησε πως ο Θ. Κολοκοτρώνης είχε ήδη υπογράψει με τον τίτλο του αρχιστράτηγου. Ωστόσο όπως θα δούμε παρακάτω, σε κάποια απομνημονεύματα και σε ορισμένους συγγραφείς αναφέρεται μια φράση που είπε ο Α. Ζαΐμης στον Θ. Κολοκοτρώνη: *«Δια την αγάπην της πατρίδος μου σε υπογράφω και πρόεδρον των κατά ξηράν βουλευτηρίων και αρχηγόν των κατά γήν δυνάμεων.»*¹⁰

Η υπογραφή του εγγράφου της αγγλικής προστασίας για κάποιους δεν ήταν καθόλου εύκολη απόφαση. Επικράτησαν έντονες διαφωνίες και διενέξεις, διότι επρόκειτο για ένα πολύ σοβαρό εθνικό θέμα το οποίο μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία της χώρας, αλλά και να διαλύσει ολόκληρη την Επανάσταση. Εφόσον λοιπόν το έγγραφο είχε ήδη συνταχθεί από την Επιτροπή της Ζακύνθου και εγκριθεί από τον Αρμοστή Άνταμ ένα μήνα νωρίτερα, ο Α. Μαυροκορδάτος, ο Σπ. Τρικούπης και ο Ι. Κωλέττης¹¹ στις 21 Ιουλίου 1825 συναντήθηκαν με τον αρχηγό της αγγλικής μοίρας Λόρδο Άμιλτων προκειμένου να του ανακοινώσουν τα καθέκαστα. Ο Άμιλτων κράτησε μια ουδέτερη στάση στο εν λόγω διάβημα καθώς ο ίδιος όπως ισχυρίστηκε, δεν είχε λάβει συγκεκριμένες οδηγίες από την αγγλική κυβέρνηση. Τους προέτρεψε όμως να απευθυνθούν κατευθείαν στην αγγλική κυβέρνηση και να αποστείλουν το έγγραφο στο Λονδίνο¹². Ταυτοχρόνως, στο διάστημα μεταξύ 20/24 Ιουλίου 1825 ο Α. Μαυροκορδάτος συγκάλεσε έκτακτη συνεδρίαση του Νομοτελεστικού και του Βουλευτικού στο Ναύπλιο, προκειμένου να θέσει προς συζήτηση το θέμα.¹³ Η συγκεκριμένη συνεδρίαση ήταν η ευκαιρία να ανακοινώσει στους υπόλοιπους παράγοντες ότι ο κύβος ερρίφθη και η απόφαση για την αίτηση της αγγλικής προστασίας είχε ήδη παρθεί και δρομολογηθεί. Οι αντιδράσεις και οι έντονες διαφωνίες δεν έλειψαν ούτε κι από αυτή τη συνεδρίαση. Ωστόσο, το εν λόγω υπόμνημα σε κάποια σημεία το τροποποίησαν ώστε να μην θίγονται οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις.¹⁴ Λίγες μέρες αργότερα, την 1^η Αυγούστου 1825 το έγγραφο εγκρίθηκε από το Βουλευτικό και το Νομοτελεστικό και ύστερα από αυτές τις διαδικασίες έπρεπε να λάβει γνώση ο Αρμοστής Άνταμ στον οποίο μεταφέρθηκε έγγραφο με τις υπογραφές όλων των παραγόντων. Το έγγραφο εφόσον εγκρίθηκε επισήμως από την πλειοψηφία, είχε αποκτήσει μια τυπική νομιμοποίηση και ήταν έτοιμο να σταλεί στην αγγλική κυβέρνηση. Η μεταφορά του στην Κέρκυρα πραγματοποιήθηκε από τον Σπ. Τρικούπη και τον Δ. Μιαούλη γιο του Ναυάρχου με ειδική αποστολή. Στη συνέχεια,

¹⁰ Βλ. κεφ. Δεύτερο, Ι. Γ. Κολοκοτρώνης, Κ. Δεληγιάννης, Φωτάκος, Ι. Κορδάτος, Α. Βακαλόπουλος κ.α.

¹¹ Ο Ι. Κωλέττης γνώριζε εξ' αρχής τις ενέργειες υπέρ της αγγλικής προστασίας και ήταν παρών στην συνεδρίαση που συγκάλεσε ο Α. Μαυροκορδάτος. Ωστόσο ο ίδιος προέβη σε αντίστοιχες ενέργειες υπέρ της ενθρόνισης του Γάλλου Δούκα του Νεμούρ. Βλ. απομνημονεύματα Λ. Κουτσονίκα κεφ. Δεύτερο

¹² Βλ. κεφ. Τέταρτο, C.W Crawley ο οποίος αναφέρει ότι ο λόρδος Άμιλτων ήταν ένας από τους πράκτορες των Άγγλων και γνώριζε για την ύπαρξη του εν λόγω εγγράφου ήδη από την αρχή της σύνταξης του από την Επιτροπή της Ζακύνθου

¹³ Υπάρχουν τρεις ημερομηνίες που αναφέρονται ότι κλήθηκε η συνεδρίαση. 20, 22, και 24 Ιουλίου 1825, Βλ. κεφ. Τρίτο, Ι. Κορδάτος, Α. Βακαλόπουλος και Δ. Φωτιάδης

¹⁴ Βλ. κεφ. Τρίτο, Ι. Κορδάτος

η ίδια αποστολή συνέχισε από την Κέρκυρα για το Λονδίνο προκειμένου να παραδοθεί το έγγραφο στον Γ. Κάνιγκ.

Η ρητή εντολή που δόθηκε να υπογράψουν ο Θ. Κολοκοτρώνης και ο Α. Μιαούλης ως αρχιστράτηγοι, ενώ οι υπόλοιποι παράγοντες ως απλοί πολίτες, ερείδεται στην τότε διπλωματική τάξη κατά την οποία οι Άγγλοι δεν αναγνώριζαν εξίσου την κρατική-πολιτική οντότητα με την στρατιωτική. Σύμφωνα με την αναγνώριση της Αγγλίας του ελληνικού εμφύλιου πολέμου καθεστώς όπως προαναφέραμε, η επιστημότητα του εγγράφου κρινόταν πρωτίστως από τις υπογραφές των στρατηγών.

Σχετικά με τα αντίγραφα του κειμένου της εκκλήσεως προστασίας, σύμφωνα με αναφορές που θα δούμε στα επόμενα κεφάλαια, γνωρίζουμε ότι υπήρξαν δυο τα οποία εστάλησαν μέσω του λόρδου Άμιλτων στον πρεσβευτή της Αγγλίας Στράτφορντ Κάνιγκ στην Κων/Πολη, άλλα δυο από τον Σπ. Τρικούπη τα οποία παρέδωσε αυτοπροσώπως στον Φ. Άνταμ και τέλος, άλλα δυο για τον Δ. Μιαούλη τον γιο του ναυάρχου, ο οποίος έπρεπε να τα παραδώσει αυτοπροσώπως στα χέρια του Τ. Κάνιγκ. Ωστόσο, ο Π. Ρόδιος είχε διαβιβάσει άλλο ένα έγγραφο με τη μορφή αναφοράς, η οποία ζητούσε την αγγλική προστασία και απευθυνόταν αποκλειστικά στον Τ. Κάνιγκ. Το συγκεκριμένο έγγραφο, ήταν κάπως διαφοροποιημένο και μαζί με άλλα έγραφε τα εξής: *«Πρός τόν εξοχότατον Κύριον Γ.Κάνιγγ, πρωθυπουργόν της Αγγλίας.... Η κυβέρνησις επάγεται τό έγγραφον, ήθελεν εμμένει εις αυτό τό σύστημα τής σιωπής, αν μία διακοίνωσις τής Άρκτου δέν τήν εβίαζεν να λύσει τήν σιωπήν της. Η διακοίνωσις αύτη, σκοπόν προέθετο να αποφασίση περί τής τύχης τού Ελληνικού Έθνους εναντίον τής θελήσεως τού. Παράδοξος καί απίστευτος τοιαύτη διακοίνωσις, διακοίνωσις τόσο άδίκος, τόσον σκληρά να εξέλθη εκ τού καθινέτου της Ρωσίας αλλά ουχ' ήττον είναι αληθής καί ή διακοίνωσις καί ή πηγή αυτής. Εις τοιαύτην περίστασιν καί τό Ελληνικό Έθνος καί ή διοίκησίς τού, τής οποίας το όργανον έχω εγώ την τιμήν να είμαι, προσφέροντες το σέβας τών τή Βρετανική Μεγαλειότητι δια μέσου της εξοχότητάς σας κηρύττουσι πανδήμως ότι προκρίνουν τον ένδοxon θάνατον παρά τον αισχρόν ζυγόν, υπό τόν οποίον θέλουσι να μας ζεύξωσι...»*¹⁵

Όσον αφορά το πρωτότυπο και επίσημο έγγραφο για το οποίο γίνεται λόγος, αναφέρει το εξής: *«...Το Ελληνικόν Έθνος, δυνάμει της παρούσης πράξεως, θέτει εκουσίως την ιεράν παρακαταθήκην της αυτού Ελευθερίας, Εθνικής Ανεξαρτησίας και πολιτικής αυτού υπάρξεως υπό την μοναδικήν υπεράσπισιν της Μεγάλης Βρετανίας...»*¹⁶ Ωστόσο την πράξη της αγγλικής προστασίας λέγεται ότι δεν

¹⁵ Ι. Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 503

¹⁶ Ιστορικόν αρχείον Διονυσίου Ρώμα, μετ' εισαγωγής του εκδίδοντος Δ. Γρ. Καμπούρογλου, τόμος Α' 1819-1825, εκ του Τυπογραφείου της Κορίννης, Αθήνα 1901-1906, Ακαδημία Αθηνών, σελ. 594-595 και στο The colonies: treating of their value generally of the Ionian islands in particular, by colonel Charles James Napier 1782-1853, "Structures on the administration of sir Frederick Adam",

υπέγραψαν ο Γ. Κουντουριώτης, ο Ι. Κωλέττης, ο Δ. Υψηλάντης, ο Ι. Γκούρας, ο Νικηταράς κ.α. Επιπλέον ορισμένοι συγγραφείς όπως θα δούμε παρακάτω, αναφέρουν ότι δεν υπέγραψε και ο Σπ. Τρικούπης μαζί με τον Α. Μαυροκορδάτο ύστερα από παρότρυνση του Δ. Ρώμα προκειμένου να μην οξύνουν τα πνεύματα της κοινής γνώμης και κατηγορηθούν ως προδότες. Επίσης στα απομνημονεύματα του Ι. Γ. Κολοκοτρώνη αναφέρεται ότι ούτε οι Νοταραίοι υπέγραψαν εφόσον είχαν ήδη αποχωρήσει από την Αλωνίσταινα πριν προλάβει να φτάσει το έγγραφο στα χέρια των στρατηγών. Όμως, στο Αρχείο του Διονυσίου Ρώμα όπου παρατίθεται ολόκληρο το έγγραφο της αγγλικής προστασίας και τα ονόματα των υπογεγραμμένων, αναφέρονται και τα ονόματα του Σπ. Τρικούπη, του Α. Μαυροκορδάτου, του Νικηταρά και των Νοταραίων. Σε αυτή την περίπτωση, θα μπορούσε κάποιος να λάβει υπόψη του την επισήμανση του Κ. Δεληγιάννη και του Φωτάκου περί πλαστογράφησης υπογραφών. Όσον αφορά τον Γ. Κουντουριώτη ο οποίος ήταν μεν αγγλόφιλος αλλά δεν υπέγραψε, λέγεται πως το έκανε όχι επειδή δεν συμφωνούσε με την πράξη της αγγλικής προστασίας, αλλά για λόγους ευθιξίας επειδή ως αρχιστράτηγος των κατά θάλασσαν δυνάμεων υπέγραψε ο Α. Μιαούλης κι όχι εκείνος.¹⁷

Πριν ο Δ. Μιαούλης προλάβει να φτάσει στο Λονδίνο προκειμένου να παραδώσει το έγγραφο στον Γ. Κάνιγκ, στις 29 Σεπτεμβρίου 1825 ο Ι. Ορλάνδος και ο Α. Λουριώτης βρίσκονταν ήδη στο Λονδίνο ως αντιπρόσωποι της Ελλάδας ώστε να συζητήσουν με την αγγλική κυβέρνηση περί του δανείου. Στην εν λόγω συζήτηση, τέθηκε και το ερώτημα στον Γ. Κάνιγκ για το τι επρόκειτο να πράξει σχετικά με την αίτηση της αγγλικής προστασίας. Ο ίδιος απάντησε το εξής: *«Ίσως υπάρξει κάποιο σημείο στον αγώνα, που η Μεγάλη Βρεταννία να μπορέσει να ασκήσει την επιρροή της για να προωθήσει έναν συμβιβασμό μεταξύ των Ελλήνων και της Πύλης, όχι για την απόλυτη ανεξαρτησία της Ελλάδος, γιατί αυτό θα ήταν σαν να τα ζητούσαμε όλα και δεν θα μπορούσε να είναι το αντικείμενο ενός συμβιβασμού...»* Η εν λόγω απάντηση δεν ήταν καθόλου ικανοποιητική στο άκουσμα των Ελλήνων αντιπροσώπων και η ανταπάντησή τους ήταν ότι οι Έλληνες δεν θα ήταν ποτέ δυνατό να συμβιβαστούν και να συνυπάρξουν φιλικά με τους Τούρκους. Επιπλέον, η εμμονή του Γ. Κάνιγκ για διατήρηση της αγγλικής ουδετερότητας τον οδήγησε στην έκδοση διατάγματος που απαγόρευε τη στρατολόγηση Άγγλων υπηκόων σε ξένες δυνάμεις και την εξαγωγή πολεμικού υλικού για χρήση των αντιμαχόμενων στην Ελλάδα, για τους προσεχείς έξι μήνες. Όταν μια εβδομάδα αργότερα ο Δ. Μιαούλης έφτασε στο Λονδίνο με την επίσημη ελληνική έκκληση, δεν κατόρθωσε να δει προσωπικά τον Γ. Κάνιγκ λόγω απουσίας του. Η απάντηση όμως που πήρε

θέματα Adam Frederick - Sir , 1781-1853, Επτάνησα - ιστορία 19ος αι., Μεγάλη Βρετανία - Αποικίες - Πολιτική κα διακυβέρνηση, Ακαδημία Αθηνών

¹⁷ Κείμενα- Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης, τόμος Β΄, μέρος πρώτο 1821-1826, Απ. Β. Δασκαλάκη, Αθήναι 1967, σελ. 437

από το Υπουργείο Εξωτερικών ήταν ίδια με αυτή του Γ. Κάνιγκ στους τρεις Έλληνες αντιπροσώπους.¹⁸

Μια επίσης σημαντική πληροφορία που αναφέρουν οι πηγές, είναι ότι οι δυο απεσταλμένοι αντιπρόσωποι ύστερα από αυτή τη συνάντηση με τον Γ. Κάνιγκ πραγματοποίησαν και δεύτερη συνάντηση στο Παρίσι με τον Δούκα της Ορλεάνης, προκειμένου να του ανακοινώσουν πως οι Έλληνες θα δέχονταν ευχαρίστως το γιό του στον ελληνικό θώκο, με την προϋπόθεση να δαπανήσει χρήματα για τη ναυπήγηση πλοίων και την αποστολή εφοδίων προς την Ελλάδα. Παράλληλα, ο τρίτος απεσταλμένος στο Λονδίνο (μεταξύ των μηνών Μαρτίου-Σεπτεμβρίου 1825) από τον Α. Μαυροκορδάτο, ήταν ο Γ. Σπανιωλάκης ο οποίος κατόπιν εντολών έδρασε υπέρ της ενθρόνισης του Λεοπόλδου του Σαξονικού Κοβούργου, όταν μαθεύτηκε ότι οι γαλλόφιλοι είχαν προβεί στην πρόσκληση του Δούκα του Νεμούρ.¹⁹ Αυτές βέβαια οι κινήσεις εντάσσονται στο πλαίσιο των ανεπίσημων ενεργειών προς άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως θα δούμε παρακάτω. Αντιλαμβάνεται κανείς πως η ενέργεια του Α. Λουριώτη και του Ι. Ορλάνδου να αιτηθούν την αποστολή Γάλλου Μονάρχη, ήταν άκρως αντιφατική ως προς την αρχική αποστολή τους που ήταν η πρόσκληση του Λεοπόλδου του Σαξονικού Κοβούργου και στη συνέχεια η έκκληση για αγγλική προστασία. Ωστόσο, η αυστηρή ουδετερότητα του Γ. Κάνιγκ και η κατάσταση του κατ' επείγοντος στην οποία βρισκόταν η Ελλάδα, συνετέλεσαν σε τέτοιου τύπου ανεπίσημες κινήσεις για άμεση έκκληση βοήθειας από την Ευρώπη.

Σύμφωνα με τις αποφάνσεις αρκετών συγγραφέων, πράγματι η Αγγλία είχε αναγνωρίσει τους επαναστατημένους Έλληνες ως εμπόλεμους, αλλά η ουδετερότητα που διατηρούσε δεν ήταν ουδόλως αρκετή για να διασφαλίσει την ακεραιότητα της χώρας από τις λεηλασίες του αιγυπτιακού στρατού. Στις 13 Οκτωβρίου 1825, ο Γ. Κάνιγκ απάντησε εγγράφως στην έκκληση προστασίας της Ελλάδας προς την Αγγλία απευθυνόμενος στους δυο αρχιστρατήγους, Θ. Κολοκοτρώνη και Α. Μιαούλη. Στην απάντηση του έγραφε: *«Έλαβον δια χειρός του κυρίου Μιαούλη την επιστολήν την οποίαν εκάματε την τιμήν να με διευθύνετε.... Η Αγγλική Κυβέρνησις, εξ' αρχής των υπαρχουσών εχθροπραξιών μεταξύ της Οθωμανικής Πύλης και των Ελλήνων, προεκύρηξε και διετήρησεν αυστηράν και αμερόληπτον ουδετερότητα. Η Μεγάλη Βρεταννία προ πολλού ευρίσκεται*

¹⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτικής Αθηνών τ. ΙΒ' Αθήνα 1975, σελ. 408, και C.W. Crawley κεφ. Τέταρτο

¹⁹ Βλ. Θ. Αιμ. Χριστοδουλίδη, κεφ. Τρίτο και Ο Dakin Douglas αναφέρει πως η κυβέρνηση αποφάσισε να στείλει τον Γ. Σπανιωλάκη στο Λονδίνο στις 11/23 Ιουνίου 1825. Επίσης, πριν φτάσει στο Λονδίνο για να ενεργήσει υπέρ του Λεοπόλδου, είχε πραγματοποιήσει πρώτα μια στάση στο Παρίσι προκειμένου να πληροφορηθεί για τις εξελίξεις περί του Δούκα του Νεμούρ, βλ. κεφ. Τέταρτο και Ο Ν. Σπηλιάδης αναφέρει ότι η αποστολή του Γ. Σπανιωλάκη στο Λονδίνο για την ενθρόνιση του Λεοπόλδου αποφασίστηκε τον Μάρτιο του 1825, Βλ. Νικόλαος Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, ήτοι Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης των Ελλήνων, τόμος Β', Ινστιτούτο Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, Αθήνα 2007, σελ. 333

συδεδεμένη δια συνθηκών τούτων, ως εκ μέρους της Πύλης και υπό την πίστην αυτών τα πρόσωπα, η ιδιοκτησία και τα εμπορικά συμφέροντα μεγάλων εταιρειών, υπηκόων της αυτού μεγαλειότητος, υπερασπίζονται εντός του Οθωμανικού κράτους. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, δεν νομίζει η Αγγλική Κυβέρνησις συνάδον με την καλήν πίστην, ως εκ μέρους της, ουδέ με τας αρχάς των νόμων, δι' ών αί προς άλλα έθνη σχέσεις κανονίζονται και διατηρείται η ειρήνη του κόσμου, να κηρύξει πόλεμον κατά της Πύλης, εν ώ δεν την έδωσεν αυτή ουδεμίαν δικαίαν αφορμήν πάλης. Ουδείς δ' εχέφρων αμφιβάλλει ότι το να παραδεχθή η πρότασις των Ελλήνων κατά την δηλοποίησίν των, ήθελεν είναι πραγματικώς κήρυξις πολέμου εναντίον της Πύλης....»²⁰

Κατά την άποψη πολλών, οι λόγοι που εξηγεί ο Γ. Κάνιγκ στην ανωτέρω επιστολή ήταν προφάσεις προκειμένου να δικαιολογήσει την ουδετερότητα της Αγγλίας. Όπως προαναφέραμε, η αγγλική κυβέρνηση δεν ενδιαφερόταν να εμπλακεί η Αγγλία σε πόλεμο, τουναντίον επεδίωκε να επεμβαίνει πλαγίως στα εσωτερικά της Ελλάδας, χωρίς όμως να δίνει αφορμές στην Πύλη και στις υπόλοιπες αντίπαλες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Εν ολίγοις, οι βλέψεις των Άγγλων στρέφονταν περισσότερο στην επιβολή τους στην Ανατολική Μεσόγειο και λιγότερο στην Ελληνική Επανάσταση. Ωστόσο οι ενέργειες των Ελλήνων υπέρ της αγγλικής προστασίας ενθάρρυναν τον Γ. Κάνιγκ να αποπειραθεί κατά κάποιον τρόπο να λύσει το ελληνικό ζήτημα, αποκομίζοντας φυσικά τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη για την Αγγλία. Περίπου στα μέσα Οκτωβρίου του 1825 ο Γ. Κάνιγκ έστειλε τον εξάδελφό του Στράτφορντ Κάνιγκ ως πρεσβευτή στην Κων/Πολη προκειμένου να διαπιστώσει τις διαθέσεις υποχωρητικότητας των Ελλήνων απέναντι στις κατακτήσεις του Ιμπραήμ αλλά και ταυτόχρονα να πιέσει τους Τούρκους να προβούν σε συμβιβασμούς με τους Έλληνες. Μάλιστα, άφησε να εννοηθεί πως σε περίπτωση επέμβασης της Ρωσίας στην Ελλάδα οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις θα παρέμεναν άπραγες, κάτι το οποίο θα σήμαινε ήττα για την Πύλη.²¹

Ανεπίσημες διπλωματικές κινήσεις πριν την “Πράξη Υποτέλειας”

Όπως προαναφέρθηκε, η υπόθεση της επίσημης εκκλήσεως της αγγλικής προστασίας δεν ήταν απόφαση που πάρθηκε εν μια νυκτί, αλλά σύμφωνα με τις πηγές που θα δούμε παρακάτω, υπήρξαν αρκετοί παράγοντες που συνετέλεσαν στην υπογραφή του εν λόγω εγγράφου. Ωστόσο, δεν θα έπρεπε να παραλείψουμε να αναφέρουμε και ορισμένες από τις ανεπίσημες ενέργειες που

²⁰ Νικόλαος Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, ήτοι Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως των Ελλήνων, τόμος Β', Ινστιτούτο Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, Αθήνα 2007, σελ. 363-364

²¹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτικής Αθηνών τ. ΙΒ' Αθήνα 1975, σελ. 408

πραγματοποιήθηκαν πριν το ψήφισμα της προστασίας, προς άλλες ευρωπαϊκές κατευθύνσεις. Αρκετές προτάσεις για την προστασία της Ελλάδας και της Επανάστασης από την Ευρώπη, ήταν ιδέες που όπως θα δούμε διακινούνταν ήδη από την έναρξη του Αγώνα και αφορούσαν είτε την ενθρόνιση μονάρχη είτε την επέμβαση κάποιας μεγάλης δύναμης υπό όρους.

Ήδη από την έναρξη της Επανάστασης γνωρίζουμε πως η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο ως προς το ελληνικό ζήτημα και υπήρξαν το εφαλτήριο των πολιτικών ζυμώσεων στον ελλαδικό χώρο. Επιπλέον το αβέβαιο της έκβασης του Ελληνικού Αγώνα αλλά και η πολιτική αστάθεια των καιρών ήταν δυο από τους σημαντικότερους παράγοντες που καλλιεργούσαν το αίσθημα της ανασφάλειας, με επακόλουθο τις βλέψεις για προσφυγή σε κάποια ευρωπαϊκή βοήθεια. Η πρώτη ανεπίσημη ενέργεια περί αγγλικής προστασίας που καταγράφεται στις πηγές είναι μια ενέργεια του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη κατά την έναρξη του Ελληνικού Αγώνα, ο οποίος έστειλε επιστολή στον γραμματέα του Άγγλου τοποτηρητή της Ζακύνθου επονομαζόμενο Μερκάτη, ζητώντας του την επέμβαση της Αγγλίας προς ενίσχυση των επαναστατών. Η πράξη αυτή του Π. Μαυρομιχάλη επιβεβαιώνεται από ένα γράμμα του Π. Κρεββατά προς τον Ζακυνθινό Π. Θ. Στεφάνου, με ημερομηνία 16 Απριλίου 1821 (από το Μυστρά). Στο γράμμα αυτό ο Π. Κρεββατάς ως συνεχιστής της ενέργειας του Π. Μαυρομιχάλη όπως ο ίδιος έγραφε, ζητούσε κι αυτός τη μεσολάβηση του Π. Θ. Στεφάνου για την άμεση επέμβαση της Αγγλίας.²²

Ως δεύτερη ανεπίσημη κίνηση υπέρ της προστασίας της Αγγλίας που καταγράφεται στις πηγές, είναι η υπόθεση με τους αδελφούς Ανδρέα και Παναγιώτη Ζαφειρόπουλου που ξεκίνησε το 1822. Συγκεκριμένα υπάρχουν τρεις εκδοχές όπως θα δούμε στα επόμενα κεφάλαια. Στη μια εκδοχή υποστηρίζεται πως κεφαλή αυτής της ανεπίσημης κίνησης προς την Αγγλία ήταν ο Μητροπολίτης Ζακύνθου Πρωτοπαπάς Γαρσώνης²³ και ο Α. Ζαφειρόπουλος, ο οποίος έστειλε επιστολή μέσω του δεύτερου στον Θ. Κολοκοτρώνη προτρέποντας τον να απευθυνθούν στην Αγγλία επιζητώντας την προστασία της. Η πρόταση αυτή ανακοινώθηκε στους πολιτικούς της Πελοποννήσου από τον Ν. Πονηρόπουλο και η Πελοποννησιακή Γερουσία αποφάσισε τη φυλάκιση των δυο αδελφών οι οποίοι ενεπλάκησαν σε ένα τόσο σημαντικό εθνικό ζήτημα. Συνακόλουθα, ο Επίσκοπος Ρέοντος και Πραστού Δ. Παρδάλος, θέλοντας να διαλευκάνει την υπόθεση έσπευσε να συναντήσει τον Π. Γαρσώνη στη Ζάκυνθο και τον προέτρεψε να απαντήσει ενόρκως για το τί ακριβώς συνέβη και αν επρόκειτο η Αγγλία να αναλάβει τέτοιο ρόλο. Ο δεύτερος του απάντησε πως εάν οι Πελοποννήσιοι επιθυμούσαν να μάθουν τι έχει αποφασιστεί, έπρεπε να υποβάλλουν επίσημη ερώτηση προς το Λονδίνο.²⁴ Η δεύτερη εκδοχή για την υπόθεση Ζαφειρόπουλου αναφέρει ότι ο Τ. Μάιτλαντ ήταν ο κύριος παράγοντας που κινούσε τα νήματα. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι ο Αρμυστής

²² Βλ. επιστολή Π. Κρεββατά σε Τ. Σταματόπουλο, κεφ. Τρίτο και Κείμενα- Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης, τόμος Β', μέρος πρώτο 1821-1826, Απ. Β. Δασκαλάκη, Αθήναι 1967, Αρ. 1, σελ. 441-442

²³ Πληροφορίες για τον Πρωτοπαπά Γαρσώνη βλ. παραπομπή 39, απομνημονεύματα Μ. Οικονόμου, κεφ. Δεύτερο

²⁴ Την εκδοχή αυτή αναφέρει ο Μ. Οικονόμου στα απομνημονεύματά του, βλ. κεφ. Δεύτερο

έστειλε τους πράκτορές του στην Πελοπόννησο προκειμένου να παρακινήσουν τον Α. Ζαφειρόπουλο να στείλει αναφορά στα Επτάνησα, η οποία να ζητά την προστασία της Αγγλίας. Ο ίδιος φάνηκε πρόθυμος να βοηθήσει ύστερα από συνεννόηση με τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη και ορισμένους άλλους προύχοντες του Μωριά. Στη συνέχεια, τον έστειλαν στη Ζάκυνθο να συζητήσει για το εν λόγω θέμα με τον αγγλόφιλο Π. Γαρσώνη και εν τέλει να παραδώσει την αναφορά της έκκλησης της αγγλικής προστασίας. Ο Αρμοστής Μάιτλαντ απάντησε θετικά στο αίτημα των Πελοποννησίων -το οποίο ο ίδιος είχε προκαλέσει- με τον όρο όμως να παραχωρηθούν στους Έγγλους όλα τα κάστρα του Μωριά και οι Έλληνες να κρατήσουν μόνο τα εθνικά κτήματα. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση έστειλε στη Ζάκυνθο τον Επίσκοπο Ρέοντος και Πραστού Διονύσιο και τον Καλλίνικο Καστόρχη προκειμένου να διαλευκάνουν την υπόθεση. Οι συγκεκριμένοι παρουσιάστηκαν στη Ζάκυνθο με την πρόφαση να ρωτήσουν τον Π. Γαρσώνη εάν μπορούν να ασφαλιστούν τα κειμήλια του Αγίου Όρους εκεί. Ωστόσο ο πραγματικός λόγος της παρουσίας των δυο απεσταλμένων, ήταν να μάθουν αν είχε δοθεί πράγματι εντολή για την αγγλική προστασία από τον Αρμοστή Μάιτλαντ ή από την αγγλική κυβέρνηση. Παρ' όλα αυτά, η απάντηση που πήραν ήταν ότι έπρεπε να απευθύνουν το ερώτημα τους με επίσημο έγγραφο στον Αρμοστή Μάιτλαντ ή στην αγγλική κυβέρνηση κι όχι σε εκείνον. Εν τέλει, η Γερουσία φυλάκισε αρχικά τον Π. Ζαφειρόπουλο καθώς λέγεται ότι βρέθηκαν ενοχοποιητικά έγγραφα στο σπίτι του και στη συνέχεια συνέλαβαν και τον Α. Ζαφειρόπουλο στην Ανδρίτσαινα ο οποίος κατάφερε να δραπετεύσει κατά την μεταφορά του στην Τρίπολη.²⁵ Υπάρχει ακόμα και μια τρίτη εκδοχή στην οποία κατηγορείται ο Θ. Κολοκοτρώνης ως υπαίτιος της εν λόγω ανεπίσημης κίνησης, θεωρώντας πως αρχικά εκείνος παρακίνησε τον Π. Ζαφειρόπουλο να προβεί σε αυτή την ενέργεια.²⁶

Η επόμενη ανεπίσημη πρόταση που ήρθε στην επιφάνεια των διαβουλεύσεων ένα χρόνο αργότερα και αφορούσε τον ελληνικό θρόνο, εμπνεύστηκε από τον Α. Μαυροκορδάτο. Ο λόγος γινόταν για τον θετό γιο του Μεγάλου Ναπολέοντα τον Ευγένιο. Ο Α. Μαυροκορδάτος από το 1823 διατηρούσε επικοινωνία με τον υπασπιστή Εδουάρδο Ράικεν προκειμένου να κανονίσουν μυστικώς τα διαδικαστικά για τον ερχομό του βασιλιά στην Ελλάδα. Ωστόσο ο εξ αίφνης θάνατος του Ευγένιου ματαίωσε την εν λόγω προσδοκία και ο Α. Μαυροκορδάτος ξεκίνησε ευθύς αμέσως τις επόμενες διαπραγματεύσεις για τον Λεοπόλδο του Σαξονικού Κοβούργου.²⁷ Συγκεκριμένα, όταν διεξάγονταν οι διαπραγματεύσεις για το αγγλικό δάνειο, ο Α. Μαυροκορδάτος έδωσε εντολή στους απεσταλμένους του στο Λονδίνο Α. Λουριώτη και Ι. Ορλάνδο, να ενεργήσουν αναλόγως υπέρ της εκλογής του Λεοπόλδου του Σαξονικού Κοβούργου για τον ελληνικό θρόνο.²⁸ Ωστόσο, όταν ξεκίνησαν αντίστοιχες προτάσεις από τους γαλλόφιλους για την εκλογή του Δούκα του Νεμούρ, ο Α. Μαυροκορδάτος δεν έχασε ευκαιρία και έστειλε τον Γ. Σπανιωλάκη στο Λονδίνο προκειμένου να ζητήσει επειγόντως από τον Γ. Κάνιγκ την εκλογή του

²⁵ Την εκδοχή αυτή αναφέρει ο Τ. Σταματόπουλος, βλ. κεφ. Τρίτο

²⁶ Την εκδοχή αυτή αναφέρει ο Κ. Καιροφύλας, βλ. κεφ. Τρίτο

²⁷ Βλ. Κ. Παπαρρηγόπουλο κεφ. Τρίτο

²⁸ Βλ. Τ. Σταματόπουλο κεφ. Τρίτο

Λεοπόλδου.²⁹ Εν τέλει ο Γ. Κάνιγκ όπως γνωρίζουμε, παρέμεινε σταθερός στην ουδέτερη πολιτική του απέναντι στην Ελλάδα, όσον αφορά και την ενθρόνιση του Λεοπόλδου αλλά και την επίσημη έκκληση προστασίας του 1825.

Αξίζει να σημειωθεί πως Λεοπόλδος του Σαξονικού Κοβούργου δεν δέχτηκε το θρόνο άνευ όρων. Αρχικά επιζητούσε από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις να εγγυηθούν την ανεξαρτησία της Ελλάδος και όχι απλώς να αναγνωρίσουν την Επανάσταση. Επιπλέον έπρεπε να διαθέσουν δάνειο 60 εκατομμύρια χρυσά φράγκα και με την έλευση του μονάρχη να μην αποσυρθούν αμέσως τα γαλλικά στρατεύματα από την Ελλάδα.³⁰ Αντιλαμβάνεται κανείς πως η Αγγλία δεν επιθυμούσε να “προστατεύει” μια εμπόλεμη χώρα, προκειμένου να μην επωμιστεί αποκλειστικά μόνη της τα κόστη του πολέμου. Ωστόσο οι όροι του Λεοπόλδου δεν ευνοήθηκαν από τις επικρατούσες διπλωματικές συγκυρίες της Ευρώπης κι έτσι η πρόταση ματαιώθηκε.

Μια ακόμη αντίστοιχη προσπάθεια για τον ελληνικό θρόνο, έγινε με τον υποψήφιο βασιλέα τον υιό του Δούκα του Νεμούρ από τους Έλληνες γαλλόφιλους, με πρωτοστάτη τον Ι. Κωλέττη και τους αδελφούς Γεώργιο και Σπυρίδωνα Βιτάλη από τη Ζάκυνθο, οι οποίοι από το 1823 ήρθαν σε επαφή με τον Δούκα της Ορλεάνης.³¹ Η πρόταση για τον υιό του Δούκα του Νεμούρ αρχικά έγινε από τους στρατηγούς Roumigny και Sebastian, οι οποίοι διέδιδαν ότι η τύχη της Ελλάδας θα διασφαλιζόταν από αποκλειστικά από τη Γαλλία. Παράλληλα προς τα τέλη του 1825, εστάλη στο Παρίσι ο Αλέξανδρος Αξιώτης προκειμένου να πληροφορηθεί εάν η γαλλική κυβέρνηση ήταν σύμφωνη στο να αναγορευθεί βασιλιάς ο Δούκας του Νεμούρ. Ωστόσο η γαλλική κυβέρνηση απάντησε ότι οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις δεν πρόκειται να επέτρεπαν στη Γαλλία να προβεί σε μια τέτοια ενέργεια που αφορούσε τον ελληνικό θρόνο. Επιπλέον, ορισμένοι συγγραφείς όπως θα δούμε παρακάτω, υποστηρίζουν ότι ο Γάλλος στρατηγός Ρος –τον οποίο θεωρούν το φερέφωνο της γαλλικής κυβέρνησης- ήταν ο άνθρωπος που ενεργούσε με όλα τα μέσα υπέρ της ενθρόνισης του Γάλλου μονάρχη.³² Συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι μοίραζε πολυτελή δώρα όπως χρυσά και αργυρά ρολόγια, κοσμήματα, πιστόλια, εικόνες αλλά και χρήματα προκειμένου να κερδίσει την εύνοια πολλών Ελλήνων υπέρ της Γαλλίας. Παρ’ όλα αυτά, πολλοί δέχονταν τα δώρα, αλλά οι δωροδοκίες του πήγαν εις μάτην αφού η πρόταση για την ενθρόνιση Γάλλου βασιλέα δεν υλοποιήθηκε ποτέ.³³

Μια άλλη ανεπίσημη ενέργεια προς έκκληση βοήθειας, καταγράφεται στις 24 Μαΐου 1825 και αφορά τον Καπετάν Νικόλαο Κεφαλά από τη Ζάκυνθο. Ο Ν. Κεφαλάς σε ένα ταξίδι του στη Ρώμη επιχείρησε να γράψει ένα υπόμνημα στον

²⁹ Ο.π. και Ν. Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα, ήτοι Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως των Ελλήνων, τόμος Β΄*, Ινστιτούτο Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, Αθήναι 2007, σελ. 333

³⁰ Βλ. Μιχαήλ Θ. Λάσκαρις κεφ. Τρίτο

³¹ Βλ. Τ. Σταματόπουλο κεφ. Τρίτο και *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτικής Αθηνών τ. ΙΒ΄ Αθήνα 1975, σελ. 406-407

³² Την άποψη αυτή ενστερνίζεται ο Π. Καρολίδης, βλ. κεφ. Τρίτο

³³ Βλ. Κ. Ράδο κεφ. Τρίτο και Francois Charles Hugues Laurent Pouqueville κεφ. Τέταρτο

Πάπα Λέοντα ΙΒ΄ στο οποίο επιζητούσε τη βοήθεια του Βατικανού στον Ελληνικό Αγώνα και υποσχόταν την υπαγωγή της Ορθοδόξου Εκκλησίας στην Ρωμαιοκαθολική.³⁴ Η εν λόγω ενέργεια ασκήθηκε με πρωτοβουλία του Ν. Κεφαλά χωρίς καμιά οδηγία της ελληνικής κυβέρνησης και μάλιστα του ασκήθηκε έντονη κριτική από τον Α. Κοραή ο οποίος σε επιστολή του προς τον Ι. Ορλάνδο και τον Α. Λουριώτη, στηλίτευσε με αυστηρότητα την απόφαση για την έκκληση της αγγλικής προστασίας, αλλά και ταυτόχρονα την αυθαίρετη αυτή πράξη του Καπετάν Ν. Κεφαλά.³⁵

Τέλος, μια παρόμοια κίνηση υπέρ της Ρωσικής βοήθειας (την ίδια περίοδο που διεξάγονταν ενέργειες υπέρ της αγγλικής προστασίας καθώς ο Ιμπραήμ λεηλατούσε την Πελοπόννησο) πραγματοποιήθηκε από ορισμένους οπλαρχηγούς³⁶ και κληρικούς οι οποίοι διατηρούσαν επαφές με τον Ι. Καποδίστρια και τον προέτρεπαν να μεσολαβήσει στον Τσάρο προκειμένου να επιληφθεί του ελληνικού ζητήματος. Ωστόσο ο Ι. Καποδίστριας απάντησε σε επιστολή του από τη Γενεύη όπου βρισκόταν, ότι δεν δύνατο να πράξει τίποτα.³⁷ Η ουδετερότητα της Ρωσίας και η αδιαφορία -όπως θεωρούν αρκετοί συγγραφείς- του Τσάρου Αλέξανδρου, δημιούργησε πρόσφορο έδαφος στις αγγλόφιλες μερίδες να ενεργούν έτσι ούτως ώστε να αποκτήσουν όλο και περισσότερους οπαδούς υπέρ της Αγγλίας. Έλλωστε, σύμφωνα με τις αποφάνσεις αρκετών, η Ρωσία δεν στάθηκε μόνο απαθής απέναντι στο ελληνικό ζήτημα, αλλά σε περίπτωση που εμπλεκόταν στην Ελληνική Επανάσταση επιθυμούσε να καταστήσει τις ελληνικές περιφέρειες σε ηγεμονίες, κατά τα πρότυπα των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών. Συγκεκριμένα, ο Τσάρος είχε εκδηλώσει ενδιαφέρον ήδη από το 1824 να διαιρεθούν οι επαναστατημένες περιφέρειες σε τρεις ηγεμονίες, την Πελοπόννησο, την Ανατολική Στερεά και τη Δυτική Στερεά.³⁸

Διαφωνίες και ενστάσεις ως προς την έκκληση προστασίας στην Αγγλία

Όπως προαναφέρθηκε, το διάβημα των Ελλήνων να αιτηθούν προστασία παραχωρώντας την πολιτική ύπαρξη και την ανεξαρτησία τους αποκλειστικά στην Αγγλία, αποτέλεσε μείζον εθνικό θέμα και αναστάτωσε μια μεγάλη μερίδα ατόμων, πολιτικών, στρατιωτικών, λογίων και φιλελλήνων. Από αρκετούς όπως θα δούμε

³⁴ Υπόμνημα Καπετάν Ν. Κεφαλά (στην ιταλική): «*In nome Governo Provvisorio e di tutti li Savi Ecclesiastici e Secolari della Grecia sottratta dal giogo del esecrando musulmano..... La supplica della sua Santissima apostolica benedizione, per luie per tutta la Grecia. Amen, amen, amen*», σε Έγγραφα του αρχείου Βατικανού περί της Ελληνικής Επανάστασης, εκδιδόμενα υπό Γεωργίου Ζώρα, τ. Α΄, 1820-1826, Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας-Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1979, Αρ. 185, σελ. 449-457 Και Επιστολή Α. Κοραή σε παραπομπή 182, βλ. Ι. Κορδάτος κεφ. Τρίτο

³⁵ Βλ. Επιστολή Α. Κοραή σε παραπομπή 180, Ι. Κορδάτος κεφ. Τρίτο

³⁶ Σε αυτή την ενέργεια υπέρ της Ρωσίας προέβησαν ο Αναγνωσταράς και ο Νικηταράς. Βλ. Α. Βακαλόπουλος, κεφ. Τρίτο

³⁷ Βλ. Επιστολή Ι. Καποδίστρια σε παραπομπή 34, Ι. Κορδάτος κεφ. Τρίτο

³⁸ Βλ. Ε. Κυριακίδη, κεφ. Τρίτο

παρακάτω, εκδηλώθηκαν έντονες αντιδράσεις και διαφωνίες καθώς η προστασία της Αγγλίας θεωρήθηκε καθεστώς προτεκτοράτου υπό του οποίου κινδύνευαν όλα τα αγαθά του φιλελευθερισμού και της ανεξαρτησίας.

Αρχικά, ένσταση για την πράξη της αγγλικής προστασίας εξέφρασε ο Α. Κοραής, ο οποίος όπως προαναφέραμε στηλίτευσε τις ενέργειες για την προσφυγή βοήθειας στην Αγγλία, σε γράμμα του στον Ι. Ορλάνδο και Α. Λουριώτη οι οποίοι εστάλησαν στο Λονδίνο για τις εν λόγω διαπραγματεύσεις με τον Γ. Κάνιγκ.³⁹

Παράλληλα, ήταν εμφανείς οι έντονες ανησυχίες της Ευρώπης και ιδιαιτέρως η κατακραυγή της Γαλλίας και της Αμερικής, καθώς μια θετική απάντηση της αγγλικής κυβέρνησης στο αίτημα των Ελλήνων, θα ανέτρεπε όλα τα πολιτικά δεδομένα στο ευρωπαϊκό προσκήνιο. Αξίζει να αναφέρουμε την επίσημη έγγραφη διαμαρτυρία της Γαλλίας εκ μέρους του στρατηγού Ρος και της Αμερικής εκ μέρους του Β. Τ. Ουάσιγκτων, η οποία υπεβλήθη στην ελληνική κυβέρνηση στις 24 Ιουλίου 1825 (δηλαδή την ίδια ημερομηνία που φέρει και η επίσημη αναφορά της αγγλικής προστασίας). Στην εν λόγω διαμαρτυρία οι δυο απεσταλμένοι στην Ελλάδα από τα φιλελληνικά κομιτάτα της Γαλλίας και της Αμερικής, εξέφρασαν τη σφοδρή αντίθεση τους στην έκκληση της αγγλικής προστασίας αποκαλώντας την ως μια ενέργεια πολιτικής αυθαιρεσίας. Επιπλέον, την θεώρησαν πράξη ασέβειας προς τους επαναστατημένους Έλληνες οι οποίοι μόχθησαν για την ανεξαρτησία τους αλλά και προς τους φιλέλληνες που συμμετείχαν με ζήλο στον Ελληνικό Αγώνα. Παράλληλα την αποκάλεσαν πραξικοπηματική ενέργεια η οποία ασκήθηκε εκτός των κόλπων της δημοκρατίας και του πολιτεύματος και γι' αυτό το λόγο καλούσαν την ελληνική κυβέρνηση να απολογηθεί στις φιλελληνικές εταιρείες που υποστήριξαν την Επανάσταση, προκειμένου να γνωρίζουν πώς να διαχειριστούν το ζήτημα.⁴⁰

Την ίδια περίοδο διαμαρτυρήθηκε έντονα και ο φιλέλληνας Jean Philippe Paul Jourdain ο οποίος έστειλε έγγραφη αναφορά διαμαρτυρίας προς τα μέλη του Εκτελεστικού Σώματος. Στην εν λόγω αναφορά δεν δικαιολόγησε σε καμιά περίπτωση την πράξη της αγγλικής προστασίας, απεναντίας την αποκάλεσε ευθαρσώς ξεπούλημα της χώρας στους Άγγλους, όπως ακριβώς ένας ιδιοκτήτης ξεπουλά τα κοπάδια του. Επίσης δήλωσε ότι όσοι προέβησαν σε αυτή την ενέργεια, ή είναι αδαείς στην άσκηση πολιτικής ή είναι εχθροί της Ελλάδος και θέλησαν να παραχωρήσουν την ελευθερία της στην Αγγλία.⁴¹ Ύστερα από τις εμβρόντητες αυτές δηλώσεις του Jourdain, η ελληνική κυβέρνηση διέταξε την φυλάκιση του και στη συνέχεια την απέλαση του.

Μια άλλη επίσης σθεναρή διαμαρτυρία εκφράστηκε από τον τότε Υπουργό Δικαιοσύνης Ι. Β. Θεοτόκη, ο οποίος όπως δήλωνε δεν περίμενε κάποιο καλό για την

³⁹ Βλ. Ι. Κορδάτο κεφ. Τρίτο

⁴⁰ Βλ. ολόκληρη τη διαμαρτυρία σε Ι. Κορδάτο κεφ. Τρίτο

⁴¹ Διαμαρτυρία του Γάλλου φιλέλληνα Jourdain δια την αίτησιν αγγλικής προστασίας: «*Η Ελλάς απαλλαγείσα από του πλέον φρικτού δεσποτισμού..... ο οποίος εύχεται υπέρ της ευημερίας και ανεξαρτησίας σας*» Κείμενα- Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης, τόμος Β', μέρος πρώτο 1821-1826, Απ. Β. Δασκαλάκη, Αθήναι 1967, σελ. 490-493

επαναστατημένη Ελλάδα από την μοναρχούμενη Αγγλία. Μάλιστα, στις 22 Αυγούστου 1825 σε ένα γράμμα του στον φίλο του Ανάργυρο Πετράκη, αποκαλούσε το ψήφισμα της αγγλικής προστασίας ως *''συμφωνητικόν της πωλημένης Ελλάδος''*.⁴² Αργότερα, για αυτές του τις δηλώσεις παύτηκε από υπουργός, ενώ ταυτόχρονα κατηγορήθηκε ως προδότης με τον τίτλο *''Εγκληματίας κατά της Επικρατείας''* και φυλακίστηκε μαζί με τον Γ. Αινιάν και τον Ιω. Σούτζο στις φυλακές του Καστελίου. Τον Οκτώβριο του 1825 έστειλαν αίτηση αποφυλάκισης στο Βουλευτικό σώμα, επιζητώντας να τεθούν υπό αστυνομική επίβλεψη καθώς δεν είχε πραγματοποιηθεί δίκη.⁴³

Όσον αφορά τον Ι. Γκούρα, ο οποίος ύστερα από παροτρύνσεις του Δ. Υψηλάντη να μην υπογράψει στο έγγραφο της αγγλικής προστασίας⁴⁴, λέγεται ότι φόρεσε μαύρο φέσι στο κεφάλι προκειμένου να δείξει τη δυσανασχέτηση του απέναντι στο ξεπούλημα της πατρίδας του. Όπως και αρκετοί άλλοι έτσι και ο Ι. Γκούρας ενστερνίστηκε την άποψη ότι αυτή η υπόθεση χαλκεύτηκε με κύριο υπεύθυνο τον Αρμοστή Άνταμ εκμεταλλεόμενος την απελπισία των Πελοποννησίων από τις καταστροφές του Ιμπραήμ. Ο ίδιος μάλιστα δήλωσε εγγράφως πως θεωρεί τον εαυτό του γνήσιο Έλληνα και πως ουδέποτε συμβιβάστηκε με φατριές.⁴⁵

Επιπλέον, ένσταση ως προς την έκκληση της αγγλικής προστασίας εξέφρασε και ο πρόξενος της Αυστρίας Gropius ο οποίος εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της χώρας του, γεγονός που τον έφερε αντιμέτωπο με το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πολιτικού κόσμου, εφόσον όπως προαναφέραμε οι χώρες της Ιεράς Συμμαχίας είχαν αποκηρύξει την Ελληνική Επανάσταση στο συνέδριο της Βερόνας.⁴⁶

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και η κριτική που άσκησε ο Δ. Υψηλάντης στην Γ' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου το 1826, απέναντι στην αγγλική πολιτική, στις ενέργειες των Ελλήνων υπέρ της αγγλικής προστασίας, αλλά και της αποστολής του Στράτφορντ Κάνιγκ στην Κων/Πολη, προκειμένου να επιτύχει τον συμβιβασμό Ελλάδας και Πύλης. Από το βήμα που του δόθηκε, υποστήριξε πως οι Έλληνες δεν θα ήταν ποτέ δυνατό να συμβιβαστούν με τους τυράννους τους και πως η Ελλάδα δεν είχε ποτέ την ανάγκη να κυβερνηθεί από προστάτες όπως η Αγγλία. Απεναντίας δήλωσε με παρρησία, πως οι Έλληνες επιβάλλεται να συνεχίσουν τον πόλεμο της ανεξαρτησίας τους χωρίς να γίνουν δουλοπρεπείς στην Ευρώπη.⁴⁷ Ωστόσο η εν

⁴² Βλ. Α. Βακαλόπουλος, Τ. Βουρνάς και Ι. Κορδάτος κεφ. Τρίτο

⁴³ Αίτησις αποφυλάκισεως, Αρ. 0150435, Αρχείον Ιωάννου Κωλέττη 1774-1847, Αλληλογραφία, έγγραφα δημόσια και ιδιωτικά Επιμέλεια Πλαγιανάκου-Μπεκιάρη Βασιλική, Στεργέλλης Αριστείδης, Αρχιεακή συλλογή ΚΕΙΝΕ, δάνειο του Ιδρύματος Τοσίτσα, Ακαδημία Αθηνών 1996

⁴⁴ Βλ. επιστολή Δ. Υψηλάντη προς Ι. Γκούρα να μην υπογράψει το έγγραφο της προστασίας σε παραπομπή 253, Δ. Φωτιάδης, κεφ. Τρίτο

⁴⁵ Βλ. έγγραφη δήλωση Ι. Γκούρα σε Α. Βακαλόπουλο, κεφ. Τρίτο

⁴⁶ Βλ. Α. Βακαλόπουλο, κεφ. Τρίτο

⁴⁷ Βλ. ολόκληρη τη διαμαρτυρία του Δ. Υψηλάντη σε Αρχεία Εθνικής Παλιγγενεσίας, Εθνικές Συνελεύσεις: Α' εν Επιδαύρω 1821-1822, Β' εν Άστρει 1823, Γ' εν Επιδαύρω 1826, Γ' κατ'

λόγω διαμαρτυρία, του κόστισε τα πολιτικά του δικαιώματα τα οποία στη συνέχεια του αφαιρέθηκαν. Η Γ' Εθνοσυνέλευση με πρόεδρο τον Πανούτζο Νοταρά, ψήφισε ομοθυμαδόν στις 12 Απριλίου 1826 τον αποκλεισμό κάθε πολιτικού δικαιώματος και στρατιωτικού υπουργήματος από τον Δ. Υψηλάντη για το λόγο ότι "καθύβρισε" τους νόμιμους πληρεξούσιους του Έθνους και διαμαρτυρήθηκε για τις πράξεις αυτών.⁴⁸

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΙ ΓΡΑΦΤΗΚΕ ΣΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Επί βασιλείας του Όθωνος ο στρατηγός Θ. Κολοκοτρώνης υπαγόρευσε στο Γεώργιο Τερτσέτη τα απομνημονεύματα του που κυκλοφόρησαν το 1851 με τον τίτλο «*Διήγησις συμβάντων της Ελληνικής φυλής από τα 1770 έως τα 1836*».

Ο Θ. Κολοκοτρώνης ήταν από τους παράγοντες που το 1825 υπέγραψαν το κείμενο της ελληνικής εκκλήσεως για την προστασία της Αγγλίας και μάλιστα με τον τίτλο του αρχιστράτηγου ξηράς. Συγκεκριμένα, στα απομνημονεύματα του, στο σημείο που αναφέρει τις κινήσεις του Ιμπραήμ όταν έκαψε τη Βυτίνα, ο ίδιος με το στρατό του προχώρησε στα Μαγούλιανα και αργότερα στην Καρύταινα. Όμως λόγω της δυσχέρειας της μάχης και της αδυναμίας να αντισταθούν, στη συνέχεια προχώρησαν στα Λαγκάδια της Αλωνίσταινας. Προηγουμένως είχαν αποχωρήσει κάποιοι Κορίνθιοι και ο Ανδρέας Λόντος και παρέμειναν ο Ανδρέας Ζαίμης, ο Κανέλλος Δεληγιάννης, ο Κολιόπουλος, ο Αναγνώστης Παπασταθόπουλος και Αποστόλης Κολοκοτρώνης.

Επιπλέον, αναφέρει πως κάποια στιγμή ήρθε ο Χριστόφορος Ζαχαριάδης με τα γράμματα προκειμένου να υπογράψουν οι εκεί παρευρισκόμενοι το κείμενο που ζητούσε την προστασία της Αγγλίας. Ωστόσο, λόγω των περιστάσεων δεν ήταν εφικτό να συγκεντρωθούν και να το υπογράψουν όλοι μαζί, επομένως υπέγραψαν αυτοί οι έξι και στη συνέχεια έβαλαν και όλων των υπολοίπων τις υπογραφές. Ο Θ. Κολοκοτρώνης δικαιολογεί αυτή την πράξη ως μοναδική λύση για τις δυσμενείς καταστάσεις που περνούσε η χώρα, καθώς επίσης λόγω της απελπισίας που τους διακατείχε, το υπέγραψαν. Στη συνέχεια των απομνημονευμάτων του αναφέρει πιο αναλυτικά το πώς ξεκίνησε η αφορμή και η διαδικασία για την υπεράσπιση της Αγγλίας.

επανάληψιν εν Ερμιόνη και Τροιζήνι 1827, τ. Γ', Βουλή των Ελλήνων, έτος έκδοσης 1971, σελ. 165-166

⁴⁸ 'Ο.π. σελ. 175

Αρχικά ισχυρίζεται πως Ο Δ. Ρώμας σε μια ομιλία που είχε με τον Λόρδο Φρειδερίκο Άνταμ ειπώθηκε το αν είναι δυνατόν να αποσπάσουν τον Θ. Κολοκοτρώνη από το ρωσικό κόμμα, το οποίο οι οπαδοί του Α. Μαυροκορδάτου αποκαλούσαν “αγγλοδιωκτικό”. Στη συνέχεια ο ίδιος ο Δ. Ρώμας ζήτησε από τον Θ. Κολοκοτρώνη να του απαντήσει ποιο είναι το πολιτικό του φρόνημα και ο ίδιος απάντησε πως δεν είναι ούτε “αγγλοδιωκτικός” ούτε “ρωσολάτρης”, απεναντίας θα φανεί δεκτικός και σύμμαχος σε όποιον προσφέρει βοήθεια για τη σωτηρία της χώρας. Στη συνέχεια ο Λόρδος Άνταμ μετέφερε την είδηση στην Αγγλία και ύστερα από λίγες μέρες ειδοποίησε τον Δ. Ρώμα να φτιάξει το σχέδιο των αναφορών το οποίο στάλθηκε να υπογράψει ο Θ. Κολοκοτρώνης και ο Α. Μιαούλης. Το έγγραφο εγκρίθηκε από το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό, καθώς επίσης έπρεπε τον παρόντα νόμο να εκτελέσουν επισήμως οι πρόεδροι της ξηράς και της θάλασσας. Έτσι ο Θ. Κολοκοτρώνης υπέγραψε ως πρόεδρος των ενωμένων επαρχιών της Στερεάς και ως αρχιστράτηγος της Ελλάδος. Ο δε Α. Μιαούλης υπέγραψε ως πρόεδρος των Νήσων και ως ναύαρχος των κατά θάλασσα Ελληνικών Δυνάμεων⁴⁹.

Αντιλαμβανόμαστε πως ο Θ. Κολοκοτρώνης ως ηγέτης του ρωσικού κόμματος τη δεκαετία του 1830, παρουσιάζει την πρωταγωνιστική του συμμετοχή σε μια αγγλόφιλη κίνηση με τρόπο που να δικαιολογεί τη στάση του. Παρουσιάζει δηλαδή και αξιολογεί τα γεγονότα με βάση τις κατοπινές του ιδέες και εμπειρίες και όχι με βάση τις ιδέες του την εποχή που πρωταγωνιστούσε στην κίνηση, η οποία οδήγησε εν τέλει στην “πράξη υποταγής”.

Ιωάννης Γενναίος Κολοκοτρώνης

Μια αναφορά για την πράξη υποτέλειας γίνεται και στα απομνημονεύματα του Ιωάννη Γενναίου Κολοκοτρώνη γιό του αρχιστράτηγου. Ο Γενναίος έγραψε το πρώτο μέρος των απομνημονευμάτων του, το οποίο αποκάλεσε ο ίδιος ως «υπόμνημα» πιθανόν το 1848 και αναφέρεται στην περίοδο από τις αρχές του 1821 ως την έλευση του Όθωνα. Με αυτό το έργο θέλησε να διορθώσει πολλά σημεία από την εκδοθείσα βιογραφία του πατέρα του Θ. Κολοκοτρώνη, από τον Γεώργιο Τερτσέτη. Αρκετά αργότερα, στα τέλη του 1862 υπαγόρευσε και δεύτερο υπόμνημα το οποίο εκτείνεται στις περιόδους 1820 μέχρι 1862. Στο δεύτερο αυτό έργο επιχείρησε να διορθώσει επίσης πολλά λάθη των ιστοριογράφων του Αγώνα κυρίως του Σπυρίδωνα Τρικούπη.

Σχετικά με το έγγραφο της πράξεως υποταγής ο Γενναίος παραθέτει τις ίδιες πληροφορίες με εκείνες του πατέρα του. Συγκεκριμένα αναφέρει πως μετά τη μάχη στους Μύλους και στα Τρίκορφα όπου και ηττήθηκαν οι Έλληνες, οι σπλαρχηγοί κίνησαν για το Διάσελο της Αλωνίσταινας όπου και οχυρώθηκαν. Στις 5 Ιουλίου έφτασε ο Χρήστος Ζαχαριάδης απεσταλμένος από την Επιτροπή της Ζακύνθου για

⁴⁹ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης: Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής από τα 1770 έως τα 1863. Υπαγόρευσε Θεόδωρος Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνης, Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείας, Αθήνησιν 1846, σελ. 155-157

να υπογράψουν το έγγραφο περί προστασίας της Αγγλίας. Αφού το διάβασαν ο Κολοκοτρώνης, ο Ζαΐμης και οι λοιποί, βρήκαν δυσκολίες σε μερικές φράσεις και το άφησαν να το συλλογιστούν αργότερα. Ο Γενναίος κυνηγημένος από τους Τούρκους στα Μαγούλιανα, έφτασε στο στρατόπεδο και βρήκε τον Α. Ζαΐμη και τον Ι. Νοταρά να φιλονικούν λόγω του ότι ο δεύτερος στάθηκε υπαίτιος που αποχώρησαν από τα Μαγούλιανα. Έτσι ο Ι. Νοταράς και ο Α. Λόντος αποχώρησαν και ο Θ. Κολοκοτρώνης, Ο Κ. Δεληγιάννης, ο Δ. Πλαπούτας, ο Απόστολος Κολοκοτρώνης (ανιψιός του στρατηγού) και ο Χ. Ζαχαριάδης που έφερε το έγγραφο κίνησαν για τα Λαγκάδια.

Μετάπειτα, ο Α. Ζαΐμης με τον Γενναίο τους ακολούθησαν με προτροπή του πρώτου, λέγοντας πως πρέπει να συσκεφθούν και να αποφασίσουν για το εν λόγω έγγραφο. Το κείμενο όπως ανέφερε και ο Θ. Κολοκοτρώνης έγραφε δύο πρόσωπα ως προέδρους του κράτους, τον ίδιο και τον Ζαΐμη. Ο Ζαΐμης αποκρινόμενος στον Κολοκοτρώνη του είπε: « *Ο κίνδυνος και η αγάπη της πατρίδος μου με κάμνει να σε υπογράψω πρόεδρον και λοιπά εις ένα επίσημον έγγραφον, εις μίαν μεγάλην τοιούτην αυλήν*». Έτσι υπέγραψε ο Α. Ζαΐμης και όλοι οι λοιποί παρόντες. Επίσης όταν του ζήτησαν να υπογράψει και για τους αποχωρήσαντες Α. Λόντο και Ι. Νοταρά, είπε πως αδυνατεί να μιμείται υπογραφές άλλων και ζήτησε να το κάνει όποιος γνωρίζει. Έτσι οι αδερφοί Δεληγιανναίοι υπέγραψαν για λογαριασμό πολλών απόντων.

Ο Γενναίος επίσης αναφέρει ότι ύστερα από δέκα ημέρες ήρθε στο Ναύπλιο ο Παναγιώτης Λεονταρίτης απεσταλμένος από τη Ζάκυνθο, έχοντας το σχέδιο προκειμένου να εγκριθεί από το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό και να υπογράψουν όχι ως κυβέρνηση αλλά ως πρόκριτοι⁵⁰.

Σπυρίδων Τρικούπης

Ο Σ. Τρικούπης στο έργο του «*Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως*» το οποίο εκδόθηκε πρώτη φορά το 1856, στον 3ο τόμο αναφέρεται ξεκάθαρα στην πράξη υποτέλειας και στις ελληνοαγγλικές σχέσεις. Σχετικά με την πολιτική στάση της Αγγλίας απέναντι στην ελληνοτουρκική πάλη, αναφέρει πως ήταν ουδέτερη και έτοιμη να συνεργήσει μόνο με την προϋπόθεση ειρηνικού συμβιβασμού. Αυτό αποτελεί ένα κοινό σημείο σύμφωνα με αυτά που μας παραθέτει παρακάτω ο Κ. Παπαρρηγόπουλος.

Στη συνέχεια γράφει για την επιτροπή της Ζακύνθου η οποία έστειλε το έγγραφο της έκκλησης προστασίας στο Λονδίνο. Πιο συγκεκριμένα η Επιτροπή της Ζακύνθου Δ. Ρώμας, Π. Στεφάνου και Κ. Δραγώνας, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει “*εργάσθηκαν*” προς όφελος του έθνους. Σύμφωνα με το πώς διοικούσαν η Επτάνησος Πολιτεία δεν ήταν δυνατόν να συγκροτηθεί μια τέτοια επιτροπή χωρίς την πλήρη συγκατάθεση του Μεγάλου Αρμοστή Ιονίων Νήσων Φρειδερίκου Άνταμ,

⁵⁰ Γενναίος Κολοκοτρώνης: Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21’ τ. 1’, 2’ εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1956. Σελ. 127-131

ο οποίος πάντα διηύθυνε και επέβλεπε τέτοιες πράξεις. Η Επιτροπή λοιπόν της Ζακύνθου συνέταξε αυτό το κείμενο και έστειλε δυο παρόμοια το ένα στην Πελοπόννησο με τον Χρήστο Ζαχαριάδη, όπως αναφέρουν και στα απομνημονεύματά τους ο Θ. Κολοκοτρώνης και ο Ι. Κολοκοτρώνης⁵¹ και το δεύτερο στην Ύδρα με τον Παναγιώτη Λεονταρίτη. Η ρητή εντολή ήταν να τα υπογράψουν οι Έλληνες υπό την προεδρία του Θ. Κολοκοτρώνη και του Α. Μιαούλη χωρίς τις παραμικρές προσθαφαιρέσεις, λόγω του ότι η συγκεκριμένη ενέργεια ήταν η μοναδική σωτηρία για τη χώρα.⁵²

Εν συνεχεία, δεν κρίθηκε εύλογο το έγγραφο να σταλεί κατευθείαν στην κυβέρνηση διότι ήταν αδύνατον να το δεχτεί για συνταγματικούς λόγους (παρόλο που μετέπειτα εγκρίθηκε από το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό). Κάποιοι πρόκριτοι της Πελοποννήσου που βρήκε ο Χ. Ζαχαριάδης στην Αλωνίσταινα θέλησαν να υπογράψουν ενώ κάποιοι άλλοι αρνήθηκαν να υπογράψουν το έγγραφο όπως ήταν συντεταγμένο. Εφόσον όμως διέτρεχαν μεγάλο κίνδυνο από τον Ιμπραήμ ο οποίος τους διασκόρπισε και τους κατέτρεχε στην Αλωνίσταινα και στα Μαγούλιανα, απελπίστηκαν και αφού προχώρησαν προς τα Λαγκάδια, οι περισσότεροι από αυτούς δέχτηκαν να υπογράψουν την πράξη αυτή ως “αναγκαίο κακό”. Την ίδια πληροφορία μας παραθέτουν στα απομνημονεύματά τους ο Θ. Κολοκοτρώνης, ο Ι. Κολοκοτρώνης και ο Φ. Χρυσανθόπουλος.⁵³ Αφού λοιπόν υπέγραψαν, στη συνέχεια προσυπέγραψαν και ονόματα αρκετών απόντων. Από Υδραίους και λοιπούς νησιώτες, Στερεοελλαδίτες, τα μέλη του Βουλευτικού, του Νομοτελεστικού και του ανώτατου κλήρου, το έγγραφο υπεγράφη ομόφωνα. Ενώ εκείνοι που δεν υπέγραψαν ήταν ο Ι. Κωλέττης, ο Γ. Κουντουριώτης, ο Ι. Γκούρας και άλλοι δυο-τρεις βουλευτές τους οποίους δεν αναφέρει ο Σ. Τρικούπης.⁵⁴

Αργότερα το έγγραφο στάλθηκε στο Λονδίνο με τον Δημήτριο Μιαούλη. Η κίνηση αυτή επέφερε πολλές αντιδράσεις όπως μας περιγράφει και ο Ι. Κορδάτος αναλυτικά παρακάτω αλλά και ο Ν. Σπηλιάδης στα απομνημονεύματά του. Συγκεκριμένα, ο Σ. Τρικούπης ισχυρίζεται πως η εν λόγω ενέργεια από την πλευρά των Ελλήνων χάλασε τα σχέδια πολλών και κυρίως του εκπροσώπου της γαλλικής κυβέρνησης στρατηγού Ρός ο οποίος είχε άλλες βλέψεις για την Ελλάδα και του Τουνσένδου Ουάσιγκτων ο οποίος ήταν “αυτοχειροτονημένος” επίτροπος των φιλελληνικών εταιρειών Αμερικής, όπως το χαρακτηρίζει. Το θράσος τους σύμφωνα

⁵¹ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης: Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής από τα 1770 έως τα 1863. Υπαγόρευσε Θεόδωρος Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνης, Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως, Αθήνησιν 1846, σελ. 155-157, Γενναίος Κολοκοτρώνης: Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21’ εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1956 σελ. 127-131

⁵² Σπυρίδων Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, τ. 3ος, 2η επιθεωρηθείσα και διορθωθείσα έκδοσις, εκ της εν τη Αυλή του Ερυθρού Λέοντος Τυπογραφίας Ταυλόρου και Φραγκίσκου, Λονδίνο 1860-1862, σελ 261-263

⁵³ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης: Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής από τα 1770 έως τα 1863. Υπαγόρευσε Θεόδωρος Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνης, Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως, Αθήνησιν 1846, σελ. 155-157, Γενναίος Κολοκοτρώνης: Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21’ εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1956 σελ. 127-131, Φώτιος Χρυσανθόπουλος: Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως τ. Β’ εκδοθέντα υπό του Σταύρου Ανδρόπουλου Αεροπαγίτου. Εκδ. Πρέκα Αθήνα 1971, σελ. 164-172

⁵⁴ Σπυρίδων Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, τ. 3ος, 2η επιθεωρηθείσα και διορθωθείσα έκδοσις, εκ της εν τη Αυλή του Ερυθρού Λέοντος Τυπογραφίας Ταυλόρου και Φραγκίσκου, Λονδίνο 1860-1862, σελ. 263

με τους χαρακτηρισμούς του Σ. Τρικούπη, ήταν τέτοιο που έστειλαν ένα απρεπές έγγραφο διαμαρτυρίας προς τα μέλη του Νομοτελεστικού.⁵⁵

Ωστόσο όμως η αγγλική κυβέρνηση απέρριψε αυτή την προσδοκία των Ελλήνων απαντώντας πως κάτι τέτοιο θα επέφερε αδικαιολόγητο πόλεμο μεταξύ αυτής και της Τουρκίας. Παρόλα αυτά, ο Σ. Τρικούπη αναφέρει ότι ο Γ. Κάνιγκ δέχτηκε να προσφέρει την φιλική μεσολάβηση της Αγγλίας.⁵⁶

Πάντως ο Σ. Τρικούπης εκτιμά πως η Ελλάδα έπραξε ορθώς σε αυτή την κίνηση όπως έδειξαν στην πορεία τα πράγματα. Σημειωτέον ότι ήταν ένας από τους πολιτικούς παράγοντες που συνυπέγραψε το κείμενο της πράξης υποτέλειας. Επίσης αναφέρει ότι, φόβος κυριεύσε πολλούς Έλληνες διότι με την πράξη αυτή η Αγγλία θα μπορούσε να κυριεύσει την Ελλάδα με αποτέλεσμα να καταπατηθεί η ανεξαρτησία της. Ο φόβος όμως αυτός δεν είχε λόγο ύπαρξης για τον Σ. Τρικούπη, δεδομένου ότι αν η Αγγλία έπραττε κάτι τέτοιο θα προκαλούσε την αγανάκτηση και ίσως τον πόλεμο και το μίσος των υπολοίπων ευρωπαϊκών δυνάμεων. Παράλληλα πολλοί κατηγορήσαν αυτούς που προέβησαν σε μια τέτοια κίνηση, ζητώντας αποκλειστικά τη βοήθεια της Αγγλίας και όχι ολόκληρης της Ευρώπης. Κάτι αντίστοιχο αναφέρει στα απομνημονεύματά του και ο Κανέλλος Δεληγιάννης.⁵⁷

Επιπλέον, ο Σ. Τρικούπης υποστηρίζει πως ζητήθηκε βοήθεια και από άλλες χριστιανικές αυλές και ιδίως στο συνέδριο της Βερόνας όπου δυστυχώς τα πράγματα απέβησαν ατελέσφορα.⁵⁸ Ήταν επόμενο λοιπόν να προτιμήσουν την ευμενέστερη προς αυτούς δύναμη που εν προκειμένω φάνηκε η Αγγλία. Ο Σ.

⁵⁵ 'Οπ. π., σελ. 263-264, βλ. Ιωάννης Κορδάτος κεφ. Τρίτο, και Ν. Σπηλιάδης απομνημονεύματα, κεφ. Δεύτερο

⁵⁶ Σπυρίδων Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως, τ. 3ος, 2η επιθεωρηθείσα και διορθωθείσα έκδοσις, εκ της εν τη Αυλή του Ερυθρού Λέοντος Τυπογραφίας Ταυλόρου και Φραγκίσκου, Λονδίνο 1860-1862, σελ. 264

⁵⁷ Κανέλλος Δεληγιάννης: Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 3' ' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1957 σελ. 53-55

⁵⁸ Το Συνέδριο της Βερόνας καταδίκασε και την ελληνική επανάσταση, τονίζοντας, μεταξύ άλλων, σε ανακοινωθέν του στις 2 Δεκεμβρίου 1822: «Μέγα πολιτικόν γεγονός εξερράγη περί τα τέλη της τελευταίας συνελεύσεως (του Συνεδρίου του Λάμπιαχ). Ο,τι το ανατρεπτικόν των κοινωνιών πνεύμα ήρχισεν εν τη δυτική χερσονήσω, ό,τι εδοκίμασε να πράξη εν τη Ιταλία, το κατώρθωσεν εις τας ανατολικάς εσχαιάς της Ευρώπης. Καθ' ον καιρόν κατευνάσθησαν αι εν τοις βασιλείοις της Νεαπόλεως και της Σαρδηνίας στρατιωτικάί επαναστάσεις διά της δυνάμεως, ερρίφθη ο επαναστατικός δαυλός εν μέσω της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι άνακτες, έχοντες σταθεράν απόφασιν ν' απωθήσωσι την αρχήν της επαναστάσεως καθ' οποίον μέρος και εν οποία μορφή και αν εφαινετο, έσπευσαν να την καταδικάσωσιν εκ συμφώνου, ασχολούμενοι δε αμεταθέτως εις το έργον της κοινής φροντίδος των, αντέκρουσαν παν ό,τι εδύνατο να τους παρεκτρέψη της οδού των. Αλλ' ακούοντες και την φωνήν της συνειδήσεως και του ιερού χρέους συνηγόρησαν υπέρ των θυμάτων ασυνέτου και εγκληματικού επιχειρήματος. Αι πολλάί και φιλικαί των πέντε αυλών προς αλλήλας διακοινώσεις διαρκούσης της εποχής ταύτης, μιας των σημαντικωτέρων της συμμαχίας των, έφεραν εις σύμπτνοιαν όλας ως προς το ζήτημα της Ανατολής, απέκειτο δε εις την εν Βερώνην συνέλευσιν να καθιερώσει και επιβεβαιώσει τα ορισθέντα. Αι δε σύμμαχοι της Ρωσίας αυλαί ελπίζουν ότι διά των κοινών προσπαθειών θα εξομαλυνθούν τα μέχρι τούδε εμπόδια διά την ευόδωσιν των ευχών αυτών» στο Σπυρίδων Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως, τ. 1ος, 2η επιθεωρηθείσα και διορθωθείσα έκδοσις, εκ της εν τη Αυλή του Ερυθρού Λέοντος Τυπογραφίας Ταυλόρου και Φραγκίσκου, Λονδίνο 1860-1862, σελ. 99-100 και Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτικής Αθηνών τ. ΙΒ' Αθήνα 1975, του Α. Δεσποτόπουλου, σελ. 288-289

Τρικούπης μαζί με τον Α. Μαυροκορδάτο που ήταν γαμπρός του, αποτέλεσαν τους ηγέτες του λεγόμενου αγγλικού κόμματος σε όλη τη διάρκεια της οθωνικής περιόδου, γεγονός που αποδεικνύει τις αγγλόφιλες τάσεις του και την προσπάθεια δικαιολόγησης της πράξης υποτέλειας.

Τέλος, μια σημαντική πληροφορία που αποδεικνύει τον έντονο φιλοαγγλισμό του Σ. Τρικούπη είναι ένα απόσπασμα που έγραψε ο ίδιος στην Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος, το οποίο κυκλοφόρησε στο Ναύπλιο στις 10 Οκτωβρίου 1825. Στο εν λόγω απόσπασμα ο Σ. Τρικούπης επιχειρεί να δικαιολογήσει και να παρουσιάσει στην κοινή γνώμη μέσω του τύπου, τις θετικές πλευρές του ψηφίσματος της αγγλικής προστασίας στο οποίο προέβησαν οι Έλληνες δυο μήνες νωρίτερα. Συγκεκριμένα αναφέρει: *«Μια από τας πρώτας δυνάμεις της Ευρώπης, η Μεγάλη Βρετανία, επίσης εναντία και αυτή κατ' αρχάς, καθώς και αι άλλαι, αφ' ού εγνώρισε την φύσιν, τον χαρακτήρα και τον σκοπόν του ιερού τούτου Αγώνος, δεν άργησε να δώση εις τους Έλληνας αισθητά σημεία ευγενούς, ευθείας και ευμενούς πολιτικής. Είναι βέβαιον ότι χωρίς δάνεια, η Ελλάς εχάνετο προ καιρού αφεύκτως..... Όλη λοιπόν μια ψυχή και μια γνώμη (αναφερόμενος στην Ελλάδα) αποφασίζει να επικαλεστεί ξένην υπράσπισιν. Αφ' ού άλλοτε απερρίφθη από όλας τας μεγάλας δυνάμεις.... Τι έπρεπε λοιπόν να κάμη; Έπρεπε να εκλέξει τότε μιαν από αυτάς τας δυνάμεις και ποιαν; Εκείνη η οποία εφαιnéτο και ήτον πραγματικώς ευνοϊωτέρα από τας άλλας εις την Ελλάδα και όπου ημπορούσε να συντελέση ευτυχέστερα εις την ελευθερίαν της. Τοιαύτη ήτον η Μεγάλη Βρετανία και δια τους ανωτέρω λόγους και δια την θέσιν της ιδίας αυτής δυνάμεως και της Ελλάδας...»⁵⁹*

Κανέλλος Δεληγιάννης

Τα απομνημονεύματα του άρχισε να τα γράφει σε ηλικία 74 χρονών, το 1854. Τα χειρόγραφα παρέμειναν ανέκδοτα μέχρι το 1957, όταν εκδόθηκαν σε τρεις τόμους. Ο Κ. Δεληγιάννης κάνει εκτενή αναφορά για το κείμενο της πράξεως υποταγής καθώς ήταν και αυτός ένας από τους στρατιωτικούς παράγοντες που υπέγραψαν το κείμενο της εκκλήσεως προς την Αγγλία.

Συγκεκριμένα αναφέρει πως όταν πήγαν στο Διάσελο της Αλωνίσταινας, έφτασε και ο Χριστόφορος Ζαχαριάδης απεσταλμένος από τον Κόντε Δ. Ρώμα, ο οποίος ήταν και στενός φίλος του Θ. Κολοκοτρώνη. Ο Κ. Δεληγιάννης αναφέρει επίσης τη λεπτομέρεια ότι ο Χ. Ζαχαριάδης είχε σταλεί νωρίτερα στη Ζάκυνθο από τον Θ. Κολοκοτρώνη και τους συμβούλους του ώστε να λάβουν το σχέδιο περί της προστασίας της Αγγλίας και για να ματαιώσουν την αποστολή του Γάλλου στρατηγού Ρός περί της αίτησης από το ελληνικό έθνος να καταλάβει τον ελληνικό θρόνο ο Λουδοβίκος Δούκας του Νεμούρ.

⁵⁹ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1825, Προσωρινή Διοίκησις της Ελλάδος, τυπογραφία της Διοικήσεως, εν Ναυπλίω 1825, ΚΕΙΝΕ Ακαδημία Αθηνών, «Περί της υψηλής υπερασπίσεως την οποίαν επικαλέσθησαν οι Έλληνες» Εν Ναυπλίω, Σαββάτω, 10 Οκτωβρίου 1825

Παράλληλα ο Δεληγιάννης αναφέρει πως η επιστολή του Κόντε Δ. Ρώμα προς τον Θ. Κολοκοτρώνη, περιείχε απεραντολογίες και τερατολογίες -όπως ο ίδιος τις χαρακτηρίζει- και πως τον παρακίνησε να πείσει όλους τους υπόλοιπους προύχοντες και προκρίτους οπλαρχηγούς να υπογράψουν και να δεχτούν να αναγνωρίσουν ως προέδρους ξηράς και θαλάσσης τον Θ. Κολοκοτρώνη και τον Α. Μιαούλη. Επιπλέον αναφέρει πως καταζαλισμένοι και κατατρομαγμένοι από την ήττα και την καταστροφή στα Τρίκορφα, δεν κατάφεραν να μάθουν λεπτομέρειες για τον λόγο άφιξης του Χ. Ζαχαριάδη. Ο Θ. Κολοκοτρώνης είπε ότι πρέπει να διασκορπιστούν ώστε ο καθένας να σώσει την οικογένεια του από την αιχμαλωσία και θα περάσει αρκετός καιρός μέχρι να γίνει πάλι σύναξη. Ο Θ. Κολοκοτρώνης τους παρουσίασε εκείνο το άθλιο σχέδιο όπως το χαρακτηρίζει ο Δεληγιάννης και ισχυρίζεται πως τους έβαλε να το υπογράψουν ασυζητητί, λόγω του κατεπείγοντος και πως υπήρχε δήθεν ανάγκη. Αφού το διάβασαν λοιπόν, έμειναν εμβρόντητοι και ακολούθησαν διαφορές και ενστάσεις. Επίσης ο Κ. Δεληγιάννης αναφέρει ότι δεν επρόκειτο για κάτι ασήμαντο αλλά για κάτι αρκετά σοβαρό και ήταν σκόπιμο να συναχθούν κάπου όλοι οι πρόκριτοι και προύχοντες της Πελοποννήσου για να το συζητήσουν. Στη συνέχεια αναφέρει πως ο Α. Ζαΐμης πρότεινε, αντί να υπογράψουν το εν λόγω σχέδιο, ήταν προτιμότερο και πιο ωφέλιμο να ζητήσουν τη βοήθεια των τριών Μεγάλων Δυνάμεων Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας, κάτι το οποίο τάρaxε τη χολή του Κολοκοτρώνη και των οπαδών του όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κ. Δεληγιάννης. Ο Θ. Κολοκοτρώνης δυσανεκτήθηκε κατά τον Κ. Δεληγιάννη επειδή υπήρχαν συμφέροντα από την πλευρά της Αγγλίας και του Δ. Ρώμα. Έτσι δεν δέχτηκε να υπογράψει ως πρόεδρος και αρχιστράτηγος εάν επρόκειτο να ζητήσουν την υπεράσπιση και των τριών δυνάμεων. Ύστερα από αρκετές συζητήσεις και λογοτριβές ο Θ. Κολοκοτρώνης τους έπεισε να υποχωρήσουν για χάρη της πατρίδος μήπως και συμβεί τίποτε χειρότερο και στη συνέχεια αντιμετώπισουν την κατακραυγή του έθνους. Ο ίδιος λοιπόν δήλωσε, πως αν σωθεί η πατρίδα και συγκροτηθεί ελληνικό έθνος τότε θα φροντίσουν να διορθώσουν όλοι τα λάθη τους. Με αυτόν τον τρόπο έπεισε ο Θ. Κολοκοτρώνης τους υπολοίπους να υπογράψουν το έγγραφο. Σημαντική επίσης πληροφορία που παραθέτει ο Κ. Δεληγιάννης, είναι ο λόγος του Α. Ζαΐμη προς τον Θ. Κολοκοτρώνη όταν ήρθε η ώρα να υπογράψει ο δεύτερος ως πρόεδρος και αρχιστράτηγος ξηράς.

Ο συγκεκριμένος λόγος του Α. Ζαΐμη όπως τον αναφέρει ο Κ. Δεληγιάννης ήταν προσβλητικός προς τον Θ. Κολοκοτρώνη: *«Ε, Κολοκοτρώνη, δια την αγάπην της κινδυνευούσης πατρίδος αποφασίσασμεν ακουσίως να σε υπογράψωμεν και πρόεδρον και αρχιστράτηγον και ό,τι άλλο θέλεις! Αλλά να μην φανταστείς ότι σε εγνωρίσαμεν ποτέ ως τοιούτον, διότι κανέν εξαιρετικόν προσόν δεν απέκτησες εις την Ελλάδα. Ενθυμήσου ποιός ήσουν προ της επαναστάσεως και ποιόν σε εκαταντήσαμεν τώρα. Και μόνος σου να αντισταθμίσεις τη θέση σου, καθότι μήτε είχες, τι μήτε έχεις να χάσεις και μήτε νούν έχεις, μήτε καρδίαν να αποκατασταθείς, τοιούτος οίον σε απατά σε φαντασία σου και αυτοί οι οποίοι σε περιστοιχούν και αν ζήσωμεν θέλει έλθει καιρός να ενθυμηθής αυτά που σου λέγομεν»*. Ύστερα από αυτό Α. Ζαΐμης υπέγραψε δακρυσμένος το έγγραφο και τη συνέχεια ο Κ. Δεληγιάννης, ο Α. Λόντος, οι Νοταραίοι, ο Ιωάννης Παπατσώνης, ο Δ. Πλαπούτας και όσοι άλλοι καπετανίσκοι, όπως τους αποκαλεί ο Κ. Δεληγιάννης, παρευρέθηκαν εκεί. Αξίζει επίσης να σημειώσουμε πως στο σημείο αυτό αναφέρει, πως ο Ι.

Νοταράς και ο Α. Λόντος ήταν παρόντες και υπέγραψαν το έγγραφο, ενώ ο Θ. Κολοκοτρώνης και γιός του Γενναίος αναφέρουν πως αυτοί οι δυο είχαν αποχωρήσει νωρίτερα όταν οι υπόλοιποι οπλαρχηγοί είχαν κατέβει στα Λαγκάδια.

Στη συνέχεια ο Κ. Δεληγιάννης προσθέτει ότι, υπέγραψαν πράγματι και για λογαριασμό άλλων απόντων οπλαρχηγών, ενώ ο Θ. Κολοκοτρώνης ακούγοντας αυτά από τον Α. Ζαΐμη άρχισε να φωνάζει και να δικαιολογείται πως τον αδικούν και πως ποτέ δεν είχε την ιδέα της υπεροχής, ενώ αναγνωρίζει τους άλλους ως ανωτέρους του. Όλοι όμως τον αγνόησαν και δεν του απάντησαν. Επίσης ο Δεληγιάννης αναφέρει πως όταν υπέγραψαν το έγγραφο ο Θ. Κολοκοτρώνης, ο Δ. Πλαπούτας και οι οπαδοί του, έσπευσαν γρήγορα να διευθύνουν τις διαδικασίες αποστολής του για να προλάβουν πριν μεσολαβήσει κάποιο άλλο και τους χαλάσει τα σχέδια.

Αργότερα, όταν ο Ιμπραήμ κατέκαψε την Καρύταινα και στη συνέχεια προχώρησε στην Τρίπολη, οι οπλαρχηγοί που υπέγραψαν το έγγραφο έφτασαν στο Ναύπλιο και στη συνέχεια έφτασε και ο Π. Λεονταρίτης ο απεσταλμένος του Δ. Ρώμα προκειμένου να υπογράψουν το έγγραφο και οι εκεί ευρισκόμενοι αρχιερείς, βουλευτές και πρόκριτοι. Έκαναν μια σύσκεψη προκειμένου να συστήσουν τον Α. Μιαούλη και τον Θ. Κολοκοτρώνη ως αρχιστράτηγους ξηράς και θαλάσσης. Επίσης έπρεπε να υπογράψουν ως πρόκριτοι της Ελλάδας χωρίς να αναφέρουν ότι είναι πληρεξούσιοι ή βουλευτές. Αυτό δεν άρεσε στον Ι. Κωλέττη, τον Α. Μιαούλη και τον Κολοκοτρώνη και έτσι το διαφοροποίησαν και το υπέγραψαν άπαντες πολιτικοί, στρατιωτικοί, ο κλήρος και οι πρόκριτοι των επαρχιών. Ύστερα το έγγραφο δόθηκε στον Δημήτριο Μιαούλη ώστε να το παραδώσει στον Λόρδο Γ. Κάνιγκ. Επίσης αναφέρει πως τελικά δεν υπέγραψε ο Ι. Κωλέττης και ο Α. Μαυροκορδάτος⁶⁰.

Την εποχή που γράφει τα απομνημονεύματά του ο Κ. Δεληγιάννης (αλλά και πιο πριν, ήδη από την εποχή του Καποδίστρια) ανήκει στο Γαλλικό Κόμμα. Εμφανίζει λοιπόν και αυτός τα γεγονότα με τρόπο που να δικαιολογεί την υπογραφή του σε ένα αγγλόφιλο κείμενο. Όταν όμως υπέγραφε το κείμενο δεν είχαν ακόμη συγκροτηθεί τα τρία κόμματα, τουλάχιστον με την μορφή που είχαν από τη δεκαετία του 1830 και μετά. Επίσης, το γεγονός ότι παρουσιάζει τον εαυτό του το 1825 να προτείνει την παρέμβαση των τριών Δυνάμεων, είναι μια εκ των υστέρων αφήγηση που λαμβάνει υπόψη την μετά το 1827 συμφωνία των τριών Δυνάμεων για επίλυση του ελληνικού ζητήματος. Το 1825 όπως θα δούμε και παρακάτω δεν υπάρχουν τρεις δυνάμεις που να είναι πρόθυμες να συνεργαστούν για την επίλυση του. Η Αγγλία και η Ρωσία έχουν κάνει κινήσεις ξεχωριστά στα πλαίσια του ανταγωνισμού τους (ρωσικό σχέδιο τριών τμημάτων, αναγνώριση των Ελλήνων ως εμπόλεμο έθνος από την Αγγλία). Κατ' αντιστοιχία λοιπόν με τον Θ. Κολοκοτρώνη, ο Κ. Δεληγιάννης αφηγείται τα γεγονότα με τρόπο αυτοδικαιωτικό και πρωθύστερο, δηλαδή γνωρίζοντας ήδη τι έχει συμβεί.

⁶⁰ Κανέλλος Δεληγιάννης: Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 3' ' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1957. Σελ. 53-55

Μιχαήλ Οικονόμου

Αναφορά για την αγγλική προστασία κάνει επίσης στα απομνημονεύματά του ο Μιχαήλ Οικονόμου, ο ιδιαίτερος γραμματέας του Θ. Κολοκοτρώνη. Δημοσίευσε τα απομνημονεύματα του λίγο πριν πεθάνει το 1857.

Συγκεκριμένα γράφει, πως ο πρώτος Μητροπολίτης της Ζακύνθου Πρωτοπαπάς Γαρσώνης (Γεώργιος Γαρσώνης 1764-1827 και το 1824 μητροπολίτης Ζακύνθου Γαβριήλ)⁶¹ έστειλε μέσω του Π. Ζαφειρόπουλου επιστολή στο Θ. Κολοκοτρώνη σχετικά με την αίτηση της αγγλικής προστασίας. Η πρόταση αυτή είχε ανακοινωθεί στους υπολοίπους πολιτικούς της Πελοποννήσου από τον προσωπικό φίλο του Θ. Κολοκοτρώνη Νικόλαο Πονηρόπουλο. Ωστόσο όμως η Πελοποννησιακή Γερουσία φυλάκισε τον Ζαφειρόπουλο με την κατηγορία ότι *“ενήργησε ιδιωτικώς”*, όπως ο ίδιος αναφέρει, για μια υπόθεση δημόσια και εν αγνοία της Αρχής. Στη συνέχεια ο Ζαφειρόπουλος αποφυλακίστηκε. Αργότερα ο Επίσκοπος Ρέοντος και Πραστού Διονύσιος Παρδαλός -ιερωμένος αγωνιστής και πολιτικός- θέλησε να εξιχνιάσει το συγκεκριμένο θέμα με τον Μητροπολίτη της Ζακύνθου, να μάθει εάν αυτή η κίνηση ήταν γνωστή στον Λόρδο Αρμυστή Άνταμ και αν επίσης υπήρχε η πιθανότητα η συγκεκριμένη πρόταση να γίνει δεκτή από την Αγγλία. Η συζήτηση αυτή έγινε βάζοντας τον Μητροπολίτη Πρωτοπαπά να απαντήσει ενόρκως, αλλά ο ίδιος απάντησε πως αν οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου θέλουν να πληροφορηθούν, έπρεπε να κάνουν επίσημη αναφορά στην Ιονική Διοίκηση η οποία θα έστελνε την υπόθεση στο Λονδίνο και από εκεί θα ερχόταν η απάντηση.

Ο Μ. Οικονόμου αναφέρει πως κεφαλές αυτής της υπόθεσης ήταν ο Α. Μαυροκορδάτος, ο Α. Ζαίμης, αρκετοί αριστοκράτες και Υδραίοι. Τέλος ειπώθηκε

⁶¹ Ο Γαβριήλ (Γεώργιος) Γαρζώνης (1764-1827), γόνος άριστοκρατικής ζακυνθινής οικογενείας, υπήρξε ο πρώτος Μητροπολίτης Ζακύνθου μετά την αποκατάσταση του επσκοπικού θρόνου της Νήσου επί Αγγλοκρατίας (1809/1814-1864), με βάση το Σύνταγμα του 1817 και τα διαλαμβανόμενα σ' αυτό περί της Ορθόδοξης Εκκλησίας του Κράτους των Ιονίων Νήσων. Κατά το συνεχιζόμενο και στην αρχή της Αγγλοκρατίας σύστημα της Ένετοκρατίας, στις 7 Σεπτεμβρίου 1814 είχε εκλεγεί (Μέγας) Πρωτοπαπάς της Ζακύνθου ο Γεώργιος Γαρζώνης. Το αξίωμα αυτό ίσχυε στην Ζάκυνθο από τις 3 Δεκεμβρίου 1605, όταν τότε νησί υπαγόταν εκκλησιαστικά στον Επίσκοπο Κεφαλληνίας. Τό 1817, βάσει του νέου Συντάγματος και μετά τον θάνατο του Μητροπολίτου Κεφαλληνίας Ιωαννικίου (Αννίνου, +15.4.1817) ή Ιόνιος Γερουσία διόρισε τον Γαρζώνη «ψιλῶ ὀνόματι» προσωρινό χωρεπίσκοπο Ζακύνθου, ἐν ἀναμονῇ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου περί ἐκλογῆς ἐπισκόπων. Μὲ τὴν Πράξη τοῦ Β' Κοινοβουλίου (17.3.1825), ποῦ ἐπικύρωσε τὴν ἀπόφαση τῆς Γερουσίας τῆς 27ης Φεβρουαρίου 1824, ὀνομάσθησαν μητροπολίτες καὶ ἐπίσκοποι ὅσοι κατεῖχαν τὸ ἀξίωμα τῶν Τοποτηρητῶν. Οἱ «ἐν ἐνεργείᾳ» ἀρχιερεῖς μονιμοποιήθηκαν, ἐνῶ οἱ ἀναπληρωτές ἢ τοποτηρητές διορίσθηκαν «δικαιώματι χάριτος». Ἀνάμεσα σ' αὐτούς ἦταν καὶ ὁ Γαρζώνης (24.3.1824). Ἡ χειροτονία του ἔγινε στὸν Ναὸ τῆς Ἀγίας Τριάδος τῆς Πόλης (23 Μαρτίου/4 Ἀπριλίου 1824), τοῦ ἐδόθη δὲ τὸ ὄνομα Γαβριήλ. Ἡ ἀγγλόφιλη στάση τοῦ Μητροπολίτου εἶχε ὡς συνέπεια τὴν δυσaráσκεια μερίδας τοῦ λαοῦ ἀπέναντί του. Στὸ Φιόρα Τιμής, Τιμητικὸς τόμος γιὰ τὸν Μητροπολίτη Ζακύνθου Χρυσόστομο Β' Συνετό, ἀπὸ τὴν Επιτροπὴ Πρωτοβουλίας (Πρωτοπρεσβύτερος Παναγιώτης Καποδίστριας, Αρχιμανδρίτης Διονύσιος Λυκογιάννης, Αρχιμανδρίτης Δανιήλ Μπιάζης, Διονύσης Σέρρας καὶ Διονύσης Φλεμοτόμος) γιὰ τὴν ἔκδοση Τιμητικοῦ Τόμου, Επιμέλεια Δημήτριος Γόνης, Ζάκυνθος 2009 σ. 613-623

πως οι ίδιοι ήθελαν να κατορθώσουν, αν είναι δυνατόν, να προσαρτήσουν την Πελοπόννησο στο Ιόνιο Κράτος⁶²

Φώτιος Χρυσανθόπουλος

Ένας ακόμη αγωνιστής της Επανάστασης που αναφέρει στα απομνημονεύματά του για την πράξη υποτέλειας είναι ο Φώτιος Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος. Ο Φωτάκος ήταν πρώτος υπασπιστής του Θ. Κολοκοτρώνη και αξίζει να σημειωθεί ότι ήταν ιδιαίτερα συμπαθής και αγαπητός σε αυτόν. Τα απομνημονεύματά του τα εξέδωσε ο ίδιος το 1858 και στη συνέχεια τα ξαναέγραψε συμπληρώνοντας χρονικά και θεματικά την πρώτη έκδοση. Με τις συγκεκριμένες προσθήκες εκδόθηκαν σε δεύτερη έκδοση το 1899 από τον Αεροπαγίτη Σταύρο Ανδρόπουλο μετά το θάνατο του Φωτάκου.

Σχετικά με την πράξη υποτέλειας, αναφέρει πως όταν έφτασαν οι οπλαρχηγοί στην Αλωνίσταινα εκτός από τον Α. Λόντο και τους αδερφούς Νοταραίους οι οποίοι αποχώρησαν προηγουμένως, συνάχθηκαν όλοι οι εγγράμματοι στα σπίτια των Δεληγιανναίων και αφού πρώτα ο Θ. Κολοκοτρώνης υπέγραψε και σφράγισε το έγγραφο, στη συνέχεια υπέγραψαν και οι υπόλοιποι παρόντες Πελοποννήσιοι. Επίσης υπέγραψαν για λογαριασμό πολλών απόντων προυχόντων και αρχιερέων. Συγκεκριμένα ο Ιωάννης Αμβροσιάδης ήταν επιτήδειος στο να μιμείται υπογραφές αρχιερέων.

Αφού υπέγραψαν όλοι, έδωσαν το έγγραφο στο Χ. Ζαχαριάδη για να το στείλει στην επιτροπή της Ζακύνθου. Ο Φωτάκος αναφέρει πως διαβάζοντας κάποιος τα απομνημονεύματά του τον ενδιαφέρει να μάθει τα αίτια που οδήγησαν την πρόσκληση της Ελλάδας στη Μεγάλη Βρετανία να αναλάβει υπό την προστασία της το επαναστατημένο έθνος, όπως επίσης και να διαπιστώσει την ουδετερότητα των υπολοίπων Ευρωπαϊκών δυνάμεων προς τον Αγώνα. Συγκεκριμένα αναφέρει πως όταν ο Θ. Κολοκοτρώνης αμνηστεύτηκε και επανήλθε στις μάχες της Πελοποννήσου, ο Δ. Ρώμας φρόντισε να τον ενημερώσει για το πώς έχουν τα πράγματα στο πολιτικό προσκήνιο και κυρίως για τις ραδιουργίες του Α. Μαυροκορδάτου και των οπαδών του κατά του ίδιου του Θ. Κολοκοτρώνη. Πολλοί όπως μας αναφέρει, συκοφαντούσαν τον Θ. Κολοκοτρώνη ως ρωσόφρονα ενώ μέχρι τότε δεν υπήρχε τέτοιο κόμμα στην Ελλάδα.⁶³ Επίσης χαρακτηρίζει τις ομάδες του Α. Μαυροκορδάτου και του Ι. Κωλέττη ως ιδιοτελείς και επικίνδυνες καθώς ο δεύτερος δε θα δίσταζε να βοηθήσει τους Τούρκους. Ωστόσο αυτά είναι λόγια αντιπολιτευτικά καθώς ο Φωτάκος, μισούσε τον Ι. Κωλέττη που ήταν ο νικητής του Εμφυλίου του 1824, ενώ από την άλλη ο Θ. Κολοκοτρώνης και ο Φωτάκος βρέθηκαν στους ηττημένους.

⁶² Μιχαήλ Οικονόμου: Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 14' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1957. Σελ. 276-277, βλ. και Τ. Σταματόπουλο κεφ. Τρίτο

⁶³ Νικόλαος Βλάχος, Η γένεσις του Αγγλικού, Γαλλικού και Ρωσικού κόμματος εν Ελλάδι, Αρχαίον Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Αθήνα 1939, σελ. 8, 17.

Σε τέτοιου τύπου κρίσεις, αντιλαμβάνεται κανείς ότι τα πάθη της επαναστατικής περιόδου είναι ζωντανά στις σκέψεις των πρωταγωνιστών μετά από πολλές δεκαετίες. Επιπλέον αναφέρει πως τους απειλούσαν λέγοντάς τους να πράξουν ή αυτό που λένε εκείνοι ή θα τους καταστρέψουν οι Άραβες. Ο Θ. Κολοκοτρώνης αφού ενημερώθηκε για όλα αυτά από τον Δ. Ρώμα, του απάντησε: «Όποιος βοηθήσει την πατρίδα μου να ελευθερωθεί, με αυτόν πάντοτε θα είμαι». Πριν συμβούν όλα αυτά ο Θ. Κολοκοτρώνης είχε στείλει στη Ζάκυνθο τον γιατρό και πιστό του φίλο Κωνσταντίνο Πελοπίδα⁶⁴, έναν πρώην δραστήριο φιλικό και άνθρωπο που αναλάμβανε τέτοιου είδους συνωμοτικές αποστολές, ώστε να ενεργεί εκεί αντ' αυτού. Η Επιτροπή της Ζακύνθου σύμφωνα με τον Φωτάκο, επιθυμούσε να ακούει νίκες κατά του εχθρού ώστε να αφυπνίσει τους φιλέλληνες Άγγλους και να τους δραστηριοποιήσει υπέρ του Αγώνα.

Ο Φωτάκος αναφέρει επίσης πως πραγματοποιήθηκαν μυστικά και άλλες παρόμοιες προτάσεις από τους ρωσόφρονες προς τη Ρωσία και από τους γαλλόφρονες προς τη Γαλλία, ενώ παράλληλα πολλοί κληρικοί φοβούνταν μήπως η Ελλάδα υποδουλωθεί στη Δύση όχι τόσο πολιτικά όσο θρησκευτικά. Έτσι δεν δίστασαν να φέρουν αντιρρήσεις και εμπόδια προς την ελευθερία των Ελλήνων⁶⁵. Ωστόσο η κρίση αυτή του Φωτάκου είναι πρωθύστερη. Απηχεί περισσότερο το αντιδυτικό πνεύμα της δεκαετίας του 1830 (φιλορθόδοξος εταιρεία)⁶⁶ μέσα από το οποίο εκδηλώνει τον φιλορθόδοξο φιλορωσισμό του. Συνεπώς, στις κρίσεις του αυτές αξιολογεί το παρελθόν όχι με τις ιδέες και τις συνθήκες του 1825 αλλά με βάση μεταγενέστερες ιδέες και αξίες που διαμόρφωσε μετά τη δεκαετία του 1830.

Δημήτριος Αινιάν

Μια επίσης μικρή αναφορά σχετικά με την προστασία της Αγγλίας κάνει στα απομνημονεύματά του ένας λόγιος και αγωνιστής της Επανάστασης ο Δημήτριος Αινιάν. Ο Δ. Αινιάν ακολούθησε εθελοντικά τον Καραϊσκάκη τον χειμώνα 1826-1827 στην εκστρατεία της Ρούμελης και κατέγραψε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Ο ίδιος ο Αινιάν δεν κάνει συγκεκριμένες αναφορές και σχόλια για την έκκληση προστασίας της Ελλάδας προς την Αγγλία αλλά παραθέτει κάποιες πληροφορίες γράφοντας για τον Δημήτριο Υψηλάντη. Συγκεκριμένα αναφέρει πως ο Δ. Υψηλάντης πολεμώντας σθεναρά τον Ιμπραήμ υπέρ της πατρίδος, διαμαρτυρήθηκε έντονα στην Εθνική Συνέλευση της Επιδαύρου όταν ειπώθηκε ότι επρόκειτο να

⁶⁴ Φώτιος Χρυσανθόπουλος, Βίοι Πελοποννησίων Ανδρών και των έξωθεν εις την Πελοπόννησον εθελοντών κληρικών στρατιωτικών και πολιτικών των αγωνισαμένων τον αγώνα της Επανάστασης, συγγραφέντες μεν υπό Φωτίου Χρυσανθόπουλου ή Φωτάκου πρώτου υπασπιστού του Θ. Κολοκοτρώνη, εκδοθέντες δε υπό Σταύρου Ανδρόπουλου Αεροπαγίτου, εκ του τυπογραφείου Π.Δ. Σακελλαρίου, εν Αθήναις 1888, σελ. 217-218

⁶⁵ Φώτιος Χρυσανθόπουλος: Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασης τ. Β' εκδοθέντα υπό του Σταύρου Ανδρόπουλου Αεροπαγίτου. Εκδ. Πρέκα Αθήνα 1971. Σελ. 164-172

⁶⁶ Σπάρτη Μαραγκού-Δρυγιαννάκη, Η Φιλορθόδοξος Εταιρεία και η μεταστροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς τη Ρωσία, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών-Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών, Αθήνα 1995, σελ. 203, 212

δοθεί η εξουσία στον Πρέσβη της Αγγλίας, ο οποίος θα διαπραγματευόταν ειρήνη με την Οθωμανική Πύλη (μιλάει για τον Στράτφορντ Κάνιγκ εξάδελφο του Τζώρτζ Κάνιγκ ο οποίος ήλεγχε τα πράγματα ύστερα από την αρνητική απάντηση για την προστασία της Ελλάδας) και με την συμφωνία να διοικείται από αυτήν η Ελλάδα και κατ' επέκταση να πληρώνει φόρο στο Σουλτάνο. Αυτή η έντονη διαμαρτυρία του Δ. Υψηλάντη ήταν ανιδιοτελής, άνευ συμφερόντων και προσωπικών σκοπών, όπως την χαρακτηρίζει ο Δ. Αινιάν. Συνεπώς δεν ήταν δίκαιο να τον κηρύξουν έκπτωτο των δικαιωμάτων του Έλληνα πολίτη.⁶⁷ Επιπλέον μας αναφέρει ότι, η τότε επιρροή του Δ. Υψηλάντη στα πολιτικά πράγματα ήταν μηδαμινή, επομένως δεν υπήρχαν κίνδυνοι εσωτερικών διενέξεων. Τέλος, θεωρεί πως λόγοι που η Συνέλευση υποχρεώθηκε να καταφύγει στην προστασία της Αγγλίας ήταν γνωστοί στο Έθνος.⁶⁸

Ο Δ. Αινιάν και ιδίως ο αδελφός του, που το 1826 ήταν σημαντικό μέλος της Διοίκησης, ήταν πολιτικοί φίλοι του Ι. Κωλέττη και συγκρότησαν μαζί του το λεγόμενο γαλλικό κόμμα. Για τον λόγο αυτό "φωτίζει" αυτή την πτυχή του γεγονότος που απηχεί στο ότι υπήρξαν αντιδράσεις αντίθετες προς την αίτηση προστασίας της Ελλάδας προς την Αγγλία.

Παναγιώτης Παπατσώνης

Για την πράξη υποταγής γράφει στα απομνημονεύματά του και ο Παναγιώτης Παπατσώνης χωρίς ωστόσο να κάνει εκτενή αναφορά. Συγκεκριμένα αναφέρει πως ύστερα από την ήττα στα Τρίκορφα και το αιματηρό πλήγμα που προκάλεσε ο Ιμπραήμ, έφτασαν στα Λαγκάδια ο Κ. Δεληγιάννης και ο Γ. Κολοκοτρώνης. Εκεί έκαναν αναφορά προς τον Άγγλο Αρμοστή της Κέρκυρας και όλοι οι παρόντες οπλαρχηγοί και πρόκριτοι αιτήθηκαν την αγγλική προστασία και έστειλαν αυτή την αναφορά στη Ζάκυνθο με κάποιον απεσταλμένο. Από τότε ξεκίνησε η αγγλική προστασία υπέρ των πασχόντων Ελλήνων⁶⁹.

Όπως ο Γ. Κολοκοτρώνης, ο Φωτάκος, και ο Μ. Οικονόμου ανήκαν στη φατρία του Θ. Κολοκοτρώνη και απηχούσαν τις απόψεις του ή επιχειρούσαν να δικαιώσουν τη στάση του, έτσι και ο Π. Παπατσώνης ως συγγενής ήταν πολιτικός σύμμαχος των Δεληγιανναίων. Ωστόσο δεν μπαίνει σε λεπτομέρειες, δεν ασκεί κριτική και δεν εκφράζει κάποια διαφωνία ή συμφωνία με το γεγονός.

Λάμπρος Κουτσονίκας

Ο Λ. Κουτσονίκας το 1863 έγραψε την «Γενική Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως» η οποία αποτελεί μια μορφή απομνημονευμάτων με λιγοστές όμως πληροφορίες για το ψήφισμα της υποτέλειας. Σχετικά λοιπόν με το γεγονός,

⁶⁷ Βλ. και κεφ. Πρώτο, Αφαίρεση πολιτικών δικαιωμάτων του Δ. Υψηλάντη σε παραπομπή 47

⁶⁸ Δημήτριος Αινιάν: 'Απαντα απομνημονεύματα Καραϊσκάκη και άλλων αγωνιστών Ο.Ε.Ε 'Ατλας, Αθήνα 1962. Σελ. 359-360

⁶⁹ Παναγιώτης Παπατσώνης: Απομνημονεύματα από των χρόνων της Τουρκοκρατίας μέχρι της βασιλείας του Γεωργίου Α'. Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου Αθήνα 1960. Σελ. 86

αναφέρει πως μετά την πτώση του Μεσολογγίου οι ομογενείς της Ζακύνθου είχαν την ιδέα της αιτήσεως της αγγλικής προστασίας την οποία οι Πελοποννήσιοι δέχτηκαν θερμά και με προθυμία. Ωστόσο μόνοι τους αδυνατούσαν να κατορθώσουν κάτι τέτοιο και έτσι ζήτησαν τη συνδρομή του Ι. Κωλέττη και του κόμματος του, ενώ μέχρι τώρα από προηγούμενες αναφορές γνωρίζαμε πως ο Ι. Κωλέττης δεν συνυπέγραψε στο εν λόγω ψήφισμα. Στη συνέχεια ο Λ. Κουτσουνίκας αναφέρει πως ο Ι. Κωλέττης υποσχέθηκε την συγκατάθεσή του κάνοντας και μια δεύτερη πρόταση, στο να συντελέσουν όλοι μαζί στην εκλογή για την ενθρόνιση του δευτερότοκου Δούκα της Αυρηλίας (Λουδοβίκος Δούκας του Νεμούρ) για την ηγεμονία της Ελλάδας.⁷⁰

Νικόλαος Σπηλιάδης

Τα απομνημονεύματα του Ν. Σπηλιάδη γράφτηκαν από τον ίδιο και εκδόθηκαν το 1851-1857, με τίτλο «Απομνημονεύματα συνταχθέντα υπό του Ν. Σπηλιάδου διά να χρησιμεύσωσιν εις την Νέαν Ελληνικήν Ιστορίαν». Στα απομνημονεύματά του λοιπόν, αναφέρει πως η πράξη της αγγλικής προστασίας πραγματοποιήθηκε ύστερα από τις εισηγήσεις της Επιτροπής της Ζακύνθου σε συνεργασία με τον Αρμοστή Άνταμ. Λόγω της φήμης ότι οι περισσότεροι Πελοποννήσιοι ήταν ρωσόφιλοι στο φρόνημα, η Αγγλία θέλησε πρωτίστως να μάθει τις βλέψεις του Θ. Κολοκοτρώνη ώστε να προβεί στις αντίστοιχες ενέργειες της δημιουργίας του εγγράφου της προστασίας. Έστειλε επομένως επιστολή στον Θ. Κολοκοτρώνη μέσω του Χ. Ζαχαριάδη προκειμένου να επιβεβαιώσει τα φρονήματα του αρχιστράτηγου.⁷¹ Στην εν λόγω επιστολή ο Δ. Ρώμας προσπαθούσε να πείσει τον Θ. Κολοκοτρώνη ότι καμιά άλλη ευρωπαϊκή δύναμη δεν δύνατο να βοηθήσει την Ελλάδα στην κρίση την οποία διερχόταν, εκτός από την Αγγλία. Ο Θ. Κολοκοτρώνης από την άλλη, του απάντησε ότι θα είναι πρόθυμος να υποστηρίξει οποιαδήποτε δύναμη ταχθεί υπέρ της ελευθερίας της πατρίδας του, κάτι το οποίο αναφέρει και ο ίδιος στα απομνημονεύματά του. Την απάντηση αυτή του αρχιστράτηγου διαβίβασε ο Δ. Ρώμας στον Αρμοστή Άνταμ, ο οποίος στη συνέχεια ενημέρωσε την αγγλική κυβέρνηση. Ωστόσο, επειδή ο Αρμοστής ήθελε να σφραγιστεί η επιστολή του Θ. Κολοκοτρώνη με την προσωπική του σφραγίδα, τη διαδικασία αυτή ανέλαβε ο Κ. Πελοπίδας ο οποίος κατασκεύασε από μόλυβδο μια ίδια σφραγίδα.⁷²

Στη συνέχεια, όταν τα στρατεύματα του Ιμπραήμ προκάλεσαν τεράστιες καταστροφές στην Πελοπόννησο, ένα ακόμη έγγραφο ερχόμενο από την Ζάκυνθο πάλι μέσω του Χ. Ζαχαριάδη, έφτασε στην Αλωνίσταινα όπου βρισκόταν ο Θ. Κολοκοτρώνης με τους υπολοίπους οπλαρχηγούς. Στο συγκεκριμένο έγγραφο η Επιτροπή της Ζακύνθου επιζητούσε από τον Θ. Κολοκοτρώνη να υπογράψει ως αρχιστράτηγος των κατά ξηράν δυνάμεων, κάνοντας έκκληση στην Αγγλία να θέσει

⁷⁰ Λάμπρος Κουτσουνίκας: Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 4' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1956. Σελ. 231

⁷¹ Νικόλαος Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, ήτοι Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως των Ελλήνων, τόμος Β', Ινστιτούτο Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, Αθήναι 2007, σελ. 343

⁷² Ό.π. σελ. 344

την Ελλάδα υπό την μόνη προστασία της.⁷³ Σύμφωνα με τον Ν. Σπηλιάδη την πράξη αυτή συνέταξε ο Δ. Ρώμας στη γαλλική γλώσσα, την μετέφρασε στην ελληνική ο Π. Στεφάνου και την αντέγραψε ο Π. Δημητρακόπουλος Καλάμιος. Την ώρα που έπρεπε να υπογράψουν όλοι οι στρατιωτικοί παράγοντες επικράτησαν έντονες αντιδράσεις στην εντολή να υπογράψει ο Θ. Κολοκοτρώνης με τον τίτλο του αρχιστράτηγου. Ο δε Α. Μιαούλης έπρεπε αντιστοίχως να υπογράψει το έγγραφο ως αρχηγός των κατά θάλασσαν δυνάμεων.⁷⁴ Ύστερα από την υπογραφή του εγγράφου ο Χ. Ζαχαριάδης το διαβίβασε στη Ζάκυνθο και αργότερα έφτασε στα χέρια του Αρμυστή Άνταμ.

Σε αντίθεση με την άποψη άλλων απομνημονευματογράφων αλλά και ιστορικών, ο Ν. Σπηλιάδης υποστηρίζει πως ο Δ. Ρώμας δεν επιθυμούσε να μεσολαβήσει ο Α. Μαυροκορδάτος για την πράξη προστασίας, ώστε να μην διασυρθεί στην κοινή γνώμη πως ο ίδιος ήταν ο αυτουργός αυτής της υπόθεσης.⁷⁵ Η πράξη λοιπόν της αγγλικής προστασίας υπεγράφη στις 24 Ιουλίου από το Νομοτελεστικό και το Βουλευτικό, οι οποίοι υπέγραψαν ως απλοί πολίτες. Δεν υπέγραψε ο γαλλόφιλος Ι. Κωλέττης και ο οπαδός του Χρηστίδης οι οποίοι κατά τον Ν. Σπηλιάδη ενεργούσαν υπέρ των ''φιλανθρώπων Γάλλων και κατά των εγωιστών Άγγλων'' όπως οι ίδιοι τους χαρακτήριζαν. Επιπλέον, το έγγραφο υπεγράφη από πολλούς παρόντες κληρικούς, πολιτικούς και πολεμικούς, σύμφωνα πάντα με τον Ν. Σπηλιάδη.⁷⁶ Εντούτοις οι πρώτες έγγραφες διαμαρτυρίες απέναντι στο ψήφισμα της αγγλικής προστασίας ήταν αυτές του Γάλλου στρατηγού Ρος και του Τ. Ουάσινγκτων οι οποίοι θεώρησαν την εν λόγω πράξη ως ''υβριστική'' προς το έθνος.⁷⁷ Παράλληλα η διαμαρτυρία του Ι. Β. Θεοτόκη μέσω επιστολής του στον Α. Πετράκη και η διαμαρτυρία του Jourdain μέσω ενός υπομνήματος, προκάλεσαν την φυλάκισή τους.⁷⁸

Εν τέλει το ψήφισμα της αγγλικής προστασίας παραδόθηκε στον Α. Μιαούλη τον γιο του ναυάρχου ο οποίος το διαβίβασε αυτοπροσώπως στο Λονδίνο. Ωστόσο ο Ν. Σπηλιάδης χαρακτηρίζει ''άνθρακα τον θησαυρό'' εφόσον ο Γ. Κάνιγκ απάντησε με διπλωματική ουδετερότητα στο ελληνικό ζήτημα και θεωρεί επίσης πως οι ελπίδες των Ελλήνων εγκαταλείφθηκαν παντελώς από την αγγλική κυβέρνηση.⁷⁹

⁷³ «Παρατηρούντες ότι δια τα' ανεξάλειπτα δικαιώματα..... ετοιμώς εκπληρώσει τον παρόντα νόμον» στο ό.π. σελ. 354

⁷⁴ Νικόλαος Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, ήτοι Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως των Ελλήνων, τόμος Β', Ινστιτούτο Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, Αθήναι 2007, σελ. 354

⁷⁵ Ό.π. σελ. 356

⁷⁶ Ό.π. σελ. 359

⁷⁷ Ό.π. σελ. 361

⁷⁸ Ό.π. σελ. 367, βλ. και Ι. Κορδάτο κεφ. Τρίτο

⁷⁹ Ό.π. σελ. 361-363

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

Κωνσταντίνος Κούμας

Στο έργο του *«Ιστορίαι των Ανθρωπίνων Πράξεων από των αρχαιοτάτων χρόνων έως των ημερών μας»* κάνει μια πολύ μικρή αναφορά στο ψήφισμα της αγγλικής προστασίας χωρίς να επεκτείνεται στο γεγονός με λεπτομέρειες.

Συγκεκριμένα αναφέρεται στις λεηλασίες που προκάλεσε ο Ιμπραήμ στο Μεσολόγγι και στην Πελοπόννησο και πως εξαιτίας της αδυναμίας των Ελλήνων να αντισταθούν στον Αιγυπτιακό στόλο, οι Έλληνες πολιτικοί αποφάσισαν να στραφούν προς την προστασία της Αγγλίας. Μάλιστα ο συγγραφέας αναφέρει πως ο λόρδος Άμιλτων ήταν ένας από τους υποκινητές αυτής της απόφασης, καθώς ο ίδιος ο προέτρεπε συνεχώς τους Έλληνες να στηριχτούν στη βοήθεια της Αγγλίας. Ένας επίσης από τους σημαντικότερους υποστηρικτές της αγγλικής προστασίας σύμφωνα με τον Κ. Κούμα ήταν ο Α. Μαυροκορδάτος ο οποίος κοινοποίησε το έγγραφο της εκκλήσεως προς τους Άγγλους και στη συνέχεια παρακίνησε τους υπολοίπους πολιτικούς, στρατιωτικούς και κληρικούς να υπογράψουν.⁸⁰ Ωστόσο δεν αναφέρεται καθόλου στην Επιτροπή της Ζακύνθου και στις επαφές που διατηρούσε με τον Αρμοστή Άνταμ όπως παρατηρούμε σε αναφορές άλλων συγγραφέων.

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος

Στο έργο του *«Ιστορία του Ελληνικού Έθνους από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των νεοτέρων»*, σχετικά με το ζήτημα της προστασίας της Αγγλίας, παρατηρούμε πως ο ίδιος εστιάζει ιδιαίτερα στις ενέργειες του Α. Μαυροκορδάτου, ο οποίος επεδίωκε εκ των προτέρων με τη διπλωματική πολιτική του να ζητηθεί Αγγλία ως προστάτιδα δύναμη⁸¹. Τέτοιες πρακτικές είχαν ξεκινήσει πολύ πιο από το 1825 καθώς η Αγγλία επιχειρούσε μέσω των απεσταλμένων της στην Ελλάδα να

⁸⁰ Κωνσταντίνος Κούμας, *Ιστορίαι των Ανθρωπίνων Πράξεων από των αρχαιοτάτων χρόνων έως των ημερών μας*, εκ παλαιών απανθισθείσαι και τα νεώτερα εξ αρίστων Γερμανών ιστοριογράφων ελευθέρως μεταφρασθείσαι υπό Κ. Μ. Κούμα, τόμος 12ος, εκ της τυπογραφίας Αντωνίου Αυκούλου, εν Βιέννη της Αυστρίας 1832, σελ. 664

⁸¹ *Ιστορία του ελληνικού έθνους: από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 1930* / υπό Κ. Παπαρρηγόπουλου, προσθήκες, σημειώσεις και βελτιώσεις υπό Παύλου Καρολίδου, Τόμος ΣΤ', Μέρος Α': Από της επαναστάσεως του 1821 μέχρι της τελευταίας περιόδου του αγώνος, εκδ. Ελευθερουδάκης έκδοση 6η, Εν Αθήναις 1932, σελ. 130-131, 148-149

διαπραγματευτεί με τον Α. Μαυροκορδάτο τον ελληνικό θρόνο με υποψήφιο βασιλέα τον Λεοπόλδο του Σαξονικού Κοβούργου. Επιπλέον είχε προηγηθεί ήδη από το έτος 1821, πρόταση πάλι για τον ελληνικό θρόνο από τον Α. Μαυροκορδάτο, για τον θετό υιό του Μεγάλου Ναπολέοντα τον Ευγένιο. Ο Α. Μαυροκορδάτος ύστερα από δυο χρόνια, δηλαδή το 1823 έστειλε επιστολή στο υπασπιστή Εδουάρδο Ράικεν προκειμένου να κανονίσουν μυστικώς τα διαδικαστικά. Ωστόσο ο εξ αίφνης θάνατος του Ευγένιου ματαίωσε την εν λόγω προσδοκία και ο Μαυροκορδάτος άρχισε διαπραγματεύσεις με τον Λεοπόλδο⁸².

Ακόμα, αντίστοιχη προσπάθεια για τον ελληνικό θρόνο έγινε και με τον υποψήφιο βασιλέα τον υιό του Δούκα του Νεμούρ, από τους γαλλόφιλους⁸³. Η πρόταση για τον υιό του Δούκα του Νεμούρ αρχικά έγινε από τον στρατηγό Roumigny και Sebastian, οι οποίοι έγραψαν προς τον γενικό γραμματέα του Εκτελεστικού ότι η τύχη της Ελλάδας θα διασφαλιζόταν από τη Γαλλία. Παράλληλα προς τα τέλη του 1825, άρχισε να σχηματίζεται το Γαλλικό Κόμμα και από το οποίο εστάλη το Αλέξανδρος Αξιώτης στο Παρίσι προκειμένου να πληροφορηθεί εάν η Γαλλική Κυβέρνηση ήταν σύμφωνη στο να αναγορευθεί βασιλιάς ο Δούκας του Νεμούρ. Η κυβέρνηση απάντησε ότι οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις δεν πρόκειται να αφήσουν τη Γαλλία να προβεί σε μια τέτοια ενέργεια για τον ελληνικό θρόνο⁸⁴. Παρόμοιες αλλά όχι ολοκληρωμένες πληροφορίες μας παραθέτουν στα απομνημονεύματα τους ο Κανέλλος Δεληγιάννης, ο Λάμπρος Κουτσονίκας και παρακάτω στην ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης ο Χέρτσμπεργ.⁸⁵

Στη συνέχεια ο Λόρδος Άμιλτων τον Ιούνιο του 1825 ερχόμενος στην Κέρκυρα με τέσσερεις φρεγάτες και τρεις δρόμωνες, έδωσε την συμβουλή ότι η καλύτερη λύση για το ελληνικό ζήτημα είναι να ζητηθεί η αγγλική προστασία. Έτσι τον Ιούλιο του 1825 υπεγράφη το κείμενο της εκκλήσεως της αγγλικής προστασίας⁸⁶. Γενικά ο Κ. Παπαρρηγόπουλος γράφει, πως ο Α. Μαυροκορδάτος ήλπιζε εκ των προτέρων στην επιτυχία της σύναψης της πρώτης δανειακής σύμβασης της Ελλάδας με την Αγγλία, διότι αυτό προπαρασκεύαζε την αγγλική παρέμβαση στα εσωτερικά της χώρας όπως και έγινε.⁸⁷ Αυτή η πληροφορία που μας δίνει ο Κ. Παπαρρηγόπουλος επιβεβαιώνεται και από μια επιστολή από το αρχείο του Α. Μαυροκορδάτου, που ο ίδιος έστειλε από την Τρίπολη στις 22 Ιουνίου 1823 στο Λονδίνο με παραληφθέντες τον Ιω. Μαυροκορδάτο, Π. Ράλλη και Δ.Γ. Σχινά. Στην επιστολή αυτή γράφει πως το ελληνικό έθνος αναμένει οικονομική βοήθεια από την Αγγλία μέσω του δανείου, η οποία θα ανακουφίσει τους επαναστατημένους Έλληνες ύστερα από σκληρούς αγώνες για την ανεξαρτησία. Επίσης ο Α. Μαυροκορδάτος δείχνει να ελπίζει πως αυτό το δάνειο θα αποβεί σωτηρία για την ελευθερία του έθνους, καθώς υπολογίζει ότι θα ενισχύσει την Επανάσταση σε όλο το εύρος της.⁸⁸

⁸² 'Ο.π. σελ. 149

⁸³ 'Ο.π.

⁸⁴ 'Ο.π. σελ. 155

⁸⁵ Βλ. κεφ. Δεύτερο και κεφ. Τέταρτο

⁸⁶ 'Ο.π. σελ. 156

⁸⁷ 'Ο.π. σελ. 149

⁸⁸ Ιστορικών αρχείων Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, εκδιδόμενο επιμελεία Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτη, τ. Γ', τεύχος ΙΙΙ Μνημεία της ελληνικής ιστορίας, Γραφείο δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1963 σελ. 349-350, 699-Α.Μ.487 «....Ο αγών τον οποίον η Ελλάς

Επιπλέον υπάρχει μια ακόμα επιστολή αντίδρασης στο το αρχείο του Α. Μαυροκορδάτου την οποία του απέστειλε το Ι. Κωλέττης αρκετά νωρίτερα, στις 17 Αυγούστου 1822 και στην οποία ο Κωλέττης εκφράζει έντονα την αντιπαράθεση του προς τον Υψηλάντη, τον Κολοκοτρώνη και τους οπαδούς τους, λέγοντας πως είχαν σκοπό να κάνουν πρίγκιπα της Ελλάδος τον Υψηλάντη και αρχιστράτηγο της Ελλάδος τον Κολοκοτρώνη. Επιπλέον δυσανασχετεί αναφέροντας πως οι παράγοντες της Πελοποννήσου είχαν συχνή μυστική επικοινωνία με τους αγγλόφιλους της Ζακύνθου και πως πολλοί του Βουλευτικού σώματος παρακινούσαν να προστρέξουν σε αγγλική προστασία.⁸⁹ Προφανώς ο Ι. Κωλέττης γνώριζε ενέργειες που γίνονταν αρκετά νωρίτερα περί αγγλικής υπεράσπισης και για τις οποίες όπως παρατηρούμε δυσανασχετούσε ιδιαίτερα.

Η Ελλάδα για τον Α. Μαυροκορδάτο –σύμφωνα πάντα με τον Κ. Παπαρρηγόπουλο– διέτρεχε τον έσχατο κίνδυνο εάν δεν μεσολαβούσε μια εξωτερική παρέμβαση. Στην προπαρασκευή της μεσολάβησης αυτής όπως προαναφέρθηκε, ασχολήθηκε προ καιρού ο Α. Μαυροκορδάτος. Μια σημαντική πληροφορία που μας δίνεται επ' αυτού είναι ένα απόσπασμα από μια επιστολή που έστειλε ο Α. Μαυροκορδάτος στον Έπατο Αρμοστή Άνταμ στις 18/30 Ιουλίου 1825, δηλαδή στο ίδιο χρονικό διάστημα κατά το οποίο έγιναν οι ενέργειες για την αγγλική υπεράσπιση. Στην επιστολή καταλήγει στο συμπέρασμα πως οι ελληνικές υποθέσεις πάντα θα αφορούν άμεσα την Αγγλία.⁹⁰

Όσον αφορά όμως το κύριο ζήτημα που είναι η έκκληση προστασίας, στις 24 Ιουλίου 1825 οι επισημότεροι Πελοποννήσιοι, πολιτικοί και στρατιωτικοί, πρόκριτοι ναυτικών νήσων και πολλοί άλλοι, υπέγραψαν τελικά την πράξη υποταγής. Ωστόσο διαμαρτυρήθηκαν έντονα πολλοί Έλληνες και ξένοι όπως ο Γάλλος στρατηγός Ρος.

αυθόρμητος ανεδέχθη, αδύνατο ήτον να μην ευρή βοήθειαν ισχυράν εις έν έθνος, το οποίον γεννηθέν και ανατραφέν εις της ελευθερίας του κόλπους, φυσικόν έχει το μίσος κατά της Τουρκίας, και πρόθυμα τρέχει όπου περί καταργήσεως πολιτικού ζυγού πρόκειται σκοπός. Μόνη μονωτάτη η Ελλάς, πολεμά ευτυχώς τρίτον τούτον χρόνον. Τί δεν πρέπει να ελπίζει εις το εξής βοηθουμένη από τοιούτους άνδρας, οποίοι υπέρ ημών εις Αγγλίαν αδερλφώθησαν.....Ευθύς λοιπόν οπου συμβιβασθή το ελπιζόμενον δάνειον εις Αγγλίαν δια μέσου της Εταιρείας, όχι μόνον η εν αποστασία Ελλάς ασφαρίζεται δι' όλου, αλλά θέλει σώσει και άλλα της τμήματα, εις τα οποία, μόλις η πρέπουσα στρατιωτική βοήθεια φανεί, συντρίβεται ο βαρβαρικός ζυγός. Τοιαύτα και τσαύτα καλά, φίλοι ομογενείς περιμένει το έθνος μας από τα δάνεια.....η εύρεσις και προσήκουσα χρήσις του δανείου είναι η σωτηρία...»

⁸⁹ Ιστορικών αρχείων Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, εκδιδόμενο επιμελεία Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτη, τόμ. Α', τεύχος Ι, Μνημεία της ελληνικής ιστορίας, Γραφείο δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1963, σελ. 285-286, 223-Α.Μ. 142 «.....Ο σκοπός τους όμως ήταν να εγκρεμνίσουν το Εκτελεστικόν Σώμα, και με αυτό τον Μαυροκορδάτον, να εβγάλουν από το Βουλευτικόν όσους δεν εσυμφωνούσαν με την γνώμην τους και να στερεώσουν τον Υψηλάντην πρίγκιπα της Ελλάδος, κα τον στρατηγόν Κολοκοτρώνην αρχιστράτηγον της Ελλάδος....Έχομεν και άλλον βάσανον. Σοί είναι γνωστόν ότι η Πελοπόννησος είχεν μυστικήν ανταπόκρισιν με τους εις Ζάκυνθον Άγγλους. Η ανταπόκρισις αυτή έγινε συχνότερα και πολλοί του Βουλευτικού Σώματος παρακινούν και συμβουλεύουν να προστρέξωμεν εις την αγγλικήν υπεράσπισιν....»

⁹⁰ Ο.π. σελ. 233-234 «.....Δεν διστάζω παντελώς να εφαρμόσω εις την Αγγλίαν τας υψηλάς εννοίας, τας οποίας εις περίφημος ρήτωρ έκαμε να αντηχήσουν από το θήμα της Γαλλίας. Έθέλω ειπεί, ότι η νίκη των Ελλήνων είναι νίκη της Αγγλίας, η υπόθεσις της είναι και ειδική της, η πολιτική και ανεξάρτητος ύπαρξις της εγγυάται την ανεξαρτησίαν της ευρωπαϊκής στερεάς επαπειλουμένης από την εισβολήν της άρκτου....»

Οι διαμαρτυρίες των Ελλήνων και η πολύκροτη διαμαρτυρία του Δ. Υψηλάντη δικαιολογούνται από τον Κ. Παπαρρηγόπουλο, για το λόγο ότι οι αυτοί νόμιζαν πως πρόκειται να πουληθεί η χώρα στην Αγγλία αγνοώντας τις δυσμενείς συνθήκες που συνετέλεσαν στο να γίνει αυτή η ενέργεια.⁹¹

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τον Παπαρρηγόπουλο, η Ελλάδα δεν είχε καιρό να περιμένει καθώς η απελπισία ήταν μεγάλη. Σχετικά με τις υπογραφές του εγγράφου, όταν ήρθε η σειρά του Α. Ζαΐμη να υπογράψει και αντιλήφθηκε πως ο Θ. Κολοκοτρώνης είχε ήδη υπογράψει ως αρχηγός όλων των κατά ξηρά ελληνικών δυνάμεων και στράφηκε προς το μέρος του λέγοντάς του: « *Δια την αγάπην της πατρίδος μου σε υπογράφω και πρόεδρον των κατά ξηράν βουλευτηρίων και αρχηγόν των κατά γήν δυνάμεων*». Την ίδια πληροφορία περί αυτού μας αναφέρουν και στα απομνημονεύματά τους ο Ι. Κολοκοτρώνης⁹² και ο Κανέλλος Δεληγιάννης.⁹³ Στη συνέχεια η πράξη εστάλη στο Λονδίνο με τον Δημήτριο Μιαούλη τον γιό του ναυάρχου. Ωστόσο ο Γ. Κάνιγκ δεν άργησε να στείλει απάντηση. Επειδή το εν λόγω κείμενο δεν συντάχθηκε σαν έγγραφο κυβερνητικό αλλά σαν άμεση αίτηση του έθνους, ο ίδιος στις 13 Οκτωβρίου 1825 απάντησε στον Θ. Κολοκοτρώνη και στον Α. Μιαούλη πως εάν αποδεχτεί απολύτως την πρόταση του έθνους, η Αγγλία όχι μόνο έπρεπε να κηρύξει πόλεμο κατά της Πύλης (ενώ αυτή δεν έδωσε καμιά αφορμή) αλλά να φορτωθεί και όλο το βάρος του πολέμου. Αν συνέβαινε αυτό θα υποχρεωνόταν να μην καταθέσει τα όπλα ακόμα και αν η Ελλάδα ελευθερωνόταν. Αυτό λοιπόν για τον Γ. Κάνιγκ θεωρήθηκε παράλογο. Αλλά ο Κ. Παπαρρηγόπουλος θεωρεί πως, ως διπλωμάτης Υπουργός Εξωτερικών είχε ήδη προκαλέσει αυτή την πράξη εκ των προτέρων, γεγονός που γνώριζε και ο ίδιος. Τέλος, πρόσθεσε πως η Αγγλία ευχαρίστως θέλει να δράσει προκειμένου να λάβουν τέλος οι αμοιβαίες εχθροπραξίες, ο πολυαίμακτος πόλεμος και να τηρηθεί μια συνθήκη που θα κρατήσει απρόσβλητα και τα δυο μέρη.⁹⁴

Παναγιώτης Χιώτης

Στο έργο του «*Ιστορία του Ιονίου Κράτους*» μας αναφέρει όπως και άλλοι ιστορικοί πως το ψήφισμα της αγγλικής προστασίας ήταν μια απόφαση που προήλθε από την Αγγλία και για την οποία μεσολάβησε πρωτίστως ο Αρμοστής Φ. Άνταμ.

⁹¹ Ιστορία του ελληνικού έθνους: από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 1930 / υπό Κ. Παπαρρηγοπούλου, προσθήκες, σημειώσεις και βελτιώσεις υπό Παύλου Καρολίδου, Τόμος ΣΤ', Μέρος Α': Από της επανάστασης του 1821 μέχρι της τελευταίας περιόδου του αγώνος, εκδ. Ελευθερουδάκης έκδοση 6η, Εν Αθήναις 1932, σελ. 156

⁹² Γενναίος Κολοκοτρώνης: Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 2' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1956, σελ. 127-131

⁹³ Κανέλλος Δεληγιάννης: Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 3' ' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1957, σελ. 53-55

⁹⁴ Ιστορία του ελληνικού έθνους : από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 1930 / υπό Κ. Παπαρρηγοπούλου, προσθήκες, σημειώσεις και βελτιώσεις υπό Παύλου Καρολίδου, Τόμος ΣΤ', Μέρος Α': Από της επανάστασης του 1821 μέχρι της τελευταίας περιόδου του αγώνος, εκδ. Ελευθερουδάκης έκδοση 6η, Εν Αθήναις 1932, σελ. 157-158

Συγκεκριμένα υποστηρίζει, πως η απόφαση να προβεί η Ελλάδα σε έκκληση βοήθειας προς την Αγγλία απαιτούσε την συναίνεση των περισσότερων και σημαντικότερων στρατιωτικών και πολιτικών προσωπικοτήτων. Επειδή λοιπόν αρκετοί Πελοποννήσιοι πρόκριτοι υπό την αρχηγία του Θ. Κολοκοτρώνη ήταν ρωσόφιλοι, ο Αρμολστής θέλησε να βεβαιωθεί για τις βλέψεις τους και προέτρεψε την Επιτροπή της Ζακύνθου να στείλει επιστολή στον Θ. Κολοκοτρώνη προκειμένου να τον πείσει να ταχθεί υπέρ της Αγγλίας.⁹⁵ Την επιστολή αυτή διαβίβασε ο Χ. Ζαχαριάδης στην Πελοπόννησο η οποία είχε σκοπό τον εξαναγκασμό του αρχιστράτηγου τρόπον τινά, να υπογράψει το εν λόγω έγγραφο όπως και τελικά έγινε. Αργότερα, όπως μας αναφέρει ο Π. Χιώτης, το έγγραφο εστάλη στη Ζάκυνθο και από εκεί στον ίδιο τον Αρμολστή. Ο Αρμολστής αναγνώρισε την υπογραφή του Θ. Κολοκοτρώνη αλλά έλειπε η προσωπική σφραγίδα με την οποία ο ίδιος επικύρωνε τις επιστολές. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, ο Κ. Πελοπίδας κατασκεύασε από μόλυβδο μια σφραγίδα με τα σύμβολα που χρησιμοποιούσε ο Θ. Κολοκοτρώνης και σφράγισε το έγγραφο το οποίο εν τέλει στάλθηκε στον Αρμολστή Άνταμ και εν συνεχεία Λονδίνο.⁹⁶

Το έγγραφο συντάχθηκε στα γαλλικά, στη συνέχεια μεταφράστηκε από τον Π. Στεφάνου και τέλος αντεγράφη από τον Π. Δημητρακόπουλο Καλάμιο. Όταν διαβιβάστηκε στην Πελοπόννησο και στην Ύδρα υπεγράφη από τους περισσότερους στρατιωτικούς παράγοντες και όπως υποστηρίζει ο Π. Χιώτης, η πίεση ήταν αρκετά μεγάλη εν όψει του επικείμενου κινδύνου από τα στρατεύματα του Ιμπραήμ. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι ενώπιον της καταστροφής που αντίκριζαν οι Πελοποννήσιοι διασκορπισμένοι στην Αλωνίσταινα, είδαν το έγγραφο της αγγλικής προστασίας ως θαύμα εξ ουρανού κι έτσι το υπέγραψαν.⁹⁷

Ο συγγραφέας αναφέρει πως ο Α. Μαυροκορδάτος και ο Ι. Κωλέττης δεν υπέγραψαν. Όπως παρατηρούμε σχεδόν σε όλες τις αναφορές των υπολοίπων ιστορικών, στον Α. Μαυροκορδάτο καταλογίζεται όλη η αγγλική προπαγάνδα που διεξαγόταν για καιρό υπέρ της Αγγλίας. Ωστόσο ο λόγος που δεν υπέγραψαν σύμφωνα με τον συγγραφέα, ήταν ύστερα από προτροπή του Δ. Ρώμα ο οποίος θέλησε να κατευναστούν οι αποδοκιμασίες και οι αντιδράσεις του κόσμου, δεδομένου ότι θα θεωρούσαν πως ο ένας επεδίωκε να πουλήσει τη χώρα στην Αγγλία και ο άλλος στη Γαλλία. Ο Ι. Κωλέττης βέβαια δεν υπέγραψε οικειοθελώς εφόσον ο ίδιος ενεργούσε υπέρ της εκλογής του Δούκα του Νεμούρ.⁹⁸

Στις 22 Ιουλίου 1825 πραγματοποιήθηκε έκτακτη συνεδρίαση στο Ναύπλιο για το ψήφισμα της αγγλικής προστασίας όπου εν τέλει αποφασίστηκε η ψήφισή του. Η

⁹⁵ Παναγιώτης Χιώτης, Ιστορία του Ιονίου Κράτους από της συστάσεως αυτού μέχρι ενώσεως 1815-1864, τόμος Α', τυπογραφείον Η Επτάνησος Χρίστου Σ. Χιώτου, εν Ζακύνθω 1874, σελ. 533

⁹⁶ 'Ο.π. σελ 534

⁹⁷ 'Ο.π. σελ. 537

⁹⁸ 'Ο.π. σελ. 538

απόφαση για την καταφυγή στην προστασία της Αγγλίας ως μόνη λύση όπως αναφέρει ο συγγραφέας, πάρθηκε κάτω υπό την πίεση των καταστροφών που προκάλεσαν οι Αιγύπτιοι αλλά και από την αδιαφορία των υπολοίπων ευρωπαϊκών δυνάμεων απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση. Το Συνέδριο της Βερόνας στο οποίο δεν αναγνωρίστηκε η Ελληνική Επανάσταση αλλά και η ουδέτερη στάση της Αγγλίας, ήταν οι κύριοι παράγοντες συνετέλεσαν σύμφωνα με τον συγγραφέα στην προσφυγή της αγγλικής προστασίας.⁹⁹

Τέλος, το εν λόγω έγγραφο της προστασίας εστάλη στο Λονδίνο με τον Δ. Μιαούλη προκειμένου να το παραδώσει αυτοπροσώπως στον Γ. Κάνιγκ. Ωστόσο δεν κατάφερε να τον συναντήσει, αλλά η απάντηση που έστειλε μετέπειτα στην Ελλάδα ήταν αρνητική καθώς η Αγγλία επεδίωκε να διατηρήσει ουδετερότητα και να μην εμπλακεί σε ρήξη με την Πύλη και την υπόλοιπη Ευρώπη. Παρ' όλα αυτά, ο συγγραφέας θεωρεί ότι δεν ήταν αυτοσκοπός της Αγγλίας η αποστασιοποίησή της από το ελληνικό ζήτημα, αλλά η αποφυγή της εμπλοκής της σε πόλεμο. Η Αγγλία φυσικά και επεδίωκε να ελέγχει τα εσωτερικά της Ελλάδας και να κερδίσει την εύνοια της μέσω ενός τέτοιου ψηφίσματος όπως αυτό της προστασίας.¹⁰⁰

Παύλος Καρολίδης

Στο έργο του «*Η Ιστορία του ΙΘ' αιώνα*» αρχικά χαρακτηρίζει ευθέως την πολιτική της Αγγλίας ως φιλότουρκη η οποία προέκυπτε κυρίως από την διαμάχη της με την αντίπαλη Ρωσία.¹⁰¹ Το γεγονός ότι η Αγγλία δεν επιθυμούσε την εξ' ολοκλήρου απελευθέρωση της Ελλάδας και την καταστολή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, για τον λόγο ότι υπήρχε κίνδυνος ρωσικής επέμβασης στον ελλαδικό χώρο, είναι μια θεώρηση την οποία παρατηρούμε και σε άλλους ιστορικούς.

Ωστόσο ο Π. Καρολίδης αναφέρεται με ευνοϊκούς χαρακτηρισμούς απέναντι στον ερχομό του Γ. Κάνιγκ στο πολιτικό προσκήνιο της αγγλικής κυβέρνησης, θεωρώντας τον μέγα φιλέλληνα και εκτιμώντας την πολιτική του ως την ευνοϊκότερη που πέρασε ποτέ από την Ελλάδα. Ο συγγραφέας θεωρεί πως η πολιτική του Γ. Κάνιγκ συνέβαλε σε πολλές θετικές αλλαγές ως προς το ελληνικό ζήτημα, δίνοντας το παράδειγμα της αντικατάστασης του μισέλληνα -όπως τον χαρακτηρίζει- Αρμοστού των Ιονίων Νήσων Τόμας Μάιτλαντ, με τον Φρειδερίκο Άνταμ.¹⁰²

Επιπλέον, το γεγονός ότι ήδη από την έναρξη του Αγώνα είχαν ξεκινήσει ανεπίσημες κινήσεις προσέγγισης της Ελλάδας προς την Αγγλία και την υπαγωγή της πρώτης

⁹⁹ 'Ο.π. σελ. 538-539

¹⁰⁰ 'Ο.π. σελ. 545

¹⁰¹ Παύλος Καρολίδης, *Ιστορία του ΙΘ' αιώνα*, τόμος Β' (1821) 1830-1856, εκδ. Γεώργιος Κασδόνης, Τύποις αδελφών Περρή, Αθήνησιν 1892, σελ. 342

¹⁰² 'Ο.π. σελ. 502

στην προστασία της δεύτερης, ο Π. Καρολίδης το χαρακτηρίζει ως “ευμένεια” της αγγλικής πολιτικής. Δηλαδή οι αγγλόφιλοι κύκλοι που βρίσκονταν στον ελλαδικό χώρο και επεδίωκαν να δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό κλίμα προς την Αγγλία στην συνείδηση των υπολοίπων Ελλήνων, αναφέρεται ως κάτι θετικό και τελεσφόρο ως προς το ελληνικό ζήτημα από τον συγγραφέα.¹⁰³

Παράλληλα, ο ίδιος αναφέρει πως πολλοί φιλέλληνες της Αγγλίας διατηρούσαν στενές επαφές με στρατιωτικούς και πολιτικούς παράγοντες της Ελλάδας, ενώ ταυτόχρονα ο Αρμοστής Άνταμ ερχόταν διαρκώς σε επαφή με την ελληνική κυβέρνηση. Αυτό για τον συγγραφέα θεωρείται ως ένας μείζων λόγος από τον οποίο καλλιεργήθηκε το ιδιαιτέρως αγγλόφιλο κλίμα στον ελλαδικό χώρο και ο οποίος συνέβαλε εν τέλει στην υπογραφή του εγγράφου της αγγλικής προστασίας τον Ιούλιο του 1825. Παρ’ όλα αυτά δεν αναφέρεται με λεπτομέρειες στις διαδικασίες που ακολούθησαν ώστε να παρθεί η απόφαση και να υπογραφεί εν τέλει το έγγραφο της εκκλήσεως προς την Αγγλία.¹⁰⁴

Σύμφωνα με τον Π. Καρολίδη, την πρόταση της αγγλικής προστασίας στήριζαν εκ των προτέρων ο Α. Μαυροκορδάτος και ο Σ. Τρικούπης ενώ εκ διαμέτρου αντίθετος δήλωσε ο Δ. Υψηλάντης. Παράλληλα αρκετοί πολιτικοί αντίπαλοι της αγγλικής κυβέρνησης, προέβησαν σε αντίστοιχες αντενέργειες όπως για παράδειγμα ο Γάλλος στρατηγός Ρός, ο οποίος ενεργούσε υπέρ της ενθρόνισης του Γάλλου Δούκα του Νεμούρ.¹⁰⁵ Ωστόσο, η Αγγλία απάντησε με απόλυτη ουδετερότητα στο εν λόγω αίτημα των Ελλήνων. Ο Π. Καρολίδης υποστηρίζει ότι το εγχείρημα των Ελλήνων να ζητήσουν την προστασία της Αγγλίας θα επέφερε ένα θετικό αποτέλεσμα αν τελικά πραγματοποιούνταν. Αυτό θα ήταν η ενεργοποίηση της Ρωσίας να επέμβει αμέσως και να πράξει πρώτη κάτι για την επίλυση του ελληνικού ζητήματος. Από την άλλη πλευρά, μπορεί ο συγγραφέας να θεωρούσε αρχικά ευμενέστερη για τα ελληνικά πράγματα την πολιτική της Αγγλίας, αλλά αναφέρει στη συνέχεια ότι η επιθυμία του Γ. Κάνιγκ να ηγείται της εσωτερικής πολιτικής της Ελλάδας προϋπήρχε ανέκαθεν.¹⁰⁶

Αναφέρει επίσης ότι δεν συνέφερε τον Γ. Κάνιγκ η εξ ολοκλήρου ανεξαρτησία της Ελλάδας διότι δεν επιθυμούσε σε καμία περίπτωση να εμπλακεί σε πόλεμο με την Τουρκία. Αυτή αποτελεί μια άποψη την οποία παρατηρούμε και σε άλλους συγγραφείς. Ο Π. Καρολίδης προσθέτει επίσης πως αν τελικά ο Γ. Κάνιγκ προκαλούσε σε πόλεμο την Τουρκία υπήρχε ο κίνδυνος να προκληθεί πόλεμος και μεταξύ άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Τέλος ο Γ. Κάνιγκ σύμφωνα με τον συγγραφέα επιθυμούσε την τρόπον τινά αυτονομία της Ελλάδας αλλά πάντα υπό την κυριαρχία

¹⁰³ ‘Ο.π.

¹⁰⁴ ‘Ο.π. σελ. 571

¹⁰⁵ ‘Ο.π. σελ. 572

¹⁰⁶ ‘Ο.π.

του Σουλτάνου για το λόγο ότι δεν ήθελε να οξύνει τα πνεύματα ούτε με την Πύλη αλλά ούτε και με την υπόλοιπη Ευρώπη.¹⁰⁷

Επαμεινώνδας Κ. Κυριακίδης

Στο έργο του «*Ιστορία του σύγχρονου Ελληνισμού*» κάνει κι αυτός μια αναφορά ξεκινώντας από την εξωτερική πολιτική της Γαλλίας η οποία επεδίωκε την προώθηση του πρίγκιπα Δούκα του Νεμούρ για τον ελληνικό θρόνο κάτι το οποίο επέφερε, όπως είδαμε και παραπάνω, αντιδράσεις ιδίως από την πλευρά του αγγλόφιλου Α. Μαυροκορδάτου¹⁰⁸. Ο Γ. Κάνιγκ είχε εκ των προτέρων κατανοήσει τις εν λόγω προσπάθειες της Γαλλίας για τον ελληνικό θρόνο, γεγονός που τον έκανε να προκαλέσει κατά κάποιον τρόπο την έκκληση προστασίας της Ελλάδας προς την Αγγλία με τη διπλωματία του. Το ίδιο ακριβώς μας αναφέρει και ο Κ. Παπαρρηγόπουλος με τον Ι. Κορδάτο στο παρόν κεφάλαιο.

Το να καταφύγουν η Έλληνες σε μια τέτοια πράξη προστασίας δεν ήταν κάτι που απλά ερχόταν σύμφωνο με τις βλέψεις του Α. Μαυροκορδάτου αλλά ήταν η μόνη ωφέλιμη λύση που θα μπορούσε να παρθεί για την χώρα, εκείνη χρονική στιγμή (ασχέτως αν δε εξυπηρετούσε τα ελληνικά συμφέροντα). Βάσει αυτής της ενέργειας από την πλευρά των Ελλήνων, ο Γ. Κάνιγκ βρήκε πρόσφορο έδαφος προκειμένου να αναμειχθεί στα ελληνικά πράγματα αλλά και παράλληλα να απομακρύνει τη Ρωσία από την Ελλάδα η οποία ήταν αντίπαλος παράγων. Η Ρωσία είχε ήδη κάνει πρόταση από το 1824 να διαιρεθούν οι επαναστατημένες περιφέρειες σε τρεις ηγεμονίες, την Πελοπόννησο, την Ανατολική Στερεά και τη Δυτική Στερεά, κατά τα πρότυπα της Βλαχίας και της Μολδαβίας. Η απόφαση αυτή του Τσάρου Αλέξανδρου δυσaráεστησε πολύ τους Έλληνες δεδομένου ότι φάνηκε η Ρωσική κακοβουλία. Ωστόσο ο Ε. Κυριακίδης θεωρεί πως οι Έλληνες δεν αντέδρασαν ορθά, διότι η διαίρεση και άλλων ηγεμονιών όπως η Ρουμανία και η Βουλγαρία δεν εμπόδιζε την μετέπειτα ένωση τους.¹⁰⁹

Στο μεταξύ ο Γ. Κάνιγκ προετοίμαζε το έδαφος στην Ελλάδα προκειμένου να ζητηθεί προστασία από την Αγγλία, κάτι που τελικά έγινε στις 24 Ιουλίου 1825. Το επίσημο έγγραφο που υπεγράφη ύστερα από ενέργειες κάποιων Ζακυνθινών, έθετε την ιερά παρακαταθήκη του ελληνικού έθνους υπό την μοναδική υπεράσπιση της Αγγλίας. Ωστόσο σύμφωνα με τον συγγραφέα, το εν λόγω έγγραφο στερείτο εθνικής σημασίας εφόσον επικράτησαν αντιδράσεις από διάφορα “στρατόπεδα” και

¹⁰⁷ ‘Ο.π.

¹⁰⁸ Επαμεινώνδας Κ. Κυριακίδης, *Ιστορία του σύγχρονου ελληνισμού*- Από της ιδρύσεως του βασιλείου της Ελλάδος μέχρι των ημερών μας 1832-1892, εκ της βασιλικής τυπογραφίας Ν. Γ. Ιγγλέση 1892, εκδ. Βασ Ν. Γρηγοριάδης, φωτοτυπική ανατύπωσις Αθήναι 1972, σελ. 184-185

¹⁰⁹ ‘Ο.π., σελ. 185

επειδή πραγματοποιήθηκαν παρόμοιες προτάσεις σε άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις από τους αντιπάλους των Άγγλων.¹¹⁰

Γενικά ο Ε. Κυριακίδης, γράφει για τα γεγονότα με ιδιαίτερη εύνοια προς τη Ρωσία και με μια αυστηρή επίκριση προς την Αγγλία, θεωρώντας περισσότερο ύπουλη την πολιτική της δεύτερης και λιγότερο ωφέλιμη ως προς το ελληνικό ζήτημα. Εκείνη τη μερίδα του ελληνικού λαού που υπέγραψε το έγγραφο της προστασίας την αποκαλεί “τυφλή” θεωρώντας τη άθυρμα της αγγλικής διπλωματίας. Επιπλέον αναφέρει πως κάθε ρωσική πρόταση που τέθηκε προς την Ελλάδα την καταπολέμησαν σχεδόν άπαντες, ενώ αντιθέτως την εθνοκτόνο πολιτική της Αγγλίας την ενστερνίστηκαν. Τέλος, θεωρεί πως οι Άγγλοι εξαπάτησαν όλους τους Έλληνες πολιτικούς άνδρες εκ περιτροπής και πως πάντα η Αγγλία έβρισκε πρόσφορο έδαφος να εκμεταλλεύεται τα πολιτικά πράγματα και να πράττει αναλόγως.¹¹¹

Κωνσταντίνος Ν. Ράδος

Στο βιβλίο του «*Περί το στέμμα της Ελλάδος- Η απόπειρα των Ορλεανίδων 1825-1826*» δεν αναφέρεται με λεπτομέρειες στην πράξη της αγγλικής προστασίας, αλλά εστιάζει περισσότερο στις διαδικασίες που έλαβαν χώρα για την ενθρόνιση του Δούκα του Νεμούρ στην Ελλάδα.

Ωστόσο μια σημαντική πληροφορία που ο Κ. Ράδος αναφέρει και πρέπει να παραθέσουμε, είναι η έντονη δραστηριοποίηση του Γάλλου στρατηγού Ρός υπέρ της αποστολής Γάλλου βασιλέα στην Ελλάδα. Με αφορμή όμως το γεγονός ότι οι Έλληνες αγγλόφιλοι πολιτικοί πήραν πρώτοι την πρωτοβουλία να απευθυνθούν στην Αγγλία εκκαλούμενοι την προστασία της, έτσι και οι οπαδοί της Γαλλίας και της Ρωσίας έσπευσαν σε αντίστοιχες ενέργειες¹¹². Σύμφωνα λοιπόν με τον συγγραφέα, ο στρατηγός Ρός μοίραζε πολυτελή δώρα όπως χρυσά και αργυρά ρολόγια, κοσμήματα, πιστόλια, εικόνες αλλά και χρήματα προκειμένου να κερδίσει την εύνοια πολλών Ελλήνων υπέρ της Γαλλίας. Ωστόσο, πολλοί δέχονταν τα δώρα, αλλά οι δωροδοκίες του πήγαν εις μάτην αφού η πρόταση για την ενθρόνιση Γάλλου βασιλέα απερρίφθη¹¹³.

Ο Α. Μαυροκορδάτος, ο Σπ. Τρικούπης και οι Υδραίοι, σύμφωνα με τον Κ. Ράδο, πίστευαν σθεναρά ότι αν πρόκειται η Ελλάδα να ζητήσει ευρωπαϊκή βοήθεια, η Αγγλία θα ήταν η καλύτερη λύση. Ο λόρδος Άμιλτων, όπως θα δούμε και σε άλλες

¹¹⁰ Ό.π., σελ. 187

¹¹¹ Ό.π., σελ. 191

¹¹² Κωνσταντίνος Ν. Ράδος, *Περί το στέμμα της Ελλάδος- Η απόπειρα των Ορλεανίδων 1825-1826*, εκδ. Ελευθερουδάκης και Μπάρτ, εν Αθήναις 1917, σελ. 21-23

¹¹³ Ό.π., σελ. 22-23

αναφορές ιστορικών, όταν άκουσε την εν λόγω πρόταση δήλωσε πως δεν έχει αυτή την πληρεξουσιότητα ώστε να ληφθεί μια τέτοια απόφαση. Στη συνέχεια όμως δεν φάνηκε καθόλου αποθαρρυντικός σε αυτό διάβημα. Όπως ο καθένας, έτσι κι αυτός ενήργησε με τέτοιον τρόπο ώστε η πρόταση να γίνει από τους Έλληνες επισήμως και απευθείας στο Λονδίνο. Συν τοις άλλοις, τα κομματικά πάθη και οι αντιθέσεις άρχισαν να αυξάνονται με κίνδυνο πολιτικής πόλωσης¹¹⁴, ενώ παράλληλα έντονες υπήρξαν και οι αντιδράσεις στο ψήφισμα της αγγλικής προστασίας από τον στρατηγό Ρός, τον Τόουσεντ Ουάσινγκτον και τον Δ. Υψηλάντη. Όσοι αντέδρασαν δικαιολόγησαν την ένστασή τους ως δίκαιη, θεωρώντας ότι εκείνοι που ψήφισαν υπέρ της αγγλικής προστασίας έπραξαν αυθαίρετα και υποτίμησαν τους νόμους και το ελληνικό πολιτικό σύστημα. Ειδικότερα ο Τ. Ουάσινγκτον υπέβαλε και δεύτερη διαμαρτυρία μια εβδομάδα μετά την πρώτη¹¹⁵, την οποία έστειλε εγγράφως στην Κέρκυρα προς τον Έπατο Αρμοστή και δήλωνε επισήμως ότι παραιτείται του σκοπού να υπηρετήσει στρατιωτικώς την Ελλάδα¹¹⁶.

Από την άλλη πλευρά η διαμαρτυρία του Δ. Υψηλάντη στην τρίτη Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου του στοίχησε τα πολιτικά του δικαιώματα, ενώ η διαμαρτυρία του Ι. Β. Θεοτόκη προκάλεσε την φυλάκιση του. Παράλληλα, φυλακίστηκε ο Α. Πετράκης - ο παραλήπτης της καυστικής επιστολής του Ι. Β. Θεοτόκη- και ο φιλέλληνας Ρ. Jourdain ο οποίος όπως αναφέρει και ο Α. Βακαλόπουλος, θεώρησε την αγγλική προστασία ως ξεπούλημα της Ελλάδας¹¹⁷. Εν συνεχεία, ο Δ. Αινιάν και ο Ι. Σούτσος έχοντας συνεννοηθεί με τον Ι. Κωλέττη να ενεργήσουν υπέρ της υποψηφιότητας του Δούκα του Νεμούρ, φυλακίστηκαν κι αυτοί μέχρις ότου να τους απαλλάξει ο Ι. Κωλέττης από τη φυλακή. Για τον Κ. Ράδο η στάση αυτή του Ι. Κωλέττη θεωρείται δόλια μιας και ο ίδιος ήταν παρών στην έκτακτη συνεδρίαση που συγκάλεσε ο Α. Μαυροκορδάτος για να ανακοινώσει την πρόταση του στους προύχοντες περί της αγγλικής προστασίας, αλλά δεν αντέδρασε. Κινήθηκε υπογείως προς την εκλογή Γάλλου βασιλέα μέσω των πρακτόρων του όπως παρατηρούμε και σε άλλες αναφορές ιστορικών¹¹⁸. Την άποψη αυτή υιοθετεί από τα λεγόμενα του Θ. Κολοκοτρώνη σε επιτολή του προς τον Δ. Ρώμα, ο οποίος του γράφει πως ο Ι. Κωλέττης έχει στο πλευρό του πολλούς γαλλόφρονες οπαδούς-πράκτορες οι οποίοι ενεργούν για λογαριασμό του. *«Ο αρχηγέτης της αυτενεργούσης φατριάς Κωλέττης έχει συμπράκτορας τον Βρεσθένη, τον Σπηλιωτάκη (μέλος της Κυβερνήσεως) τον πολύκροτον Θεοτόκη, τον διαθρυλούμενον Αινιάν και ολίγους βουλευτάς (παραστάτας) της Δυτικής Ελλάδος και προσπαθεί να περιπλέξη εις το πράγμα τον*

¹¹⁴ 'Ο.π., σελ. 23

¹¹⁵ Βλ. Διαμαρτυρία Τ. Ουάσινγκτον σε Ι. Κορδάτο, κεφ. Τρίτο

¹¹⁶ 'Ο.π., σελ. 27

¹¹⁷ 'Ο.π., σελ. 29 και κεφ. Τρίτο Α. Βακαλόπουλος

¹¹⁸ 'Ο.π., σελ. 29-30

Γκούραν»¹¹⁹ ο Κ. Ράδος στο τέλος προσθέσει ότι τελικά ο Βρεσθένης και ο Σπηλιωτάκης υπέγραψαν το κείμενο της εκκλήσεως της αγγλικής προστασίας¹²⁰.

Αντίστοιχες ενέργειες με αυτές των αγγλόφιλων (πριν υπογραφεί το έγγραφο της αγγλικής προστασίας) έπραξαν και οι γαλλόφιλοι οι οποίοι αποφάσισαν μαζί με τον Δ. Υψηλάντη να στείλουν στο Παρίσι τον Α. Αξιώτη, προκειμένου να πληροφορηθούν τί σκόπευε να κάνει υπέρ της Ελλάδας ο Δούκας του Νεμούρ. Η ανακοίνωση όμως του Δούκα της Ορλεάνης ήταν κάτι που προβλημάτισε αρκετά την κοινή γνώμη. Ο ίδιος απάντησε ότι «Αι δυνάμεις δεν θα συγχωρήσωσιν ποτέ εις την Γαλλίαν να δώση βασιλέα Γάλλον εις τους Έλληνες και ότι πρέπει να οργανώσωσιν τακτικώς τας δυνάμεις των, να διώξωσιν τον εχθρόν εκ του πατρίου εδάφους, να βάλωσιν εις τάξιν τα οικονομικά των και τότε δύνανται να ελπίσωσιν επιτυχίαν εις τον σκοπόν αυτών περί Γάλλου βασιλέως»¹²¹

Η πρόταση προς την ενθρόνιση Γάλλου βασιλέα έγινε δυο φορές από τους Έλληνες γαλλόφιλους και η δεύτερη αναφορά απεστάλη στη Γαλλία μέσω του Νότη Μπότσαρη¹²² όπως μας αναφέρει και ο Σπηλιάδης.¹²³ Σημαντική ακόμη είναι και η θέση του Α. Λουριώτη ο οποίος εξ όσων γνωρίζουμε, ένα χρόνο πριν στις 26 Ιανουαρίου 1824 εστάλη στο Λονδίνο από την ελληνική κυβέρνηση προκειμένου να διαπραγματευτεί μαζί με τον Ι. Ορλάνδο για το αγγλικό δάνειο. Σε αυτή το σημείο ο Κ. Ράδος συμπληρώνει ότι ύστερα από τις διαπραγματεύσεις με τους Άγγλους, ο Α. Λουριώτης έφτασε στο Παρίσι και πραγματοποίησε μια συνάντηση με τον Δούκα της Ορλεάνης. Στη συνομιλία που είχαν του επιβεβαίωσε πως οι Έλληνες ευχαρίστως θα δέχονταν το γιο του ως βασιλέα στον ελληνικό θρόνο, με την προϋπόθεση να δαπανήσει χρήματα για τη ναυπήγηση ενός πλοίου και την αποστολή εφοδίων και χρημάτων στην Ελλάδα. Ο ίδιος μαζί με τους συμβούλους του απάντησε ότι δεν είχε καμία τέτοια διάθεση διασπάθισης χρημάτων¹²⁴.

Εν τέλει οι συγκυρίες αποδείχτηκαν τέτοιες κατά τις οποίες ήταν αδύνατη η ενθρόνιση του Δούκα του Νεμούρ στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα όμως, ο επίσημος αντιπρόσωπος των Γάλλων στρατηγός Ρος βγήκε τρόπον τινά από τη δύσκολη θέση καθώς δεν θα μπορούσε να είναι ένα όργανο διπλωματίας που θα ζημίωνε τη

¹¹⁹ Ιστορικόν αρχείον Διονυσίου Ρώμα, μετ' εισαγωγής του εκδίδοντος Δ. Γρ. Καμπούρογλου, τόμος Α' 1819-1825, εκ του Τυπογραφείου της Κορίννης, Αθήνα 1901-1906, Ακαδημία Αθηνών, σελ. 625

¹²⁰ Κωνσταντίνος Ν. Ράδος, Περί το στέμμα της Ελλάδος- Η απόπειρα των Ορλεανίδων 1825-1826, εκδ. Ελευθερουδάκης και Μπάρτ, εν Αθήναις 1917, σελ. 30

¹²¹ 'Ο.π., σελ. 30

¹²² 'Ο.π., σελ. 30

¹²³ Νικόλαος Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, ήτοι Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως των Ελλήνων, τόμος Β', Ινστιτούτο Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, Αθήναι 2007, σελ. 393

¹²⁴ 'Ο.π., σελ. 31

γαλλική αυλή¹²⁵. Έτσι το σχέδιο των Ορλεανίδων απέτυχε και οι Έλληνες κατέφυγαν στην πράξη υποτέλειας προς την Αγγλία.

Ο Κ. Ράδος όπως παρατηρούμε δεν εστιάζει τόσο με λεπτομέρειες στις διαδικασίες για την αγγλική προστασία, αλλά δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις παρόμοιες ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν για την εκλογή Γάλλου Βασιλέα. Τις θεωρεί μια εξίσου σημαντική κίνηση για την έκβαση των ελληνικών αγώνων κατά των Αιγυπτίων. Μας παραθέτει σημαντικές πληροφορίες για πρόσωπα τα οποία κατά κάποιον τρόπο αμφιταλαντεύτηκαν στην προκειμένη περίπτωση όπως ο Ι. Κωλέττης, ο ιερωμένος Θεοδώρητος Βρεσθένης, ο Αναγνώστης Σπηλιωτάκης και ο Ανδρέας Λουριώτης. Ο Α. Σπηλιωτάκης μάλιστα αποτέλεσε ενεργό μέλος του γαλλικού κόμματος ενώ στη συνέχεια όπως είδαμε υπέγραψε υπέρ της αγγλικής προστασίας όπως και αρκετοί άλλοι.

Γεώργιος Ασπρέας

Στο έργο του «*Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος 1821-1828*» ο Γ. Ασπρέας αρχικά γράφει για τις βλέψεις της Αγγλίας και της γενικότερης πολιτικής του Γ. Κάνιγκ απέναντι στην Ελλάδα. Θεωρεί πως η πολιτική της Αγγλίας σκόπευε στο να καταστήσει την Ελλάδα στήριγμα της απέναντι στην πολιτική της Ανατολής. Επιπλέον, υποστηρίζει ότι η Αγγλία επεδίωκε να καλλιεργήσει τέτοια συνείδηση στους Έλληνες ώστε να την θεωρήσουν μοναδική λύση βοήθειας απέναντι στην αδιαφορία της Ρωσίας. Η Ρωσία από την άλλη, σύμφωνα με τον Γ. Ασπρέα, με την εξαιρετικά ουδέτερη στάση της ευνόησε ιδιαίτερα την αγγλική πολιτική ως προς το ελληνικό ζήτημα και δημιούργησε έδαφος για περισσότερες στενές επαφές και διπλωματικές κινήσεις μεταξύ Ελλήνων και Άγγλων. Ωστόσο, θεωρεί ότι υπήρξαν και περιπτώσεις ανθρώπων που δεν έχασαν τις ελπίδες τους και την εμπιστοσύνη τους προς τη Ρωσία.¹²⁶

Ο Τ. Κάνιγκ έθεσε το ελληνικό ζήτημα στον πρεσβευτή της Αγγλίας στην Κων/Πολη Σ. Κάνιγκ, λέγοντας πως η κατάσταση που διέρχεται η Ελλάδα είναι οικτρή και δεν δύναται να λάβει ένα τέτοιο θέμα ελαφρά τη καρδία μια χριστιανική χώρα όπως η Αγγλία.¹²⁷ Αυτή η δήλωση προκάλεσε μεγάλη ανησυχία στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις οι οποίες δεν είχαν προβεί σε κάποια ενέργεια επέμβασης. Όταν λοιπόν τέθηκε τέτοιο ζήτημα από τον Τ. Κάνιγκ, οι υπόλοιπες δυνάμεις έσπευσαν να προβούν σε αντίστοιχες ενέργειες και προτάσεις προστασίας μέσω των

¹²⁵ 'Ο.π.

¹²⁶ Γεώργιος Κ. Ασπρέας, *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος 1821-1828*, τόμος Α', έκδοσις Β' εκδ. Ι. Σιδέρη, εν Αθήναις 1930, σελ. 41

¹²⁷ 'Ο.π.

απεσταλμένων διπλωματών τους και πάντα με το ίδιο συμφέρον απέναντι στην Ανατολή.¹²⁸

Όσον αφορά την ρωσική πρόταση, ο Γ. Ασπρέας υποστηρίζει ότι προξένησε κάκιση εντύπωση στους Έλληνες, καθώς το ρωσικό σχέδιο δεν ήταν η ανεξαρτησία της Ελλάδας αλλά η δημιουργία ηγεμονιών στον ελλαδικό χώρο, με προφανή εξάρτηση από τη Ρωσία. Επακόλουθο ήταν η σφοδρή αντίθεση μεταξύ Πετρούπολης και Λονδίνου λόγω της συγκεκριμένης πρότασης και η οποία απέβλεπε αποκλειστικά στα ηγετικά συμφέροντα της Ρωσίας. Η ίδια μάλιστα επί τόσο καιρό απραγίας και αδιαφορίας προς την Ελλάδα, έθεσε ευθαρσώς ένα τέτοιο ζήτημα το οποίο καθιστούσε φανερή την ανησυχία της ως προς την πολιτική της Αγγλίας απέναντι στην Ελλάδα και όχι στην έκβαση του ελληνικού αγώνα.¹²⁹

Αντίστοιχα όμως και η Αγγλία, όπως αποδείχθηκε μέσω της πολιτικής του Γ. Κάνιγκ, δεν ενδιαφερόταν επ' ουδενί για ένα ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Απεναντίας στόχευε στη δημιουργία ενός απαρτιζόμενου οργανισμού από ελληνικές περιοχές ο οποίος θα είχε αποκλειστική επιρροή από την Αγγλία.¹³⁰

Σχετικά με το ψήφισμα της αγγλικής προστασίας, ο Γ. Ασπρέας αναφέρει ότι την ίδια στιγμή που οι στρατιωτικές επιτυχίες των Ελλήνων κατά του Ιμπραήμ ήταν ανύπαρκτες, οι πολιτικές επιτυχίες των πολιτικών παραγόντων ανέτειλαν.¹³¹ Συγκεκριμένα αναφέρει ότι, διηρημένη και εξαντλημένη η Ελλάδα από τις κομματικές έριδες δεν ήταν δυνατό να συγκεντρώσει τα χρήματα και το στρατό ώστε να αντισταθεί στα αιγυπτιακά στρατεύματα τα οποία αλώνιζαν στην Πελοπόννησο. Η ηθική κατάπτωση των Ελλήνων ήταν φανερή ύστερα από τις χιλιάδες καταστροφές και λεηλασίες.¹³² Εν όψει λοιπόν της θλιβερής κατάστασης που διερχόταν η χώρα, ο Α. Μαυροκορδάτος συνέλαβε και πρότεινε την ιδέα της αγγλικής προστασίας η οποία όμως σύμφωνα με τον Γ. Ασπρέα, στάθηκε η μέγιστη αφορμή για τον ανταγωνισμό μεταξύ των υπολοίπων ευρωπαϊκών δυνάμεων και της Αγγλίας σχετικά με την επίλυση του ελληνικού ζητήματος. Ο Γ. Ασπρέας δεν φαίνεται να παρουσιάζει αρνητικά τη συγκεκριμένη πράξη, αλλά την εξηγεί ως μια έξυπνη κίνηση η οποία θα επηρέαζε για ένα εύλογο χρονικό διάστημα τις στρατιωτικές επιδρομές του Ιμπραήμ και θα του προξενούσε το φόβο μιας επικείμενης συνεργασίας Ελλάδας και Αγγλίας. Επιπλέον, μια τέτοια κίνηση θα αναπτέρωνε για λίγο το γόητρο των Ελλήνων δημιουργώντας την προσδοκία για μια εξωτερική παρέμβαση.¹³³ Ο Α. Μαυροκορδάτος λοιπόν, συγκάλεσε έκτακτη συνεδρίαση στο Ναύπλιο προκειμένου να θέσει αυτό το μείζονος σημασίας ζήτημα

¹²⁸ 'Ο.π. σελ. 42

¹²⁹ 'Ο.π.

¹³⁰ 'Ο.π.

¹³¹ 'Ο.π. σελ. 44

¹³² 'Ο.π. σελ. 46

¹³³ 'Ο.π. σελ. 48

και εν τέλει συμφωνήθηκε ομοθυμαδόν να προβούν στην έκκληση προστασίας. Ο Ι. Κωλέττης ήταν παρών στη συγκεκριμένη συνεδρίαση ασχέτως αν δεν υπέγραψε. Στη συνέχεια ενημέρωσαν για την εν λόγω απόφαση και τον λόρδο Άμιλτων ο οποίος χαροποιήθηκε ιδιαίτερα από τη είδηση και τους παρότρυνε να απευθυνθούν απευθείας στο Λονδίνο. Επίσης δήλωσε ότι δεν έφερε καμία ευθύνη για όποια απάντηση θα έδινε η αγγλική κυβέρνηση και ενθάρρυνε τους Έλληνες να συνεχίσουν τους αγώνες τους. Οι συμμετέχοντες λοιπόν της συνεδρίασης του Ναυπλίου έσπευσαν να ενημερώσουν και τον Φ. Άνταμ στην Κέρκυρα. Ωστόσο, η ιδέα της αγγλικής προστασίας δυσaráεστησε έντονα τους ρωσόφιλους και γαλλόφιλους των οποίων τις γνώμες δεν έλαβαν υπ' όψιν τους η υπόλοιπη μερίδα παραγόντων που ήταν αγγλόφιλοι. Ειδικότερα η επιρροή του Θ. Κολοκοτρώνη και των οπαδών του ήταν μηδαμινής σημασίας ώστε να φοβίσει τους αγγλόφιλους, όπως αναφέρει ο Γ. Ασπρέας.¹³⁴ Σχετικά με τις αντιδράσεις που επικράτησαν για την πράξη υποτέλειας, όπως είδαμε και σε άλλες αναφορές, ειδικά οι φιλέλληνες της Γαλλίας αλλά και οι απεσταλμένοι στην Ελλάδα δυσανασχέτησαν σφόδρα, όπως τις παρουσιάζει ο Γ. Ασπρέας.¹³⁵

Το ψήφισμα της υποτέλειας συντάχθηκε ως αναφορά της Ελλάδας προς την Αγγλία εν ονόματι του κλήρου, των πληρεξουσίων και των πολιτικών και στρατιωτικών προυχόντων τον Ιούλιο του 1825. Τον Αύγουστο του ίδιου έτους στάλθηκαν τα υπογεγραμμένα πρωτότυπα με τον Σπ. Τρικούπη και τον Δ. Μιαούλη στον Υπάτο Αρμοστή της Κέρκυρας και στη συνέχεια δόθηκε εντολή να παραδοθεί δια χειρός στον Γ. Κάνιγκ. Ο Γ. Ασπρέας επισημαίνει ότι η συγκεκριμένη πράξη ωφέλησε πολλαπλώς τον ελληνικό αγώνα καθώς οι Άγγλοι έστειλαν και τη δεύτερη δόση του δανείου, επιπλέον ενισχύθηκε το ηθικό των Ελλήνων αναμένοντας μια βοήθεια και τέλος κατάφεραν να κρατήσουν μια άμυνα κατά των Αιγυπτίων.¹³⁶

Εν συνεχεία, όταν η Αυστρία έσπευσε να ζητήσει εξηγήσεις από την Αγγλία για το τί επρόκειτο να πράξει, ο Γ. Κάνιγκ απάντησε ότι δεν έφερε καμία ευθύνη για τον τρόπο με τον οποίο αποφασίστηκε η κίνηση αυτή των Ελλήνων και πως δεν είχε καμία σχέση με τις αποφάσεις που έπαιρναν στην Ελλάδα ο Φ. Άνταμ και ο λόρδος Άμιλτων. Παράλληλα δήλωσε ότι δεν υπήρχε ουδεμία περίπτωση να απαντήσει θετικά στην Ελλάδα, όπως και τελικά έγινε. Μάλιστα τον Σεπτέμβριο του 1825, δημοσιεύτηκε στο Λονδίνο διάταγμα δια του οποίου απαγορευόταν η στρατολόγηση και διάθεση Άγγλων υπηκόων στην Ελληνική Επανάσταση, καθώς επίσης και η διάθεση αγγλικών πλοίων. Εντούτοις, οι φιλέλληνες του Λονδίνου αψήφησαν το συγκεκριμένο διάταγμα εξοπλίζοντας δυο ελληνικές φρεγάτες και το ατμόπλοιο "Καρτέρια" ώστε να διατεθούν στις υπηρεσίες του ελληνικού αγώνα. Τα χρήματα που έστειλαν τα φιλελληνικά κομιτάτα του Λονδίνου όπως επίσης και τα

¹³⁴ 'Ο.π. σελ. 49

¹³⁵ 'Ο.π. σελ. 50

¹³⁶ 'Ο.π. σελ. 50-51

χρήματα του δανείου έφτασαν με ασφάλεια και παραδόθηκαν στα χέρια της ελληνικής κυβέρνησης.¹³⁷

Ο Γ. Κάνιγκ δεν δέχτηκε τον κομιστή του εν λόγω ψηφίσματος Δ. Μιαούλη όταν έφτασε στο Λονδίνο, αλλά ταυτόχρονα δεν δίστασε να διατάξει τον πρεσβευτή στην Κων/Πολη Σ. Κάνιγκ να συναντηθεί στην Ύδρα με τον Α. Μαυροκορδάτο.¹³⁸

Παρ' όλα αυτά οι μεγάλες καχυποψίες για τις κινήσεις της Αγγλίας προήλθαν από την Πετρούπολη. Οι Ρώσοι ανησυχούσαν πολύ για το τί επρόκειτο να πράξει η Αγγλία για το λόγο ότι η ίδια επιθυμούσε να εγκαθιδρύσει το προπύργιο της για την Ανατολή στην Ελλάδα. Αυτό θα σήμαινε μέγιστη βλάβη προς τα πολιτικά συμφέροντα της Ρωσίας. Από την άλλη πλευρά, η Γαλλία είχε δυο επιλογές ή να στραφεί και να συμπαραταχθεί με την Αίγυπτο ή να αναλάμβανε εξ ολοκλήρου την προστασία και την ενίσχυση του ελληνικού αγώνα προκειμένου να ανταγωνιστεί τη Ρωσία και τη Γαλλία. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς και οι τρεις μεγάλες δυνάμεις έπρατταν η κάθε μια αυτοβούλως, μη έχοντας κάποια χρυσή τομή στις προοπτικές τους.¹³⁹ Λίγο αργότερα –σύμφωνα πάντα με τον Γ. Ασπρέα- ο εξ αίφνης θάνατος του Τσάρου Αλέξανδρου, έσπειρε το φόβο στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις ότι η Ρωσία θα εκβίαζε ανοιχτά τους Αιγυπτίους με πόλεμο, αναλαμβάνοντας εξ ολοκλήρου τη συνέχιση του ελληνικού αγώνος. Αυτό το γεγονός ανάγκασε τις υπόλοιπες δυνάμεις κατ' ανάγκη να ενωθούν και με τη Ρωσία και μετέπειτα να υπογράψουν τη Συνθήκη του Λονδίνου¹⁴⁰, ώστε να μην βρεθούν προ εκπλήξεως από τους Ρώσους σε κάτι που δεν θα τους συνέφερε.¹⁴¹

Ενώ ο ελληνικός αγώνας συνεχιζόταν και οι Έλληνες ανέμεναν την άφιξη του Άγγλου λόρδου Τόμας Κόχραν, οι κομματικές διαφορές δεν έπαψαν να αμαυρώνουν το πολιτικό προσκήνιο της χώρας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γ. Ασπρέας, ο Ι Κωλέττης αναδείκνυε έντονα τις αντιθέσεις του έναντι στον Α. Μαυροκορδάτο και καλλιεργούσε μομφές εναντίον του, ενώ ο ίδιος αρχικά δεν είχε εκφράσει κάποια αντίρρηση στην συνεδρίαση του Ναυπλίου για το ψήφισμα της αγγλικής προστασίας. Με λίγα λόγια βρήκε πρόσφορο έδαφος να αποποιηθεί κάθε ευθύνη για το εν λόγω ψήφισμα και να ασκήσει την αντιπολίτευση του κατηγορώντας τον Α. Μαυροκορδάτο ότι επεδίωκε το ξεπούλημα της χώρας στους ξένους.¹⁴²

¹³⁷ 'Ο.π. σελ. 51

¹³⁸ 'Ο.π. σελ. 52

¹³⁹ 'Ο.π.

¹⁴⁰ Η Συνθήκη της 6^{ης} Ιουλίου 1827 (η Συνθήκη του Λονδίνου), Η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία, παρακινούμενες από την επιθυμία ενίσχυσης της επιρροής τους στα Βαλκάνια, αποφάσισαν την ειρήνευση στην Ελλάδα προτείνοντας στον Σουλτάνο Μαχμούτ Β' την παραχώρηση ανεξαρτησίας στους Έλληνες, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτικής Αθηνών τ. ΙΒ' Αθήνα 1975, σελ. 461-462

¹⁴¹ 'Ο.π.

¹⁴² 'Ο.π. σελ. 53

Όπως παρατηρούμε, ο Γ. Ασπρέας δεν φαίνεται να είναι καθόλου επικριτικός απέναντι στην αίτηση των Ελλήνων για αγγλική προστασία. Θεωρεί ότι προφανώς δεν υπήρχε άλλη λύση για τους Έλληνες σε μια εποχή που αδυνατούσαν να αντιμετωπίσουν στρατιωτικά την Οθωμανική αυτοκρατορία, ιδίως εξαιτίας της εκστρατείας του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο. Απεναντίας θεωρεί τρόπον τινά ευεργετική τη βοήθεια της Αγγλίας αν πράγματι απαντούσε θετικά ο Γ. Κάνιγκ. Εστιάζει περισσότερο στις απόρροιες που προκάλεσαν οι κομματισμοί και οι αντιπολιτεύσεις μεταξύ των Ελλήνων προυχόντων παρά στο τί κακό θα μπορούσε να προκαλέσει η αγγλική προστασία ως προς τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των Ελλήνων. Ωστόσο όμως, δεν παραλείπει να αναφερθεί και στα συμφέροντα της κάθε ευρωπαϊκής δύναμης, τα οποία αποτελούσαν αιχμή δόρατος στη διπλωματική πολιτική τους.

Διονύσιος Κόκκινος

Στο έργο του «*Η Ελληνική Επανάσταση*» παρουσιάζει ως γεγονός μεγίστης σημασίας την υπογραφή του εγγράφου περί προστασίας της Ελλάδας προς την Αγγλία. Αρχικά αναφέρει πως οι αγγλόφιλοι που βρίσκονταν στο Ναύπλιο και καθοδηγούνταν από τον Α. Μαυροκορδάτο, αποτέλεσαν τον κύριο παράγοντα που πρωτοστάτησε στην υπογραφή του εγγράφου της αγγλικής προστασίας. Ο Α. Μαυροκορδάτος είχε κερδίσει την ευμενή στήριξη του Γ. Κάνιγκ, ενώ παράλληλα βρισκόταν σε διαρκή αντιπαράθεση με τους κύριους εκπροσώπους των γαλλόφιλων που ήταν ο Ι. Κωλέττης και ο Γάλλος στρατηγός Ρος.¹⁴³

Ο Δ. Κόκκινος υποστηρίζει πως η αγγλόφιλη πολιτική στον ελλαδικό χώρο έλαβε μεγάλη ενίσχυση από την αγγλοκρατούμενη Επτάνησο Πολιτεία, ανεξαρτήτως αν η Αγγλία επιχειρούσε να κρατά ουδέτερη στάση απέναντι στο ελληνικό ζήτημα. Η πολιτική αυτή στάση της Αγγλίας δεν ήταν ουδέτερη για λόγους αδιαφορίας αλλά κυρίως για διπλωματικούς λόγους για τους οποίους δεν ήθελε να δημιουργήσει ρήξη με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Στην πραγματικότητα, σύμφωνα με τον Δ. Κόκκινο, ο Ύπατος Αρμοστής των Επτανήσων Φ. Άνταμ διατηρούσε στενές επαφές με τον Α. Μαυροκορδάτο προκειμένου να έχει μια θύρα ενημέρωσης για τις ελληνικές πολιτικές εξελίξεις, γεγονός που αποδεικνύει πως η Αγγλία κάθε άλλο εκτός από αδιάφορη ήταν.¹⁴⁴ Άλλωστε όπως μας αναφέρει ο συγγραφέας, η εκ των υστέρων συγκροτηθείσα Επιτροπή της Ζακύνθου η οποία ήταν η πλησιέστερη στην Πελοπόννησο, μπορούσε να μεσολαβεί σε παν ενδεχόμενο στα τεκταινόμενα της Πελοποννήσου, κάτι που ενδιέφερε διακαώς τον Ύπατο Αρμοστή. Ο Δ. Κόκκινος

¹⁴³ Διονύσιος Α. Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάσταση*, τόμος Ε', Ε' έκδοση, Ιστορική Βιβλιοθήκη εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1967-1969, σελ. 59

¹⁴⁴ Ό.π. σελ. 60

ωστόσο την χαρακτηρίζει ως όργανο προπαγάνδας και άθυρμα της αγγλικής πολιτικής, ανεξαρτήτως βέβαια της προσφοράς της στον Αγώνα.¹⁴⁵

Στη συνέχεια προσθέτει ότι η πολιτική αστάθεια της Ελλάδας αλλά και η στρατιωτική συρρίκνωση των Ελλήνων κατά το έτος 1825 συνετέλεσαν στην υπογραφή του εγγράφου της αγγλικής προστασίας, το οποίο έθετε αποκλειστικά την Αγγλία ως διαχειρίστρια δύναμη όλων των ελληνικών υποθέσεων. Ο συγγραφέας πιθανολογεί ότι η κύρια πηγή πρωτοβουλίας για το εν λόγω έγγραφο προστασίας ήταν η ίδια η αγγλική κυβέρνηση.¹⁴⁶ Ωστόσο στηρίζει αυτή την άποψη στο ότι η Αγγλία αφενός διατηρούσε αυστηρώς ουδέτερη στάση απέναντι στο ελληνικό ζήτημα και στην Πύλη, αφετέρου όμως στο Λονδίνο διεξάγονταν οικονομικής φύσεως υποθέσεις (τα δάνεια) που καθόριζαν το μέλλον της Ελλάδας. Επομένως ο συγγραφέας συμπεραίνει πως δεν ήταν δυνατόν ο Αρμοστής 'Ανταμ να "εκμαιεύσει" με δική του πρωτοβουλία την απόφαση για αγγλική προστασία, χωρίς αυτό να είναι εντολή της ίδιας της αγγλικής κυβέρνησης.¹⁴⁷

Παρ' όλα αυτά, για την ουσιαστική αποδοχή του εγγράφου της προστασίας, σημαντικό ρόλο έπαιζε το κύρος όσων θα το υπέγραφαν προκειμένου να αποκτήσει ένα είδος επισημότητας. Συνεπώς η υπογραφή μόνο του Α. Μαυροκορδάτου δεν επαρκούσε για την εκπροσώπηση όλων των Ελλήνων, ο οποίος μάλιστα δεν έτρεφε τη συμπάθεια μιας μεγάλης μερίδας του λαού. Σύμφωνα λοιπόν με τον συγγραφέα, για την επικύρωση του εν λόγω εγγράφου χρειαζόνταν υπογραφές οι οποίες θα εξέφραζαν την επιθυμία όλου του ελληνικού λαού για το καθεστώς της προστασίας.¹⁴⁸ Σε αυτή την περίπτωση ο Δ. Κόκκινος αποδίδει το μεγαλύτερο κύρος στον Θ. Κολοκοτρώνη, ο οποίος όπως θεωρεί, ήταν η πλησιέστερη προσωπικότητα στο λαό ως αρχηγός των στρατιωτικών δυνάμεων της χώρας. Από την άλλη, η δεύτερη καταλληλότερη προσωπικότητα ήταν ο Α. Μιαούλης ο οποίος ήταν αρχηγός των κατά θάλασσα στρατευμάτων. Ωστόσο ο Θ. Κολοκοτρώνης ως ρωσόφρων ήταν δύσκολο να πειστεί να υπογράψει ένα τόσο μείζονος σημασίας έγγραφο και ειδικά υπέρ της Αγγλίας. Έτσι λοιπόν σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα, η Επιτροπή της Ζακύνθου και ειδικότερα ο Δ. Ρώμας, επιχείρησε να προσεγγίσει τον Θ. Κολοκοτρώνη παρακινώντας τον να υπογράψει διότι όπως υποστήριζε δεν υπήρχε άλλη επιλογή σωτηρίας για την Ελλάδα εκτός της Αγγλίας.¹⁴⁹

Προς τα τέλη του Ιουνίου, ο Κ. Δραγώνας έστειλε μια επιστολή στον Θ. Κολοκοτρώνη μέσω του Χ. Ζαχαριάδη στην οποία ο Δ. Ρώμας εξέθετε στον ίδιο τον Κ. Δραγώνα τις απόψεις του υπέρ της αγγλικής προστασίας, καθώς η Αγγλία όπως του έγραφε, ήταν η μόνη σωτήρια δύναμη που θα προσέφερε λύση στο ελληνικό

¹⁴⁵ 'Ο.π.

¹⁴⁶ 'Ο.π. σελ. 62

¹⁴⁷ 'Ο.π.

¹⁴⁸ 'Ο.π. σελ. 62

¹⁴⁹ 'Ο.π. σελ. 62-63 και επιστολή σε Θ. Κολοκοτρώνη σε παραπομπή 2, κεφ. Πρώτο

ζήτημα και την οποία έπρεπε να στηρίξει ο Θ. Κολοκοτρώνης.¹⁵⁰ Στη συνέχεια, του παρέδωσε το σχέδιο αναφοράς της αγγλικής προστασίας το οποίο έπρεπε να υπογράψει ως αρχιστράτηγος ξηράς και συνακόλουθα έπρεπε να το υποβάλλουν στην αγγλική κυβέρνηση. Η εν λόγω αναφορά όπως μας αναφέρει ο Δ. Κόκκινος, αρχικά συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα, αργότερα μεταφράστηκε στην αγγλική από τον Π. Στεφάνου και εν τέλει αντεγράφη από τον Π. Δημητρακόπουλο. Ο Δ. Ρώμας μάλιστα είχε εκμυστηρευτεί στον Θ. Κολοκοτρώνη πως το αρχικό σχέδιο της αναφοράς είχε συνταχθεί από τον ίδιο τον Αρμυστή Άνταμ. Εν τέλει ο Θ. Κολοκοτρώνης κατόπιν εντολής του να αναγνωστεί η αναφορά ενώπιον όλων των παρευρισκόμενων, υπέγραψε με τον τίτλο του αρχιστράτηγου των κατά ξηρά δυνάμεων. Ο Α. Μιαούλης δε, υπέγραψε ως αρχηγός των κατά θάλασσαν δυνάμεων.¹⁵¹

Στη συνέχεια ο Δ. Κόκκινος μας αναφέρει πως ο Θ. Κολοκοτρώνης ύστερα από τις υπογραφές, απέστειλε στο Ναύπλιο όλα τα σχετικά έγγραφα και τις επιστολές που αφορούσαν την εν λόγω αναφορά, προκειμένου να λάβει γνώση το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό. Στις 22 Ιουλίου 1825 πραγματοποιήθηκε έκτακτη συνεδρίαση για το θέμα της αγγλικής προστασίας, στην οποία τελικά εγκρίθηκε κι επικυρώθηκε η αναφορά. Ωστόσο δεν υπέγραψε ο Ι. Κωλέττης και μερικοί άλλοι γαλλόφιλοι οι οποίοι αντέδρασαν έντονα στο ψήφισμα.¹⁵² Το έγγραφο εν τέλει στάλθηκε στο Λονδίνο με τον Δ. Μιαούλη γιό του ναυάρχου, συνοδευόμενος από τον Π. Λεονταρίτη. Όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, στη συνέχεια επικράτησαν θορυβώδεις συζητήσεις μεταξύ αγγλόφιλων και γαλλόφιλων ενώ δεν έλειψαν και οι επίσημες διαμαρτυρίες δυο εκ των οποίων ήταν αυτή του Γάλλου στρατηγού Ρος και του αντιπροσώπου των φιλελληνικών εταιρειών των Η.Π.Α. Ουάσινγκτων. Ειδικότερα, στη διαμαρτυρία του στρατηγού Ρος, ο αντιπρόεδρος του βουλευτικού Επίσκοπος Βρεσθένης του υπέβαλε το ερώτημα αν η Γαλλία αναγορεύοντας βασιλέα τον Δούκα του Νεμούρ θα μπορούσε να αναλάβει την ενίσχυση του Ελληνικού Αγώνα εν ονόματι του ελληνικού έθνους. Ο Ρός, σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα, αδυνατούσε να δώσει μια απάντηση για λογαριασμό ολόκληρης της

¹⁵⁰ «Καμία άλλη δύναμις δεν δύναται να βλάβη και καμία άλλη να σώση την Ελλάδα όσον η Αγγλία. Αλλά δια τούτο ο Κολοκοτρώνης έπρεπε να δηλώσει πίστιν εις την Αγγλίαν, όχι μόνον αυτός προσωπικώς, αλλά και εκ μέρους των προκρίτων της Πελοποννήσου. Ώφειλεν επομένως να γράψη αυτόγραφον επιστολήν προς τον πρωθυπουργόν Κάνινγκ, δια τις οποίας να του εκφράζει την πίστην του εις την Αγγλίαν, όπως και να του εγγυηθεί δια την πίστην των προκρίτων. Αν οι άλλοι είναι ρωσόφρονες όφειλε να αποσπασθή από αυτούς. Οι Άγγλοι δεν αρκούνται εις την ελληνικήν κυβέρνησιν, ούτε εις τον Μαυροκορδάτον, ο οποίος τους παρουσίαζε την Ελλάδα ως αγγλόφιλον, αλλά θέλουν να βεβαιωθούν τούτο από τους ίδιους τους Έλληνες και μάλιστα από τους κινούντας τους Έλληνες.» στο ό.π. σελ. 63

¹⁵¹ Διονύσιος Α. Κόκκινος, Η Ελληνική Επανάστασις, τόμος Ε', Ε' έκδοση, Ιστορική Βιβλιοθήκη εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1967-1969, σελ. 63

¹⁵² Ό.π. σελ. 66

Γαλλίας και να πάρει υπ' ευθύνη του ένα τόσο μείζον ζήτημα και εφόσον η Γαλλία στην πραγματικότητα δεν δύνατο να πράξει κάτι τέτοιο.¹⁵³

Ο Δ. Κόκκινος υποστηρίζει ότι το φαινόμενο της ομοθυμίας των περισσότερων Ελλήνων υπέρ της Αγγλίας δεν οφειλόταν μόνο στην αγγλική προπαγάνδα που διεξαγόταν για καιρό, αλλά κυρίως στο ότι οι γαλλικές στρατιές συμμαχήσαν με τον Ιμπραήμ κάτι που επέφερε την απέχθεια πολλών Ελλήνων απέναντι στη Γαλλία.¹⁵⁴ Ο Γ. Κάνιγκ ωστόσο, απάντησε με απόλυτη ουδετερότητα στη συγκεκριμένη έκκληση προστασίας των Ελλήνων, καθώς η Αγγλία δεν ήταν δυνατό να εμπλακεί σε πόλεμο με την Πύλη εφόσον η ίδια δεν είχε δώσει ουδεμία αφορμή.¹⁵⁵

Τέλος, ο Δ. Κόκκινος κατηγορεί τον Σ. Τρικούπη τον οποίο θεωρεί επίσης μια σημαντική προσωπικότητα που συνετέλεσε στην απόφαση του ψηφίσματος της αγγλικής προστασίας και μάλιστα αναφέρει πως ο ίδιος δεν μνημονεύει τίποτα για το ταξίδι του στην Κέρκυρα και τις επαφές που διατηρούσε με τον Αρμοστή 'Ανταμ.¹⁵⁶ Ωστόσο οι Έλληνες από την άλλη, απογοητεύτηκαν πλήρως από την απάντηση του Γ. Κάνιγκ βλέποντας την Ελληνική Επανάσταση να συρρικνώνεται από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις των Αιγυπτίων. Οι γαλλόφιλοι παρ' όλα αυτά ενέτειναν τις προσπάθειες τους για την εκλογή Γάλλου βασιλέα, καθώς βρήκαν πρόσφορο έδαφος ύστερα από την αρνητική απάντηση της αγγλικής κυβέρνησης.¹⁵⁷

Κώστας Καιροφύλας

Στο έργο του «*Η Ζάκυνθος και η Ελληνική Επανάσταση*» χαρακτηρίζει τη γενικότερη στάση της Αγγλίας ως ανθελληνική την οποία διαδέχθηκε μια σιωπηρή συγκαταβατικότητα από την πλευρά των Ελλήνων, μιας και η περίοδος που ακολούθησε (1824-1825) αποδείχτηκε εξαιρετικά κρίσιμη για την ελληνική πολιτική κατάσταση και Επανάσταση. Κατά τον Κ. Καιροφύλα, αυτό αποδίδεται κυρίως στα διάφορα διπλωματικά παρασκήνια αντιζηλιών των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων και στις πολεμικές δυσχέρειες που αντιμετώπισαν οι Έλληνες από τις επιδρομές των Αιγυπτίων.¹⁵⁸

Ειδικότερα τα έτη 1824 και 1825, αφενός οι πικρίες των απωλειών του πολέμου ήταν μέγιστες, αφετέρου οι εμφύλιοι σπαραγμοί μεταξύ των Ελλήνων αρχηγών επέφεραν εσωτερική παράλυση και εκμηδενισμό κάθε διοικούσας αρχής. Ο

¹⁵³ 'Ο.π.. σελ. 68

¹⁵⁴ 'Ο.π. σελ. 69

¹⁵⁵ 'Ο.π. σελ. 69-70

¹⁵⁶ 'Ο.π. σελ. 70-71

¹⁵⁷ 'Ο.π.

¹⁵⁸ Κωνσταντίνος Καιροφύλας, *Η Ζάκυνθος και η Ελληνική Επανάσταση*, Εταιρεία προς ενίσχυσιν των επτανησιακών μελετών, Κέρκυρα 1938, σελ. 95

κίνδυνος λοιπόν του κατακερματισμού τόσων αγώνων ενάντια στον τουρκικό ζυγό ήταν μεγάλος.¹⁵⁹

Ο Δ. Ρώμας γνωρίζοντας τη φορτισμένη κατάσταση της Ελλάδας και παράλληλα την χείριστη εικόνα της στην Ευρώπη, ανέλαβε μια τολμηρή πρωτοβουλία, να ζητήσει η Ελλάδα την αποκλειστική προστασία της Αγγλίας. Όπως μας αναφέρει ο Κ. Καιροφύλας, υπήρξαν και κάποιες απόψεις ορισμένων μεταγενέστερων οι οποίες εικάζουν πως αυτή η πρωτοβουλία προήλθε αρχικά από τον Ι. Καποδίστρια σε συνάντησή του που είχε με τον Δ. Ρώμα στην Ιταλία.¹⁶⁰ Ωστόσο, όπως βλέπουμε και σε αναφορές άλλων ιστορικών δεν προκύπτει κάτι τέτοιο, καθώς αλληλογραφίες και αρχεία που παρατίθενται στην παρούσα μελέτη, πρωταγωνιστικό ρόλο φαίνεται να έχουν κυρίως οι αγγλόφιλοι.¹⁶¹ Αυτό εξάλλου, όπως εξηγεί ο Κ. Καιροφύλας ήταν μια από τις απόψεις που ειπώθηκαν σε ακαδημαϊκές συζητήσεις.¹⁶²

Εντούτοις, η πρώτη ενέργεια προσέγγισης της Αγγλίας εκ της ελληνικής πλευράς έγινε το 1822 από τον Θ. Κολοκοτρώνη ο οποίος έστειλε τον Π. Ζαφειρόπουλο στον τότε Έπατο Αρμοστή Τ. Μάιτλαντ προκειμένου να γίνει διαπραγμάτευση για την αγγλική προστασία.¹⁶³ Αυτή είναι η εκδοχή του Κ. Καιροφύλα η οποία έρχεται σε αντίθεση με αυτή που μας δίνει ο Μιχαήλ Οικονόμου στα απομνημονεύματά του. Ο Μ. Οικονόμου αναφέρει πως εγκέφαλος αυτής της ανεπίσημης κίνησης προς την Αγγλία ήταν ο Μητροπολίτης Ζακύνθου Πρωτοπαπάς Γαρσώνης και ο Π. Ζαφειρόπουλος, ο οποίος έστειλε επιστολή μέσω του δεύτερου στον Θ. Κολοκοτρώνη προτρέποντας τον να απευθυνθούν οι Έλληνες στην Αγγλία επιζητώντας προστασία. Η πρόταση αυτή ανακοινώθηκε στους πολιτικούς της Πελοποννήσου από τον Ν. Πονηρόπουλο και η Πελοποννησιακή Γερουσία αποφάσισε τη φυλάκιση του Π. Ζαφειρόπουλου ο οποίος έπραξε αυτοβούλως ένα τόσο σημαντικό εθνικό ζήτημα. Στη συνέχεια ο Επίσκοπος Ρέοντος και Πραστού Δ. Παρδάλος, θέλοντας να διαλευκάνει την υπόθεση έσπευσε να συναντήσει τον Μητροπολίτη Γαρσώνη στη Ζάκυνθο και τον προέτρεψε να απαντήσει ενόρκως για το τί ακριβώς συνέβη και αν επρόκειτο η Αγγλία να αναλάβει τέτοιο ρόλο. Ο δεύτερος του απάντησε πως εάν οι Πελοποννήσιοι επιθυμούν να μάθουν τι έχει αποφασιστεί, πρέπει να υποβάλλουν επίσημη ερώτηση προς το Λονδίνο.¹⁶⁴

Η απόπειρα όμως αυτή απέτυχε ταχέως και ο Δ. Ρώμας όπως θεωρεί ο Κ. Καιροφύλας, ήταν ο συνεχιστής αυτής της πράξης μαζί με τους υπόλοιπους συνεργάτες του (εννοώντας την Επιτροπή της Ζακύνθου). Βέβαια όπως φαίνεται δεν τους καταλογίζει δόλο ή κάποιο συμφέρον, απεναντίας αναφέρει ότι ενέργειες των

¹⁵⁹ 'Ο.π.

¹⁶⁰ 'Ο.π. σελ. 96

¹⁶¹ 'Ο.π.

¹⁶² 'Ο.π.

¹⁶³ 'Ο.π.

¹⁶⁴ Βλ. Απομνημονεύματα Μ. Οικονόμου, κεφ. Δεύτερο

Ζακυνθινών αποδεικνύουν για ακόμη μια φορά το ενδιαφέρον και την αγωνία της Ζακύνθου για την Ελληνική Επανάσταση.¹⁶⁵ Επιπλέον, ο Κ. Καιροφύλας ισχυρίζεται πως ο Δ. Ρώμας μισούσε σθεναρά την αγγλική απολυταρχία και τον Αρμωστή 'Ανταμ, αλλά παρ' όλα αυτά δέχτηκε να συνεργαστεί μαζί του με την πεποίθηση ότι η θυσία αυτή της Ελλάδας (να ζητήσει την αγγλική προστασία) ήταν απαραίτητη και μόνη λύση για την σωτηρία της.¹⁶⁶ Έτσι, συστάθηκε η Επιτροπή της Ζακύνθου η οποία απαρτιζόταν από τον ίδιο τον Δ. Ρώμα, τον Π. Στεφάνου και τον Κ. Δραγώνα και εξ' ονόματος όλων των Ζακυνθινών απευθύνθηκαν στους αρχηγούς της Επαναστάσεως. Εφόσον οι παρακλήσεις και οι συμβουλές του για ομόνοια και κατασίγαση των εμφύλιων διαφορών ήταν ατελέσφορες, έκανε την πρόταση να προσεγγίσει η Ελλάδα την Αγγλία καθώς ήταν η μόνη δύναμη που θα μπορούσε να δώσει λύση στον ελληνικό ζήτημα.¹⁶⁷

Από την άλλη πλευρά ο Δ. Ρώμας επιχειρούσε να εναντιωθεί κατά των γαλλόφιλων οι οποίοι δρούσαν υπό την αρχηγία των Δ. Υψηλάντη, Ι. Κωλέττη, Ι. Γκούρα κ.α. και προσπαθούσαν να συνδέσουν την Ελλάδα με τη γαλλική αυλή. Για τον Δ. Ρώμα όμως ήταν αδύνατο η Γαλλία να μπορέσει να λύσει το ελληνικό ζήτημα.¹⁶⁸ Συνεπώς ο ίδιος έκρινε σωστό πως για να μην αποτύχει η προσπάθεια σωτηρίας της Ελλάδας μέσω της αγγλικής βοήθειας, να προσεταιριστεί τον Φ. 'Ανταμ. Ο 'Υπατος Αρμωστής λαμβάνοντας οδηγίες από την αγγλική κυβέρνηση αλλά και επηρεασμένος από τον φίλο του λόρδο 'Αμιλτων -ο οποίος όπως βλέπουμε και σε άλλες αναφορές ιστορικών έπαιξε καταλυτικό ρόλο στη μεσίτευση του σχεδίου της αγγλικής προστασίας- δέχτηκε να συμφωνήσει στο εν λόγω διάβημα.¹⁶⁹

Στη συνέχεια λοιπόν ο Δ. Ρώμας ήρθε σε επαφή με τους κυριότερους στρατηγούς της Επαναστάσεως, τον Θ. Κολοκοτρώνη και τον Α. Μιαούλη μέσω των δυο απεσταλμένων του στην Πελοπόννησο, τον Χ. Ζαχαριάδη και τον Π. Λεονταρίτη. Αφού οι στρατηγοί άκουσαν δια ζώσης τα επιχειρήματα του Δ. Ρώμα και ύστερα από μια σύσκεψη που έκαναν με τους προκρίτους, αποφάσισαν τελικά να προβούν στο ψήφισμα της αγγλικής προστασίας, υπογράφοντας επισήμως την συγκατάθεσή τους ως στρατηγοί με εντολή του Δ. Ρώμα.¹⁷⁰

Όταν οι υπογραφές εστάλησαν πίσω στη Ζάκυνθο αλλά και στην Κέρκυρα προκειμένου να επιβεβαιωθεί και ο 'Υπατος Αρμωστής, τότε ο Δ. Ρώμας συνέταξε το επίσημο κείμενο της έκκλησης προστασίας προς την Αγγλία. Αυτή η λεπτομέρεια δεν αναφέρεται με σαφήνεια στα απομνημονεύματα καθώς πρώτα ο Δ. Ρώμας ζήτησε την υπογραφή και την συγκατάθεση αποκλειστικά των δυο στρατηγών και

¹⁶⁵ 'Ο.π.

¹⁶⁶ 'Ο.π. σελ. 97

¹⁶⁷ 'Ο.π.

¹⁶⁸ 'Ο.π. σελ. 98

¹⁶⁹ 'Ο.π.

¹⁷⁰ 'Ο.π. σελ. 99

αργότερα εστάλη ολοκληρωμένο το επίσημο έγγραφο στην Πελοπόννησο για προσυπογραφή από τους υπόλοιπους παράγοντες.¹⁷¹ Εν ολίγοις, η πράξη υποτέλειας αποτελούσε ένα εθνικό θέμα για το οποίο όμως ζητήθηκε αρχικά η συγκατάθεση μόνο των δυο στρατηγών και όχι το θέλημα της πλειοψηφίας των οπλαρχηγών, των πολιτικών και των κληρικών. Άλλωστε όπως είδαμε και σε αρκετές αναφορές στα απομνημονεύματα, πολλές υπογραφές πλαστογραφήθηκαν όταν ήρθε η ώρα να συνυπογράψουν οι πρόκριτοι. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, ήταν μια απόφαση “δαμόκλειος σπάθη” και η οποία για εκείνους έπρεπε να παρθεί είτε με τον ένα είτε με τον άλλο τρόπο. Το έγγραφο ωστόσο δεν υπέγραψαν ο Ι. Κωλέττης, ο Δ. Υψηλάντης και οι γαλλόφιλοι.

Οι αντιδράσεις και οι ανησυχίες δεν άργησαν να έρθουν από την Ευρώπη. Ιδιαίτερως η κατακραυγή της Γαλλίας και η επίσημη αντίδραση του συνταγματάρχη Jourdain για την “πώληση της Ελλάδος”¹⁷² ήταν κάτι που εξόργισε τον Γ. Κάνιγκ ο οποίος έστειλε και σχετική επιστολή προς τον Πρέσβη της Αγγλίας Ουέλσεϋ στη Βιέννη. Στην επιστολή φαίνεται με διαύγεια η άποψη του για τη στάση της Γαλλίας: *«Η Γαλλία προδήλως παίζει διπλούν παιχνίδι. Αφ’ ενός συντελεί εις την εκπαίδευσιν του Αιγυπτιακού στρατού, αφ’ ετέρου δεν ενθαρρύνει τους Έλληνες να επιμένουν αμυνόμενοι, διαδίδει δε δια μυστικών πρακτόρων υποσχέσεις περί μελλούσης βοήθειας, την οποίαν κατά τας περιστάσεις προτίθεται να παράσχει. Η πρότασις να συσταθή αυτόνομον Κράτος υπό Γάλλον βασιλέα ερρίφθη μεν από τον εν Παρισίους Σύλλογον, αλλ’ αυτός έχει διηνεκείς στενάς σχέσεις με την Γαλλικήν Κυβέρνησιν, πολλά δε των μελών του είναι αυλικοί του Βασιλέων, οι οποίοι χωρίς την σιωπηράν τουλάχιστον συγκατάθεσιν του, δεν θα ετόλμων να μετάσχουν τούτου. Ουδεμία ημπορεί να γεννηθή αμφιβολία περί της προτάσεως αυτής, αλλά φαίνεται ότι οι Έλληνες δεν την απεδέχθησαν. Ούτως εχόντων των πραγμάτων εννοείται διατί η Γαλλική Κυβέρνησις συναισθανόμενη τί έκαμε ή τί έμελλε να κάμη, υποπτεύεται ομοίας ραδιουργίας εκ μέρους της Αγγλίας. Και το περί προστασίας ψήφισμα θα ενίσχυε τας υποψίας ταύτας, αν η ευθύτης και ειλικρίνεια της αγγλικής πολιτικής ήσαν ολιγώτερον γνωσταί και αναμφισβήτητοι παρ’ όσων πραγματικώς είναι.»*¹⁷³

Το έγγραφο της αγγλικής προστασίας εστάλη στο Λονδίνο με τον Δ. Μιαούλη γιό του ναυάρχου, με το μπρίκι Κίμων. Ο ίδιος ζήτησε να δει αυτοπροσώπως τον Γ. Κάνιγκ μιας και αυτό ήταν ρητή εντολή, αλλά εκείνο το διάστημα έλειπε προς ανάπαυση στην εξοχή. Συνεπώς ο Δ. Μιαούλης ήρθε σε επαφή με τον υφυπουργό, ύστερα από εντολή του Γ. Κάνιγκ μέσω επιστολής. Την ίδια περίοδο βρίσκονταν στο Λονδίνο και ο Σπ. Τρικούπης, ο Α. Μαυροκορδάτος μαζί με άλλους προκειμένου να λύσουν κάποια οικονομικά και πολεμικά ζητήματα. Όταν ρωτήθηκαν κι αυτοί αν

¹⁷¹ ‘Ο.π. σελ. 100

¹⁷² ‘Ο.π. σελ. 102

¹⁷³ Επίσημα έγγραφα της Ελληνικής Επανάστασεως, στο ‘Ο.π. σελ. 103

γνωρίζουν το εν λόγω διάβημα των Ελλήνων, δήλωσαν ότι όλα είναι εν γνώσει τους και πως πράγματι οι Έλληνες ζητούν την αγγλική προστασία.¹⁷⁴

Στη συνέχεια ο Γ. Κάνιγκ εξήγησε τους γνωστούς λόγους για τους οποίους οι Αγγλία δεν δύναται επιληφθεί ένα τόσο μείζον θέμα και έστειλε την απάντηση εγγράφως προς την ελληνική κυβέρνηση. Η απάντηση ήταν σαφώς αρνητική καθώς ο ίδιος δήλωσε πως δεν θα ήταν ποτέ δυνατόν η Αγγλία να δώσει αφορμή και να δημιουργήσει διπλωματικό επεισόδιο ή και πόλεμο με την Τουρκία, χωρίς από την δεύτερη να έχει προηγηθεί οποιαδήποτε πρόκληση.¹⁷⁵

Ο Κ. Καιροφύλας διατείνεται πως η ιδέα της σωτηρίας από την Αγγλία ήταν κάτι ιδεατό το οποίο είχε μεγαλοποιηθεί και ωραιοποιηθεί στην αντίληψη των Ελλήνων, γι' αυτό άλλωστε προκάλεσε μεγάλη απογοήτευση η αρνητική απάντηση του Γ. Κάνιγκ.¹⁷⁶

Αλέξανδρος Μαζαράκης-Αινιάνος

Στο βιβλίο του «*Ιστορική μελέτη 1821-1897*» αναφέρεται αρχικά στις διπλωματικές ενέργειες του Γ. Κάνιγκ ο οποίος έστειλε πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη τον εξάδελφο του Στ. Κάνιγκ, για τον λόγο ότι φοβόταν μια ενδεχόμενη επέμβαση της Ρωσίας στα ελληνικά πράγματα καθώς οι βλέψεις της ήταν η δημιουργία ηγεμονιών κατ'αντιστοιχία με τις Παραδουνάβιες.¹⁷⁷

Ωστόσο η Επανάσταση στην Ελλάδα φαινόταν καταρρέουσα δεδομένων των σημαντικών καταστροφών που προκάλεσε ο Ιμπραήμ. Παράλληλα ο Μέτερνιχ έγραφε από την Ευρώπη πως θεωρεί το Ανατολικό ζήτημα "δήθεν" απαξιώνοντας τον ελληνικό αγώνα, συνεπώς οι καταστάσεις δεν έδειχναν καθόλου ευνοϊκές για την πλευρά των Ελλήνων.¹⁷⁸

Επιπλέον ο Α. Μαζαράκης-Αινιάνος θεωρεί τον ρόλο της Γαλλίας διττό καθώς ευνοούσε κι ενίσχυε τις φιλοδοξίες του Ιμπραήμ και παρίστανε τον "πιστό φίλο" του Σουλτάνου, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούσε να κερδίσει και την εμπιστοσύνη των Ελλήνων. Αυτό το επιτύγχανε κυρίως μέσω των πρακτόρων, όπως θεωρεί ο Α. Μαζαράκης-Αινιάνος, καθώς επιχειρούσαν να διαβάλλουν τις αντίπαλες χώρες

¹⁷⁴ Κωνσταντίνος Καιροφύλλας, *Η Ζάκυνθος και η Ελληνική Επανάσταση*, Εταιρεία προς ενίσχυσιν των επανησιακών μελετών, Κέρκυρα 1938, σελ. 104

¹⁷⁵ 'Ο.π. 105

¹⁷⁶ 'Ο.π. 106

¹⁷⁷ Αλέξανδρος Μαζαράκης-Αινιάν, *Ιστορική μελέτη 1821-1897 και ο πόλεμος του 1897*, τόμος Α', Αθήναι 1950, σελ. 50

¹⁷⁸ 'Ο.π. σελ. 53

Ρωσία και Γαλλία στα μάτια των Ελλήνων, γεγονός που καθιστούσε τη Γαλλία καιροσκόπο, όπως την χαρακτηρίζει ο ίδιος.¹⁷⁹

Παράλληλα ο Α. Μαζαράκης-Αινιάνος επικρίνει την άποψη του Γάλλου ναυάρχου de Rigny, ο οποίος δήλωνε ειρωνικά πως οι Έλληνες δεν θα έπρεπε να παραπονιούνται για την παρουσία Γάλλων αξιωματικών στον αιγυπτιακό στόλο, για το λόγο ότι έτσι ο πόλεμος θα είναι λιγότερο βάρβαρος. Ακόμα, οι ενέργειες για την ενθρόνιση Γάλλου βασιλέα με πρωτεργάτη τον Ι. Κωλέττη είχαν κερδίσει πολλούς οπαδούς στην Ελλάδα.¹⁸⁰

Όσον αφορά στη διπλωματική πολιτική, ομοίως με τη Γαλλία έπραττε και η Αγγλία προσπαθώντας να πείσει τους Έλληνες πως μόνο αυτή θα μπορούσε να βοηθήσει αποτελεσματικά την Ελλάδα, ενώ κατήγγειλε εξίσου τη Γαλλία ως σύμμαχο των Αιγυπτίων. Συνεπώς καμία σίγουρη δύναμη κι ελπίδα δεν αναπτέρωνε το ηθικό των Ελλήνων, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Α. Μαζαράκης-Αινιάνος. Την κατάσταση συγκρατούσαν κατά κάποιον τρόπο οι φιλέλληνες της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών, στέλνοντας κάποια χρηματικά ποσά προς ενίσχυση του αγώνα.¹⁸¹

Ο Α. Μαζαράκης-Αινιάνος είναι ένας από τους ιστορικούς που θεωρούν ότι η μόνη ευρωπαϊκή δύναμη που θα μπορούσε να βοηθήσει την Ελλάδα και τον αγώνα της, ήταν η Αγγλία, χωρίς να θεωρεί προδοτική την κίνηση της έκκλησης προστασίας όπως παρατηρούμε σε άλλες αναφορές ιστορικών. Συγκεκριμένα αναφέρει πως οι Έλληνες λαμβάνοντας υπ'όψιν τους τα δεινά, τις απώλειες και το κοινό προσδόκιμο της Επανάστασης που ήταν η ανεξαρτησία, προτίμησαν τη "φιλανθρωπία" και τη "γενναιοψυχία" της αγγλικής κυβέρνησης, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει. Επιπλέον θεωρεί πως οι πράκτορες των υπολοίπων ευρωπαϊκών δυνάμεων και η διάθεση στρατευμάτων τους στον αιγυπτιακό στόλο ήταν κάτι που προξένησε αποστροφή στους συνειδητοποιημένους Έλληνες, σε αντίθεση με την ουδετερότητα της Αγγλίας η οποία δεν ήταν επιβλαβής για τον ελληνικό αγώνα. Συν τοις άλλοις, η δύναμη και το κύρος της αποτελούσαν στοιχεία ιδιαιτέρως ευνοϊκά σε περίπτωση έκκλησης βοήθειας, κάτι το οποίο τελικά πραγματοποιήθηκε.¹⁸²

Επίσης ο Α. Μαζαράκης-Αινιάνος στηρίζει την άποψη αυτή στο γεγονός ότι οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες είχαν αποκηρύξει την Ελληνική Επανάσταση στο συνέδριο της Βερόνας που αυτό συνεπάγεται ότι αποτελούσε προνόμιο για την Αγγλία να γίνει η Ελλάδα ανεξάρτητο κράτος, επειδή η ίδια θα παρουσιαζόταν λιγότερο ένοχη ως προς το ελληνικό ζήτημα.

¹⁷⁹ 'Ο.π.

¹⁸⁰ 'Ο.π.

¹⁸¹ 'Ο.π.

¹⁸² 'Ο.π. σελ. 54

Εν τέλει ο Γ. Κάνιγκ δεν δέχτηκε την ελληνική έκκληση προστασίας και απάντησε αρνητικά στο αίτημα των Ελλήνων. Θεώρησε ιδιαίτερα επιβλαβές για την αγγλική διπλωματία μια ενδεχόμενη επίθεση της Αγγλίας προς την Τουρκία, διότι η πρώτη διεκδικούσε πολλά συμφέροντα απέναντι στη δεύτερη. Προκειμένου όμως να μην διαλυθούν και οι σχέσεις Αγγλίας και Ελλάδας, παρότρυνε τους Έλληνες να συμβιβαστούν με αυτή τη θέση και υποσχέθηκε άμεση μεσολάβηση των αγγλικών δυνάμεων ώστε να κατευνάσουν τον πόλεμο και τις αιματοχυσίες. Έτσι με αυτό τον τρόπο ο Γ. Κάνιγκ διασφάλισε τη αίγλη της Αγγλίας στην Ευρώπη και διατήρησε τις ελληνοαγγλικές σχέσεις στο επίπεδο που επιθυμούσε, ώστε να μην δημιουργήσει διπλωματικά επεισόδια.¹⁸³

Ο Α. Μαζαράκης- Αινιάνος δεν φαίνεται καθόλου επικριτικός προς την Αγγλία, αλλά επιχειρεί να εξηγήσει τη στρατηγική και τη διπλωματία της απέναντι στην Ευρώπη, στην Ελλάδα και στην Τουρκία προκειμένου η ίδια να διασφαλίσει το γόητρο της στον ευρωπαϊκό προσκήνιο και με λιγότερο κόστος.

Ιωάννης Κορδάτος

Στο πολύτομο έργο του «*Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας*» ο Ι. Κορδάτος δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις εσωτερικές πολιτικές έριδες μεταξύ των Ελλήνων. Επίσης τονίζει τις κακές σχέσεις του Κολοκοτρώνη με τη Διοίκηση και τον διαρκή ανταγωνισμό του Α. Μαυροκορδάτου και του Ι. Κωλέττη.

Συγκεκριμένα αναφέρει ότι, ερχόμενος ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο η κυβέρνηση και ο λαός βρέθηκαν προ εκπλήξεως καθώς ήταν άγνωστα τα στρατηγικά του σχέδια. Η κυβέρνηση Κουντουριώτη αφενός δεν διέθετε κύρος για να προβεί άμεσα σε κάποιες ενέργειες, αφετέρου ήταν αδύνατο να αναδιοργανωθεί στρατός.¹⁸⁴ Σχετικά με τις γενικές πρακτικές του Κολοκοτρώνη, αναφέρει πως ήταν μόνο τυπικώς συμφιλιωμένος με την κυβέρνηση αλλά στην πραγματικότητα γενικά ''έπραττε από του κεφαλιού του''. Επιπλέον η κυβέρνηση ήταν διχασμένη γιατί ο Α. Μαυροκορδάτος και ο Ι. Κωλέττης δεν διατηρούσαν καλές σχέσεις και είχαν αξιωματικές διαφορές στην εσωτερική αλλά κυρίως στην εξωτερική πολιτική τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των οξυμένων σχέσεών τους όπως μας αναφέρει ο Ι. Κορδάτος είναι η έντονη αντίδραση του Ι. Κωλέττη όταν ο Γ. Κουντουριώτης θέλησε να διορίσει σύμβουλό του τον Α. Μαυροκορδάτο στην εκστρατεία της Μεσσηνίας ενάντια στους Αιγυπτίους. Τότε έβαλε τους οπλαρχηγούς της Ρούμελης να

¹⁸³ 'Ο.π.

¹⁸⁴ Ιωάννης Κορδάτος, *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας*, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20^{ος} αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 487

διαμαρτυρηθούν και κάποιους άλλους να φύγουν από την Πελοπόννησο προκειμένου να μην βρει βοήθεια ο Κουντουριώτης.¹⁸⁵

Κοντά στις ενέργειες αυτές ο γαλλόφιλος Ι. Κωλέττης το Μάιο του 1825 ήρθε σε επαφή με τον υπασπιστή του Δούκα της Αυρηγιάς (Roumigny) ο οποίος ήδη δυο μετρία χρόνια πριν είχε κάνει πρόταση από μέρος του Δούκα να κληθεί στην Ελλάδα ο δευτερότοκος γιός του Δούκα του Νεμούρ σαν συνταγματικός Μονάρχης. Ωστόσο η Γαλλία δεν έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να βοηθήσει την Ελλάδα στην κρίσιμη αυτή κατάσταση που διερχόταν, ενώ ταυτόχρονα ο Α. Μαυροκορδάτος και άλλοι αγγλόφιλοι εξέφρασαν έντονες διαφωνίες μαθαίνοντας αυτή την ενέργεια του Ι. Κωλέττη. Έτσι, σύμφωνα με τον Ι. Κορδάτο, στα μέσα του Ιουνίου του 1825 ο Α. Μαυροκορδάτος έκανε κι εκείνος ενέργειες προκειμένου να ζητήσει την αγγλική υποστήριξη από τον Γ. Κάνιγκ για την ανεξαρτησία της Ελλάδας.¹⁸⁶ Σχετικά με το γαλλικό θρόνο και τις ενέργειες του Μαυροκορδάτου, τις ίδιες πληροφορίες μας δίνει παραπάνω και ο Κ. Παπαρρηγόπουλος. Παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ότι στο σημείο αυτό ο Ι. Κορδάτος ακολουθεί αφηγηματικά τον Κ. Παπαρρηγόπουλο.

Επιπλέον ο Ι. Κορδάτος υποστηρίζει πως τα μικροαστικά λαϊκά στρώματα αποστρέφονταν την ιδέα της αγγλικής υποστήριξης και θεωρούσαν προσφιλέστερη τη γαλλική λόγω του εκδημοκρατισμού της. Προφανώς θεωρούσαν πως από τη χώρα που ξεκίνησε η Γαλλική Επανάσταση η Ελλάδα είχε να αποκομίσει πολλά περισσότερα εφόσον και η ίδια βρισκόταν σε επαναστατική φάση. Από την άλλη πλευρά υποστηρίζει ότι, τα φεουδαρχικά στοιχεία έτρεφαν συμπάθεια προς τη Ρωσία και ο Θ. Κολοκοτρώνης δήλωνε πως μόνο από την ορθόδοξη Ρωσία περίμενε να σωθεί η επανάσταση.¹⁸⁷ Πάντως σε γενικές γραμμές οι γαλλόφιλοι και οι αγγλόφιλοι ενεργούσαν μόνοι με τους πράκτορες, όπως τους αποκαλεί ο Ι. Κορδάτος, τους οποίους είχαν στο εξωτερικό χωρίς τη συγκατάθεση του λαού. Παράλληλα δείχνει ιδιαίτερα προσφιλή με τους δασκάλους του γένους Ρήγα και Κοραή των οποίων οι ιδέες εμφορούνταν με τα δημοκρατικά ιδεώδη και οι οποίοι αντιδρούσαν ιδιαίτερα σε πρακτικές υπέρ της μοναρχίας.¹⁸⁸

Σχετικά με τις ενέργειες που έγιναν ώστε τελικά να καταλήξουν στην υπογραφή του κειμένου της εκκλήσεως προς την Αγγλία, ο Ι. Κορδάτος θεωρεί πρωτεργάτη τον Α. Μαυροκορδάτο. Συγκεκριμένα γράφει πως ο Α. Μαυροκορδάτος είχε στείλει τον Γ. Σπανιολάκη στην Αγγλία προκειμένου να δηλώσει στον Γ. Κάνιγκ πως η Ελλάδα είναι έτοιμη να γίνει “ο δορυφόρος της Αγγλίας” σε περίπτωση που οι Άγγλοι θελήσουν να υπερασπιστούν την Ελλάδα, ασχέτως αν ο Γ. Κάνιγκ δεν εκδήλωσε τη

¹⁸⁵ Ό.π., σελ. 487

¹⁸⁶ Ό.π., σελ. 489-490

¹⁸⁷ Ό.π., σελ. 491

¹⁸⁸ Ό.π., σελ. 492

στροφή της αγγλικής διπλωματίας υπέρ του ελληνικού αγώνα.¹⁸⁹ Η Αγγλία διατήρησε μεν την πολιτική της ουδετερότητα αλλά οι πράκτορές της έρχονταν σε επαφή με τους Έλληνες ηγέτες και έχοντας κέντρο τη Ζάκυνθο και την Κέρκυρα, αλληλογραφούσαν και πηγαινοέρχονταν στην Πελοπόννησο και την Ύδρα προκειμένου να εφαρμόσουν τα σχέδια τους. Ενώ η κατάσταση ήταν κρίσιμη για την Ελλάδα ύστερα από τις στρατιωτικές επιτυχίες του Ιμπραήμ, ο Α. Μαυροκορδάτος εξακολουθούσε να επιμένει και να αλληλογραφεί με τους Έλληνες αντιπροσώπους του στο Λονδίνο ώστε να βρεθεί κάποια λύση.¹⁹⁰

Επίσης, ο Ι. Κορδάτος παρουσιάζει διάφορους οπλαρχηγούς και κληρικούς να έχουν επαφές με τον Ι. Καποδίστρια, ώστε να μεσολαβήσει στον Τσάρο να διευθετήσει το ελληνικό ζήτημα. Ωστόσο ο Ι. Καποδίστριας απάντησε ότι δεν δύνατο να πράξει τίποτα¹⁹¹. Στο πλαίσιο αυτό σύμφωνα με τον Ι. Κορδάτο, με την ουδετερότητα της Ρωσίας οι αγγλόφιλοι έδρασαν έτσι ούτως ώστε να αποκτήσουν όλο και περισσότερους οπαδούς. Βρήκαν λοιπόν την ευκαιρία να κυκλοφορήσουν ένα έγγραφο στο Μοριά το οποίο είχε συνταχθεί από την επιτροπή της Ζακύνθου ύστερα από τις συμβουλές του Λόρδου Αρμυστή της Επτανήσου Φρειδερίκου Άνταμ. Πιο συγκεκριμένα κυκλοφόρησαν δυο αντίγραφα του εν λόγω εγγράφου, από τα οποία το ένα έπρεπε να σταλεί προς υπογραφή στον Α. Μιαούλη και το δεύτερο στον Θ. Κολοκοτρώνη.¹⁹²

Το έγγραφο αυτό δεν ήταν τίποτε άλλο παρά αίτηση προστασίας από τους ηγέτες της μαχόμενης Ελλάδας. Όταν όμως οι Αγγλόφιλοι άρχισαν να το “περιφέρουν” στο Μοριά οι γαλλόφιλοι και οι Ρωσόφιλοι διαμαρτυρήθηκαν εντόνως και δημιουργήθηκε μεγάλο ζήτημα μέχρι που η επιτροπή της Ζακύνθου ξεκίνησε αλληλογραφία και με άλλους παράγοντες του εξωτερικού –σύμφωνα πάντα με τον Ι. Κορδάτο-. Παράλληλα ο Σπ. Τρικούπης στάλθηκε στην Κέρκυρα για να

¹⁸⁹ Η πρώτη επίσημη δήλωση του Μαυροκορδάτου προς τον Γ. Κάνιγκ έγινε τον Αύγουστο του 1824. Ύστερα από υπόδειξη του Μαυροκορδάτου, ο Γενικός Γραμματέας της Επικρατείας Γ. Π. Ρόδιος, στις 22/24 Αυγούστου 1824 έγραφε επικαλούμενος το ενδιαφέρον της Αγγλίας υπέρ του ελληνικού αγώνα (βλ. το έγγραφο στην «Εφημερίδα Αθηνών» 26 Ιουνίου 1825) και Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 497.

¹⁹⁰ Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 497.

¹⁹¹ Ο Καποδίστριας όμως απάντησε πως δεν μπορούσε να κάνει τίποτα: «Δεν παρέλειψα – γράφει στο υπόμνημά του- να γνωρίσω εις την Προσωρινήν Κυβέρνησιν της Ελλάδος τον αληθή χαρακτήρα της εκ Ρωσίας απομακρύνσεώς μου. Εξήγησα εις αυτήν ότι δεν ηδυνάμην πλέον να είμαι χρήσιμος εις την Ελλάδα ως πολιτικός. Ότι το μόνο όπερ ηδυνάμην ήτο να δώσω εις τα θύματα τόσων δυστυχιών συνδρομήν ανάλογον προς τα πενιχρά μου μέσα και να παρακαλέσω υπέρ αυτών το ενδιαφέρον εκ μέρους ξένων των τιμώντων με εισέτι δια της παλαιάς των φιλίας» («Αυτοβιογραφία», 123). στο Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 498.

¹⁹² Σύμφωνα με τον Ι. Κορδάτο, το έγγραφο με ημερομηνία 30 Ιουνίου 1825 το συνέταξε ο Διονύσιος Ρώμας στα Ιταλικά, τα μετέφρασε ο Π. Θ. Στεφάνου και το αντέγραψε ο Παναγιώτης Δημητρακόπουλος (Καλάμιος). Το έγγραφο το έφερε στο Μοριά ο Χρήστος Ζαχαριάδης που ήταν έμπιστος του Ρώμα και στην Ύδρα ο Παναγιώτης Λεονταρίτης. Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 498.

πληροφορηθεί αν εγκρίνει ο Άγγλος Αρμοστής το περιεχόμενο του εγγράφου και να ζητήσει άμεση βοήθεια. Ο ίδιος βέβαια δεν αναφέρει την πράξη του αυτή στο έργο του «*Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως*» εκτός από το ότι η απόφαση αυτή πάρθηκε ορθώς καθώς δεν υπήρχε άλλη επιλογή.¹⁹³

Σύμφωνα με τον Ι. Κορδάτο οι πολιτικοί και στρατιωτικοί κύκλοι είχαν αναστατωθεί, η πλειοψηφία όμως συμφώνησε πως το κείμενο έπρεπε να υπογραφεί. Ακόμα και ο ρωσόφιλος Θ. Κολοκοτρώνης υπέγραψε. Ωστόσο οι οπλαρχηγοί και οι πολιτικοί του Μεσολογγίου δεν το υπέγραψαν.¹⁹⁴ Παρ' όλα αυτά ο Ι. Κορδάτος αναφέρει πως ο Α. Ζαΐμης έπεισε τον Θ. Κολοκοτρώνη να υπογράψει το κείμενο, όπως και τους υπόλοιπους Μοραΐτες εξαιτίας της απελπιστικής κατάστασης που βρισκόταν η χώρα. Το ίδιο αναφέρει και αργότερα ο Κωνσταντίνος Λομβάρδος από το βήμα σε συνέδριο της Βουλής το 1867.¹⁹⁵ Βέβαια αυτή η πληροφορία αντιτίθεται με κάποιες άλλες προγενέστερες που αναφέρονται και παραπάνω όπως αυτή του Σπ. Τρικούπη ο οποίος γράφει πως ήταν ρητή εντολή να υπογραφεί το κείμενο από τον Θ. Κολοκοτρώνη και τον Α. Μιαούλη χωρίς τις παραμικρές προσθαφαιρέσεις. Επίσης αντιτίθεται και στα όσα γράφει στα απομνημονεύματα του ο Κανέλλος Δεληγιάννης ο οποίος αναφέρει πως ο Θ. Κολοκοτρώνης ήταν η πηγή που έπεισε τους υπολοίπους να υπογράψουν και πως επίσης φιλονίκησε με τον Α. Ζαΐμη για το ποιός θα υπογράψει ως αρχιστράτηγος ξηράς και στη συνέχεια υπέγραψε ο δεύτερος. Από την άλλη ο Κ. Παπαρρηγόπουλος αναφέρει ότι όταν ήρθε η σειρά του Ζαΐμη να υπογράψει και αντιλήφθηκε πως ο Θ. Κολοκοτρώνης είχε ήδη υπογράψει πρώτος ως αρχηγός όλων των κατά ξηρά ελληνικών δυνάμεων, στράφηκε προς το μέρος του και του είπε: « *Δια την αγάπην της πατρίδος μου σε υπογράφω και πρόεδρον των κατά ξηράν βουλευτηρίων και αρχηγόν των κατά γήν*

¹⁹³ Σπυρίδων Τρικούπης, *Ιστορία της ελληνικής επανάστασεως*, τόμος 3ος, Β' έκδ., Εκ της εν τη αυλή του Ερυθρού Λέοντος τυπογραφίας Ταυλόρου και Φραγκίσκου, Λονδίνο 1860, σελ. 261-263

¹⁹⁴ Ιωάννης Κορδάτος, *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας*, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20^{ος} αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 498

¹⁹⁵ Ο Κ. Λομβάρδος επί κυβέρνησης Α. Κουμουνδούρου τόνιζε αργότερα από το βήμα της Βουλής: «Όταν η έκθασις του αγώνος ήρχισε να φαίνεται αμφίβολος, όταν οι αγωνισταί ήρχιζον να φοβώνται ότι ο Τούρκος θα επανήρχετο κυρίαρχος επί της γής ταύτης, συνελήφθη η ιδέα να επικαλεσθώσι την βοήθειαν της Αγγλίας. Επικεφαλής της ιδέας αυτής στην Πελοπόννησο ετέθη ο Ανδρέας Ζαΐμης. Φανατικά αντίθετος ήτο ο Θ. Κολοκοτρώνης. Έως ου ο Κολοκοτρώνης αντέτεινε, το έγγραφον προς την Αγγλίαν δεν ηδύνατο να σταλεί....Αλλά μετά την καταστροφή των Τρικώρων συναντήσας ο Κολοκοτρώνης εις χαράδραν τινά τον Ζαΐμην τω λέγει: Βλέπω ότι πάσα ελπίς χάθηκε, άλλο πλέον δεν μένει παρά να ζητήσωμεν την βοήθειαν της Αγγλίας. Δός μου το χαρτί να το υπογράψω. Δεν έφθανεν όμως η υπογραφή του Κολοκοτρώνη. Έπρεπε να υπέγραφον και οι άλλοι αρχηγοί της Στερεάς οι αρχηγοί του στόλου. Τούτο απήτει χρονοτριβήν, κάποιος εξ εκείνων, οίτινες και τότε εθεώρουν την πολιτικήν ως πολιτικήν και ουχί ποιήσιν, είπεν, ας προσθέσωμεν τας υπογραφάς και των άλλων. Αντέτεινεν ο Ζαΐμης. Τω αντιπαρέστησε τον έσχατον κίνδυνον, εις όν ευρίσκειτο η Ελλάς. Τω παρετήρησεν ότι αυτής της ελαφράς παρατυπίας, επρόκειτο να σωθή η κινδυνεύουσα πατρίς. Στρατηγέ, απήντησεν ο Ζαΐμης, βλέπω ότι κινδυνεύει η Ελλάς δεν μας είναι όμως επιτετραμμένον να την σώσωμεν με άτιμον πράξιν.» Συνέδριο Βουλής 29 Μαΐου 1867, της Εφημερίδας των Συζητήσεων, Βουλή των Ελλήνων, σελ. 200, στο Ιωάννης Κορδάτος, *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας*, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20^{ος} αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 499

δυνάμεων». Την ίδια πληροφορία με τον Κ. Παπαρρηγόπουλο μας παραθέτει και ο Ι. Γενναίος Κολοκοτρώνης, με τη διαφορά όμως ότι το κείμενο έγραφε ως αρχιστράτηγους και τους δυο (Α. Ζαΐμη και Θ. Κολοκοτρώνη) και ο πρώτος προέτρεψε τον δεύτερο να υπογράψει προκειμένου να σωθεί η πατρίδα.

Συνεχίζοντας με τις αναφορές του Ι. Κορδάτου, η κατάσταση τη Ελλάδα παρόλο που ήταν κρίσιμη, δεν συμφωνούσαν όλοι οι ηγέτες για την υπογραφή του εγγράφου και επικράτησαν έντονοι καυγάδες. Επιπλέον η απαθής στάση της Ρωσίας έδωσε τροφή στους πράκτορες της Αγγλίας να διαδίδουν πως ο Τσάρος ουδέποτε είχε σκοπό να ενδιαφερθεί για τους Έλληνες. Τις ίδιες πληροφορίες διέδιδαν και οι Αυστριακοί με τους Γάλλους όπως μας αναφέρει στην αυτοβιογραφία του και ο Ι. Καποδίστριας.¹⁹⁶

Επιπλέον ο Ι. Κορδάτος υποστηρίζει πως εκτός από τον Α. Μαυροκορδάτο, ένα από τα κύρια πρόσωπα που επίσης υποστήριξε πρώτο την υπογραφή της υποτέλειας, ήταν ο Σπυρίδων Τρικούπης.¹⁹⁷ Ωστόσο, από την άλλη υποστηρίζει ότι ο πρώτος που διαμαρτυρήθηκε έντονα ήταν ο Α. Κοραΐς και αυτό φαίνεται ιδιαίτερα σε ένα γράμμα που έστειλε ο ίδιος στον Ι. Ορλάνδο και στον Α. Λουριώτη, στο οποίο κατέκρινε την απόφαση των Ελλήνων να ζητήσουν την αγγλική προστασία.¹⁹⁸ Παράλληλα στηλίτευσε και τις πρακτικές του Ζακυνθινού Νικόλαου Κεφαλά ο οποίος όπως αναφέρει, “αυτοχειροτονήθηκε” αντιπρόσωπος των Ελλήνων και ζήτησε τη βοήθεια του Πάπα υποσχόμενος την υπαγωγή της Ανατολικής Ορθόδοξου Εκκλησίας στο Βατικανό. Το τελευταίο ειδικά περιστατικό συνέβη όταν ο Ν. Κεφαλάς κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού του στη Ρώμη, επεδίωξε να συναντηθεί με τον Πάπα Λέοντα του ΙΒ΄ ισχυριζόμενος ότι ήταν απεσταλμένος της ελληνικής κυβέρνησης και με υπόμνημά του ζήτησε τη μεσολάβηση της “Αγιότητας” του προς

¹⁹⁶ «Φθονούσαι την Ρωσικήν επιρροήν, κυβερνήσεις τινές προσεπάθησαν να πείσουν τους Έλληνας ότι η εγκατάλειψις των εκ μέρους της Ρωσίας ήτο οριστική και ότι το μόνον μέσον σωτηρίας όπερ απέμεινεν εις αυτούς ήτο να παραιτηθούν πάσης από την Δύναμιν ταύτην ελπίδος και παντός μετ’ αυτής δεσμού. Και ούτω επέτυχον να αποσπάσουν παρά των Ελλήνων κατά Ιούλιον του 1825 την πράξιν δια της οποίας εξαναγκάσθησαν ούτοι να επικαλεστούν την αποκλειστικήν προστασίαν της Μεγάλης Βρετανίας.» («Αυτοβιογραφία», 124) στο Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β΄ 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 499

¹⁹⁷ Ο Ι. Κορδάτος στηρίζει την άποψη αυτή παίρνοντας ένα άρθρο του Σ. Τρικούπη από την «Γενική Εφημερίδα» και την «Εφημερίδα Αθηνών» το 1825, με τίτλο «Περί της Υψηλής υπερασπίσεως την οποίαν επεκαλέσθησαν οι Έλληνες», Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β΄ 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 499, βλ. και Σπ. Τρικούπη κεφ. Δεύτερο

¹⁹⁸ «....Ας έλθωμεν εις τα αναγκαιότερα, τα γνωστά σας θρυλούμενα προ ημερών ετάραξαν πολύ την ψυχήν μου, κα προσμένω με ανυπομονησίαν να μάθω από τίνος, πώς και δια ποίαν κατεπείγουσαν ανάγκην απεφασίσθη η καταφυγήν εις την είτε υπεράσπισιν, είτε προστασίαν, είτε και....των Άγγλων. Άλλον χειρότερον, αν όχι τόσο κινδυνώδες, το κίνημα του μωρού Κεφαλά του οποίου αι φλυαρίαι με έφεραν εις ανέκφραστον αγανάκτησιν. Αυτός πολεμεί όχι μόνο την πολιτικήν αλλά και την θρησκευτικήν μας κατάστασιν, ζητών να μας υποβάλη εις τον ζυγόν του ιεροκοσμικού δεσπότη....» στο Πρωτοψάλτη: Ανέκδοτα γράμματα του Κοραΐ (Νέα Εστία, ΙΔ΄, (1940), σελ. 736, στο Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β΄ 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 500

τους ηγεμόνες των ευρωπαϊκών χωρών υπέρ των ελληνικών θέσεων για πολιτική ανεξαρτησία, δίνοντας από την πλευρά του υποσχέσεις περί ενώσεως των δύο Εκκλησιών. Το εν λόγω υπόμνημα¹⁹⁹ (που δημοσιεύτηκε σε ιταλικές και ελβετικές εφημερίδες της εποχής) προκάλεσε την αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης, η οποία έσπευσε με ανακοίνωσή της να διαψεύσει τους ισχυρισμούς του Καπετάν Κεφαλά²⁰⁰. Στο εν λόγω υπόμνημα (του οποίου τα λεγόμενα αναφέρουμε περιληπτικά) φαίνεται ο έντονος θρησκευτικός χαρακτήρας του Ν. Κεφαλά ο οποίος κατά τα γραφόμενά του, στηρίζει πολλές ελπίδες στη χριστιανική ένωση ώστε να λυθεί το ελληνικό ζήτημα. Αρχικά μιλά για την επανάσταση των Ελλήνων κατά των Μουσουλμάνων, θεωρώντας τους δεύτερους βαρβάρους και από τους οποίους η Ελλάδα αλλά και η Ευρώπη υπέφεραν πολλά. Η Ελλάδα επί μακρόν παρέμεινε θεατής σε όλες αυτές τις καταστάσεις, περιμένοντας μια χείρα βοήθειας από χριστιανικές αρχές προκειμένου να καταπατήσουν τη δουλεία τους. Επίσης αναφέρει πως ένδοξοι Έλληνες έχυσαν το αίμα τους μαρτυρικά για να διατηρήσουν τις αρχές τους, ενώ από το 1770-1807 η Ελλάδα περίμενε βοήθεια από τη Ρωσία αλλά έχασε κάθε ελπίδα της κι έτσι έστρεψε τις ελπίδες και προς τη Γαλλία. Όμως ακόμα και μετά την κατάληψη των Ιονίων Νήσων από τους Βρετανούς οι Έλληνες κατάλαβαν πως δεν υπάρχει καμία ελπίδα σωτηρίας από καμία μεγάλη δύναμη. Επομένως κάθε ελπίδα εναποτίθεται σε κάποια υψηλή χριστιανική αρχή (εννοώντας τον Πάπα). Ακόμα αναφέρει πως η Ελλάδα ανέκαθεν διατηρούσε την ελπίδα και το πάθος να αποκαταστήσει το έθνος της και μεταξύ των υπολοίπων πολιτισμένων λαών, η Ελλάδα επί 20 αιώνες ήταν ένδοξη. Όμως κάτω από έναν φρικτό ζυγό (τον οθωμανικό) επί πέντε αιώνες υπέστη την καταπίεση και καταστράφηκε ολοσχερώς. Επιπλέον μιλά στον Πάπα για τις βιαιοπραγίες κατά των Ελλήνων όπως η ατίμωση γυναικών και παιδομάζωμα από τους Οθωμανούς, ενώ τονίζει ότι η θρησκεία ήταν εκείνη που έδινε δύναμη στους πιστούς όλα τα χρόνια της καταπίεσης. Παράλληλα κάνει μια αναδρομή στο παρελθόν για τους ειδωλολάτρες Καίσαρες που ως επί το πλείστον ήταν υπαίτιοι για τους διωγμούς των χριστιανών παραλληλίζοντας τους με τους Οθωμανούς οι οποίοι βεβήλωναν

¹⁹⁹ Βλ. Υπόμνημα στα Ιταλικά σε παραπομπή 34, κεφ. Πρώτο

²⁰⁰ «Πανιερώτατε και σεβασμιότατε Πρίγκιψ

ευμενέστατη υπήρξεν η εντύπωσις, την οποίαν επροξένησεν εις την εχέφρονα μερίδα των κατοίκων της νήσου η ανάγνωσις του σημειώματος, το οποίον ο πλοίαρχος Νικόλαος Κεφαλάς υπέβαλε προς την Αγιότητα του Κυρίου Ημών εν ονόματι και κατ' εντολήν της ελληνικής κυβερνήσεως, επειδή όμως τώρα το γεγονός τούτο ελέγχεται υπό τινών ξένων εφημερίδων, δια τούτο οι εδώ Έλληνες δυσανασχετούν, επειδή θα επεθύμουν να πραγματοποιηθούν όσα επί του προκειμένου αναγράφει η εφημερίς του Λουγκάνου. Θεωρώ καθήκον μου να αναφέρω προς την Υ.Σ.Π. την είδησιν ταύτην, ίνα σας ενημερώσω και κατά την περίπτωσιν αυτήν περί του δημοσίου αισθήματος των ορθοφρονούντων και συνετών Ελλήνων. Ανανεώνω προς την Υ.Σ.Π. την έκφρασιν της αναλλοιώτου ευλαβείας, μεθ' ής υποκλίνομαι εις ασπασμόν της ιεράς πορφύρας.»

Της Υ.Σ.Π.

Ταπεινότατος ευλαβέστατος δούλος Σας πάντοτε ευπειθέστατος ο Μαρκήσιος Carlo de Ribas. Αριθμός 541, Κέρκυρα, 4 Οκτωβρίου 1825, Έγγραφο του αρχείου Βατικανού περί της Ελληνικής Επανάστασεως, εκδιδόμενα υπό Γεωργίου Ζώρα, τ. Α', 1820-1826, Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας-Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1979, σελ. 427

εκκλησίες και διέσυραν το ιερατείο. Θεωρεί πως ο θεός παρακολουθεί τα καταπιεσμένα χριστιανικά έθνη από τον αιμοδιψή Σουλτάνο που είναι πολέμιος των χριστιανών. Επίσης αποκαλεί την ελληνική εκκλησία ως “χήρα” η οποία πρέπει να “παντρευτεί” τον Ποντίφικα, τον “εφημέριο του Χριστού” ο οποίος με τη σειρά του θα καλέσει σύντομα κοντά του τις “κόρες” που όπως θεωρεί, είναι η εκκλησία της Βουλγαρίας, Σερβίας, Μολδαβίας και της Ιλλυρίας. Αυτή η πράξη θα πρέπει να θαυμάσκει από όλους τους ορθόδοξους χριστιανούς, τους καθολικούς, τους αιρετικούς και να αναγκαστούν να αναγνωρίσουν αυτή τη “Θεία Πρόνοια”, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει. Καλεί λοιπόν τον Πάπα να ομολογήσει την ειρηνική και αρμονική συνύπαρξη των δυο εκκλησιών η οποία θεωρεί πως θα γίνει αποδεκτή από το ελληνικό έθνος και τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Έτσι, μπροστά στο πρόβλημα του ελληνικού ζητήματος υποστηρίζει πως θα θριαμβεύσει η χριστιανική θρησκεία με επικεφαλής τον Ποντίφικα. Αυτός ως απόλυτος αρχή, κατά τον Ν. Κεφαλά θα διασφαλίσει τη σωτηρία της ζωής, της τιμής, της περιουσίας και θα αποτρέψει τις σφαγές των Ελλήνων από τους Τούρκους. Τέλος θεωρεί πως όλοι οι χριστιανοί έχουν την ανάγκη και την προστασία της Αγιότητας του Πάπα προκειμένου να είναι ασφαλείς. Οι Έλληνες ως πιστοί, ειλικρινείς και ταπεινοί ζητούν τη φιλανθρωπία, τη γενναιοδωρία του, καθώς και να δεχτεί την πρόταση αυτή της ένωσης των δυο εκκλησιών.²⁰¹

Συνεχίζοντας με τον Ι. Κορδάτο, η κατάσταση στην Ελλάδα γινόταν όλο και πιο κρίσιμη. Οι αντιθέσεις και οι διαμαρτυρίες εντεινόταν σε αλματώδεις ρυθμούς, ενώ στο Μωριά ήδη πολλά λαϊκά στρώματα υποτάσσονταν στον Ιμπραήμ και έπαιρναν “προσκυνοχάρτια”. Επίσης αναφέρει πως ο Α. Μαυροκορδάτος ήταν δηλωμένος αγγλόφιλος ήδη από το 1822 και σε μια τόσο κρίσιμη περίπτωση όπως αυτή, περιστοιχιζόταν από πολλούς, άλλους υποστηρικτές και άλλους διστακτικούς. Πολλοί “κρέμονταν από τα χείλη του” για το ποια θα είναι η έκβαση της κατάστασης, αλλά ο ίδιος σύμφωνα με τον Ι. Κορδάτο πίστευε ακράδαντα πως η μοναδική βοήθεια μπορεί να έρθει μόνο από την Αγγλία για δυο κυρίως λόγους²⁰². Ο πρώτος λόγος ήταν το αγγλικό δάνειο, κάτι για το οποίο δεν μπορούσαν να κάνουν πίσω οι Βρετανοί φοβούμενοι μην χάσουν τα χρήματα τους από μια επικείμενη καταστροφή της Ελλάδας.²⁰³ Ο δεύτερος λόγος ήταν η στρατιωτική τους πολιτική της Γαλλίας στην Μεσόγειο, ειδικά αυτό το διάστημα που οι εξελίξεις ήταν τόσο ραγδαίες με τις επιδρομές των Αιγυπτίων. Η Αγγλία δεν μπορούσε να μείνει αδιάφορη και απλός θεατής μπροστά στη στρατηγική της Γαλλίας. Έτσι σύμφωνα με τον Ι. Κορδάτο, ο Α. Μαυροκορδάτος κατέληξε γρήγορα στο συμπέρασμα ότι η

²⁰¹ Αριθμός 185, Υπόμνημα του Νικόλαου Κεφαλά προς Πάπαν, 24 Μαΐου 1825, ‘Εγγραφα του αρχείου Βατικανού περί της Ελληνικής Επανάστασης, εκδιδόμενα υπό Γεωργίου Ζώρα, τ. Α’, 1820-1826, Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας-Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1979, σελ. 449-457

²⁰² Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β’ 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 501

²⁰³ Βλ. παραπομπή 52 σε Κ. Παπαρηγόπουλος, κεφ. Τρίτο

μόνη λύση για να σωθεί η Ελλάδα ήταν να ζητήσει την προστασία της Αγγλίας. Επίσης έχοντας την συγκατάθεση των περισσότερων αρχηγών, έφερε την πρότασή του σε κοινή έκτακτη συνεδρίαση του Νομοτελεστικού και του Βουλευτικού στις 22 Ιουλίου 1825.²⁰⁴ Ύστερα από πολλές συζητήσεις αποφασίστηκε να υπογράψουν το υπόμνημα που ζητούσε την αγγλική προστασία, το οποίο απέστειλε ο Δ. Ρώμας από τη Ζάκυνθο και να το υπογράψουν ως απλοί πολίτες και όχι ως επίσημοι αντιπρόσωποι του λαού. Το υπόμνημα σε κάποια σημεία το τροποποίησαν ώστε να μην θίγονται οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις, ενώ πριν γίνει η επίδοσή του ο Α. Μαυροκορδάτος, ο Σπ. Τρικούπης και ο Ι. Κωλέττης στις 21 Ιουλίου 1825 (μια μέρα πριν την συνεδρίαση) συναντήθηκαν με τον αρχηγό της αγγλικής μοίρας του Αιγαίου για να του ανακοινώσουν τα καθέκαστα. Ο Άμιλτων μη έχοντας οδηγίες και κρατώντας επιφυλάξεις, σύστησε να γίνει κατευθείαν διάβημα στο Λονδίνο, καθώς επίσης να βάλουν τα δυνατά τους προκειμένου να μην σβήσει η επανάσταση. Ύστερα από την υπογραφή του εγγράφου αποφασίστηκε να ανακοινώσουν το ψήφισμα στον Άγγλο αρμοστή στα Επτάνησα, με ειδική αποστολή από τον Σπ. Τρικούπη και το γιό του Α. Μιαούλη. Η ίδια αποστολή διατάχθηκε από την Κέρκυρα να αναχωρήσει για το Λονδίνο και να επιδώσει το πρωτότυπο (μαζί με όλες τις υπογραφές) στον Γ. Κάνινγκ²⁰⁵ (το οποίο βρίσκεται μέχρι σήμερα στο Υπουργείο Εξωτερικών του Λονδίνου).

Βέβαια το εύλογο ερώτημα που θα θέσει ο αναγνώστης είναι, γιατί ο Δ. Ρώμας ζήτησε από τους πολιτικούς παράγοντες να υπογράψουν ως απλοί πολίτες και όχι ως αντιπρόσωποι του λαού. Απεναντίας όμως, στον Θ. Κολοκοτρώνη και στον Α. Μιαούλη ζητήθηκε με ρητή εντολή να υπογράψουν ως αρχιστράτηγοι ξηράς και θαλάσσης. Η απάντηση βρίσκεται στο ότι οι Άγγλοι είχαν αναγνωρίσει για τους επαναστάτες το καθεστώς του εμπολέμου. Συνεπώς για εκείνους αναγνωρίζονται ως επί το πλείστον οι αρχηγοί των αρμάτων στεριάς και θάλασσας. Με βάση λοιπόν τη διπλωματική τάξη, εκείνοι έπρεπε να υπογράψουν για ένα τόσο μείζον ζήτημα για τη χώρα. Οι Άγγλοι δεν αναγνώριζαν κρατική -πολιτική οντότητα, γι' αυτό και οι πολιτικοί υπέγραψαν ως άτομα.²⁰⁶

Οι αντιδράσεις για την έκκληση προστασίας της Ελλάδας προς την Αγγλία υπήρξαν έντονες και σύμφωνα με τον Ι. Κορδάτο ιδίως από τη Γαλλία και την Αμερική. Ενώ καιρό πριν δεν έπρατταν τίποτα για να προλάβουν το κακό που κυρίευε την Ελλάδα, αγρίεψαν και θύμωσαν κιόλας, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Ι. Κορδάτος παραθέτοντας την παρακάτω επιστολή διαμαρτυρόμενοι προς την ελληνική κυβέρνηση.²⁰⁷

²⁰⁴ Ό.π., σελ. 501

²⁰⁵ Ό.π., σελ. 501-502

²⁰⁶ Διονύσιος Α. Κόκκινος, Η Ελληνική Επανάσταση, τόμος Ε', Πέμπτη έκδοση, Ιστορική Βιβλιοθήκη εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1967-1969, σελ. 311

²⁰⁷ Ό.π., σελ. 504.

« Οι υπογεγραμμένοι απεσταλμένοι από τας φιλελληνικά εταιρείας της Γαλλίας και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, επληροφορήθησαν ότι άτομα τινά, μόνον ως απλοί πολίται, έλαβαν την τόλμην να γίνωσιν αρχηγοί μιας φατρίας και εναντίον των καθεστηκότων νόμων της πατρίδος των υπέγραψαν και παρεκίνησαν και άλλους να υπογράψωσι μίαν αναφοράν όλως διόλου υβριστικήν δια τα διεθνή νόμιμα και τας κυβερνήσεις των Δυνάμεων αι οποίαι ευθύς εξ' αρχής έδειξαν τον μεγαλύτερον ζήλον δια την ευδαιμονίαν και ανεξαρτησίαν της Ελλάδος. Οι υπογεγραμμένοι γνωρίζουσιν ότι το Βουλευτικόν και το Εκτελεστικόν, εις τα συνελεύσεις των την 22 του παρόντος, εψήφισαν να ζητήσωσι βοήθειαν από την κυβέρνησιν των Επτά Νήσων δια την διατήρησιν της πολιτικής ελευθερίας των επαπειλουμένης από την επιδρομήν του Ιμπραήμ-Πασά. Αγκαλά και οι υπογεγραμμένοι είχαν ιδεί με μεγάλην θλίψιν των πόσην ολίγην πεποίθησιν έδειξεν εις τοιαύτην σπουδαίαν περίστασιν τον Βουλευτικόν της Ελλάδος, εις τα έθνη της Γαλλίας και Αμερικής, εσεβάσθησαν μολοντούτο τας αποφάσεις του καθώς κα όλες τας νομίμους εργασίας του (του Βουλευτικού). Αλλά με λύπην βλέπουσιν ότι η Βουλή, αντί να εκτελέσει το ψήφισμά της ούτε καν μεταχειρίζεται όλα τα υπό την εξουσίαν της αυστηρά μέσα δια να σωφρονίση τους πολίτας εκείνους της Ελλάδος, οίτινες τολμούσι να υψωθώσι υπέρ τους νόμους και ζητούσι να ταράξωσι το νύν πολιτικόν σύστημα (πολίτευμα) της Ελλάδος. Τούτου χάριν νομίζουσιν ως χρέος των να προειδοποιήσωσιν την Ελληνικήν Κυβέρνησιν δια το παράνομον αυτό επιχείρημα πολλά εγγιχτικόν εις το χαρακτήρα των δύο ρηθέντων Εθνών, τα οποία εξ' αρχής έδειξαν τον μεγαλύτερον ζήλον δια την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος και το οποίον (πραξικόπημα) μέλλει αναμφιβόλως εις το εξής να βλάψη τα συμφέροντά της. Η Ελληνική Κυβέρνησις πρέπει να μάθη τον κίνδυνον, όν διατρέχει ανερχομένη τοιαύτα συμβούλια, γεννήματα αναρχικού κινήματος και κατά των οποίων διαμαρτυρόμεθα επισήμως. Οι υπογεγραμμένοι παρακαλούσι το εκτελεστικόν να εξηγηθή εις την παρούσαν σπουδαίαν υπόθεσιν με καθαρότητα και βεβαιότητα και ανυπομόνως περιμένουσι την ταχείαν απόκρισιν του (του Εκτελεστικού) δια να ειδοποιήσωσι τα Εταιρίας των και να ξεύρωσι να οδηγηθώσιν εις την περίστασιν. »

Εν Ναυπλίω τη 24 Ιουλίου 1825, Εκ μέρους της Γαλλίας: ΡΩΣΧ & Εκ μέρους της Αμερικής: Γ. Τ. ΟΥΑΣΙΓΚΤΩΝ

Οι ξένοι πράκτορες ύστερα από την έντονη αυτή διαμαρτυρία τους για την πράξη υποτέλειας, προσπάθησαν να κάνουν περισπασμό στο κόμμα του Μαυροκορδάτου προκειμένου να καταργήσουν το εν λόγω ψήφισμα το οποίο όπως θεωρούσαν υπογράφτηκε ανεπίσημα από το Βουλευτικό και το Εκτελεστικό. Ο Ι. Κορδάτος εδώ αναφέρεται κυρίως στους ρωσόφιλους. Όπως ο ίδιος γράφει: «Ο Θ. Κολοκοτρώνης αφορμή γύρευε για να τα στρίψει. Οι φίλοι του άρχισαν να βλαστημάνε, να τραβούν τα μαλλιά τους γιατί τάχατες ο Μαυροκορδάτος πούλησε την Ελλάδα στους Εγγλέζους. Οι Ρώσοι πράκτορες άρχισαν κι αυτοί να κινούνται και να

*εκμεταλλεύονται όσο μπορούσαν την επιρροή του Κολοκοτρώνη που ήταν όργανό τους».*²⁰⁸

Από την άλλη, ο Ι. Κορδάτος υποστηρίζει ότι ο τότε υπουργός Δικαιοσύνης Ι. Θεοτόκης δεν περίμενε τίποτα από την μοναρχούμενη Αγγλία. Έτσι διαμαρτυρήθηκε κι αυτός σε ένα γράμμα του στον φίλο του Ανάργυρο Πετράκη. Στο γράμμα αυτό αποκαλούσε το ψήφισμα της υποτέλειας ως «*συμφωνητικόν της πωλημένης Ελλάδος*».

Αργότερα όμως ο Ι. Θεοτόκης παύτηκε από υπουργός, ενώ ταυτόχρονα κατηγορήθηκε ως προδότης. Στην απολογία τους μαζί με άλλα τόνισε και αυτό: «*Η επιστολή μου είναι έκφρασις του φρονήματος ελεύθερου Έλληνος, ζώντος υπό δημοκρατικήν κυβέρνησιν... Έως σήμερον εφρόνουν ότι έζων εις Δημοκρατίαν, της οποίας το πολίτευμα δεν απαγορεύει εις τον πολίτην ούτε να γράφη, ούτε να φρονή, ούτε να δώσει εις τον τύπον τους στοχασμούς του...*»²⁰⁹

Ιδιαίτερη έμφαση δίνει ο Ι. Κορδάτος και στην αντίδραση του Δ. Υψηλάντη, την οποία παρουσιάζει μέσα από ένα γράμμα του προς τον Ι. Γκούρα, λέγοντάς τους πως «*οι Άγγλοι θέλουν να μας σκλαβώσουν*» και τον συμβούλευε να μην συνυπογράψει, αλλά να αντιδράσει προκειμένου να αποτρέψει και τους άλλους.²¹⁰ Την ίδια πληροφορία περί αντίδρασης του Υψηλάντη μας αναφέρει και ο Δ. Αινιάν στα απομνημονεύματα του όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Βέβαια ο Δ. Αινιάν δεν αναφέρεται στην αντίδραση του Δ. Υψηλάντη στη συγκεκριμένη επιστολή προς τον Ι. Γκούρα, αλλά στην δυσαρέσκεια του πρώτου στην Γ' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου το 1826, όταν τα μέλη της αποφάσισαν να ζητήσουν τη μοναδική μεσιτεία του Στράτφορντ Κάνιγκ, εξαδέλφου του Γ. Κάνιγκ, ο οποίος ήταν απεσταλμένος πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη προκειμένου να ελέγχει τις διπλωματικές εξελίξεις της Ελλάδας.²¹¹ Θεώρησε αδιανόητο πως η Αγγλία θα μπορούσε να συμβιβάσει την Ελλάδα με τους τυράννους της όπως χαρακτηριστικά αναφέρει.

Σύμφωνα με τον Ι. Κορδάτο, οι αντιδράσεις αυτές δεν μείωσαν την ικανοποίηση της Αγγλίας για το εν λόγω ψήφισμα αλλά λόγω της έντονης αντιπολίτευσης που επικράτησε στο πολιτικό προσκήνιο της Ελλάδας, οι οπαδοί του ψηφίσματος άρχισαν να λιγοστεύουν. Αυτό θεωρεί ότι συνέβη διότι οι Έλληνες περίμεναν άμεση ανταπόκριση από την Αγγλία και συνεπώς απογοητεύτηκαν από την αρνητική της απάντηση. Παρ' όλα αυτά, μπορεί να έγιναν πολλές διαμαρτυρίες για το ψήφισμα, αλλά η Γαλλία και η Αμερική φοβούμενες μην γίνει αγγλικό

²⁰⁸ Ό.π., σελ. 505

²⁰⁹ Σπηλιάδη, τ. Β', σελ. 384, στο Ό.π., σελ. 505

²¹⁰ Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1956-1957, σελ. 505 και Γράμμα Δ. Υψηλάντη προς Ι. Γκούρα, σε Τ. Βουρνά παραπομπή 252, κεφ. Τρίτο

²¹¹ Βλ. απομνημονεύματα Δ. Αινιάν, κεφ. Δεύτερο

προτεκτοράτο η Ελλάδα άρχισαν να ξαφνικά ενδιαφέρονται για την τύχη του επαναστατημένου ελληνισμού. Συγκεκριμένα η Γαλλία μέσω του ναυάρχου Ντε Ριγνύ, με εμπιστευτική νότα²¹² έδωσε θάρρος στην ελληνική κυβέρνηση και προσπάθησε να εξουδετερώσει την αγγλική επιρροή και να ενισχύσει τον Ι. Κωλέττη. Ωστόσο δεν τα κατάφερε διότι ο Α. Μαυροκορδάτος αν και ενεργούσε υπογείως, είχαν πάει πολύ καλά οι διαπραγματεύσεις και η διπλωματία του με την ελληνική εφοπλιστική κεφαλαιοκρατία (Ι. Ορλάνδος, Κουντουριώτηδες, Α. Κοντόσταυλος κλπ.) η οποία προσανατολίστηκε καλά στην αγγλική πολιτική, σύμφωνα με όσα γράφει ο Ι Κορδάτος.²¹³

Ο Γ. Κάνιγκ μη θέλοντας να χάσει επαφή με τις εξελίξεις του ελληνικού ζητήματος αλλά και με τις ζυμώσεις της σουλτανικής Αυλής, έστειλε πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη τον ξάδελφο του Στράτφορντ Κάνιγκ ώστε να παρακολουθεί τα πράγματα και να διαπραγματευτεί σε περίπτωση που οι συνθήκες γίνουν ευνοϊκότερες.²¹⁴

Σπύρος Μελάς

Στο βιβλίο του «Ο Γέρος του Μοριά», περιγράφει με λεπτομέρειες τις μεγάλες καταστροφές που προκάλεσαν τα στρατεύματα του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο καθώς και τη δύσκολη θέση στην οποία βρίσκονταν οι Έλληνες στρατηγοί. Εκτός από αυτά τα δεινά ο Σ. Μελάς δίνει έμφαση στις “φαγωμάρες” μεταξύ των κομμάτων όπως ο ίδιος τις χαρακτηρίζει, κάτι το οποίο αποκαλεί μεγάλη μάστιγα που ακολούθησε τους εμφύλιους πολέμους. Αυτή η κατάσταση κλόνιζε την πειθαρχία στη χώρα και επέφερε σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα, μια χαώδη κατάσταση. Ο Θ. Κολοκοτρώνης άρχισε να σκοτώνει τους λιποτάκτες και με τις λίγες δυνάμεις που διέθετε κατάφερνε να αδρανοποιεί για λίγο διάστημα τους Αιγυπτίους για να κερδίζει χρόνο.²¹⁵

Στη συνέχεια παρουσιάζει τα γεγονότα που συνδέονται με την υπογραφή του αιτήματος της αγγλικής προστασίας. Συγκεκριμένα, γράφει ότι όταν ο Θ. Κολοκοτρώνης και οι στρατιωτικοί βρίσκονταν στα Λαγκάδια, ο Χριστόφορος Ζαχαριάδης τους έφερε να υπογράψουν μια αίτηση προς την Αγγλία η οποία έλεγε

²¹² Η γαλλική νότα έλεγε: « Στην κρίσιμη θέση που μπορούν να βρεθούν οι υποθέσεις της Ελλάδος, οι φίλοι του ανθρωπισμού πρέπει να ενωθούν για να προλάβουν κάθε καταστροφή που θα παρέδωνε στη σκλαβιά ή στο θάνατο δυστυχισμένους πληθυσμούς, θύματα της τύχης του πολέμου. Αυτό το μέσο το πιο αποτελεσματικό, θα ήταν προφανώς μια γρήγορη επέμβαση στην ελληνοτουρκική υπόθεση... » Σπηλιάδη, τ. Γ', σελ. 28-29, στο ²¹² Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 506

²¹³ Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β' 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1957, σελ. 506

²¹⁴ Ό.π., σελ. 507

²¹⁵ Σπύρος Μελάς, Ο Γέρος του Μοριά, έκδοση 4^η, εκδόσεις Μπίρη, Αθήνα 1957, σελ. 516

ότι το ελληνικό έθνος εκθέτει την ιερά παρακαταθήκη της εθνικής ανεξαρτησίας και της πολιτικής του υπάρξεως υπό τη απόλυτη υπεράσπιση της Μεγάλης Βρετανίας. Σε γενικές γραμμές ο Σ. Μελάς δεν αναφέρει περισσότερες λεπτομέρειες για την πράξη υποτέλειας, παρά μόνο δείχνει να δικαιολογεί τον Θ. Κολοκοτρώνη για τις ενέργειές του, παραθέτοντας ένα μικρό απόσπασμα από τα απομνημονεύματα του Θ. Κολοκοτρώνη και του Φωτάκου.²¹⁶

Απόστολος Βακαλόπουλος

Στο έργο του «*Ιστορία του Νέου Ελληνισμού- Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829)*», ο Α. Βακαλόπουλος τονίζει αρχικά τις σημαντικές πληροφορίες για την πράξη υποτέλειας χωρίς να υπάρχουν μεγάλες διαφορές με τις προηγηθείσες αλλά και με αυτές των απομνημονευματογράφων.

Αρχικά, μιλά για τις δύσκολες συγκυρίες που αντιμετώπισαν οι Έλληνες στρατηγοί στα Λαγκάδια της Αλωνίσταινας ύστερα από τις στρατιωτικές επιτυχίες του Ιμπραήμ. Κατόπιν παρουσιάζει την αποστολή του Χρίστου Ζαχαριάδη στα Λαγκάδια, ακολουθώντας σε μεγάλο βαθμό προγενέστερους ιστορικούς και απομνημονευματογράφους. Αυτό λοιπόν το έγγραφο που έφερε στην Πελοπόννησο ο Χ. Ζαχαριάδης επιζητούσε την Αγγλία ως μόνη προστάτιδα δύναμη. Το συγκεκριμένο έγγραφο συντάχθηκε ύστερα από συνεργασία του Αρμοστή Φ. Άνταμ με τον Δ. Ρώμα ο οποίος όπως λέγεται το εκμυστηρεύτηκε αργότερα στον Ν. Σπηλιάδη. Ύστερα από συζήτηση των στρατηγών και από την επικείμενη καταστροφή με τις εφόδους του Ιμπραήμ, τελικά αποφασίστηκε ως μόνη λύση η υπογραφή του συγκεκριμένου εγγράφου, το οποίο τελικά εστάλη στην επιτροπή της Ζακύνθου. Οι υπογραφές ήταν πρώτες του Θ. Κολοκοτρώνη και του Α. Μιαούλη ως αρχιστράτηγοι ξηράς και θαλάσσης, ενώ δεν δίστασαν εν όψει της καταστροφής που ερχόταν, να πλαστογραφήσουν και υπογραφές απόντων στρατιωτικών.²¹⁷

Ο Α. Βακαλόπουλος αφήνει την δική προσωπική κρίση για το γεγονός, λέγοντας πως η απελπισία των Ελλήνων μπροστά στην καταστροφή δημιούργησε έντονα το αίσθημα της απαισιοδοξίας και της ματαιότητας με αποτέλεσμα να θεωρούν ότι η σωτηρία θα επέλθει μόνο από μια εξωτερική βοήθεια. Οι αλλεπάλληλες ήττες όπως γράφει, οδήγησαν τους Έλληνες σε “συνειδησιακή κρίση” και γι’ αυτό και δεν τους ενοχοποιεί. Ανεξάρτητα με τις πολιτικές ζυμώσεις και πεποιθήσεις που επικράτησαν, προσπαθεί να εκλογικεύσει τις κινήσεις τους και να μην τους

²¹⁶ Ό.π., σελ. 518-519

²¹⁷ Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, , *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού- Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829)*, τόμος Ζ', εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2007 (α' ανατύπωση), σελ. 230-231

κατηγορήσει για εσφαλμένες διπλωματικές επιλογές δεδομένου του κινδύνου που διέτρεχαν.²¹⁸

Σχετικά με τα αντίγραφα του κειμένου της εκκλήσεως προστασίας, Ο Α. Βακαλόπουλος μας αναφέρει ότι υπήρξαν δυο τα οποία εστάλησαν μέσω του λόρδου Άμιλτων στον πρεσβευτή της Αγγλίας στην Κων/Πολη, άλλα δυο από τον Σπ. Τρικούπη τα οποία παρέδωσε στον Φ. Άνταμ και τέλος άλλα δυο για τον Δ. Μιαούλη γιο του ναυάρχου, ο οποίος έπρεπε να τα παραδώσει αυτοπροσώπως στα χέρια του Τ. Κάνιγκ. Ωστόσο, σύμφωνα με αναφορές του Ι. Κορδάτου, ο Π. Ρόδιος ο οποίος τελούσε Υπουργός Εξωτερικών, διαβίβασε ένα άλλο αντίγραφο το οποίο απευθυνόταν αποκλειστικά στον Τ. Κάνιγκ και ήταν κάπως διαφοροποιημένο.²¹⁹

Το έγγραφο υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1825, εστάλη με τον Δ. Μιαούλη με το μπρίκι Κίμων και έφτασε στις 5 Οκτωβρίου 1825. Όμως προτού προλάβει να φτάσει, στις 13 Σεπτεμβρίου όπως μας πληροφορεί ο Α. Βακαλόπουλος, είχε ήδη απαγορευτεί από την Αγγλία με βασιλική διακήρυξη η στρατολόγηση ανδρών και ο εξοπλισμός πολεμικών σκαφών υπέρ της Ελλάδας.²²⁰

Η πράξη λοιπόν της αγγλικής προστασίας, η οποία θεωρήθηκε η πιο λυσιτελής από την Επιτροπή της Ζακύνθου, την υπέγραψαν σχεδόν όλα τα μέλη του εκτελεστικού εκτός από τον Ι. Κωλέττη και όσοι ιερείς και αρχιερείς βρέθηκαν στο Ναύπλιο. Δεν υπέγραψαν όμως ο Δ. Αινιάν, ο “μινίστρος του πολέμου” Άδαμ Δούκας και όλοι σχεδόν οι στρατιωτικοί και πολιτικοί της Ανατολικής Στερεάς. Επιπλέον, ο Α. Βακαλόπουλος αναφέρει και μια πληροφορία που μας δίνει ο γαλλόφιλος Ν. Σκούφος στα χειρόγρατά του²²¹, η οποία λέει ότι υπήρξε και μια κίνηση αίτησης προστασίας προς τη Γαλλία την οποία υπέγραψαν ο Δ. Υψηλάντης, ο Ι. Κωλέττης, ο Κ. Μαυρομιχάλης κ.α. Τοιουτοτρόπως ενήργησε και ο Αναγνωσταράς με μια ξεχωριστή αίτηση προστασίας προς τη Ρωσία την οποία υπέγραψε ο Νικηταράς.²²²

Στη συνέχεια ο Α. Βακαλόπουλος παρουσιάζει τις αντιδράσεις οι οποίες ήταν έντονες. Μια έγγραφη διαμαρτυρία από τον στρατηγό Ρός εξ’ ονόματος των φιλελληνικών κομιτάτων της Γαλλίας και από το αμερικανό Ουάσινγκτων, στηλίτευσε σφόδρα την πράξη της αγγλικής προστασίας λέγοντας πως κάτι τέτοιο σήμανε παράβαση των νόμων και αποτέλεσε επιδίωξη κάποιων να ταράξουν την πολιτική κατάσταση της χώρας. Ο δεύτερος μάλιστα καταγγέλλει ότι το έγγραφο συντάχθηκε στην Κέρκυρα και μεταφράστηκε και υπογράφηκε στην Ύδρα από

²¹⁸ Ό.π. σελ. 231

²¹⁹ Ό.π. σελ. 232 και παραπομπή 11, κεφ. Πρώτο

²²⁰ Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, , Ιστορία του Νέου Ελληνισμού- Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829), τόμος Ζ', εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2007 (α' ανατύπωση), σελ. 232

²²¹ Χειρόγραφο τετράδιο Ν. Σκούφου στο Αρχείο Ι. Καποδίστρια, σελ. 25, στο Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, , Ιστορία του Νέου Ελληνισμού- Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829), τόμος Ζ', εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2007 (α' ανατύπωση), σελ. 234

²²² Ό.π. σελ. 234

τους πρόκριτους του νομοτελεστικού και του βουλευτικού, οι οποίοι παραχώρησαν την ελευθερία της Ελλάδος στην Αγγλία.²²³

Ο Α. Βακαλόπουλος παραθέτει και την άποψη του Jean Philippe Paul Jourdain, ο οποίος γράφει στα απομνημονεύματα του πως η πράξη της αγγλικής προστασίας ήταν ένα ξεπούλημα της χώρας όπως ένας ιδιοκτήτης πουλά τα κτήματα και τα κοπάδια του. Μια ακόμα έντονη διαμαρτυρία, ήταν αυτή του Δ. Υψηλάντη στην Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου το 1826, η οποία στάθηκε αφορμή να του αφαιρεθούν τα πολιτικά του δικαιώματα.²²⁴

Ωστόσο οι εξελίξεις δεν τελείωσαν στις διαμαρτυρίες, καθώς σύμφωνα με τον Α. Βακαλόπουλο ακολούθησαν και αντίστοιχες κινήσεις προς έκκληση βοήθειας και σε άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Επιχείρησαν κάποιοι να ανακηρύξουν βασιλέα της Ελλάδας τον Δούκα του Νεμούρ, αλλά οι ενέργειες του αρχηγού της αγγλικής μοίρας Άμιλτων απέτρεψαν μια τέτοια κίνηση.²²⁵ Σε γενικές γραμμές ο Α. Βακαλόπουλος θεωρεί εξαιρετικά φορτισμένη την πολιτική κατάσταση στη χώρα και εξηγεί πως οι αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων (αναφερόμενος στον Α. Μαυροκορδάτο και τον Ι. Κωλέττη) πάσχιζαν να προσελκύσουν ένα μεγάλος μέρος της ελληνικής κοινωνίας και ιδιαιτέρως τους στρατιωτικούς αρχηγούς προκειμένου να συμπαραταχθούν μαζί τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο υπαρχηγός του Γαλλικού Κόμματος Δημήτριος Χρηστίδης, όπως το θεωρεί ο Α. Βακαλόπουλος, ο οποίος αγόρευε στην πλατεία του Πλατάνου παρακινώντας τους συμπατριώτες του να προτιμήσουν τους «φιλόανθρωπους Γάλλους και όχι τους εγωιστάς Άγγλους.»²²⁶

Επιπλέον, όπως είδαμε και σε άλλες αναφορές ιστορικών, ο Α. Βακαλόπουλος αναφέρει και την έγγραφη διαμαρτυρία του Ι. Β. Θεοτόκη στον φίλο του Ανάργυρο Πετράκη και στον Δ. Ρώμα ο οποίος αποδοκίμασε εντόνως την συγκεκριμένη πράξη, αποκαλώντας την «*συμφωνητικόν της πωλημένης Ελλάδος*». Βέβαια τις απόψεις αυτές ο Ι. Β. Θεοτόκης τις πλήρωσε χάνοντας το υπουργικό του αξίωμα αλλά και με φυλάκιση. Παράλληλα, ο επίσης αντιδράσας με την εν λόγω πράξη προστασίας Jean Philippe Paul Jourdain, συνελήφθη και τέθηκε υπό αστυνομική ανάκριση μέχρι που του επιβλήθηκε απέλαση.²²⁷

Από την άλλη πλευρά ο Ι. Γκούρας, λέγεται ότι ύστερα από την ήττα του στα Πέντε Όρνια στις 9 Μαΐου φόρεσε μαύρο φέσι στο κεφάλι προκειμένου να δείξει τη δυσανασχέτηση του απέναντι στο ξεπούλημα της πατρίδας. Όπως είδαμε, πολλοί καταλόγισαν αυτή την πράξη στον Α. Μαυροκορδάτο αποκαλώντας την δόλια. Έτσι

²²³ 'Ο.π.

²²⁴ Jourdain Mémoires, 2, σελ. 371-372 και 'Ο.π. σελ. 235

²²⁵ Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, , Ιστορία του Νέου Ελληνισμού- Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829), τόμος Ζ', εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2007 (α' ανατύπωση), σελ. 235

²²⁶ 'Ο.π. σελ. 236

²²⁷ 'Ο.π. σελ. 236-237

και ο Ι. Γκούρας ακολούθησε την ίδια άποψη θεωρώντας ότι αυτή η υπόθεση χαλκεύτηκε με κύριο υπεύθυνο τον Φ. Άνταμ εκμεταλλευόμενος την απελπισία των Πελοποννησίων από τις καταστροφές του Ιμπραήμ. Ο ίδιος μάλιστα δήλωσε εγγράφως πως θεωρεί τον εαυτό του γνήσιο Έλληνα και πως δεν συμβιβάζεται με φατριές, αλλά παραμένει πιστός και σύμφωνος με τους ενάρετους πατριώτες.²²⁸

«Σας λέγω ως γνήσιος Έλλην και εγώ να υπερασπίζωμαι μετά των περισσότερων καλών πατριωτών τα ιερά δικαιώματα του ταλαίπωρου έθνους μας, του οποίου τα αλλεπάλληλα ολέθρια περιστατικά και αί φατριαί κατερούφηξαν το αίμα... Εγώ φατριάς μήτε αγάπησα, μήτε αγαπώ ποτέ. Του ιδιοτελείς και απατεώνας, οίτινες με την ταραχήν των εσωτερικών μας ανωμαλιών, τους αποφεύγω ως ο διάβολος το θυμίαμα. Επιθυμώ πάντοτε να είμαι σύμφωνος με τους καλούς και ενάρετους πατριώτας δια να δυνηθώ με την βοήθειαν τούτων να ωφελήσω έτι περισσότερο το ταλαίπωρον έθνος μας...»

Ο Α. Βακαλόπουλος θεωρεί ότι η πολιτική κατάσταση στη χώρα βρισκόταν σε κρίσιμη έως απελπιστική κατάσταση και το πρώτο παράδειγμα έδειχναν δυστυχώς οι ηγέτες των κομμάτων. Η ενότητα και η ομόνοια του λαού ήταν έννοιες ανύπαρκτες.²²⁹ Μέχρι και αγγλόφιλος αντιπρόσωπος της Επιτροπής της Ζακύνθου Χρίστος Ζαχαριάδης, έγραψε μια επιστολή προς την Επιτροπή στην οποία σαρκαζόταν την κατάσταση και την στάση των μεγάλων παραγόντων, αναφερόμενος στον Α. Μαυροκορδάτο και στον Ι. Κωλέττη. Στην επιστολή έγραφε:

*«Εκατήντησε το δυστυχές έθνος προς μύριας φατριάς και κόμματα, ώστε όπου φιλοτιμείται το κάθε μέρος της Διοικήσεως πως να δειχθεί αξιώτερον να χύση περισσότερον ελληνικόν αίμα και να φέρη την πατρίδα να χαθεί ευκολώτερον.»*²³⁰

Μια επίσης σημαντική πληροφορία είναι ότι μαζί με τον Ι. Β. Θεοτόκη, στις 26 Σεπτεμβρίου 1825 φυλακίστηκε στο Μπούρτζι και ο Ιωάννης Σούτσος από τον οποίο κατασχέθηκαν διάφορα προσωπικά του έγγραφα και μια αναφορά του προς τον δούκα της Ορλεάνης. Αργότερα φυλακίστηκε και ο Γ. Αινιάν. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, σε μια τόσο κρίσιμη καμπή της ελληνικής πολιτικής σκηνής οι γαλλόφρονες αποτελούσαν φανερή απειλή για τους αγγλόφιλους.²³¹

Σχετικά με τους υποψηφίους του ελληνικού θρόνου, ο Α. Βακαλόπουλος παραθέτει μια αναφορά του Αυστριακού διπλωμάτη Prokesch-Osten από το έργο του *«Ημερολόγιο του Denkwürdigeiten»*, ο οποίος μιλά για τον Ιερώνυμο Βοναπάρτη, τον Ευγένιο Beauharnais και τον Δούκα του Νεμούρ. Ωστόσο, κυρίως οι Πελοποννήσιοι αποφάσισαν ταχέως να κηρύξουν ως προστάτιδα δύναμη την Αγγλία, θεωρώντας αυτή την πράξη μοναδική λύση εν όψει της καταστροφής.²³²

²²⁸ 'Ο.π. σελ. 237-238

²²⁹ 'Ο.π. σελ. 238-239

²³⁰ 'Ο.π. σελ. 239

²³¹ 'Ο.π. σελ. 241

²³² 'Ο.π. σελ. 242

Εντούτοις, ο ρόλος του Α. Μαυροκορδάτου ήταν καταλυτικός στο να προετοιμάσει έδαφος προκειμένου να παρθεί αυτή η απόφαση. Εξαιρουμένης της γενικότερης αγγλόφιλης πολιτικής του, ο ίδιος στις 20 Ιουλίου, δηλαδή τέσσερις μέρες πριν υπογραφεί το κείμενο, έπεισε την κυβέρνηση να συνέλθει σε έκτακτη συνεδρίαση όπου και ετέθη ευθέως το ζήτημα της αγγλικής προστασίας.

Παράλληλα όλες αυτές οι ενέργειες αλλά και η πράξη υποτέλειας δεν καταλογίζονται εξ' ολοκλήρου στον Α. Μαυροκορδάτο ανεξαιρέτως αν ήταν ένα από τα "πρόσωπα-κλειδιά" στην όλη υπόθεση. Εξίσου, ίσως και μεγαλύτερη ευθύνη φαίνεται να έχει η αγγλική κυβέρνηση η οποία αναμείχθηκε έμμεσα. Αφενός οι άμεσες ενέργειες έγιναν από τον Δ. Ρώμα και τον Φ. Άνταμ, αφετέρου οι αγγλική κυβέρνηση επωφελήθηκε καθώς σκοπός της ήταν να εκμαιευτεί αυτή η πρόταση από τους Έλληνες προς τους Άγγλους, χωρίς να το ζητήσει από μόνη της η Αγγλία.²³³ Αντιλαμβάνεται κανείς, ότι σε μια τέτοια υπόθεση ασκείται εξαιρετική διπλωματία, ώστε μια χώρα όπως η Αγγλία να δύναται μεν να επεμβαίνει στα εσωτερικά της ελληνικής πολιτικής και ενδεχομένως να επιβάλλεται σε κάποιες περιπτώσεις, αλλά από την άλλη να παραμένει "αθώα" στα μάτια των υπόλοιπων ευρωπαϊκών δυνάμεων. Άλλωστε δεν είναι τυχαία η απάντηση που έστειλε ο Γ. Κάνιγκ στους Έλληνες, η οποία ήταν αρνητική.

Πάντως η αίτηση της αγγλικής προστασίας αποτέλεσε μια βόμβα μεγάλης ισχύος ειδικά στην Πελοπόννησο, η οποία συγκλόνισε την πολιτική ζωή της επαναστατημένης χώρας. Αυτό πυροδότησε ακόμα περισσότερο τον ανταγωνισμό των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων. Η Ελλάδα τρόπον τινά με αυτή την κίνηση προσδιόρισε μακροπρόθεσμα όπως θεωρεί ο Α. Βακαλόπουλος, τις σχέσεις της και την εξάρτησή της από την Αγγλία.²³⁴

Μια ακόμη έντονη αντίδραση στην πράξη της αγγλικής προστασίας ήταν αυτή του φιλόδοξου πρόξενου της Αυστρίας Gropius, ο οποίος εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της χώρας του γεγονός που τον έφερε αντιμέτωπο με το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πολιτικού κόσμου. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε μερίδιο ευθύνης για μια τέτοια κίνηση προς την Αγγλία, διαδραμάτισε κυρίως η διπλωματική πολιτική του Γ. Κάνιγκ. Οι στενές σχέσεις των Ελλήνων πολιτικών παραγόντων με την Αγγλία, όπως είδαμε και σε άλλες αναφορές ιστορικών, σκόρπισαν την ανησυχία σε αρκετό κόσμο στην Ευρώπη. Πολλοί Γάλλοι φιλέλληνες έστειλαν αλληπάλληλες επιστολές στον Γ. Κουντουριώτη προκειμένου να εκφράσουν διαμαρτυρία για ανοίγματα της Ελλάδας προς την Αγγλία. Ο ίδιος μάλιστα έγραψε σε επιστολή τους προς την Επιτροπή της Ζακύνθου στις 14 Απριλίου 1825 και έλεγε το εξής, «Οι περί των οποίων μοί εγγράφετε ξένοι ήρχισαν να με πολιορκούν, αλλά θέλει ληφθούν και περί αυτών μέτρα, τα οποία μήτε να

²³³ 'Ο.π. σελ. 242-243

²³⁴ 'Ο.π. σελ. 243

τους αγανακτήσουν, μήτε να μας βλάψουν. Εγράφησαν εκ Ναυπλίου τα πρέποντα προς τους απανταχού συναποκριτάς μας δια να εμποδίζουν εις το εξής τον ερχομόν των αλλογενών, εκτός εάν έχουν έξοχα, προτερήματα και οίκοθεν τα μέσα δια να καλοζούν, επειδή άλλως μας καταξοδεύουν και μήτε τους ευχαριστούμεν.»²³⁵ Ο Α. Βακαλόπουλος χαρακτηρίζει ζωηρές τις κινήσεις των εξωτερικών παραγόντων όπως οι Γάλλοι πράκτορες. Για παράδειγμα ο Γάλλος στρατηγός Ρος ο οποίος είχε εξουσιοδοτηθεί ως εκπρόσωπος της φιλελληνικής επιτροπής του Παρισιού να βοηθά και να στηρίζει την ελληνική πολιτική όταν αυτή το έχει ανάγκη, δεν άργησε να κατηγορήσει το δημοκρατικό πολίτευμα και να υποστηρίξει την εγκαθίδρυση της μοναρχίας από τον δευτερότοκο γιό του Δούκα της Ορλεάνης. Ο ίδιος όπως λέγεται μάλιστα, μοίραζε και δώρα όπως χρυσά ρολόγια, πιστόλια και εικόνες, σε όσους ήταν ικανοί να επηρεάσουν την κοινή γνώμη και την εξέλιξη των πραγμάτων.²³⁶

Παρ' όλα αυτά, στη δύσκολη πολιτική κρίση που διερχόταν η χώρα υπήρξε μια μεγάλη μερίδα του ελληνικού κόσμου που ήθελε μονάρχη για βασιλέα. Ταυτόχρονα δεν έλειψε και ο διχασμός στο ποια απόφαση θα ήταν η λιγότερο επιζήμια για την ταλαιπωρημένη χώρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο πολιτικός σύμβουλος του Γ. Κουντουριώτη, ο Γ. Σταύρου ο οποίος του έγραφε «*Αν η Γαλλία δυνηθή να τα οικονομήσει με την Αγγλίαν, προτιμώ από κάθε άλλον ξένον, Γάλλο βασιλέα*». Όπως φαίνεται, η τάση για πρόσκληση Γάλλου Βασιλέα ήταν χαρακτηριστική την συγκεκριμένη αυτή περίοδο. Ακόμα και οι Ευβοείς έστειλαν στις 22 Μαΐου 1825, αναφορά στην κυβέρνηση με την οποία δήλωναν ότι θεωρούν αναγκαιότατο να μοναρχηθεί συνταγματικώς η Ελλάδα.²³⁷ Η ιδέα όμως της μοναρχίας δεν ήταν διόλου προσφιλής στους δημοκράτες Αμερικανούς φιλέλληνες. Ο φανατικός μάλιστα Estwick Evans, έχοντας υπ' όψιν του τη δημοκρατική ιδιοσυγκρασία των Ελλήνων δήλωσε «*Αλίμονο στον άνθρωπο που θα φορέσει στο κεφάλι του τη βασιλική κορώννα της Ελλάδας*». Ωστόσο ο κύβος είχε ήδη ριφθεί υπέρ της Αγγλίας. Ο Α. Ζαΐμης την 1η Αυγούστου 1825 έγραψε προς τον Δ. Ρώμα ότι η αγγλική προστασία είχε ήδη γίνει δεκτή από την πλειοψηφία των Ελλήνων και ότι άδικα κάποιοι ραδιούργοι αντίπαλοι προσπαθούν να την αποτρέψουν.²³⁸ Ο λόρδος Άμιλτων μάλιστα δήλωνε ότι δεν θα επιτρέψει να ισχυροποιηθεί η επίδραση της Γαλλίας στην Ελλάδα όπως είχε συμβεί και στην Αίγυπτο, επειδή οι Γάλλοι φοβούνταν μην γίνει η Ελλάδα αγγλική αποικία.²³⁹

²³⁵ Καμπούρογλου, Αρχ. Ρώμα, 1, σελ. 430 και Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, , Ιστορία του Νέου Ελληνισμού- Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829), τόμος Ζ', εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2007 (α' ανατύπωση), σελ. 245

²³⁶ Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, , Ιστορία του Νέου Ελληνισμού- Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829), τόμος Ζ', εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2007 (α' ανατύπωση), σελ. 246

²³⁷ 'Ο.π. σελ. 248

²³⁸ 'Ο.π. σελ. 249

²³⁹ 'Ο.π. σελ. 250

Η Ελλάδα, δεδομένης της κρισιμότητας της κατάστασης, έπρεπε να συμπαραταχθεί με εκείνη την ευρωπαϊκή δύναμη την οποία θεωρούσε πιο κοντά και συμφέρουσα προς αυτήν. Ασχέτως αν η Γαλλία δυσφημούσε την Αγγλία και τούμπαλιν, ο Α. Μαυροκορδάτος δήλωνε ότι η επιλογή της Ελλάδας να στρέψει τα νώτα της προς την Αγγλία ήταν κάτι εντελώς αυθόρμητο και η θετική απάντηση από αυτήν ήταν αμφίβολη, ή οποία και όντως ήταν. Η κρισιμότητα της κατάστασης όμως συνέχιζε να επιτείνεται καθώς αναμενόταν επίθεση στην Ύδρα και στις Σπέτσες από τον Τουρκοαιγυπτιακό στόλο.²⁴⁰

Ο Α. Βακαλόπουλος δεν εκφράζει κάποια προσωπική άποψη για το αν ήταν σωστή ή λάθος η ενέργεια των Ελλήνων προς την αγγλική προστασία. Δεν επικρίνει πρόσωπα και καταστάσεις αλλά επιλέγει να εξηγήσει τα γεγονότα, τις απόψεις και τις ενέργειες που διαδραματίστηκαν από την κάθε πλευρά. Κάνει μια εκτενή επισκόπηση των καταστροφών, της αγωνίας και της επειγούσης κατάστασης ώστε να παρθεί γρήγορα μια απόφαση για τους ταλαιπωρημένους Έλληνες.

Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτης

Στο βιβλίο του «*Συνοπτική ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης 1821*» αναφέρει πως η εισβολή των Αιγυπτίων στην Πελοπόννησο ήταν θανάσιμη και οι πολεμικές επιχειρήσεις των Ελλήνων δεν ήταν δυνατόν να νικήσουν τον αιγυπτιακό στόλο, με αποτέλεσμα την αποτυχία της επανάστασης. Η Ελλάδα πράγματι βρέθηκε στο χείλος του γκρεμού και η ελληνική κυβέρνηση μη μπορώντας να κάνει οτιδήποτε άλλο, κατέφυγε σε πολιτικές ενέργειες. Η κυριότερη ενέργεια ήταν η αίτηση της αγγλικής προστασίας, κάτι που έγινε ύστερα από πρόταση του Α. Μαυροκορδάτου αλλά και την παρακίνηση του αρχηγού της αγγλικής μοίρας πλοιάρχου ΄Αμιλτων²⁴¹ όπως μας αναφέρει και ο Κ. Παπαρρηγόπουλος και ο Γ. Φίνλεϋ.²⁴²

Σκοπός του εμπνευστή της απόφασης αυτής, που ήταν ο Α. Μαυροκορδάτος όπως θεωρεί ο Ε. Πρωτοψάλτης, ήταν το να επιτείνει την αντιζηλία της Αγγλίας και της Ρωσίας, το δίπολο μιας αντίθεσης για το οποίο μιλούν ο Δ. Κόκκινος, ο Ε. Κυριακίδης και ο Δ. Κακαμπούρας.²⁴³ Ο Α. Μαυροκορδάτος θεωρούσε ότι με την ανάμιξη αυτών των δυο δυνάμεων η Ελλάδα θα λάμβανε το συντομότερο κάποια βοήθεια που θα τελεσφορούσε στο πρόβλημα της. Ωστόσο, ήθελε και να δημιουργήσει την ανησυχία στον αιγυπτιακό στόλο ότι υπάρχει μυστική συνεννόηση μεταξύ Αγγλίας και Ρωσίας προκειμένου να επιβραδύνει τη δράση του. Οι κινήσεις αυτές σύμφωνα με τον Ε. Πρωτοψάλτη δυσaráεστησαν τον Θ.

²⁴⁰ 'Ο.π. σελ. 253

²⁴¹ Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτης, *Συνοπτική ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης 1821*, Π.Α.Σ.Π.Ε., Αθήναι 1971, σελ. 45

²⁴² Βλ. κεφ. Τρίτο Κ. Παπαρρηγόπουλος και κεφ. Τέταρτο Γ. Φίνλεϋ

²⁴³ Βλ. κεφ. Τρίτο

Κολοκοτρώνη και τους οπαδούς του οι οποίοι απέβλεπαν προς τη Ρωσία ενώ ταυτόχρονα εξόργισε τους αγγλόφιλου, τους Γάλλους φιλέλληνες αλλά και τους εν Ελλάδι Αμερικανούς.²⁴⁴ Παρόμοιες πληροφορίες για τις εν λόγω αντιδράσεις, μας παραθέτει και ο Ι. Κορδάτος.

Επομένως, με κοινό ψήφισμα υπογεγραμμένο από τον κλήρο, τους πληρεξούσιους, τους πολιτικούς και στρατιωτικούς αρχηγούς, ο ελληνικός λαός ανέθετε την εθνική ανεξαρτησία και πολιτική του ύπαρξη, αποκλειστικά στην προστασία της Αγγλίας. Το συγκεκριμένο έγγραφο υπήρξε σε δυο πρωτότυπα και απεστάλη τον Αύγουστο του 1825 μέσω Κέρκυρας στο Λονδίνο από τον Σ. Τρικούπη και τον Δ. Μιαούλη²⁴⁵. Παρ' όλα αυτά ο Γ. Κάνιγκ δεν αποδέχτηκε το ψήφισμα και όταν ρωτήθηκε από την Αυστριακή κυβέρνηση τι επρόκειτο να πράξει απάντησε διπλωματικά προκειμένου να καθησυχάσει τον Μέττερνιχ. Με ανεπίσημο όμως τρόπο εξακολουθούσε να εγκολπώνεται στα ελληνικά πράγματα με αποτέλεσμα η Ελλάδα να θεωρεί την Αγγλία κύρια προστάτιδα δύναμη του αγώνα, κάτι που επιβεβαίωσε και η αυστριακή διπλωματία όταν την αποκαλούσε "όπλοστάσιο" των Ελλήνων.²⁴⁶

Ο Ε. Γ. Πρωτοψάλτης στη συνέχεια αναφέρει πως οι αντιδράσεις για την συγκεκριμένη κίνηση υπήρξαν έντονες και ιδιαιτέρως από τη Γαλλία. Οι Γάλλοι φιλέλληνες δια μέσου του στρατηγού Ρος έκαναν κι αυτοί παρόμοια πρόταση για την πρόσκληση του Δούκα του Νεμούρ ως βασιλέα, χωρίς όμως να αναφέρεται και στις ενέργειες του Ι. Κωλέττη ο οποίος από την πλευρά των Ελλήνων πολιτικών επικρότησε την κίνηση για τον Γάλλο βασιλέα.²⁴⁷ Ταυτοχρόνως, δεν έλλειψε και η μεγάλη ανησυχία από την πλευρά της Ρωσίας η οποία θεώρησε πως η Αγγλία επιχειρούσε να στήσει το προπύργιο της στην Ελλάδα προκειμένου να ελέγχει τα πράγματα στην Ανατολή και στη Μεσόγειο.

Σε γενικές γραμμές ο Ε. Γ. Πρωτοψάλτης δεν ασκεί κάποια αρνητική κριτική ως προς την αίτηση της αγγλικής προστασίας, ούτε ως προς τις διπλωματικές ενέργειες και τριών Μεγάλων Δυνάμεων. Απεναντίας στο τέλος συμπληρώνει πως η Γαλλία, η Ρωσία και η Αγγλία με τις πολιτικές τους κατέληξαν να ενεργούν προς ένα κοινό σκοπό, δηλαδή την ανεξαρτησία της Ελλάδας. Δεν θεωρεί ιδιαιτέρως πως οι ευρωπαϊκές πολιτικές έπρατταν κατά το συμφέρον τους, αλλά υποστηρίζει ότι ειδικά από την έκκληση προστασίας ενισχύθηκε το ηθικό των Ελλήνων εφόσον περίμεναν κάποια βοήθεια. Τέλος, υποστηρίζει ότι από τα χρήματα του δεύτερου

²⁴⁴ Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτης, Συνοπτική ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης 1821, Π.Α.Σ.Π.Ε., Αθήναι 1971, σελ. 45

²⁴⁵ Ό.π.

²⁴⁶ Ό.π.

²⁴⁷ Βλ. Κ. Ράδο κεφ. Τρίτο

δανείου (26 Ιανουαρίου 1825) οι Έλληνες επωφελήθηκαν και απέδωσαν μείζονα δραστηριότητα στις πολιτικές πολεμικές εξελίξεις.²⁴⁸

Δημήτρης Φωτιάδης

Στο πολύτομο έργο του «*Η Επανάσταση του Εικοσιένα*», στηλιτεύει τις διπλωματικές πρακτικές του Γ. Κάνιγκ ο οποίος με δόλιους τρόπους επιχειρούσε να ασκήσει εξουσία επάνω στην επαναστατημένη Ελλάδα. Αρχικά αναφέρει πως αποστασιοποιήθηκε από την συνδιάσκεψη της Πετρούπολης και πως η πρωτοβουλία για την επίλυση του ρωσικού ζητήματος ήταν κατά κύριο λόγο ρωσική.²⁴⁹

Στη συνέχεια, με προτροπή του αρμοστή Φ. Άνταμ συγκροτήθηκε στη Ζάκυνθο επιτροπή από τον Δ. Ρώμα, Κ. Δραγώνα και Π. Στεφάνου, με σκοπό την άμεση σύνδεση της Αγγλίας με την “αναγεννωμένη” Ελλάδα. Επειδή όμως θεωρούσαν τον Θ. Κολοκοτρώνη και άλλους πρόκριτους του Μωριά ως ρωσόφιλους, έπρεπε να ξεκινήσουν από εκεί την προπαγάνδα τους ώστε να τους πείσουν να υπογράψουν το έγγραφο της προστασίας. Ένα τέτοιο επίτευγμα, δηλαδή το να προσελκύσουν όσους είχαν διαφορετικά φρονήματα στην εξωτερική πολιτική, θα τους προσέδιδε φήμη και κύρος.²⁵⁰

Ο Δ. Ρώμας λοιπόν έγραψε ένα μακροσκελές γράμμα στον Θ. Κολοκοτρώνη στις 28 του Μάη το 1825, στο οποίο τόνιζε την υπεροχή της Αγγλίας όσον αφορά τη βοήθεια προς την Ελλάδα και πως δεν επρόκειτο άλλη δύναμη να ενδιαφερθεί για το ελληνικό ζήτημα.²⁵¹ Όταν λοιπόν θεώρησαν πως είχαν προετοιμάσει το έδαφος στην Πελοπόννησο, φώναξαν στη Ζάκυνθο το Χριστόφορο Ζαχαριάδη προκειμένου να τους βοηθήσει στους εθνοσωτήριους σκοπούς τους, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δ. Φωτιάδης. Όλα αυτά απέβλεπαν στο να εμπιστευτεί η Ελλάδα αποκλειστικά στην Αγγλία την ανεξαρτησία της. Το εν λόγω έγγραφο της προστασίας γράφτηκε στα Ιταλικά και μεταφράστηκε λίαν συντόμως στα ελληνικά με αποτέλεσμα σε κάποια σημεία να είναι ασαφές. Το ίδιο βέβαια παραδέχεται και ο αγγλόφιλος Σ. Τρικούπης.²⁵²

Παρ’ όλα αυτά όπως βλέπουμε και σε άλλες αναφορές απομνημονευματογράφων αλλά και ιστορικών, οι δυο προσωπικότητες που κατείχαν νευραλγικό ρόλο στο συγκεκριμένο γεγονός ήταν ο Θ. Κολοκοτρώνης και ο Α. Μιαούλης. Οι δυο

²⁴⁸ Ό.π. σελ. 46

²⁴⁹ Δημήτρης Φωτιάδης, *Η Επανάσταση του Εικοσιένα*, τ. Γ’, Β’ έκδοση αναθεωρημένη από Ν. Βότση, εκδ.

Μέλισσα, Αθήνα 1971-1972, σελ. 234

²⁵⁰ Ό.π., σελ. 234-235

²⁵¹ Ό.π., σελ. 235 και επιστολή Δ. Ρώμα προς τον Θ. Κολοκοτρώνη στο κεφ. Πρώτο σελ. [...]

²⁵² Ό.π., σελ. 236

στρατηγοί έπρεπε να υπογράψουν ως αρχιστράτηγοι ξηράς και θαλάσσης, αφού προηγουμένως είχε παραδοθεί στους ίδιους από τον Χ. Ζαχαριάδη και τον Π. Λεονταρίτη. Κατά τον Δ. Φωτιάδη, ο Χ. Ζαχαριάδης φέροντας το έγγραφο στο Μωριά προς υπογραφή, τους έπεισε να υπογράψουν λέγοντας τους πως η Αγγλία είχε πάρει την απόφαση να αναγκάσει την Πύλη έστω και με πόλεμο να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της Ελλάδας και να υποχωρήσει. Επομένως πείστηκαν πως για τη σωτηρία της πατρίδας έπρεπε να υπογράψουν παραμερίζοντας οποιαδήποτε άλλη σκέψη. Ωστόσο κάποιοι αντέδρασαν στο να βάλουν την υπογραφή τους κάτω από αυτή του Θ. Κολοκοτρώνη, με το επιχείρημα ότι αρνούνται να δεχτούν αξιώματα που δεν υπάρχουν (δείχνοντας ενοχλημένοι στο αξίωμα του Θ. Κολοκοτρώνη ως αρχιστράτεγου ξηράς). Ο Χ. Ζαχαριάδης απάντησε πως εκείνοι που συνέταξαν το κείμενο γνωρίζουν καλύτερα και η εντολή ήταν να το υπογράψουν ομοθυμαδόν χωρίς προσθαφαιρέσεις. Ο Α. Ζαΐμης είπε στον Θ. Κολοκοτρώνη ότι για την αγάπη της πατρίδος του τον αφήνει να υπογράψει ως αρχηγό των κατά γη δυνάμεων και κατά ξηρά βουλευτηρίων. Στη συνέχεια πλαστογράφησαν υπογραφές απόντων κληρικών, πολιτικών και πολεμικών παραγόντων²⁵³. Την ίδια ακριβώς πληροφορία είδαμε και στα απομνημονεύματα του Κ. Δεληγιάννη και του Φωτάκο σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Σύμφωνα με τον Δ. Φωτιάδη, ο Φ. Άνταμ πέτυχε τον σκοπό του και κατάφερε να έχει την υπογραφή του ρωσόφιλου Θ. Κολοκοτρώνη, αντιπάλου του Α. Μαυροκορδάτου ο οποίος είχε κατηγορηθεί από πολλούς ότι ήθελε να παραδώσει την Ελλάδα στους Άγγλους. Κάτω λοιπόν από το εν λόγω έγγραφο μπήκαν ως δυο χιλιάδες υπογραφές, αληθινές και ψεύτικες. Στο μεταξύ, ο Α. Μαυροκορδάτος είχε συνεννοηθεί με τον αρχηγό της αγγλικής ναυτικής μοίρας Άμιλτων ο οποίος είχε την εντολή να έρχεται σε ανεπίσημες επαφές με μέλη της ελληνικής κυβέρνησης. Συγκάλεσε στις 24 Ιουλίου 1825 κοινή συνεδρίαση του Εκτελεστικού και του Βουλευτικού προκειμένου να γνωστοποιηθεί αν εγκρίνουν την εν λόγω πράξη προς την Αγγλία, κάτι που πράγματι και έγινε.²⁵⁴ Η κυβέρνηση για να επιδείξει την επισημότητα της κατάστασης, απέστειλε στο Λονδίνο πολεμικό πλοίο (το μπρίκι Κίμων) με τον ναύαρχο Δημήτριο Μιαούλη.

Ωστόσο, όπως μας αναφέρει και ο Ι. Κορδάτος παραπάνω, οι αντιδράσεις υπήρξαν έντονες θεωρώντας ότι υποδουλώνεται το ελληνικό έθνος στην Αγγλία. Ανάμεσα σε αυτές ήταν και η διαμαρτυρία του Β.Τ Ουάσινγκτον (ανιψιού του ηγέτη της αμερικανικής ανεξαρτησίας), ο οποίος θεώρησε πως με αυτή την κίνηση των Ελλήνων δεν υπήρχε λόγος να παραμένει άλλο στη Ελλάδα. Άλλη επίσης διαμαρτυρία ήταν αυτή του Ι. Βαπτιστή Θεοτόκη σε γράμμα του στον Ανάργυρο Πετράκη τον Ιούλιο του 1825, θεωρώντας το εν λόγω έγγραφο «*συμφωνητικόν της πωλημένης Ελλάδος*». Όχι μόνο τον έριξαν από υπουργό αλλά και τον φυλάκισαν

²⁵³ Ό.π.

²⁵⁴ Ό.π. σελ. 237-238

σχηματίζοντας μιας επιτροπή που θα τον ανέκρινε για έγκλημα προδοσίας²⁵⁵. Επιπλέον, η διαμαρτυρία του Δ. Υψηλάντη υπήρξε προφητική όπως αναφέρει ο Δ. Φωτιάδης και δεν έχασε ούτε μέχρι τώρα την αξία της. Η εύλογη σκέψη κάποιου είναι να την θεωρήσει απόρροια της ρωσοφιλίας του κάτι που δεν ισχύει κατά τον Δ. Φωτιάδη. Ο Δ. Υψηλάντης είχε σταθεί ενάντια στις πρακτικές του τσάρου Αλέξανδρου για τους λόγους ότι είχε συμμορφωθεί με την πολιτική του Μέττερνιχ στο ελληνικό ζήτημα και δε κράτησε στάση υπέρ της Ελλάδος στο συνέδριο του Λάμπαχ. Επίσης εγκατέλειψε τους τρεις αδερφούς του στις φυλακές τις Αυστρίας, ενώ με μια πίεση προς το σύμμαχο Φραγκίσκο θα ελευθερώνονταν. Ο Δ. Υψηλάντης έτρεφε προσφιλέστερα αισθήματα προς τη Γαλλία λόγω της Γαλλικής Επανάστασης, των γαλλικών συνταγμάτων και του φιλελευθερισμού της.²⁵⁶ Η έγγραφη διαμαρτυρία του και το κατηγορητήριο του, υπάρχουν σε επιστολή που απέστειλε στον Γκούρα.²⁵⁷

Εμμανουήλ Ι. Ρουκουνάς

Στο βιβλίο του «Διπλωματική Ιστορία 19^{ος} αιών» δεν αναφέρεται με λεπτομέρειες στην αγγλική έκκληση προστασίας της Ελλάδας και δεν αναλύει την διαδοχή των ιστορικών γεγονότων που οδήγησαν τελικά στην υπογραφή του εν λόγω εγγράφου.

²⁵⁵ Ο.π. σελ. 238

²⁵⁶ Ο.π.

²⁵⁷ Η επιστολή γράφει: «...Πολλά ολίγον τους μέλλει ότι σκλαβώνουν την πατρίδα χειρότερα παρά όπου ήταν από κάτω από τον Τούρκον. Αυτοί στοχάζονται ότι οι Άγγλοι αυτούς θα τους τιμήσουν με αξίες και θα τους κυβερνήσουν, διατί τους έδωκαν αυτοί την Ελλάδα. Όθεν άλλο δεν κάμνουν νύχτα και ημέρα παρά να τάζουν μεγάλα καλά τον ένα και τον άλλον, δια να τους κάμνουν να υπογράψουν εις την πώλησιν ταύτην και έτζι να την κάμνουν ως από μέρους όλων των Ελλήνων. Τώρα να σας ειπώ ότι οι Άγγλοι, σαν μας βάλουν εις το χέρι τους, έχουν πρώτα όλους τους σημαντικούς μας αν δεν τους φαρμακώσουν, καθώς έκαναν εις τας Ινδίας όλους τους μεγάλους, τ' ολιγώτερον να τους εξαρματώσουν δια να μην έχουν κανένα φόβο από αυτούς και να φέρουν ειδικά τους άρματα εις τον τόπον μας, ύστερα δια να ημπορούν να κρατούν τον λαόν εις την εξουσίαν τους και να τον κάμουν ό,τι θέλουν, θα του σηκώνουν όλα τα μέσα του πλουτισμού και ως πραγματευταί θα εξοδεύουν ταις πραγματεΐαις εις τον τόπον μας, ως εις τον καιρόν της Τουρκίας και ως νοικοκυραίοι θα παίρνουν αυτοί τας εδικαίς μας... Όσοι τάζουν τόσα καλά, αν υπογράψουν να έρθουν οι Άγγλοι, από λόγου τους μας τα τάζουν, ή το μινιστέριον της Αγγλίας τους τα υπεσχέθη? Αν είναι το πρώτον, θέλουν γρονθοκόπημα, πρώτον να τάζουν εύκολα όσα δεν είναι εις το χέρι τους και δεύτερον ότι καταπιάνονται υποθέσεις που ουδέ η Διοίκησις χωρίς πληρεξουσιότητα εθνικήν δεν ημπορεί να ταις αναλάβει....Τέλος πάντων οι πωληταί μας αποκρίνονται με το κεφάλι των ότι οι Άγγλοι αν ιδούν τα στενά δεν θα μας παραδώσουν εις τα χέρια του Τούρκου...Αφ'ού τόσον τυφλά ενεργούν τάχα δια το καλόν μας, εις ημάς λοιπόν μένει να ενωθώμεν όλοι αληθώς αγαπώμεν την πατρίδα και να εναντιωθώμεν εις τους τοιούτους δια να μην την αφήσωμεν να σκλαβωθεί χειρότερα και πρέπει να πάρωμεν επιδεξίως τα μέτρα μας δια να εμποδίσωμεν το κακόν από την ρίζαν αυτήν, Εξοχώτατε! Έχομεν πάρα πολύ ακριβά αγορασμένην την ελευθερίαν μας δια να την χαρίσωμεν τόνο φθηνά εις τον πρώτον τυχόντα. Αρχηγέ! Η πατρίς είναι το αγιώτερον, το τιμιώτερον και το μεγαλύτερον πράγμα εις τους ανθρώπους. Προσέξτε μη δώσητε υπογραφήν, όπου να την βλάβη ανιάτα, διότι εκτός της ατιμίας, θέλετε αιώνια έχει την κατάραν του έθνους δια το οποίον επολεμήσατε και πολεμείτε ακόμη να δοξάσετε...» στο Ο.π. σελ. 240

Η μοναδική εκτίμηση που δίνει είναι ότι η υπογραφή του εγγράφου για την προστασία της Αγγλίας, ήταν δημιούργημα των Άγγλων και συγκεκριμένα του Γ. Κάνιγκ. Ως Υπουργός Εξωτερικών του Λονδίνου δεν ήταν δυνατόν να μην αντιδράσει και να μην κινηθεί αναλόγως την δεδομένη στιγμή που ο Τσάρος Αλέξανδρος ετοιμαζόταν να ιδρύσει ηγεμονίες στον ελλαδικό χώρο κατά τα πρότυπα των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών.²⁵⁸

Αυτή η είδηση για την Αγγλία όπως ο ίδιος υποστηρίζει, έκρουε το κώδωνα του κινδύνου μιας επικείμενης επιβολής της Ρωσίας προς την Ελλάδα. Συνεπώς οι Άγγλοι διπλωμάτες έπρεπε να επισπεύσουν τις διαδικασίες ώστε να αποφύγουν κάτι τέτοιο.²⁵⁹

Εν τέλει η Αγγλία ήταν εκείνη που κινούσε τα νήματα μέσω των απεσταλμένων της και των συνεργατών της στην Ελλάδα, προκειμένου να δημιουργηθεί και να υπογραφεί άμεσα το έγγραφο της εκκλήσεως. Η κίνηση αυτή αποσκοπούσε στο να προβληθεί στην Ευρώπη η εύνοια της Ελλάδας προς την αγγλική κυβέρνηση, καταστέλλοντας τρόπον τινά τα σχέδια του Τσάρου στη δημιουργία ηγεμονιών.²⁶⁰

Τάκης Α. Σταματόπουλος

Στο έργο του *«Ο εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821»* εκφράζεται ιδιαιτέρως επικριτικά ως προς την αγγλική πολιτική την οποία θεωρεί ιμπεριαλιστική και καθόλου ευεργετική στα προβλήματα του Ελληνικού Αγώνα.

Αρχικά αναφέρει πως οι κύριες βλέψεις των Άγγλων ήταν να επεκταθούν στην Ελλάδα μετά τη Μάλτα και τα Ιόνια νησιά. Αυτός ο στόχος προϋπήρχε ήδη από τον καιρό του Ναπολέοντα, όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας.²⁶¹ Παραδείγματος χάρη, ήδη πριν από τη Επανάσταση οι Άγγλοι έκαναν καταμετρήσεις στα παράλια της Πελοποννήσου δήθεν για επιστημονικούς λόγους όπως οι ίδιοι ισχυρίζονταν, ενώ σύμφωνα με τον συγγραφέα οι πραγματικοί λόγοι ήταν η άμεση επέμβαση των Άγγλων στον ελλαδικό χώρο με πρώτη την Πελοπόννησο, εφόσον προέβλεπαν την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με την έξαρση της Ελληνικής Επανάστασης.²⁶²

Αυτός ήταν άλλωστε ο λόγος, σύμφωνα με τον Τ. Σταματόπουλο, που οι Άγγλοι είχαν εγκαταστήσει παντού τους πράκτορές τους, γεγονός το οποίο μας αναφέρουν

²⁵⁸ Εμμανουήλ Ι. Ρουκουνάς, *Διπλωματική Ιστορία 19ος αιώνας*, Πανεπιστημιακά παραδόσεις τεύχος Α', Αθήναι 1972, σελ. 66-67

²⁵⁹ 'Ο.π.

²⁶⁰ 'Ο.π.

²⁶¹ Τάκης Α. Σταματόπουλος, *Ο εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821*, τόμος Β, έκδοση τρίτη, εκδ. Κάλβος, Αθήνα 1979, σελ. 488 και

²⁶² 'Ο.π. σελ. 489

και αρκετοί άλλοι συγγραφείς. Επεδίωκαν δηλαδή να δημιουργήσουν και να εξαπλώσουν ένα αγγλόφιλο κλίμα στην ελληνική συνείδηση την ώρα που η Ελλάδα επαναστατούσε, προκειμένου να εκμεταλλευτούν τις δυσχέρειες του πολέμου και εν τέλει να πείσουν τους Έλληνες να στείλουν έγγραφα ζητώντας την αποκλειστική προστασία της.²⁶³

Έτσι λοιπόν μας αναλύει ο Τ. Σταματόπουλος μια διαδοχή γεγονότων που αφορούσαν το προτεκτοράτο το οποίο ήθελαν να ασκήσουν οι Άγγλοι στην Ελλάδα και για το οποίο οι διαδικασίες είχαν ήδη ξεκινήσει λίγο πριν την κήρυξη της Επανάστασης. Ως πρώτη ανεπίσημη ενέργεια περί αγγλικής προστασίας μας αναφέρει μια ενέργεια του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη κατά την έναρξη του Ελληνικού Αγώνα, ο οποίος έστειλε επιστολή στον γραμματέα του Άγγλου τοποτηρητή της Ζακύνθου επονομαζόμενο Μερκάτη, ζητώντας του την επέμβαση της Αγγλίας.²⁶⁴

Το παράδειγμα του Π. Μαυρομιχάλη ακολούθησε και ο Κοτζάμπασης του Μυστρά Παναγιώτης Κρεββατάς, ο οποίος έγραφε τον Απρίλιο του 1821 στον αγγλόφιλο Π. Στεφάνου ζητώντας του επίσης την επέμβαση των Άγγλων. Η επιστολή εκτός από την προηγηθείσα ενέργεια του Π. Μαυρομιχάλη αναφέρει και τα εξής: «...επειδή όμως αναγκαιοί εις το γένος των Χριστιανών και μια εξωτερική δύναμις, προ πάντων κρίνομεν εύλογον να επικαλεσθώμεν την της Εγκλιτέρας βοήθειαν, η οποία και εις ημάς χρησιμεύει και εις την ιδίαν αυτήν, επειδή έχει και τα Ιονικά νησιά και την Μάλταν, όπου είναι εγγύς εις τον Μορέαν, και εξ αυτού θέλει γίνεται η αναγκαία οικονομία και κυβέρνησις αυτών των νησιών εις κάθε χρήσιμον και ωφέλιμον. Όθεν έγραψε και ο Μανιάμπεης εις τον Κόντε Μαρκάδε αυτού και εις άλλους δια να ενεργήση ένα τοιούτον, γράφω κι εγώ λοιπόν εις την εξοχότητα σου (έχοντας εις αυτό και άλλων προυχόντων του Μορέως την γνώμην), και σας παρακαλώ να ενεργήσετε με οποίους τρόπους γνωρίζετε και ημπορείτε, δίδοντές τους υπόσχεσιν ότι με μίαν μικράν δύναμιν, όπου προς ημάς ήθελε δείξουν, ο Μορέας παραδίδεται εις αυτούς, το οποίον κατορθώνοντας το και η Εξοχότης σου θέλει τιμηθή από τους Ιγγλέζους και ημείς θέλει επιστηριχθώμεν, έχοντας εξ αυτών εις κάθε ενδεχόμενον την αναγκαίαν αυτών υπεράσπισιν. Και γνωρίζοντας ότι αυτό και εις ημάς συμφέρει, ωσάν οπού είμεθα γείτονες με τα Ιονικά νησιά, και εις την Ιγγλιτέραν ωσάν οπού ο Μορέας είναι αναγκαιότατος, ελπίζομεν να μην αποτύχωμεν του σκοπού....»²⁶⁵

Ο Τ. Σταματόπουλος αξιολογεί πως με το συγκεκριμένο έγγραφο η πλειοψηφία των προυχόντων του Μωριά επεδίωκε να παραδώσει την Πελοπόννησο στους Άγγλους,

²⁶³ 'Ο.π.

²⁶⁴ 'Ο.π. σελ. 490

²⁶⁵ Π.Μ Κοντογιάννη, «Ιστορικά έγγραφα αναφερόμενα εις την Ελληνικήν Επανάστασιν» σελ. 3-4 (εκ του αρχείου του Υπουργείου Εξωτερικών), στο Τάκης Α. Σταματόπουλος, Ο εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821, τόμος Β, έκδοση τρίτη, εκδ. Κάλβος, Αθήνα 1979, σελ. 490-491

γεγονός το οποίο ήταν ανέφικτο για το λόγο ότι η Ιερά Συμμαχία και η Αγγλία εκείνο το διάστημα καταδίωκαν τους επαναστάτες. Ωστόσο σύμφωνα με τον συγγραφέα, τα πράγματα ανατράπηκαν το 1822 καθώς με την εισβολή του Δράμαλη στην Πελοπόννησο, ο Τόμας Μάιτλαντ προλείανε το έδαφος προκειμένου να λάβει έγγραφο από τους Πελοποννήσιους το οποίο θα ζητά την προστασία της Αγγλίας (εννοώντας την ανεπίσημη κίνηση του Ζαφειρόπουλου που αναφέρεται παρακάτω). Επίσης αποκαλεί τα συγκεκριμένα σχέδια των 'Αγγλων καταχθόνια καθώς ο πρωταρχικός σκοπός τους ήταν η διατήρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και όχι η ανεξαρτησία της Ελλάδας.²⁶⁶

Επιπλέον παρατηρούμε πως ο Τ. Σταματόπουλος δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στα γεγονότα που διαδραματίστηκαν όσον αφορά την Αγγλία ήδη από την αρχή της Επανάστασης, καθώς θεωρεί πως αυτή η αλληλουχία γεγονότων ήταν η αιτία που κατέληξε τελικά στην υπογραφή του επισήμου εγγράφου της αγγλικής προστασίας το 1825.

Στη συνέχεια ο συγγραφέας συνδέει τα παραπάνω γεγονότα με την υπόθεση Ανδρέα Ζαφειρόπουλου που ακολούθησε το 1822, την οποία αναφέρουν κι άλλοι συγγραφείς. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι ο Τ. Μάιτλαντ έστειλε τους πράκτορές του στην Πελοπόννησο προκειμένου να παρακινήσουν τον Ζαφειρόπουλο να στείλει αναφορά στα Επτάνησα, η οποία θα ζητά την προστασία της Αγγλίας. Ο ίδιος φάνηκε πρόθυμος να βοηθήσει ύστερα από συνεννόηση με τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη και ορισμένους άλλους προύχοντες του Μωριά. Στη συνέχεια τον έστειλαν στη Ζάκυνθο να συζητήσει για το εν λόγω θέμα με τον αγγλόφιλο Πρωτοπαπά Γαρσώνη και εν τέλει να παραδώσει την αναφορά της έκκλησης της αγγλικής προστασίας. Ο Αρμοστής Μάιτλαντ απάντησε θετικά στο αίτημα των Πελοποννησίων με τον όρο όμως να παραχωρηθούν στους 'Αγγλους όλα τα κάστρα του Μοριά και οι 'Ελληνες να κρατήσουν μόνο τα εθνικά κτήματα. Σε αυτή την περίπτωση παρατηρούμε πως ο Τ. Σταματόπουλος ενστερνίζεται την άποψη του Ν. Σπηλιάδη και αποκαλεί την εν λόγω προστασία ως *''πραγματική υποδούλωση''*²⁶⁷

Επιπλέον δεν παραλείπει να προσθέσει μια φράση του Αρμοστή η οποία αφορούσε την οριστική απάντηση των Ελλήνων. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι ο Τ. Μάιτλαντ δήλωσε πως δεν περίμενε οι 'Ελληνες να δεχτούν την πρόταση του, επειδή όπως χαρακτηριστικά έλεγε *''εψήλωσεν ο νούς τους από τότε που πήραν την Ακροκόρινθο και την Τρίπολη''*. Επιπλέον, σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα, ο Αρμοστής κινδυνολογούσε ώστε να φοβίσει τους 'Ελληνες και να επιτύχει τους σκοπούς του. Δήλωνε πως όταν θα κατέβει ο Δράμαλης στην Πελοπόννησο θα

²⁶⁶ Τάκης Α. Σταματόπουλος, *Ο εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821*, τόμος Β, έκδοση τρίτη, εκδ. Κάλβος, Αθήνα 1979, σελ. 491

²⁶⁷ 'Ο.π. σελ. 491-492

πάψει να υπάρχει Ελλάδα και γι' αυτό το λόγο έπρεπε να επισπεύσουν την αίτηση της αγγλικής προστασίας.²⁶⁸

Ο συγγραφέας θεωρεί πως ο Α. Ζαφειρόπουλος έγινε άθυρμα του Αρμοστή καθώς επηρεάστηκε από τις επικίνδυνες δηλώσεις του για ενδεχόμενη ήττα των Ελλήνων. Έτσι αντί να συζητήσει το θέμα με τη Διοίκηση, ενεργούσε εν κρυπτώ προκειμένου να υπογράψουν όλοι το έγγραφο της προστασίας. Εν τέλει η Γερουσία φυλάκισε τον αδελφό του Παναγιώτη Ζαφειρόπουλο καθώς λέγεται ότι βρέθηκαν ενοχοποιητικά έγγραφα στο σπίτι του. Στη συνέχεια συνέλαβαν και τον ίδιο τον Α. Ζαφειρόπουλο στην Ανδρίτσaina αλλά κατάφερε να δραπετεύσει κατά την μεταφορά του στην Τρίπολη.²⁶⁹

Μια σημαντική πληροφορία που μας παραθέτει ο Τ. Σταματόπουλος την οποία δεν αναφέρουν άλλοι συγγραφείς που γράφουν για την υπόθεση Α. Ζαφειρόπουλου, είναι ότι η κυβέρνηση έστειλε στη Ζάκυνθο τον Επίσκοπο Ρέοντος και Πραστού Διονύσιο και τον Καλλίνικο Καστόρη προκειμένου να διαλευκάνουν την υπόθεση. Οι συγκεκριμένοι έφεραν γράμματα υπογεγραμμένα από τον Π.Π. Γερμανό, τον Αναγνώστη Δεληγιάννη, τον Σωτήρη Χαραλάμπη και τον Γ. Καραμάνο, τα οποία απευθύνονταν στον αγγλόφιλο Π. Γαρσώνη, με την πρόφαση να ρωτήσουν εάν μπορούν να ασφαλιστούν τα κειμήλια του Αγίου Όρους εκεί. Ωστόσο ο πραγματικός λόγος της παρουσίας των δυο απεσταλμένων στη Ζάκυνθο, ήταν να μάθουν αν είχε δοθεί πράγματι εντολή για την αγγλική προστασία από τον Αρμοστή ή από την αγγλική κυβέρνηση. Η απάντηση που πήραν από τον Π. Γαρσώνη ήταν ότι έπρεπε να απευθύνουν το ερώτημα τους με επίσημο έγγραφο στον Αρμοστή ή στην αγγλική κυβέρνηση κι όχι σε εκείνον.²⁷⁰

Παρ' όλα αυτά η υπόθεση με το έγγραφο της αγγλικής προστασίας δεν τελειώνει εδώ σύμφωνα με τον Τ. Σταματόπουλο. Όπως ο ίδιος αναφέρει, ο Γιατράκος και μερικοί άλλοι απελπισμένοι από τον ερχομό του Δράμαλη, συνάντησαν τον Πετρόμπεη λέγοντας του πως οι Έλληνες πρέπει να καταφύγουν άμεσα στην αγγλική προστασία καθώς δεν υπάρχει ελπίδα σωτηρίας. Έστειλαν και λοιπόν και δεύτερη αναφορά στη Ζάκυνθο με αποστολέα αυτή τη φορά τον Ν. Πονηρόπουλο, αλλά επειδή δεν ικανοποιούσε τις απαιτήσεις και τους όρους των Άγγλων, τους υποσχέθηκε ότι εντός δέκα πέντε ημερών θα φροντίσει να συνταχθεί καινούρια αναφορά.²⁷¹ Παρ' όλα αυτά ο συγγραφέας μας αναφέρει πως ο Κ. Δραγώνας μπορεί το 1824 να έγινε μέλος της αγγλόφιλης Επιτροπής της Ζακύνθου, ωστόσο όμως το 1822 απέτρεψε σθεναρά τον Ν. Πονηρόπουλο να προβεί σε αυτή την ενέργεια, καθώς ο ίδιος θεωρούσε πως οι επαναστατημένοι Έλληνες επιβάλλεται να βασιστούν στα όπλα τους και να νικήσουν τον Δράμαλη. Τον συμβούλεψε

²⁶⁸ 'Ο.π. σελ. 492

²⁶⁹ 'Ο.π. σελ. 493

²⁷⁰ 'Ο.π. σελ. 494

²⁷¹ 'Ο.π. σελ. 495

δηλαδή να παροτρύνει και τους υπολοίπους να βασιστούν στην ίδια την Επανάσταση και να απορρίψουν παντελώς την ιδέα της ξενικής προστασίας. Όπως μας περιγράφει ο συγγραφέας, ο Κ. Δραγώνας δήλωνε πολύ δυσανεκτικός και απογοητευμένος από την αγγλική πολιτική στα Επτάνησα, καθώς θεωρούσε ότι οι Άγγλοι στερούσαν τις ελευθερίες των Επτανησίων και ασκούσαν αυστηρή πολιτική. Επιπλέον δήλωνε πως μια χώρα που αγωνίζεται για την ανεξαρτησία της δεν είναι δυνατόν να ζητά να προστασία από μια άλλη χώρα, διότι πάλι υπόδουλη θα θεωρείται.²⁷²

Ωστόσο τα γεγονότα εξελίχθηκαν υπέρ των Ελλήνων με τις νίκες κατά του Δράμαλη κι έτσι δεν πραγματοποιήθηκε καμιά επίσημη αίτηση αγγλικής προστασίας, για την οποία ενεργούσε διακαώς ο Α. Μαυροκορδάτος, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Τ. Σταματόπουλος. Εντούτοις οι πολιτικές αλλαγές στην Ευρώπη ανέτρεψαν πάλι τα πολιτικά δεδομένα. Συγκεκριμένα ο ερχομός του Γ. Κάνιγκ στο Υπουργείο Εξωτερικών του Λονδίνου σήμανε τη δεύτερη φάση προετοιμασίας για την αγγλική προστασία. Μάλιστα ο Τ. Σταματόπουλος συμπληρώνει ότι η δεύτερη αυτή φάση της αγγλικής πολιτικής καλύπτεται με το προσωπείο του φιλελληνισμού. Εφόσον λοιπόν δεν πραγματοποιήθηκε η αρχική επιθυμία των Άγγλων να αδρανοποιηθεί η Ελληνική Επανάσταση και να καταστεί η Αγγλία προστάτιδα δύναμη, η μοναδική λύση για να δεσμευτεί η Ελλάδα ήταν η οικονομική, δηλαδή μέσω των δανείων.²⁷³

Εκτός βέβαια όλων αυτών, από την πολιτική σκηνή δεν έλειψαν και οι προτάσεις για την εκλογή ξένου μονάρχη. Ο πρώτος που εισηγήθηκε την ιδέα να καταστεί η Ελλάδα βασίλειο, ήταν ο Α. Μαυροκορδάτος όπως θεωρεί ο Τ. Σταματόπουλος. Μάλιστα ο ίδιος αποδίδει τις ενέργειες αυτές του Α. Μαυροκορδάτου στην επιδίωξή του να αποδυναμώσει το γόητρο Α. Υψηλάντη και την θερμή αποδοχή και στήριξή του από τον λαό.²⁷⁴ Επιπλέον τον αποκαλεί «Φαρισσαίο υποκριτή» επειδή θεωρεί πως ο Α. Μαυροκορδάτος δεν υπολόγιζε την Επανάσταση αλλά τα αξιώματα. Στην αρχή πρότεινε για μονάρχη τον πρίγκιπα Ευγένιο θετό γιό του

²⁷² «Ιδέτε την αγγλικήν προστασίαν επί τριακονταετές και επέκεινα διάστημα, κρατούσαν σιδηροδέσμιοι τον πολυπαθή λαόν της Επτανήσου, μη υποφέρουσαν μηδέ την έκφρασιν της οδυνηράς των πόνων αυτού εντυπώσεως, αλλά σκληρώς και αυτήν ακόμη την ελευθέραν αυτού πνοήν τιμωρούσαν! Ιδέτε την αγγλικήν προστασίαν ζητούσαν πάν ίχνος εθνικότητος να μας εξαλείψει δια των ακαταπαύστων βιαιοπραγιών και δολοπλοκιών της και δια της θηριώδους και μοναδικής υψηλής αστυνομίας της! Ιδέτε την αγγλικήν προστασίαν ακαταπαύστως αγωνιζομένην να μας βυθίση εις το θάραθρον της δυστυχίας και του ολέθρου και να μας φέρη εις κατάστασιν παντελούς υποχειριότητος ως εκείνην της αθλίας Μελίτης! Ιδέτε λέγομεν όλα ταύτα και ειπέτε μας αν δύναται ποτέ η ξενοκρατία να είναι συμβιβαστή με την εθνικότητα και κυριαρχίαν των λαών! » Άρθρο του Κ. Δραγώνα «Τα ολέθρια του ξενισμού αποτελέσματα», ό.π. σελ. 495-496 και Απομνημονεύματα Ν. Σπηλιάδη τ. Α' σελ. 377-379

²⁷³ Τάκης Α. Σταματόπουλος, Ο εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821, τόμος Β, έκδοση τρίτη, εκδ. Κάλβος, Αθήνα 1979, σελ. 497

²⁷⁴ Τάκης Α. Σταματόπουλος, Ο εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821, τόμος Γ, έκδοση τρίτη, εκδ. Κάλβος, Αθήνα 1979, σελ. 16

Ναπολέοντα, αλλά μέχρι να φτάσει ο απεσταλμένος του στο Μόναχο για να ανακοινώσει την πρόταση του, ο Ευγένιος είχε ήδη αποβιώσει.²⁷⁵

Στη συνέχεια ο συγγραφέας αναφέρει πως όταν ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για το αγγλικό δάνειο, ο Α. Μαυροκορδάτος έδωσε εντολή στους απεσταλμένους του Α. Λουριώτη και Ι. Ορλάνδο, να ενεργήσουν αναλόγως υπέρ της εκλογής του Λεοπόλδου του Σαξονικού Κοβούργου για τον ελληνικό θρόνο.²⁷⁶ Ωστόσο όταν ξεκίνησαν αντίστοιχες διαπραγματεύσεις από τους γαλλόφιλους για την εκλογή του Δούκα του Νεμούρ, ο Α. Μαυροκορδάτος δεν έχασε ευκαιρία και έστειλε τον Γ. Σπανιωλάκη στο Λονδίνο προκειμένου να ζητήσει επειγόντως από τον Γ. Κάνιγκ την εκλογή του Λεοπόλδου. Εν τέλει ο Γ. Κάνιγκ παρέμενε σταθερός στην ουδέτερη πολιτική του απέναντι στην Ελλάδα.²⁷⁷

Μιχαήλ Λάσκαρις

Στο βιβλίο του «*Το ανατολικό ζήτημα 1800-1923*» δεν αναφέρεται στο ακριβές γεγονός της πράξης υποταγής αλλά εστιάζει σε μια ειδική πτυχή της ιστορίας, στην πρόταση ενθρόνισης βασιλέα και συγκεκριμένα του Λεοπόλδου του Σαξονικού Κοβούργου, η οποία αποτελεί ένα μέρος από την υπόθεση της αγγλικής προστασίας. Ο Λεοπόλδος του Σαξονικού Κοβούργου στηρίχθηκε σθεναρά από τον Α. Μαυροκορδάτο. Μάλιστα η συγκεκριμένη υποψηφιότητα υπερίσχυσε συγκριτικά με άλλες δευτερεύουσες καθώς ο Λεοπόλδος δεν δέχτηκε το θρόνο άνευ όρων.²⁷⁸

Αρχικά επιζητούσε από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις να εγγυηθούν την ανεξαρτησία της Ελλάδος και όχι απλώς να αναγνωρίσουν την Επανάσταση. Επιπλέον έπρεπε να διαθέσουν δάνειο 60 εκατομμύρια χρυσά φράγκα και με την έλευση Βρετανού βασιλέα να μην αποσυρθούν αμέσως τα γαλλικά στρατεύματα από την Ελλάδα. Παράλληλα επιζητούσε την επέκταση των συνόρων στο Βορά και στο Νότο και κυρίως την προσάρτηση της Κρήτης και της Σάμου. Αν δεν ήταν δυνατό να συμβεί αυτό, τότε έπρεπε οι μεγάλες δυνάμεις να εξασφαλίσουν την ακεραιότητα αυτών των πληθυσμών από την αυθαιρεσίες των Τούρκων.²⁷⁹

Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις δέχτηκαν με τη μόνη άρνηση της επέκτασης των ελληνικών συνόρων. Ωστόσο οι Έλληνες των οποίων δεν είχε ζητηθεί η λαϊκή γνώμη, δυσανεστήθηκαν ιδιαίτερα στο άκουσμα της μοναρχίας, ενώ ο Ι. Καποδίστριας - σύμφωνα με τον Μ. Λάσκαρι- αισθανόταν την ανάγκη η Ελλάδα να καταφύγει

²⁷⁵ 'Ο.π. σελ. 17

²⁷⁶ 'Ο.π.

²⁷⁷ 'Ο.π. σελ. 18

²⁷⁸ Μιχαήλ Θ. Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν Ζήτημα 1800-1923*, τόμος Α', εκδ. Επίκεντρο, Αθήνα 2006, σελ. 119

²⁷⁹ 'Ο.π. σελ. 120

ταχέως στο πρωτόκολλο του Λονδίνου ώστε να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία της για να προλάβει απροσδόκητες δυσχέρειες.²⁸⁰ Ο Ι. Καποδίστριας δεν επιθυμούσε ούτε ενστερνιζόταν τα πρότυπα της μοναρχίας αλλά θεωρούσε ότι δεν υπήρχε άλλη λύση δεδομένης της κατάστασης στον ελλαδικό χώρο. Στο σχέδιο ενθρόνισης του Λεοπόλδου συμφώνησε με την προϋπόθεση να υπάρχουν δεσμεύσεις υπέρ της Ελλάδας και των συνόρων της. Επιπλέον θεώρησε σωστό να γνωστοποιηθεί στον μέλλοντα ηγεμόνα ότι η πολιτική, οικονομική και πολεμική κατάσταση που διερχόταν η χώρα δεν ήταν καθόλου ευνοϊκή και ιδανική ενώ για τον Ι. Καποδίστρια ήταν σημαντική η επικύρωση της απόφασης από την Ελληνική Εθνοσυνέλευση. Τέλος ο Ι. Καποδίστριας θεωρούσε απαραίτητο ο ηγεμόνας της Ελλάδας να ασπαστεί την ορθοδοξία.²⁸¹

Τάσος Βουρνάς

Στο βιβλίο του *«Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας από την επανάσταση του 1821 ως το επαναστατικό κίνημα του Γουδί (1909)»* θεωρεί την πράξη προστασία της Αγγλίας ως κατ' εξοχήν προδοτική κίνηση. Αρχικά αναφέρει πως το 1825 η επανάσταση κρεμόταν από μια κλωστή ύστερα από την εισβολή του Αιγυπτιακού στόλου στην Ελλάδα κι ο Θ. Κολοκοτρώνης πάσχιζε την σώσει. Την ίδια στιγμή οι Άγγλοι βρήκαν πρόσφορο έδαφος να εκμεταλλευτούν τα δεινά της Ελλάδας και να αρπάξουν την ευκαιρία ώστε να την κάνουν προτεκτοράτο της.²⁸²

Ο Τ. Κάνιγκ και ο "κακός δαίμονας" Α. Μαυροκορδάτος, όπως τον χαρακτηρίζει ο Τ. Βουρνάς, σχεδίασαν και προετοίμασαν μεθοδικά όλο το σχέδιο της προστασίας. Επίσης θεωρεί τον Α. Μαυροκορδάτο τυφλό όργανο της αγγλικής πολιτικής. Έτσι τον Ιούλιο του 1825 ο Τ. Κάνιγκ έστειλε στο Ναύπλιο πλοίο με τον άγγλο σύμβουλο Άμιλτων και ο Α. Μαυροκορδάτος εκτελώντας τις οδηγίες του πρώτου (για των οποίων την εφαρμογή ο Άμιλτων ήταν υπεύθυνος), συγκάλεσε εσπευσμένα συμβούλιο στο Ναύπλιο και υπέβαλλε το σχέδιο αναφοράς που αφορούσε την αγγλική προστασία. Η εν λόγω πράξη χαρακτηρίζεται ως εθελοδοουλία του Α. Μαυροκορδάτου από τον Τ. Βουρνά καθώς και ως μοναδική στην αγοραπωλησία της Ελλάδας.²⁸³

Ο Τ. Κάνιγκ χρησιμοποίησε δόλιους τρόπους για να αποσπάσει τις υπογραφές όσων διαφωνούσαν και ιδίως του Θ. Κολοκοτρώνη. Ο ίδιος αρχικά ήταν αμετάκλητος, αλλά στη συνέχεια υπέγραψε σαν μοναδική λύση, βλέποντας να έρχεται η καταστροφή από τον Ιμπραήμ. Όταν έφτασε λοιπόν η αναφορά στο Λονδίνο, η

²⁸⁰ 'Ο.π.

²⁸¹ 'Ο.π. σελ. 121

²⁸² Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας από την επανάσταση του 1821 ως το επαναστατικό κίνημα του Γουδί (1909)*, εκδ. αδελφών Τολίδη, Αθήνα 1974, σελ. 155

²⁸³ 'Ο.π.

απάντηση του Τ. Κάνιγκ ήταν διπλωματική και έστειλε αμέσως ως Πρεσβευτή στην Κων/πολη τον Στράτφορντ Κάνιγκ ώστε να ελέγχει την κατάσταση και περνώντας από την Ελλάδα να διαπραγματευτεί με τον Α. Μαυροκορδάτο. Την ίδια πληροφορία σχετικά με τον απεσταλμένο πρεσβευτή μας αναφέρει και Ι. Κορδάτος.²⁸⁴

Το ξεπούλημα αυτό της Ελλάδας, όπως αναφέρει ο Τ. Βουρνάς, έπαιρνε διαστάσεις εθνικής προδοσίας δεδομένου ότι εκτός από τις ενέργειες του Α. Μαυροκορδάτου υπήρχε και αντίστοιχη συνεργασία με τους πράκτορες των Άγγλων στα Επτάνησα. Εκεί συντάχθηκε το εν λόγω έγγραφο ύστερα από εντολές του Τ. Κάνιγκ στον Αρμοστή Φ. Άνταμ και στην Επιτροπή της Ζακύνθου. Επιπλέον ο Τ. Βουρνάς αθώνει τον Θ. Κολοκοτρώνη καθώς όπως θεωρεί, δέχτηκε απανωτές πιέσεις για να υπογράψει από αγγλόφιλους κοτζαμπάσηδες και πράκτορες προκειμένου να σπάσουν το ηθικό του.²⁸⁵

Παρ' όλα αυτά σάλος ξέσπασε στην Ελλάδα με τη γνωστοποίηση του εν λόγω εγγράφου, διότι επικρατούσε ο φόβος της ολοκληρωτικής καταστροφής της ανεξαρτησίας της Ελλάδας. Ειπώθηκαν πολλές απόψεις για έκκληση βοήθειας προς όλες της ευρωπαϊκές δυνάμεις όπως μας αναφέρει και στα απομνημονεύματά του παραπάνω από τον Κανέλλος Δεληγιάννη. Ωστόσο κάποιοι φοβήθηκαν μήπως η Ελλάδα έτσι χάσει ολοκληρωτικά την ανεξαρτησία της, αλλά από την άλλη δεν αισθάνθηκαν τον ίδιο κίνδυνο στην περίπτωση της Αγγλίας.²⁸⁶

Όταν λοιπόν το έγγραφο υπεγράφη, ο Ι. Κωλέττης αρνήθηκε να συνυπογράψει όπως επίσης και ο Ι. Γκούρας αλλά και ο Γ. Κουντουριώτης ο οποίος το έκανε όχι από φόβο μιας ενδεχόμενης κατάργησης της ελληνικής ανεξαρτησίας, αλλά ως αντίδραση προς τον Α. Μιαούλη οποίος εκλήθη να υπογράψει ως αρχιστράτηγος θαλάσσης.²⁸⁷

Ο Τ. Βουρνάς δεν παραλείπει να αναφέρει και μια από τις εμβρόντητες αντιδράσεις για την συγκεκριμένη πράξη υποταγής, η οποία ήταν του Α. Κοραή. Ο Α. Κοραής θεώρησε άκρως προδοτική μια τέτοια κίνηση αποδοκιμάζοντας την σθεναρά. Επιπλέον, όπως μας αναφέρει και παραπάνω Ι. Κορδάτος, έγγραφη διαμαρτυρία απέστειλαν στον Ναύπλιο και ο Γάλλος στρατηγός Ρος αλλά και ο φιλέλληνας Γ.Τ. Ουάσιγκτων, οι οποίοι δυσανασχήτησαν ιδιαίτερα στην πρωτοβουλία που πήραν οι Έλληνες να προβούν σε μια τέτοια κίνηση προστασίας.²⁸⁸ Αργότερα, ο Γ.Τ. Ουάσιγκτων έστειλε και δεύτερη έγγραφη διαμαρτυρία στην οποία "αποκάλυπτε" ότι το έγγραφο της υποτέλειας συντάχθηκε αρχικά στην Κέρκυρα από τον Φ. Άνταμ

²⁸⁴ Ό.π. σελ. 156-157

²⁸⁵ Ό.π. σελ. 157

²⁸⁶ Ό.π. σελ. 158

²⁸⁷ Ό.π. σελ. 158

²⁸⁸ Ό.π. σελ. 158-159

και μεταφράστηκε στην Ύδρα. Εδώ υπάρχει μια διαφορά σε παραπάνω αναφορές οι οποίες όπως είδαμε λένε ότι το κείμενο αρχικά συντάχθηκε από την Επιτροπή της Ζακύνθου και αργότερα εστάλη στην Πελοπόννησο και στην Ύδρα προς υπογραφή.²⁸⁹ Η πιθανότερη και λογικότερη όμως εκδοχή είναι ότι η απόφαση για το κείμενο δεν πάρθηκε εν μια νυκτί από την αγγλόφιλη επιτροπή, αλλά οι συγκυρίες και οι έντονες πολιτικές διαβουλεύσεις υπέρ της Αγγλίας συνετέλεσαν εν τέλει στην εν λόγω πράξη. Παράλληλα, δεν πρέπει να παραλείψουμε ότι το προτέρημα της Αγγλίας ήταν η κατοχή των Επτανήσων, κάτι το οποίο καθιστά αναμφισβήτητη την ενδεχόμενη εμπλοκή της στα εσωτερικά της χώρας.

Ο Τ. Βουρνάς δεν παραλείπει να αναφέρει και την έντονη διαμαρτυρία του Ι. Β. Θεοτόκη όπως είδαμε και στον Ι. Κορδάτο. Η διαμαρτυρία αυτή ήταν έγγραφη και απευθυνόταν στον φίλο τους Ανάργυρο Πετράκη με ημερομηνία 22/8/1825 και με τίτλο «*Συμφωνητικόν της πωλημένης Ελλάδος*». Γι' αυτή του την άποψη φυλακίστηκε τρεις μήνες στο Μπούρτζι του Ναυπλίου, καθώς οι πράκτορες του Α. Μαυροκορδάτου ανακάλυψαν το γράμμα και κατηγορήθηκε με τον τίτλο «*Εγκληματίας κατά της Επικρατείας*»²⁹⁰

Επιπρόσθετα, αναφορά γίνεται και στην διαμαρτυρία του Δ. Υψηλάντη όπως πάλι είδαμε παραπάνω και λόγω της οποίας έχασε τα πολιτικά του δικαιώματα. Ωστόσο μια σημαντική πληροφορία που μας δίνει ο Τ. Βουρνάς είναι και η επιστολή που έστειλε στον Ι. Γκούρα και τον απέτρεπε να υπογράψει το έγγραφο της προστασίας. Στην επιστολή αυτή ο Δ. Υψηλάντης μιλάει για την δόλια πολιτική των Άγγλων οι οποίοι επιδιώκουν να εισχωρήσουν στα εσωτερικά της χώρας και να αφανίσουν όλες τις σημαντικές προσωπικότητες που έχουν πολιτική και στρατιωτική επιρροή στην ελληνική κοινωνία, όπως έκαναν και στις Ινδίες. Ο Δ. Υψηλάντης θεώρησε την πολιτική της Αγγλίας δυναστευτική, καθώς είχε σκοπό πρώτα να αφαιρεί τα όπλα από το λαό ώστε να μην υπάρχει ο φόβος της επανάστασης και στη συνέχεια να ασκεί εξουσία κατασπαταλώντας τον πλούτο των υποταγμένων. Επιπλέον, ισχυρίστηκε ότι η Αγγλία χάριν των πολιτικών της παιχνιδιών δεν θα δίσταζε να θυσιάζει τους Έλληνες στρατιώτες εφόσον η ίδια δεν διέθετε πολλούς και πως σε καιρό ειρήνης δεν θα δίσταζε επίσης να αφαιρέσει τα όπλα και τα δικαιώματα από το λαό. Το εύλογο ερώτημα για τον Δ. Υψηλάντη ήταν αν θα συνέφερε λοιπόν ένα τέτοιο έγγραφο προστασίας την Ελλάδα εφόσον οι Άγγλοι αντιμετώπιζαν τους Έλληνες σαν σκλάβους όπως ακριβώς και οι Τούρκοι.²⁹¹

²⁸⁹ Ό.π. σελ. 159

²⁹⁰ Ό.π. σελ. 159

²⁹¹ Βλ. επιστολή Δ. Υψηλάντη προς Ι. Γκούρα σε παραπομπή 252 Δ. Φωτιάδη, κεφ. Τρίτο

Γεώργιος Βαλέτας

Ο Γ. Βαλέτας στο βιβλίο του «*Το προδομένο Εικοσιένα*» θεωρεί ξεκάθαρα την έκκληση προστασίας των Ελλήνων προς την Αγγλία ως ξεπούλημα της χώρας στους ξένους. Ο ίδιος αναφέρει ότι η συμμαχία αγγλόφιλων αστών και κοτζαμπάσηδων υπό την σκέπη της Αγγλίας, ευνόησε την κατάσταση στο να πραγματοποιηθούν ενέργειες υπέρ της αγγλικής πολιτικής και διπλωματίας. Ιδίως οι νησιώτες βρήκαν στο να πουλήσουν τη χώρα στους ξένους τελώντας χρέη μεσιτών και προμηθευτών των Άγγλων. Όπως βλέπουμε στηλιτεύεται με αυστηρότητα η πράξη υποτέλειας και χωρίς ελαφρυντικά από τον Γ. Βαλέτα.²⁹²

Στη συνέχεια αναφέρει τις ενέργειες που έκανε ο Δ. Υψηλάντης ώστε να αποτρέψει μια τέτοια πράξη η οποία θα ήταν επιβλαβής για την πολιτική ανεξαρτησία της χώρας. Επιπλέον θεωρεί πως εν' όψει των καταγγελιών του Δ. Υψηλάντη, οι νησιώτες Γ. Κουντουριώτης, Α. Τσαμαδός κ.α., προσπάθησαν να παρουσιάσουν αυτή την προδοσία ως πατριωτική κίνηση. Μάλιστα όπως είδαμε και σε άλλες αναφορές ιστορικών, όταν ο Δ. Υψηλάντης έστειλε επιστολή στον Ι. Γκούρα με σκοπό να τον αποτρέψει να συμφωνήσει στην αγγλική προστασία, του έστειλαν και οι νησιώτες αντίστοιχη επιστολή προκειμένου να τον μεταπείσουν και να τον παρακινήσουν να υπογράψει. Στην επιστολή του έγραφαν το εξής: «*Δεν πρόκειται να πουληθεί η Ελλάς.... αλλά μάλιστα η ελευθερία της, η εθνική της ανεξαρτησία και η πολιτική της ύπαρξις θα φυλαχθεί και θα στερεωθεί με την υπεράσπισιν της Αγγλίας! Ημείς που εξωδεύσαμεν όλον το εδικόν μας [=την περιουσία μας] και εξοδεύομε καθ' έκαστην, εκινδυνεύσαμε, χύσαμε αίματα, πολεμήσαμε, εβαστάξαμε τον εχθρό.... να καταδεχθώμεν ποτέ να πωλήσωμεν την πατρίδα;*»²⁹³

Ο Γ. Βαλέτας αποκαλεί τις εν λόγω δηλώσεις των νησιωτών "αστοκοτζαμπασισμό" και θεωρεί πως ο ιδεολογικός προσανατολισμός που προβάλλουν ήταν καθαρά αντιλαϊκός. Αυτό το αιτιολογεί ως ότι η Ελληνική Επανάσταση ιδιοποιήθηκε τρόπον τινά από τους πλουσίους οι οποίοι ξόδεψαν αρκετά χρήματα και οι οποίοι επεδίωκαν να εισπράξουν από αυτήν και να αυξήσουν τις περιουσίες τους. Το επακόλουθο ήταν να φορτώσουν τα σπασμένα στην πλάτη του λαού, κάτι το οποίο χαρακτηρίζει ως σφετερισμό και προδοσία. Όταν το καλοκαίρι του 1825 η Ελλάδα περνούσε οδυνηρές καταστροφές, η Επανάσταση πέρασε στα χέρια των εμποροκοτζαμπάσηδων οι οποίοι έγιναν τα όργανα του αγγλικού ιμπεριαλισμού.²⁹⁴

Ο Γ. Βαλέτας όπως παρατηρούμε, δεν κάνει εκτενείς αναφορές για συγκεκριμένα πρόσωπα όπως είδαμε σε απομνημονεύματα και άλλους ιστορικούς, παρά μόνο

²⁹² Γεώργιος Βαλέτας, *Το προδομένο Εικοσιένα- Η πνιγμένη αναγέννηση, η επαναστατική κληρονομιά*, Β' έκδοση, εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 1979, σελ. 64

²⁹³ Ό.π. σελ. 65-66

²⁹⁴ Ό.π. σελ. 66

καταδικάζει με παρρησία την πράξη υποταγής ως προδοσία από τους πλούσιους, τους ευνοημένους της πολιτικής αλλά και τους πράκτορες και συνεργάτες των Άγγλων.

Παύλος Β. Πετρίδης

Στο βιβλίο του «*Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία 1821-1940*» αναφέρει πως το 1825 η άρχουσα τάξη κυριάρχησε απόλυτα ασκώντας για λογαριασμό της την εξουσία ανεξέλεγκτα. Την ανεξέλεγκτη αυτή εξουσία την εξηγεί ως την εύνοια που έδειξαν κάποιοι πολιτικοί παράγοντες προς την Αγγλία και υπέγραψαν υποτελειακό ψήφισμα προς αυτήν. Σε αυτό επίσης έπαιξε ρόλο και η οικονομική αρωγή της Αγγλίας προς την Ελλάδα. Η επικράτηση λοιπόν μιας τέτοιας ολιγαρχίας σήμανε και την υπαγωγή της κρατικής βούλησης στις επιταγές της Αγγλίας.²⁹⁵

Ο Α. Μαυροκορδάτος, τον οποίο θεωρεί πηγή των πράξεων αυτών, επικοινωνούσε με τους φίλους του στο Λονδίνο και καλούσε τους Άγγλους να ενισχύσουν την Ελλάδα στον αγώνα της, η οποία ως ανεξάρτητη και ισχυρή "θα χρησίμευε" στην πολιτική της Αγγλίας αλλά και ολόκληρης της Ευρώπης.²⁹⁶

Έπειτα από εισήγηση του ίδιου, η ελληνική κυβέρνηση υπέβαλλε προς τον Γ. Κάνινγκ το ψήφισμα που επιζητούσε την αγγλική προστασία. Όπως αναφέρει ο Π. Πετρίδης, όλα έγιναν ερήμην του αγωνιζόμενου ελληνικού λαού και η ολιγαρχία –όπως την αποκαλεί– που πήρε αυτή την απόφαση έθετε την πολιτική ύπαρξη του έθνους αποκλειστικά υπό την προστασία της Αγγλίας. Ωστόσο η Αγγλία ήδη από τα πρώτα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης αντιμετώπιζε ως δεδηλωμένος εχθρός τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα.²⁹⁷

Όπως παρατηρούμε ο Π. Πετρίδης δεν κάνει εκτενή αναφορά στο ζήτημα της αγγλικής προστασίας κι ούτε μπαίνει σε λεπτομέρειες συγκριτικά με άλλους συγγραφείς. Η μόνη άποψη που εκφράζει είναι η δυσaráεσκεια απέναντι στις ενέργειες του Α. Μαυροκορδάτου, θεωρώντας τη συγκεκριμένη πράξη απόφαση μιας ολιγαρχικής πολιτικής, τη στιγμή που οι Έλληνες στέναζαν από τις αντιξοότητες του πολέμου και θεωρώντας την επίσης ως πράξη κατάχρησης εξουσίας και αυθαιρεσίας.

²⁹⁵ Παύλος Β. Πετρίδης, *Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία 1821-1940*, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 22

²⁹⁶ Ό.π., σελ. 23

²⁹⁷ Ό.π.

Δημήτρης Κακαμπούρας

Στο βιβλίο του «*Η Βρετανική πολιτική, ο Μπάϊρον και οι Έλληνες του '21*» δεν κάνει καμιά λεπτομερή αναφορά στην πράξη υποτέλειας. Για το ζήτημα της αγγλικής προστασίας παραθέτει τη θέση που πήρε ο Ι. Καποδίστριας, ο οποίος στήριζε την άποψη πως η αίτηση για αγγλική προστασία οφειλόταν στην πολιτική απάθεια των περισσότερων ευρωπαϊκών δυνάμεων. Επιπλέον την άποψη αυτή προώθησαν ιδιαίτερα οι Άγγλοι και οι Αυστριακοί προς τους Έλληνες προκειμένου να τους πείσουν ότι ειδικά από τη Ρωσία δεν επρόκειτο να λάβουν καμιά χείρα βοήθειας. Επιπλέον η Αγγλία και η Αυστρία δεν έβλεπαν το ελληνικό ζήτημα ως μια μορφή επανάστασης που θα προστάτευε τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας, αλλά ως έναν συνδετικό κρίκο με τη Ρωσία η οποία είχε σκοπό να επιβάλλει την πολιτική της στην Ανατολή²⁹⁸.

Ο Δημήτρης Κακαμπούρας δείχνει να συμφωνεί με τα λεγόμενα του Ι. Καποδίστρια θεωρώντας πως ο ίδιος δεν λειτουργούσε μόνο ως πολιτικός που προσπαθούσε να προσεταιριστεί τον Τσάρο ώστε να βοηθήσει την Ελλάδα, αλλά ήταν και ένας άνθρωπος που κατά κύριο λόγο επιχειρούσε να διασφαλίσει τα ελληνικά συμφέροντα²⁹⁹. Επιπλέον μιλά τρόπον τινά επικριτικά για την Αγγλία θεωρώντας πως από την αρχή της Επανάστασης οι Άγγλοι ήταν φιλοτουρκικοί. Από την άλλη πλευρά θεωρεί τους Έλληνες ενωμένους και δυνατούς κατά τα δυο πρώτα χρόνια της Επανάστασης και αντίθετους στην εν λόγω πολιτική της Αγγλίας, πριν ακόμα βέβαια εκδηλώσουν τις εσωτερικές τους αντιθέσεις και παραταχθούν σε κάποιο από τα τρία κόμματα. Αυτό θεωρεί πως ήταν κάτι θετικό δεδομένου ότι η εθνική ομοψυχία έφερε το αποτέλεσμα της επαναστατικής επιτυχίας³⁰⁰.

Ωστόσο ο Δ. Κακαμπούρας δεν αναφέρεται καθόλου στις ανεπίσημες προτάσεις προσέγγισης της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας που είχαν προηγηθεί, συγκριτικά με όσα αναφέρουν άλλοι συγγραφείς.

Δέσποινα Θεμελή-Κατηφόρη, (μελέτη του Χρήστου Λούκου)

Ο Χρήστος Λούκος στο βιβλίο της Δ. Θ. Κατηφόρη «*Οι τύχες του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου στη νεοελληνική συνείδηση*» επιλέγει να παραθέσει δυο απόψεις οι οποίες στηλιτεύουν τον Α. Μαυροκορδάτο ως μόνο υπαίτιο στα αδιέξοδα που

²⁹⁸ Δημήτρης Ε. Κακαμπούρας, *Η Βρετανική πολιτική, ο Μπάϊρον και οι Έλληνες του '21*, εκδόσεις Ιστορητής, Αθήνα 1993, σελ. 55-56

²⁹⁹ Ό.π., σελ. 58

³⁰⁰ Ό.π., σελ. 58-59

βρέθηκε η Ελλάδα γενικότερα. Ωστόσο δεν αναφέρεται με λεπτομέρειες στο γεγονός τις αγγλικής προστασίας όπως είδαμε σε άλλες αναφορές ιστορικών³⁰¹.

Οι επικριτικοί αυτοί χαρακτηρισμοί προς τον Φαναριώτη πολιτικό προέρχονται από τον Κάρπο Παπαδόπουλο³⁰² και τον Λεωνίδα Στρίγκο³⁰³, οι οποίοι τον χαρακτηρίζουν ως μηχανορράφο, εκπρόσωπο της αστικής τάξης και υποβολέα της αγγλικής πολιτικής που μισούσε τις λαϊκές μάζες και διαδραμάτισε ένα ρόλο εις βάρος της Ελληνικής Επανάστασης³⁰⁴.

Παρόλα αυτά, ο Χ. Λούκος δεν φαίνεται να διαφωνεί ή να συμφωνεί με τις παραπάνω απόψεις, αλλά κάνει μια παρατήρηση κατά την οποία θεωρεί πως ο Α. Μαυροκορδάτος παραμένει το "μαύρο πρόβατο" στην ελληνική ιστορία για το λόγο ότι οι κοινωνικές πραγματικότητες που βιώνει κάποιος σήμερα, τον ωθούν σε τέτοιες αποφάνσεις προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες του παρόντος. Επιπλέον, θεωρεί πως η σημερινή ιστοριογραφία αδυνατεί τρόπον τινά να ερμηνεύσει με μια νέα οπτική για το παρελθόν και αναζητά σε αυτό τα αίτια των σημερινών αδιεξόδων της³⁰⁵. Υπό αυτή την έννοια, εκδηλώνει την ανάγκη αναθεώρησης της ως προς τις πρακτικές του Α. Μαυροκορδάτου.

Επιπλέον, σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα, το γεγονός ότι ο Α. Μαυροκορδάτος υποστήριξε την Αγγλία και τέθηκε υπέρ της αγγλικής προστασίας, δικαιολογείται από την φαναριώτικη καταγωγή του και την άριστη γνώση της ευρωπαϊκής κατάστασης. Ο ηγετικός του ρόλος και η μόρφωση που διέθετε, δεν του επέτρεπαν να παραμείνει αδιάφορος στις σχέσεις που μπορούσαν δημιουργηθούν μεταξύ Ελλάδας και Αγγλίας³⁰⁶.

Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης

Στο βιβλίο του «*Διπλωματική Ιστορία τριών αιώνων*» δεν μπαίνει σε εκτενείς λεπτομέρειες όσον αφορά στις διαδικασίες που τελικά οδήγησαν στην υπογραφή του εγγράφου της αγγλικής προστασίας από τους Έλληνες. Ωστόσο, τοποθετείται κυρίως σχετικά με τις βλέψεις της αγγλικής πολιτικής απέναντι στο ελληνικό ζήτημα.

³⁰¹ Δέσποινα Θεμελή-Κατηφόρη, *Η Επανάσταση του 1821*, Εταιρεία μελέτης Νέου Ελληνισμού, Παράρτημα του περιοδικού "Μνήμων" άρ. 9, Αθήνα 1994, σελ. 93

³⁰² Απάνθισμα του ιστορικού Αγώνος των Ελλήνων υπό του Αντισυνταγματάρχου της Γραμμής Κάρπου Παπαδόπουλου, παρουσίαση-σχολιασμός Θαλής Διζέλου, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1976, σελ. 29 και 186, στο 'Ο.π.

³⁰³ Λ. Στρίγκος *Η Επανάσταση του 21*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1966, σελ. 97, στο Δέσποινα Θεμελή-Κατηφόρη, *Η Επανάσταση του 1821*, Εταιρεία μελέτης Νέου Ελληνισμού, Παράρτημα του περιοδικού "Μνήμων" άρ. 9, Αθήνα 1994, σελ. 93

³⁰⁴ Δέσποινα Θεμελή-Κατηφόρη, *Η Επανάσταση του 1821*, Εταιρεία μελέτης Νέου Ελληνισμού, Παράρτημα του περιοδικού "Μνήμων" άρ. 9, Αθήνα 1994, σελ. 93

³⁰⁵ 'Ο.π., σελ. 94

³⁰⁶ 'Ο.π.

Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι η Ελλάδα δεν δύνατο να ακολουθήσει της προτάσεις της Ρωσίας για τη δημιουργία ηγεμονιών στις επαρχίες της. Συνεπώς, η Ελλάδα περίμενε τη μόνη και αποκλειστική βοήθεια από την Αγγλία.³⁰⁷

Σε μια λοιπόν εξαιρετικά κρίσιμη ώρα του Ελληνικού Αγώνα, η ελληνική κυβέρνηση συνέταξε το κείμενο αίτησης της αγγλικής προστασίας με κύρια προτροπή από τις αγγλόφιλες μερίδες της Ελλάδας, όπως ο ίδιος θεωρεί. Αναφέρει επίσης πως το σχετικό έγγραφο, έμεινε γνωστό μέχρι σήμερα ως "Πράξη Υποταγής".³⁰⁸

Εν συνεχεία αναφέρει πως ο κομιστής του εν λόγω εγγράφου, ο γιος του ναυάρχου Δημήτριος Μιαούλης, δεν κατόρθωσε να συναντήσει αυτοπροσώπως τον Γ. Κάνιγκ όπως μας αναφέρει ο Γ. Ασπρέας.³⁰⁹ Εντούτοις, μια εβδομάδα πριν την άφιξή του στο Λονδίνο, ο συγγραφέας σημειώνει πως ο Έγγλος Υπουργός Εξωτερικών είχε πραγματοποιήσει συνάντηση με τους απεσταλμένους Έλληνες αντιπροσώπους Γ. Σπανιωλάκη, Ι. Ορλάνδο και Α. Λουριώτη για διαπραγματεύσεις περί του αγγλικού δανείου. Στη συνάντηση αυτή λοιπόν οι ίδιοι θέλησαν να συζητήσουν με τον Γ. Κάνιγκ και να μάθουν ποιά στάση τελικά θα κρατούσε η αγγλική κυβέρνηση απέναντι στην ελληνική έκκληση προστασίας. Οι ίδιοι δηλαδή γνώριζαν από πριν ότι η Ελλάδα πρόκειται να πράξει έκκληση βοήθειας προς την Αγγλία. Ωστόσο ο συγγραφέας δεν μας αναφέρει την πληροφορία που μας δίνει ο Κ. Ράδος ότι οι ίδιοι ύστερα από αυτή τη συνάντηση, πραγματοποίησαν και δεύτερη συνάντηση στο Παρίσι με τον Δούκα της Ορλεάνης προκειμένου να του ανακοινώσουν πως οι Έλληνες θα δέχονταν ευχαρίστως το γιό του στον ελληνικό θώκο με την προϋπόθεση να δαπανήσει χρήματα για τη ναυπήγηση πλοίων και την αποστολή εφοδίων προς την Ελλάδα.³¹⁰ Ο Γ. Κάνιγκ λοιπόν, όπως μας αναφέρει ο συγγραφέας, απάντησε ευθέως ότι η Αγγλία δύνατο να ασκήσει την επιρροή της προκειμένου να πραγματοποιήσει μόνο τον συμβιβασμό της Ελλάδας με την Πύλη και όχι την απόλυτη ανεξαρτησία της Ελλάδας. Ένας τέτοιος σκοπός άλλωστε όπως υποστηρίζει ο Θ. Χριστοδουλίδης, δεν θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο συμβιβασμού και διαπραγματεύσεων αλλά αιτία έναρξης πολέμου μεταξύ Αγγλίας και Τουρκίας.³¹¹

Η απάντηση επομένως του Γ. Κάνιγκ στο εν λόγω αίτημα προστασίας ήταν αρνητική, η οποία και διαβιβάστηκε αργότερα στον απεσταλμένο Δ. Μιαούλη. Όμως, όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, η οριστική απόρριψη του Γ. Κάνιγκ της ελληνικής υποταγής στην Αγγλία, δεν οφειλόταν στην πραγματικότητα σε έναν ενδεχόμενο πόλεμο μεταξύ Αγγλίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας όπως ο ίδιος ισχυρίστηκε,

³⁰⁷ Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, Διπλωματική Ιστορία Τριών Αιώνων- Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες 1815-1919, τόμος Β', έκδοση τέταρτη, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2004, σελ. 72

³⁰⁸ 'Ο.π.

³⁰⁹ Βλ. Γ. Ασπρέας, κεφ. Τρίτο

³¹⁰ Βλ. Κ. Ράδος, κεφ. Τρίτο

³¹¹ 'Ο.π.

αλλά ο πραγματικός λόγος ήταν ο φόβος της ρωσικής επέμβασης στην Βαλκανική Χερσόνησο που θα επέφερε την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κάτι τέτοιο όπως αναφέρει ο Θ. Χριστοδουλίδης, δεν επιθυμούσε ουδόλως η Αγγλία και εν τέλει αναγκάστηκε να απορρίψει την ίδρυση του βρετανικού προτεκτοράτου της στο Ελλαδικό χώρο, θυσιάζοντας έτσι τα στρατηγικά και οικονομικά της συμφέροντα.³¹²

Παράλληλα, σύμφωνα πάντα με τον Θ. Χριστοδουλίδη, ο Γ. Κάνιγκ ουδέποτε ήθελε να εγκαταλείψει την ευκαιρία και τις προσπάθειες της αγγλικής κυβέρνησης να διευθετήσει το ελληνικό ζήτημα. Έτσι δίνοντας την αρνητική απάντηση στους Έλληνες για την πολυπόθητη βοήθεια των Άγγλων ως προς τον πόλεμο με τους Αιγυπτίους, άφησε ανοιχτά τα περιθώρια για οποιαδήποτε άλλη βοήθεια ή επέμβαση στα εσωτερικά της χώρας.³¹³

Ο συγγραφέας θεωρεί πως ο Γ. Κάνιγκ δεν θα δυσκολευόταν να προτείνει ή και να δεχτεί πρόταση επέμβασης στην εσωτερική πολιτική της Ελλάδας, εφόσον τον ενδιέφερε κατά κύριο λόγο η Ελλάδα να υποτάσσεται στις υποδείξεις της αγγλικής πολιτικής. Απεναντίας, ως διπλωμάτης υπουργός, δεν μεριμνούσε για την ανεξαρτησία της, το αντίθετο μάλιστα. Αν οι Οθωμανοί αποσύρονταν από τον ελλαδικό χώρο τότε υπήρχε μέγιστος κίνδυνος επέμβασης της Ρωσίας σε αυτόν, κάτι που αυτομάτως θα αποδυνάμωνε την αγγλική επιρροή.³¹⁴

Κώστας Κωστής

Στο βιβλίο του *«Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας- Η διαμόρφωση του Ελληνικού Κράτους 18ος-21ος αιώνας»*, αναφέρεται χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες στις δυσκολίες που αντιμετώπισε η Ελλάδα με τις επιδρομές του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο και στην λύση που κατέφυγαν οι Έλληνες η οποία ήταν το ψήφισμα της αγγλικής προστασίας. Στην αναφέρει πως στη Γ' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου ο Δ. Υψηλάντης διαμαρτυρήθηκε έντονα για το εν λόγω ψήφισμα με αποτέλεσμα να του αφαιρεθούν τα πολιτικά του δικαιώματα.³¹⁵

Σύμφωνα με τον συγγραφέα, η ευνοϊκή θέση της Αγγλίας απέναντι στην Ελλάδα ενίσχυσε το αγγλόφιλο πνεύμα, ενώ γενικά η σταδιακή μεταβολή των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στο ελληνικό ζήτημα έφερε πιο κοντά τους εκπροσώπους τους με την ελληνική εσωτερική πολιτική. Επιπλέον η Αγγλία ήταν η μόνη χώρα όπως ισχυρίζεται ο Κ. Κωστής, η οποία ανησυχούσε περισσότερο από όλες τις υπόλοιπες

³¹² 'Ο.π. σελ. 73

³¹³ 'Ο.π.

³¹⁴ 'Ο.π.

³¹⁵ Κωνσταντίνος Κωστής, *Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας- Η διαμόρφωση του Ελληνικού Κράτους 18ος-21ος αιώνας*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2013, σελ. 158

για την ενδεχόμενη αποδυνάμωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τον φόβο αυτό δημιουργούσε η ανά πάσα στιγμή επιρροή της Ρωσίας στην Ανατολή. Κάτι τέτοιο θα ανέτρεπε τα διπλωματικά σχέδια της Αγγλίας. Το πρόβλημα δηλαδή στο ελληνικό ζήτημα ήταν η ταύτιση του Ελληνικού Αγώνα με τα ρωσικά συμφέροντα, παρά τις δηλώσεις του Αλέξανδρου ότι η Ρωσία δεν επρόκειτο να αναμιχθεί στην Ελληνική Επανάσταση.³¹⁶ Αυτή η άποψη συνάδει με αυτή του Θ. Αιμ. Χριστοδουλίδη όπως είδαμε προηγουμένως.

Ωστόσο ο Κ. Κωστής υποστηρίζει ότι, ο Τσάρος Αλέξανδρος φοβούμενος ότι η ταύτιση των απόψεων του με αυτές της αυστριακής πολιτικής δεν ήταν κάτι που εξυπηρετούσε αποκλειστικά τα συμφέροντα της Ρωσίας κι έτσι έκανε πρόταση να δημιουργηθούν ηγεμονίες στον ελλαδικό χώρο. Όμως, σε διασκέψεις που ακολούθησαν από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις δεν προήλθε κάποιο αποτέλεσμα.³¹⁷

Στη συνέχεια, η απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο αποτέλεσε τη βασική αιτία στην καταφυγή μιας έκτακτης λύσης, δηλαδή την ψήφιση της αγγλικής προστασίας. Αν και ο Γ. Κάνιγκ τελικά δεν απάντησε θετικά στην εν λόγω έκκληση, η κίνηση αυτή των Ελλήνων δημιούργησε ξανά ίντριγκες μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων. Για παράδειγμα, ο ξαφνικός θάνατος του Αλέξανδρου και η διαδοχή του από τον Νικόλαο, ο οποίος φάνηκε αρκετά επιθετικός προς την Οθωμανική αυτοκρατορία, άλλαξε για ακόμα μια φορά τις διεθνείς ισορροπίες.³¹⁸

³¹⁶ 'Ο.π., σελ. 162

³¹⁷ 'Ο.π., σελ. 163

³¹⁸ 'Ο.π., σελ. 163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΩΣ ΕΙΔΑΝ ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΤΗΝ “ΠΡΑΞΗ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑΣ”

Francois Charles Hugues Laurent Pouqueville

Στο έργο του «*Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασας*» δεν αναφέρεται με ιδιαίτερες λεπτομέρειες στο ψήφισμα της αγγλικής προστασίας, ωστόσο γράφει πως η απειλή του καταστροφικού αιγυπτιακού στόλου αποτέλεσε την αιτία στο να θέσουν η Έλληνες την αποκλειστική ελευθερία τους υπό την μόνη προστασία της Αγγλίας. Συγκεκριμένα όμως, θεωρεί ως πρωταγωνιστικό πρόσωπο του εν λόγω ψηφίσματος τον Αρμυστή Άνταμ και τον Π. Ρόδιο.³¹⁹ Από την άλλη πλευρά ο Γάλλος στρατηγός Ρος ως κυριότερος εκπρόσωπος των οπαδών της Γαλλίας, σύμφωνα με τον Pouqueville αλλά και όπως παρατηρούμε σε άλλες αναφορές ιστορικών, δωροδοκούσε τους Έλληνες με χρυσά κοσμήματα και διάφορα άλλα αντικείμενα αξίας, προκειμένου να τους παραπλανήσει ώστε να ταχθούν υπέρ της Γαλλίας. Ωστόσο ο Pouqueville υποστηρίζει πως πολλοί Έλληνες λάμβαναν τα δώρα του χωρίς να τάσσονται υπέρ της Γαλλίας και αδιαφορώντας για τις διαμαρτυρίες του ενάντια στο εν λόγω ψήφισμα.³²⁰

Επιπλέον, αναφέρει πως το έγγραφο της αγγλικής προστασίας βρήκε πολλούς υποστηρικτές όπως για παράδειγμα τον Ι. Γκούρα ο οποίος στην αρχή ήταν αντίθετος, αλλά στη συνέχεια πείστηκε να υπογράψει από την σύζυγό του.³²¹ Ωστόσο μέχρι τώρα και σύμφωνα με άλλες αναφορές ιστορικών, γνωρίζαμε ότι ο Ι. Γκούρας δεν υπέγραψε το έγγραφο της προστασίας ύστερα από τις επίμονες παροτρύνσεις του Δ. Υψηλάντη.³²² Τέλος, όσον αφορά τον Δ. Υψηλάντη και τον Ι. Κωλέττη, ο Pouqueville τους χαρακτηρίζει γαλλόφρονες και τους καταλογίζει ότι ενεργούσαν υπέρ της εκλογής Γάλλου μονάρχη στον ελληνικό θρόνο, επειδή έβλεπαν να αυξάνεται η δημοτικότητα της Αγγλίας.³²³

³¹⁹ Francois Charles Hugues Laurent Pouqueville, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασας*, εκδοτικών γραφείων Κωστή Χαϊρόπουλου, εν Αθήναις 1901, σελ. 924 και κεφ. Τρίτο, Ι. Κορδάτος

³²⁰ Francois Charles Hugues Laurent Pouqueville, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασας*, εκδοτικών γραφείων Κωστή Χαϊρόπουλου, εν Αθήναις 1901, σελ. 924

³²¹ Στο Αρχείο Δ. Ρώμα δεν υπάρχει η υπογραφή του Ι. Γκούρα και σύμφωνα με προηγούμενες αναφορές συγγραφέων (Α. Βακαλόπουλος, Δ. Φωτιάδης και Τ. Βουρνάς) ο Ι. Γκούρας δεν υπέγραψε το έγγραφο ύστερα από προτροπή του Δ. Υψηλάντη

³²² Francois Charles Hugues Laurent Pouqueville, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασας*, εκδοτικών γραφείων Κωστή Χαϊρόπουλου, εν Αθήναις 1901, σελ. 924

³²³ Ό.π.

George Jarvis

Στο βιβλίο του «*Ημερολόγιο και σχετικά έγγραφα*» κάνει μια πολύ μικρή αναφορά στο γεγονός της αγγλικής προστασίας χωρίς να επεκτείνεται με λεπτομέρειες σε πρόσωπα και καταστάσεις. Η αγγλική προστασία για τον George Jarvis ήταν ένα γεγονός που τον δυσαρέστησε ιδιαίτερα όπως ο ίδιος αναφέρει. Ως γιός του απεσταλμένου στην Ευρώπη Αμερικανού διπλωμάτη Benjamin Jarvis, οραματιζόταν ένα αμερικανικό σχέδιο πιο φιλελεύθερο από αυτό της αγγλικής προστασίας, το οποίο θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην Ελλάδα προς ενίσχυσή της όπως θεωρεί, για την επίλυση του ελληνικού ζητήματος.³²⁴ Επίσης, αναφέρει πως ο πατέρας του έστειλε επιστολή στον Αμερικανό Γερουσιαστή Daniel Webster προτείνοντας του την ίδρυση αμερικανικού προξενείου στην Ελλάδα και τον διορισμό του γιού του ως πρόξενο, προκειμένου η Αμερική να έχει λόγο και εικόνα από τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα.³²⁵

James Emerson

Στο βιβλίο του «*Η εικόνα της Ελλάδας το 1825*» κάνει επίσης μια σύντομη αναφορά στο γεγονός της αγγλικής προστασίας. Αρχικά αναφέρεται στις δυσμενείς καταστάσεις που επικράτησαν στο Μεσολόγγι και στην Πελοπόννησο εξαιτίας των επιδρομών των αιγυπτιακών στρατευμάτων, κάτι το οποίο έφερε τους Έλληνες σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης.³²⁶

Στη συνέχεια αναφέρει ότι πάρθηκε η απόφαση από κάποιους αγγλόφιλους νησιώτες, (προφανώς εννοεί την Επιτροπή της Ζακύνθου) να ζητηθεί επισήμως η αγγλική προστασία ώστε να δοθεί μια παύση στις λεηλασίες των Αιγυπτίων και συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι απευθύνθηκαν στον λόρδο Άμιλτων.³²⁷ Ωστόσο, όπως μας αναφέρουν κι αρκετοί άλλοι ιστορικοί, ο James Emerson θεωρεί πως ο Άμιλτων αν και Άγγλος στην καταγωγή απάντησε πως για το ζήτημα της αγγλικής προστασίας δεν διέθετε καμία εξουσία ώστε να πράξει υπέρ της ψήφισής της. Από την άλλη πλευρά, ο Α. Μαυροκορδάτος ενεργούσε έτσι ώστε να επισπεύσει την κατάσταση και να παρθεί τελικά εν κοινή συναινέσει η απόφαση για την υπογραφή της.³²⁸

³²⁴ George Jarvis, *His Journal and Related Documents*, Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1965, σελ. 217-218

³²⁵ Ό.π.

³²⁶ James Emerson, *A picture of Greece in 1825, as exhibited in the personal narratives*, volume I, London 1826, σελ. 268-270

³²⁷ Ό.π. σελ. 271-272

³²⁸ Ό.π. σελ. 272-274

Επιπλέον, εκτός από τις προτάσεις της αγγλικής επεμβάσεως επικρατούσε και η άποψη εκείνης της μερίδας των γαλλόφιλων με επικεφαλή τον Γάλλο στρατηγό Ρός, ο οποίος ενεργούσε υπέρ της εκλογής Γάλλου μονάρχη στον ελληνικό θρόνο.³²⁹

Παρ' όλα αυτά, ο κύβος ερρίφθη υπέρ της αγγλικής επεμβάσεως κάτι το οποίο προκάλεσε αρκετές αντιδράσεις, δυο εκ των οποίων ήταν η διαμαρτυρία του στρατηγού Ρος και του Αμερικανού Ουάσινγκτων. Η διαμαρτυρία απευθυνόταν στους παράγοντες που πήραν την πρωτοβουλία και για λογαριασμό των υπολοίπων, να ενεργήσουν αυτοβούλως για ένα τόσο μείζον εθνικό θέμα, κάτι το οποίο αποσκοπούσε στην υποταγή της Ελλάδας προς την Αγγλία.³³⁰

John Comstock

Στο βιβλίο του *«Ιστορία της ελληνικής Επανάστασης»* αναφέρεται επίσης με συντομία στα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν για την υπογραφή του συμφώνου της αγγλικής προστασίας.

Όπως και αρκετοί άλλοι συγγραφείς, έτσι και ο J. Comstock αναφέρει ότι η ελληνική κυβέρνηση αλλά και ο ελληνικός λαός γενικότερα είχαν παραλύσει από τις διαδοχικές στρατιωτικές επιτυχίες των Αιγυπτίων. Επιπλέον τα ελληνικά στρατεύματα είχαν ήδη υποχωρήσει λόγω αδυναμίας, επομένως ήταν επιτακτική ανάγκη η άμεση βοήθεια από μια ανώτερη ευρωπαϊκή δύναμη.³³¹

Αρχικά αναφέρεται όπως κι άλλοι συγγραφείς στις ενέργειες του Γάλλου στρατηγού Ρος, με τη διαφορά όμως ότι ο J. Comstock τον δικαιολογεί τρόπον τινά, αποδίδοντας τις πράξεις του στον άκρατο και ανιδιοτελή φιλελληνισμό του. Επίσης θεωρεί ότι ο Ρός αποσκοπούσε αποκλειστικά και μόνο στην εμπεριστατωμένη και διαρκή ενημέρωση των φιλελληνικών κοιμιτάτων του Παρισιού που ενδιαφέρονταν για τις εξελίξεις του Ελληνικού Αγώνα. Επιπλέον οι προτάσεις του για την εκλογή του Δούκα του Νεμούρ ως μονάρχη παρουσιάζονται από τον συγγραφέα ως προφορά βοήθειας προς την Ελλάδα από τη Γαλλική κυβέρνηση, καθώς θα ενίσχυε τον Αγώνα με γαλλικά στρατεύματα, κάτι το οποίο όμως απορρίφθηκε από την ελληνική κυβέρνηση. Ωστόσο, ο συγγραφέας θεωρεί πως οι δολοπλοκίες του στρατηγού Ντε Ριγνύ συνετέλεσαν στην απόρριψη των γαλλικών προτάσεων από τους Έλληνες, εφόσον η Γαλλία διατηρώντας διττό ρόλο, διέπραξε συμμαχία με τον Ιμπραήμ.³³²

³²⁹ 'Ο.π.

³³⁰ 'Ο.π. σελ. 290-292, βλ. και Ι. Κορδάτο κεφ. Τρίτο

³³¹ John Comstock, *History of the Greek Revolution*, compiled from Official Documents of the Greek Government, *Sketches of the War in Greece*, Silas Andrus and Son, Hartford 1853, σελ. 337

³³² 'Ο.π. σελ. 337-338

Ειδικότερα, ο J. Comstock αναφέρει πως ο Α. Μαυροκορδάτος, ο Σ. Τρικούπης και αρκετοί Υδραίοι διέδιδαν στην κοινή γνώμη ότι η μόνη αποτελεσματικότερη ευρωπαϊκή δύναμη που θα μπορούσε να βοηθήσει την Ελλάδα ήταν η Αγγλία. Οι αγγλόφιλοι βέβαια ζήτησαν από τον λόρδο Άμιλτων να επιληφθεί του θέματος και να ξεκινήσει τις ενέργειες υπέρ του ψηφίσματος της αγγλικής προστασίας. Ωστόσο όπως είδαμε και σε άλλες αναφορές σχετικά με τον Άμιλτων, ο ίδιος απάντησε πως ήταν ένα θέμα εκτός της δικαιοδοσίας τους και αδυνατούσε να αποφασίσει ή να πιέσει την κοινή γνώμη να υπογράψει.³³³

Για τον συγγραφέα το ψήφισμα της υποτέλειας προς την Αγγλία αποδίδεται σε πολλές αιτίες που εκείνο το διάστημα ταλάνιζαν την Επανάσταση και έφεραν τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Αφενός όπως μας αναφέρει, μια αιτία ενδέχεται να ήταν το αγγλικό δάνειο που δέσμευε τη χώρα, αφετέρου οι γενικότερες ανάγκες του Αγώνα οι οποίες απαιτούσαν την επέμβαση μιας εξωτερικής δύναμης.³³⁴ Εν τέλει, η ελληνική πλειοψηφία αποφάσισε να στηριχτεί στην προστασία της Αγγλίας και να υπογράψει το εν λόγω έγγραφο κάτι το οποίο προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, δυο εκ των οποίων ήταν αυτή του στρατηγού Ρος και του Αμερικανού αξιωματικού Ουάσινγκτων.³³⁵

Εντούτοις σημαντικό ρόλο στην υπογραφή του εγγράφου διαδραμάτισε και η γνωμοδότηση του Αρμοστή Φ. Άνταμ ο οποίος σύμφωνα με τον συγγραφέα, ήταν το φερέφωνο της αγγλικής κυβέρνησης. Εν τέλει μετά την υπογραφή του εγγράφου της αγγλικής προστασίας ο Δ. Μιαούλης μετέβη στο Λονδίνο προκειμένου να το παραδώσει αυτοπροσώπως στον Γ. Κάνιγκ.³³⁶

Εν κατακλείδι, η απάντηση του Γ. Κάνιγκ είναι γνωστή και από άλλους συγγραφείς αλλά και από απομνημονεύματα, ο οποίος επέλεξε με διπλωματικό τρόπο να διατηρήσει την ουδετερότητα της αγγλικής κυβέρνησης ώστε να αποφύγει τη ρήξη με την Πύλη. Ταυτόχρονα σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα, ο Γ. Κάνιγκ επεδίωκε έχει λόγο στα εσωτερικά της Ελλάδας υποσχόμενος να ταχθεί υπέρ ενός συμβιβασμού μεταξύ Ελλάδας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας χωρίς βέβαια να εμπλακεί σε διπλωματικά επεισόδια. Οι Έλληνες παρ' όλα αυτά δυσανεκτήθηκαν από την απάντηση των Άγγλων εφόσον ανέμεναν αγωνιωδώς μια άμεση επέμβαση, όπως υποστηρίζει ο J. Comstock. Από την άλλη βέβαια η Αγγλία θα έβγαине ευνοημένη όσο συντομότερα έληγε ο πόλεμος, για το λόγο ότι θα

³³³ 'Ο.π.

³³⁴ 'Ο.π. σελ. 339

³³⁵ 'Ο.π. σελ. 339-340, βλ. και Ι. Κορδάτος κεφ. Τρίτο

³³⁶ John Comstock, History of the Greek Revolution, compiled from Official Documents of the Greek Government, Sketches of the War in Greece, Silas Andrus and Son, Hartford 1853, σελ. 339-340

μπορούσε επεμβαίνει με περισσότερη ευκολία στα εσωτερικά της Ελλάδας και χωρίς η Επανάσταση να αποτελεί τροχοπέδη στην στρατηγική της.³³⁷

Georg Gottfried Gervinus

Σημαντικές είναι και οι πληροφορίες για την προστασία της Αγγλίας που μας δίνει ο Γερμανός λογοτέχνης και ιστορικός George Gottfried Gervinus, στο έργο του *''Ιστορία της Επαναστάσεως και Αναγεννήσεως της Ελλάδος''*.

Συγκεκριμένα αναφέρει πως οι πρώτες αιτήσεις των Ελλήνων για ξένη βοήθεια έγιναν μετά την πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου. Η Πελοποννησιακή Γερουσία τον Ιούνιο του 1822, είχε ήδη λάβει γνώση για το ότι κάποιοι πρόκριτοι της Πελοποννήσου ανέκαθεν αγγλόφιλοι, ήθελαν να θέσουν την Πελοπόννησο υπό αγγλική προστασία. Για το λόγο αυτό βρίσκονταν σε συνεχείς διαπραγματεύσεις με την Ιόνιο κυβέρνηση.³³⁸ Ο Γ. Γέρβινος αναφέρει την υπόθεση με τους αδελφούς Ζαφειρόπουλου –την οποία είδαμε και σε προηγούμενες αναφορές- από την Ανδρίτσαινα και από τους οποίους η Γερουσία της Τρίπολης φυλάκισε τον έναν. Στη συνέχεια αναφέρει πως κάποιοι κληρικοί από το Άργος, έστειλαν κάποιον ανώτερο κληρικό στη Ζάκυνθο να αποσπάσει πληροφορίες για το συγκεκριμένο ζήτημα. Επιπλέον η αγγλική κυβέρνηση θα έδινε σαφή απάντηση μόνο κατόπιν γραπτής αιτήσεως από τους προκρίτους της Πελοποννήσου προς το Λονδίνο.³³⁹

Αργότερα αναφέρει πως εστάλη μια επιτροπή στη Ζάκυνθο με αίτηση του στρατού και των οπλαρχηγών της Πελοποννήσου, καλούμενη να μάθει για το θέμα περί προστασίας της Αγγλίας (η οποία τελικά θεωρήθηκε ανεπαρκής). Το πατριωτικό και ανεξάρτητο φρόνημα της Γερουσίας όπως το χαρακτηρίζει ο Γ. Γέρβινος, είχε καταβληθεί και η κεντρική κυβέρνηση με τον πρόεδρό της Α. Μαυροκορδάτο ενεργούσαν υπογείως για το συγκεκριμένο θέμα. Στη συνέχεια αναφέρει ότι, ο Α. Μαυροκορδάτος υποστήριζε πως η Ελλάδα ήθελε να διατηρήσει την ανεξαρτησία της, ωστόσο όμως η αδυναμία της να σχηματίσει μια σταθερή και ισχυρή κυβέρνηση, τον έκανε να εκφράσει την επιθυμία του να τεθεί η χώρα υπό αγγλική προστασία και όχι να περιμένει τη βοήθεια όλων των δυνάμεων της Ιεράς Συμμαχίας.³⁴⁰

Ο συγγραφέας υποστηρίζει πως οι συμπάθειες της Αγγλίας προς την Ελλάδα είχαν αναπτυχθεί εκ των προτέρων και αυτό φάνηκε όταν ο Λόρδος Βύρων έδρασε υπέρ του Ελληνικού Αγώνα, ενώ επίσης το Λονδίνο διαπραγματευόταν δάνειο ως

³³⁷ 'Ο.π. σελ. 340-341

³³⁸ Γεώργιος Γέρβινος. *Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως και Αναγεννήσεως*, μετάφραση Ιωάννη Περβάνογλου, τ. Α΄, εκ του τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδέλφειας, Αθήνα 1864, Σελ. 390-391

³³⁹ Ο Γέρβινος καθώς και ο Μιχαήλ Οικονόμου δεν αναφέρουν με πλήρη σαφήνεια τα γεγονότα που αφορούν συγκεκριμένα τον Πρωτοπαπά Γαρσώνη και τον Επίσκοπο Ρέοντος και Πραστού. Περισσότερες λεπτομέρειες αναφέρει ο Κ. Καιροφύλας και ο Τ. Σταματόπουλος, βλ. κεφ. Τρίτο

³⁴⁰ Γεώργιος Γέρβινος. *Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως και Αναγεννήσεως*, μετάφραση Ιωάννη Περβάνογλου, τ. Α΄, εκ του τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδέλφειας, Αθήνα 1864, σελ. 391-392

βοήθεια για την Ελλάδα. Ήταν λοιπόν φυσικό επακόλουθο η Αγγλία να γίνει σύμμαχος δύναμη, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει.³⁴¹

Αρκετά παρακάτω ο Γ. Γέρβινος αναφέρει με λεπτομέρειες τα ιστορικά γεγονότα που εκτυλίχθηκαν το 1825 κατά τη δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου και συγκεκριμένα γράφει πως οι διάφορες βοήθειες της Αγγλίας (αποστολή στρατιωτών, πλοίων και χρηματικοί πόροι από το δάνειο) δεν παρείχαν άμεση και ισχυρή βοήθεια. Έτσι οι Έλληνες κατέφυγαν στην τελευταία λύση που ήταν η αίτηση της αγγλικής προστασίας. Το συγκεκριμένο έγγραφο συντάχθηκε από την επιτροπή της Ζακύνθου (Δ. Ρώμα, Κ. Δραγώνα, Π. Στεφάνου) με τη συγκατάθεση του Λόρδου Αρμυστή Άνταμ. Αργότερα το έγγραφο εστάλη στην Ύδρα και στην Πελοπόννησο προκειμένου να υπογραφτεί από το στρατό ξηράς και θαλάσσης (Θ. Κολοκοτρώνη και Α. Μιαούλη).

Επιπλέον, ο λαός έπρεπε να πάρει απόφαση για ένα τέτοιο ζήτημα μέσα από την εκπροσώπηση της κυβέρνησης. Παρ' όλα αυτά όμως πολλοί αντίθετοι παραταξιακά αρνήθηκαν να υπογράψουν και οι υπογραφές που περιείχε το έγγραφο ήταν πλαστές ερήμην εκείνων που διαφώνησαν με την πράξη αυτή. Μερικοί από αυτούς που αρνήθηκαν να υπογράψουν ήταν ο Τ. Ουάσινγκτων, ο Ρόχης³⁴², ο Δ. Υψηλάντης, ο Ι. Κωλέττης, ο Γ. Κουντουριώτης και ο Ι. Γκούρας κ.α. Το έγγραφο απεστάλη στο Λονδίνο τον Αύγουστο του 1825 με τον Δ. Μιαούλη. Σύμφωνα με τον Γ. Γέρβινο εκείνοι που ήταν υπέρ της αγγλικής προστασίας πίστευαν πως ήταν η μόνη λύση να καταστείλουν τις θριαμβευτικές κινήσεις του Ιμπραήμ και να ενθαρρύνουν τους Έλληνες. Κάποιοι άλλοι πίστευαν πως, όπως η Ρωσία εξέτεινε την προστασία της στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, έτσι και η Αγγλία ήθελε να επεκτείνει την προστασία της και στην Ελλάδα. Τέλος κάποιοι άλλοι πίστευαν πως η πράξη αυτή είναι η μόνη σωτήρια λύση για το έθνος και το μέσον που θα "ταρακουνούσε" τις υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις από την ψυχρή αδιαφορία τους. Όταν το έγγραφο έφτασε στο Λονδίνο ο Υπουργός Εξωτερικών Γ. Κάνιγκ απάντησε αρνητικά λέγοντας πως μια τέτοια πράξη θα δημιουργούσε διενέξεις μεταξύ Αγγλίας και Τουρκίας, καθώς επίσης θα καταπατούνταν οι συνθήκες που είχαν υπογραφτεί με τις υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις³⁴³.

George Finlay

Επίσης μια πολύ μικρή αναφορά για την προστασία της Αγγλίας κάνει ο Βρετανός ιστορικός και φιλέλληνας Γ. Φίνλεϋ στο έργο του «*Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως*». Ο Γ. Φίνλεϋ αναφέρει με λεπτομέρειες τις στρατιωτικές επιχειρήσεις του Αιγυπτιακού στόλου στον ελλαδικό χώρο και πιο συγκεκριμένα υποστηρίζει πως η άφιξη του πλοίαρχου Άμιλτων στο Ναύπλιο είχε σκοπό τον κατ'

³⁴¹ 'Ο.π. σελ. 498

³⁴² Βλ. Ι. Κορδάτο, κεφ. Τρίτο

³⁴³ Γεώργιος Γέρβινος. *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως και Αναγεννήσεως*, μετάφραση Ιωάννη Περβάνογλου, τ. Α', εκ του τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδέλφειας, Αθήνα 1864, σελ. σελ. 120-126

ιδίαν διάλογό του με τα μέλη της ελληνικής κυβέρνησης³⁴⁴. Στη συνέχεια τους ενθάρρυνε και τους παρακίνησε να τεθούν σε άριστη κατάσταση άμυνας, δείχνοντας έτσι, κυρίως στους Αιγυπτίους πως προτίθεται να βοηθήσει στο πλευρό των Ελλήνων. Επιπλέον, αναφέρει ότι διαδόθηκε μια φήμη πως σε περίπτωση επίθεσης κατά των ελληνικών δυνάμεων, οι Έλληνες είχαν εντολή να υψώσουν την Αγγλική σημαία και να θέσουν τη χώρα υπό την Αγγλική προστασία³⁴⁵.

Gustav Frederick Herzberg

Μια επίσης σύντομη αναφορά κάνει και ο Γερμανός ιστορικός Gustav Frederick Herzberg για την πράξη υποταγής, στο έργο του *«Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης»*.

Συγκεκριμένα αναφέρει πως τους δύσκολους καιρούς και τις δυσχέρειες που υπέστη η Ελλάδα, η δημοτικότητα της Αγγλίας και η πολιτική του Γ. Κάνιγκ έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στα πολιτικά πράγματα της Ελλάδας. Επιπλέον, είχε προηγηθεί η πρόταση να δοθεί ο ελληνικός βασιλικός θρόνος στον πρίγκιπα Λεοπόλδο του Σαξονικού Κοβούργου και ειδικότερα εμπνευστής αυτής της ιδέας ήταν ο Α. Μαυροκορδάτος. Όταν όμως τον Αύγουστο του 1825 επέστρεψε στο Ναύπλιο μαζί με τον λόρδο Άμιλτων, συγκάλεσε την ελληνική κυβέρνηση σε έκτακτη συνεδρίαση και την παρότρυνε να ασπασθεί το σχέδιο του να θέσει την ίδια την κυβέρνηση υπό την προστασία της Αγγλίας. Την πληροφορία για την εν λόγω συνεδρίαση στο Ναύπλιο, την παρατηρήσαμε και προηγούμενες αναφορές.

Σύμφωνα με τον Χέρτσμπεργ, οι ενέργειες περί εκκλήσεως προστασίας προς την Αγγλία επισημοποιήθηκαν μέσω κάποιου εγγράφου, το οποίο λέγεται πως συντάχθηκε από κάποιους αγγλόφιλους (χωρίς να αναφέρεται σε ονόματα). Κατά το έγγραφο αυτό, ο κλήρος, οι βουλευτές, οι στρατιωτικοί αρχηγοί και όλοι οι “έγκριτοι” του ελληνικού λαού έθεταν την ελευθερία, την εθνική ανεξαρτησία και την πολιτική ύπαρξη αυτού υπό την απόλυτη προστασία της Μεγάλης Βρετανίας. Τέλος, τα μέλη της κυβέρνησης υποχρεώθηκαν –σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα- να υπογράψουν επίσημα το συγκεκριμένο ψήφισμα.³⁴⁶

Γενικά ο Χέρτσμπεργ παρατηρούμε ότι δεν πλατειάζει με λεπτομέρειες ως προς το θέμα κι ούτε κάνει επικριτικά σχόλια για το αν η εν λόγω πράξη ήταν ωφέλιμη ή επιζήμια για την Επανάσταση.

³⁴⁴ Αναφέρεται στη συζήτηση που είχε ο λόρδος Άμιλτων με τον Α. Μαυροκορδάτο, τον Ι. Κωλέττη και τον Σπ. Τρικούπη όταν μετά την έκτακτη συνεδρίαση του ανακοίνωσαν ότι Ελλάδα θα προβεί στην έκκληση προστασίας της Αγγλίας, βλ. κεφ. Πρώτο, παρ. 1.1

³⁴⁵ Ό.π. σελ. 421

³⁴⁶ Γουσταύος Φρειδερίκος Χέρτσμπεργ. Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, μετάφραση Παύλου Καρολίδη, τ. Γ΄ ιστορική βιβλιοθήκη Φέξη, Αθήνα 1916. Σελ. 71-74

Karl Mendelssohn Bartholdy

Στο έργο του «*Επίτομη Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*» κάνει επίσης μια πολύ μικρή αναφορά στο γεγονός, χωρίς να ασκεί κριτική και να εμβαθύνει με λεπτομέρειες. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι η έκκληση των Ελλήνων για αγγλική προστασία έγινε ένα χρόνο πριν από την επίσημη ημερομηνία που υπεγράφη και εστάλη το κείμενο, στις 12 Αυγούστου 1824.³⁴⁷

Τέλος, υποστηρίζει πως οι Άγγλοι εκμεταλλεύτηκαν αυτή την ευκαιρία που τους δόθηκε προκειμένου να επεκτείνουν την επιρροή τους στην Ελλάδα. Γι' αυτό και η απάντηση που έδωσε ο Γ. Κάνιγκ ήταν ουδέτερη ώστε να μην εμπλακεί σε πόλεμο με την Τουρκία, αλλά παράλληλα να διατηρηθεί ένας συμβιβασμός προς όφελος του ελεύθερου φρονήματος των Ελλήνων επαναστατών.³⁴⁸

Charles William Crawley

Στο βιβλίο του «*Το ζήτημα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας*» αρχικά αναφέρεται στην περίοδο της κρίσιμης καμπής της Ελληνικής Επανάστασης, κατά την οποία οι Αιγύπτιοι σημείωναν σημαντικές στρατιωτικές επιτυχίες στην Πελοπόννησο. Συγκεκριμένα υποστηρίζει πως ο διχασμός των πολιτικών κομμάτων ήταν εμφανής δεδομένου ότι ο κάθε πολιτικός παράγων έπραττε αναλόγως υπέρ της ευρωπαϊκής εκείνης χώρας που υπερασπιζόταν.³⁴⁹

Παράλληλα εστιάζει στο γεγονός ότι εν όψει της κρισιμότητας του Ελληνικού Αγώνα, η Γαλλία επιχειρούσε μέσω των απεσταλμένων πρακτόρων της να προωθήσει την ενθρόνιση Γάλλου βασιλέα στην Ελλάδα. Ο κύριος εκπρόσωπος των Γάλλων σύμφωνα με τον C. W. Crawley ήταν ο Γάλλος στρατηγός Ρός ο οποίος ενεργούσε υπέρ του οίκου των Ορλεανίδων και πρότεινε για βασιλέα τον Δούκα του Νεμούρ.³⁵⁰ Η άποψη αυτή περί των ενεργειών του στρατηγού Ρός συνάδει με τις πληροφορίες που μας δίνουν παραπάνω ο Κ. Ράδος, Ι. Κορδάτος, και ο Πουκεβίλ. Επιπλέον ο συγγραφέας συμπληρώνει ότι, ο στρατηγός Ρός κατάφερε να αποκτήσει μια μερίδα Ελλήνων οπαδών υπέρ της ενθρόνισης Γάλλου βασιλέα, κάνοντας προπαγάνδα και δωροδοκίες σε πολλούς Έλληνες. Ωστόσο η πρόταση περί μονάρχη δεν κράτησε για πολύ εφόσον οι Γάλλοι δημιούργησαν μια διχασμένη εικόνα απέναντι στην ελληνική κοινή γνώμη. Όπως είδαμε και σε άλλους

³⁴⁷ Η συγκεκριμένη ημερομηνία πλησιάζει αυτή που μας δίνει ο Ι. Κορδάτος 22/24 Αυγούστου κατά την οποία θεωρεί πως έγιναν οι πρώτες επίσημες ενέργειες υπέρ της αγγλικής προστασίας από τον Α. Μαυροκορδάτο και τον Γ. Π. Ρόδιο. Βλ. Ι. Κορδάτο, κεφ. Τρίτο

³⁴⁸ Ό.π. σελ. 160-161

³⁴⁹ Charles William Crawley, *The Question of Greek Independence, A study of British Policy in the Near East 1821-1833*, Cambridge at the University Press, 1930, σελ. 44

³⁵⁰ Ό.π.

συγγραφείς, έτσι και ο C. W. Crawley εξηγεί, πως από τη μια πλευρά οι Γάλλοι διέδιδαν ότι ένας μονάρχης θα ήταν ευνοϊκότερος για την εσωτερική κατάσταση της Ελλάδας, από την άλλη όμως η Γαλλία βρέθηκε σύμμαχος των Αιγυπτιακών στρατευμάτων κάτι το οποίο την υποβάθμισε στη συνείδηση των Ελλήνων.³⁵¹

Ωστόσο μια παρόμοια πρόταση περί μοναρχίας στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον C. W. Crawley, πραγματοποιήθηκε και από μια άλλη αγγλόφιλη μερίδα Ελλήνων η οποία όμως τελικά δεν υπερίσχυσε. Η πρόταση αυτή αφορούσε τον πρίγκιπα Λεοπόλδο του Σαξονικού Κοβούργου. Εφόσον λοιπόν οι προσπάθειες κάποιων για την προώθηση βασιλέα δεν τελεσφόρησαν, οι Έλληνες κατέφυγαν τελικά στην υπογραφή του εγγράφου εκκλήσεως προστασίας στην Αγγλία.³⁵² Ο συγγραφέας ισχυρίζεται πως την αρχή για το εν λόγω γεγονός έκανε η αγγλόφιλη Επιτροπή της Ζακύνθου σε συνεργασία με τον Ύπατο Αρμοστή Φ. Άνταμ, ο οποίος έδωσε έμμεσα την συγκατάθεση του. Επιπλέον αναφέρει πως ένθερμος υποστηρικτής της αγγλικής προστασίας ήταν ο Σπ. Τρικούπης ο οποίος δήλωνε πως “οι ανεξάρτητοι Έλληνες ζήτησαν με δική τους πρωτοβουλία την προστασία της Αγγλίας”.³⁵³ Από την άλλη πλευρά ο Άγγλος Λόρδος Άμιλτων, σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα, ανακοίνωσε στον Ύπατο Αρμοστή ότι ο ίδιος δεν είχε τη δυναμική να προτρέψει τους Έλληνες να προβούν σε μια τέτοια απόφαση περί αγγλικής προστασίας, αλλά τον ενημέρωνε μονάχα για τις εξελίξεις και τις αποφάσεις που έπαιρναν. Εν ολίγοις μας εξηγεί πως ο Άμιλτων ήταν απεσταλμένος των Άγγλων όχι μόνο για τη συμμετοχή του στον Αγώνα αλλά και για να καλλιεργεί τρόπον τινά ένα κατάλληλο κλίμα υπέρ της Αγγλίας.³⁵⁴

Στη συνέχεια ο C. W. Crawley αναφέρει πως στη συνάντηση αυτή που είχε ο Λόρδος Άμιλτων με τον Ύπατο Αρμοστή, του δόθηκε ένα αντίγραφο από το έγγραφο που είχε συνταχθεί υπέρ της αγγλικής προστασίας και με ημερομηνία 30 Ιουνίου 1825, προκειμένου να το μεταφέρει στους Έλληνες προς υπογραφή. Ο συγγραφέας δεν αναφέρει πουθενά ότι κομιστής των εγγράφων ήταν ο Χ. Ζαχαριάδης και ο Π. Λεονταρίτης. Στη συνέχεια αναφέρει πως το συγκεκριμένο έγγραφο υπεγράφη από τον Θ. Κολοκοτρώνη και αρκετούς οπλαρχηγούς της Πελοποννήσου, ενώ ένα άλλο αντίγραφο το οποίο εστάλη στην Ύδρα στις 22 Ιουλίου, υπεγράφη από τον Α. Μιαούλη και αρκετούς Υδραίους.³⁵⁵ Επίσης προσθέτει ότι, εκείνο το διάστημα βρισκόταν στην Ύδρα και ο Λόρδος Άμιλτων και ήταν παρών την ώρα της παράδοσης του εγγράφου στον Α. Μιαούλη. Ωστόσο όμως δεν μεσολάβησε ούτε άσκησε πιέσεις προκειμένου να το υπογράψουν οι εκεί ευρισκόμενοι.³⁵⁶ Τελικά το

³⁵¹ Ο.π. σελ. 44-45

³⁵² Ο.π. σελ. 45

³⁵³ Βλ. απόσπασμα του Σπ. Τρικούπη περί αγγλικής προστασίας στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, σε Σπ. Τρικούπη, κεφ. Τρίτο

³⁵⁴ Ο.π.

³⁵⁵ Ο.π.

³⁵⁶ Ο.π. σελ. 45-46

έγγραφο υπεγράφη με κοινή συγκατάθεση πολλών στρατιωτικών παραγόντων αλλά και με τη συναίνεση της Προσωρινής Κυβέρνησης στις 24 Ιουλίου 1825 και στη συνέχεια μεταφέρθηκε στο Λονδίνο με τον γιο του ναυάρχου, Δημήτριο Μιαούλη.³⁵⁷

Ο C. W. Crawley προσθέτει ακόμα πως για το συγκεκριμένο διάβημα των Ελλήνων επικράτησαν έντονες διαμαρτυρίες δυο εκ των οποίων ήταν του Γάλλου στρατηγού Ρος και του Αμερικανού Ουάσινγκτων. Ωστόσο οι Έλληνες ήλπιζαν και βασίζονταν στη βοήθεια των Άγγλων με ενισχύσεις από το βρετανικό στόλο ενάντια στα αιγυπτιακά στρατεύματα.³⁵⁸

Μια σημαντική πληροφορία που παραθέτει επίσης ο συγγραφέας –η οποία επιβεβαιώνεται και σε προηγούμενες αναφορές– είναι ότι το επίσημο έγγραφο της έκκλησης προστασίας παραδόθηκε στο Λονδίνο τον Οκτώβριο, αλλά η είδηση είχε ήδη μεταφερθεί εκ των προτέρων στις 29 Σεπτεμβρίου 1825, δια μέσου των απεσταλμένων Γ. Σπανιωλάκη, Ι. Ορλάνδο και Α. Λουριώτη, οι οποίοι είχαν αποσταλεί για διαπραγματεύσεις περί του αγγλικού δανείου. Πραγματοποίησαν λοιπόν μια συνάντηση με τον Γ. Κάνινγκ όπου και του υπέβαλαν την ερώτηση για το τί πρόκειται να πράξει στην επικείμενη έκκληση προστασίας από την Ελλάδα.³⁵⁹ Ο Άγγλος υπουργός απάντησε αρνητικά εφόσον επιθυμούσε ένα κρατήσει μια στάση ουδετερότητας ώστε να μην προκληθεί ρήξη με την Οθωμανική Αυτοκρατορία αλλά και για να μην δώσει προβάδισμα ενίσχυσης στην αντίπαλη Ρωσία.³⁶⁰

Τέλος, ο Γ. Κάνινγκ όπως επισημαίνει ο C.W. Crawley, διατήρησε ένα πολύπλοκο παιχνίδι διπλωματίας κατά το οποίο αποσκοπούσε στον συμβιβασμό Ελλάδας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ώστε πρώτον να αποφύγει τον πόλεμο, δεύτερον να παγιώσει την επιρροή του στα εσωτερικά της Ελλάδας και τρίτον να αποτελματώσει το ρόλο της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο.³⁶¹

Christopher Montague Woodhouse

Στο βιβλίο του «1821 Ο πόλεμος της Ελληνικής Ανεξαρτησίας» παραθέτει επίσης ελάχιστες πληροφορίες για την πράξη της αγγλικής προστασίας. Ο C. M. Woodhouse θεωρεί πως την κρίσιμη κατάσταση που διερχόταν η Ελλάδα ύστερα από τις επιτυχείς στρατιωτικές επιχειρήσεις του Ιμπραήμ, οι Έλληνες αδυνατούσαν να συμφωνήσουν στο ποιά τελικά ευρωπαϊκή δύναμη θα ήταν η καταλληλότερη για

³⁵⁷ 'Ο.π. σελ. 46

³⁵⁸ 'Ο.π.

³⁵⁹ 'Ο.π. σελ. 47

³⁶⁰ 'Ο.π.

³⁶¹ 'Ο.π. σελ. 48

την επίλυση του ελληνικού ζητήματος. Άλλωστε όπως αναφέρει, επικράτησε διχασμός μεταξύ των οπαδών της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας.³⁶²

Όταν τελικά αποφασίστηκε να σταλεί το έγγραφο εκκλήσεως της αγγλικής προστασίας από τον επικεφαλής των αγγλόφιλων Α. Μαυροκορδάτο και αρκετούς Υδραίους, οι γαλλόφιλοι με επικεφαλής τον Ι. Κωλέττη και αρκετούς Ρουμελιώτες προέβησαν σε αντίστοιχη ενέργεια υπέρ της εκλογής του Δούκα του Νεμούρ για τον ελληνικό θρόνο, χωρίς όμως καμία επίσημη εξουσιοδότηση από την γαλλική κυβέρνηση σύμφωνα με τον συγγραφέα.³⁶³

Τέλος, ο C. M. Woodhouse υποστηρίζει ότι ο Θ. Κολοκοτρώνης ως επικεφαλής των οπαδών της Ρωσίας, μαζί με τον Δ. Υψηλάντη έκαναν αντίστοιχη πρόταση προστασίας προς τη Ρωσία.³⁶⁴ Παραλείπει ωστόσο να αναφέρει ότι ο Θ. Κολοκοτρώνης ήταν από τους πρώτους παράγοντες που υπέγραψαν το έγγραφο υπέρ της αγγλικής προστασίας, εφόσον και ο ίδιος δηλώνει στα απομνημονεύματα του ότι ήταν πρόθυμος να ταχθεί υπέρ της Αγγλίας αν διασφάλιζε εξ ολοκλήρου την ανεξαρτησία των Ελλήνων. Επίσης όσον αφορά τον Δ. Υψηλάντη, η άποψη του συγγραφέα έρχεται σε αντίθεση με άλλους συγγραφείς που αναφέρθηκαν παραπάνω και ήθελαν τον Δ. Υψηλάντη περισσότερο γαλλόφιλο εξαιτίας της αδιαφορίας της Ρωσίας ως προς το ελληνικό ζήτημα.

Olga B. Sparo

Στο βιβλίο της «*Η Ελληνική Επανάσταση και η Ρωσία (1821-29)*» μας αναφέρει ότι η διπλωματική πολιτική του Γ. Κάνιγκ δεν αποσκοπούσε τόσο στην απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Οθωμανούς, όσο στο να αποκτήσει η Αγγλία μια από τις κυρίαρχες θέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο για την αύξηση των εμπορικών συναλλαγών της και την κατάκτηση νέων στρατηγικών βάσεων.³⁶⁵ Η χώρα από την οποία μπορούσε να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο ήταν η Ελλάδα και σύμφωνα με την συγγραφέα η Αγγλία δεν άργησε να στείλει Ύπατο Αρμοστή στα Επτάνησα προκειμένου να ελέγχει την κατάσταση. Παράλληλα θεωρεί πως ένας σημαντικός αντίπαλος στη δεδομένη αυτή περίσταση ήταν η Ρωσία. Συνεπώς ένας ενδεχόμενος πόλεμος Αγγλίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα σήμανε την ενδυνάμωση της Ρωσίας κάτι το οποίο ουδόλως επιθυμούσε η αγγλική κυβέρνηση.³⁶⁶

³⁶² Christopher Montague Woodhouse, 1821 Ο πόλεμος της Ελληνικής Ανεξαρτησίας, μτφρ. Α. Σ. Βλάχου, Βιβλιοπωλείον της Εστίας Ι. Δ. Κολλάρου & ΣΙΑΣ Α.Ε., Αθήναι 1978, σελ. 166

³⁶³ Ό.π.

³⁶⁴ Ό.π. σελ. 167

³⁶⁵ Όλγα Μπόρις Σπάρο, Η Ελληνική Επανάσταση και η Ρωσία (1821-1829), μτφρ. Σοβιετικής Ένωσης Α. Σαραντοπούλου, Β' έκδοση, εκδ. Μπάυρον, Μόσχα 1965, σελ. 113

³⁶⁶ Ό.π.

Η Ο. Μπ. Σπάρο θέλοντας να επιστήσει την προσοχή στο ποιοί τελικά ήταν οι σκοποί των Άγγλων απέναντι στην Ανατολική Μεσόγειο, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η τύχη των Ελλήνων ως προς τον πόλεμο της ανεξαρτησίας τους, δεν συγκινούσε καθόλου τον Γ. Κάνιγκ και γενικότερα την αγγλική κυβέρνηση. Απεναντίας, ο ίδιος ανέκαθεν επιχειρούσε να κάνει την Αγγλία προστάτιδα δύναμη της Ελλάδας, διαμορφώνοντας μέσω των απεσταλμένων του ένα αγγλόφιλο κλίμα στη συνείδηση των Ελλήνων.³⁶⁷ Επιπλέον, η συγγραφέας αναφέρει πως ο Γ. Κάνιγκ κατάφερε να αλλάξει τον προσανατολισμό των Ελλήνων υπέρ της Αγγλίας, “τυλίγοντας” τους με δάνεια και οικονομικές, πολιτικές και ηθικές δεσμεύσεις. Δηλαδή ο Άγγλος Υπουργός Εξωτερικών εκμεταλλευόμενος την εμπόλεμη κατάσταση στην Ελλάδα, ανέμενε την ανεξαρτησία της προκειμένου να βρει ευκαιρία να την καταστήσει εμπορική, πολιτική και στρατιωτική βάση του αγγλικού καπιταλισμού, όπως η ίδια αναφέρει. Αυτός άλλωστε ήταν ο λόγος σύμφωνα πάντα με την Ο. Μπ. Σπάρο, που ο Γ. Κάνιγκ εθελotuφλούσε στο ρεύμα του φιλελληνισμού στην Αγγλία.³⁶⁸

Η Ο. Μπ. Σπάρο δεν αναφέρεται συγκεκριμένα στο έγγραφο εκκλήσεως των Ελλήνων για την αγγλική προστασία. Ωστόσο αναπτύσσει μια άποψη για την ευρύτερη πολιτική της αγγλικής κυβέρνησης η οποία επεδίωκε να γίνει προστάτιδα δύναμη της Ελλάδος αλλά μόνο για την υλοποίηση των ιμπεριαλιστικών σκοπών της. Τη συγκεκριμένη άποψη ωστόσο, παρατηρήσαμε ότι υιοθετούν και αρκετοί Έλληνες συγγραφείς.

Douglas Dakin

Στο βιβλίο του «*Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821-1833*» αρχικά αναφέρεται στις διαδικασίες που προηγήθηκαν της αίτησης της αγγλικής προστασίας και οι οποίες αφορούν την εκλογή μονάρχη για τον ελληνικό θρόνο.

Συγκεκριμένα μας αναφέρει μια πληροφορία την οποία παρατηρήσαμε και σε άλλους συγγραφείς σχετικά με τον Γάλλο στρατηγό Ρος, ο οποίος δωροδοκούσε τους Έλληνες οπλαρχηγούς σε έναν στρατόπεδο κοντά στα Μέγαρα προκειμένου να ταχθούν υπέρ της εκλογής του Δούκα του Νεμούρ για τον ελληνικό θρόνο.³⁶⁹

Ωστόσο σύμφωνα με τον συγγραφέα, σημαντικότατο ρόλο για τέτοιου είδους αποφάσεις διαδραμάτιζε η γνώμη του αρχιστράτηγου Θ. Κολοκοτρώνη ο οποίος στην αρχή φάνηκε διαλλακτικός ως προς την πρόταση εκλογής Γάλλου μονάρχη. Στη συνέχεια όμως αναφέρει ότι ο Δ. Ρώμας είχε αναθέσει σε έναν δικό του άνθρωπο τον Χ. Ζαχαριάδη, να βρίσκεται κοντά στον Θ. Κολοκοτρώνη προσπαθώντας να τον

³⁶⁷ Ο.π. σελ. 117

³⁶⁸ Ο.π.

³⁶⁹ Douglas Dakin, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821-1833*, μτφρ. Ρένα Σταυρίδη-Πατρικίου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1983, σελ. 204

πείσει ότι οι γαλλόφρονες τρέφουν καιροσκοπικούς σκοπούς, κάτι που τους καθιστά ανάξιους εμπιστοσύνης. Εν τέλει τον έπεισε πως οι Άγγλοι θα ήταν η καταλληλότερη και λυσιτελής βοήθεια ως προς το ελληνικό ζήτημα και πως διέθεταν την ισχύ να κατευνάσουν τον πόλεμο και τις καταστροφές που προκάλεσαν τα στρατεύματα του Ιμπραήμ.³⁷⁰

Έτσι λοιπόν ο Θ. Κολοκοτρώνης, σύμφωνα με τον συγγραφέα, σε συνομιλία δι' αλληλογραφίας με τον Δ. Ρώμα, του απάντησε με επιστολή πως θα δεχόταν ευχαρίστως την προστασία των Άγγλων εάν ενεργήσουν υπέρ της ελευθερίας της Ελλάδας, κάτι το οποίο αναφέρει και ο ίδιος στα απομνημονεύματά του.³⁷¹

Παρ' όλα αυτά οι εξελίξεις που ακολουθούσαν σε πολεμικό επίπεδο ήταν δραματικές για τους Έλληνες ύστερα από τις καταστροφές που προξένησαν τα στρατεύματα του Ιμπραήμ. Αυτό, σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα, σήμαινε πως έπρεπε να παρθούν λίαν συντόμως οι αποφάσεις. Στις 11/23 Ιουνίου 1825 η Ελληνική Κυβέρνηση αποφάσισε να στείλει τον Γ. Σπανιωλάκη στο Λονδίνο προκειμένου να αιτηθεί εκλογή μονάρχη, αλλά αυτή τη φορά υποψήφιος ήταν ο Λεοπόλδος του Σαξονικού Κοβούργου.³⁷² Όπως μας αναφέρει ο Douglas Dakin, ο Γ. Σπανιωλάκης πραγματοποίησε μια στάση στο Παρίσι πριν φτάσει στο Λονδίνο προκειμένου να πληροφορηθεί για το τί επρόκειτο τελικά να πράξει η γαλλική κυβέρνηση για την εκλογή του Δούκα του Νεμούρ.³⁷³

Στο μεταξύ η Επιτροπή της Ζακύνθου είχε ήδη ετοιμάσει το επίσημο έγγραφο της εκκλήσεως της αγγλικής προστασίας, το οποίο επρόκειτο να σταλεί στο Λονδίνο κατόπιν υπογραφής από τους πολιτικούς και στρατιωτικούς παράγοντες. Ο συγγραφέας επισημαίνει ακόμα πως το εν λόγω έγγραφο δεν ήταν μοναδικό, αλλά είχαν σταλεί πολλά αντίγραφα σε διάφορα μέρη της Ελλάδας προκειμένου να τα υπογράψουν οι τοπικοί παράγοντες. Ο Χ. Ζαχαριάδης ήταν αυτός που μετέφερε το ένα αντίγραφο στην Πελοπόννησο για να το υπογράψει ο Θ. Κολοκοτρώνης με τους υπόλοιπους οπλαρχηγούς και στη συνέχεια το μετέφερε στον Δ. Ρώμα, ο οποίος αργότερα το παρέδωσε στον Αρμοστή Άνταμ, ώστε να το διαβιβάσει εν τέλει στο Λονδίνο στον Γ. Κάνιγκ.³⁷⁴

Επιπλέον, ο συγγραφέας υποστηρίζει πως ο Θ. Κολοκοτρώνης επεδίωκε να αναλαμβάνει με ιδία πρωτοβουλία ηγετικό ρόλο σε τέτοιου είδους

³⁷⁰ 'Ο.π. σελ. 205

³⁷¹ 'Ο.π. και επιστολή Δ. Ρώμα σε Θ. Κολοκοτρώνη σε παραπομπή 2 κεφ. Πρώτο

³⁷² Το ταξίδι του Γ. Σπανιωλάκη στο Λονδίνο επιβεβαιώνεται αναλυτικά και στα απομνημονεύματα του Ν. Σπηλιάδη, Νικόλαος Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, ήτοι Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης των Ελλήνων, τόμος Β', Ινστιτούτο Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, Αθήνα 2007, σελ. 333-335

³⁷³ Douglas Dakin, Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821-1833, μτφρ. Ρένα Σταυρίδη-Πατρικίου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1983, σελ. 206

³⁷⁴ 'Ο.π. σελ. 207

διαπραγματεύσεις, αλλά στις 12/24 Ιουλίου την εν λόγω πράξη υπέγραψε και η Ελληνική Κυβέρνηση, αποκαλώντας την “Πράξη Υποταγής”. Αργότερα στις 20 Ιουλίου/ 1η Αυγούστου το έγγραφο επικυρώθηκε και από το Βουλευτικό το οποίο εν τέλει έδωσε εντολή στον Δ. Μιαούλη να ταξιδέψει στο Λονδίνο και να το παραδώσει αυτοπροσώπως στον Γ. Κάνιγκ.³⁷⁵

Ωστόσο, σύμφωνα πάντα με τον συγγραφέα, οι ευρωπαϊκές δυνάμεις πίστευαν ότι κύριος εμπνευστής της ιδέας της αγγλικής προστασίας ήταν ο Αρμοστής ‘Ανταμ και ο μεσολαβητής που ενεργούσε για την υπογραφή της ήταν ο λόρδος ‘Αμιλτων. Εντούτοις ο συγγραφέας αναγνωρίζει πως ο ‘Αμιλτων ήταν φανατικός φιλέλληνας και πως όταν αρχικά ειπώθηκε ανεπίσημα η πρόταση για αγγλική προστασία, ο ίδιος δήλωσε ότι ένα τόσο μείζων ζήτημα δεν αφορούσε την δική του δικαιοδοσία αλλά αν υπήρχε κοινή συναίνεση και θέληση από την πλευρά των Ελλήνων, θα ενημέρωνε τον Αρμοστή ‘Ανταμ.³⁷⁶ Βέβαια αυτό δεν σήμαινε ότι ο ‘Αμιλτων παρέμενε άπραγος εν όψει των διαδικασιών για εκλογή Γάλλου βασιλέα. Τέλος, αρνητικοί στη λεγόμενη “Πράξη Υποταγής” στάθηκαν ο Γ. Κουντουριώτης, ο Ι. Κωλέττης, ο Ι. Γκούρας, ο Δ. Υψηλάντης, ο Νικηταράς και αρκετοί άλλοι.³⁷⁷

Ο Douglas Dakin παρατηρούμε ότι στηλιτεύει τρόπον τινά τον Θ. Κολοκοτρώνη επειδή όπως θεωρεί έβαλε εύκολα την υπογραφή του σε ένα τόσο μείζων εθνικό θέμα ύστερα από τις εισηγήσεις και τις επιρροές του Χ. Ζαχαριάδη. Από την άλλη, δεν αναφέρεται καθόλου με λεπτομέρειες για τις κινήσεις των υπολοίπων προσώπων που πρωταγωνίστησαν στην υπογραφή της αγγλικής προστασίας ήδη από την αρχή της Επανάστασης, όπως παρατηρούμε σε αναφορές άλλων ιστορικών.

Richard Clogg

Στο βιβλίο του «*Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770-2000*» κάνει μια αρκετά σύντομη αναφορά σχετικά με το ψήφισμα της υποτέλειας της Ελλάδας προς την Αγγλία, θεωρώντας πως η απόφαση που πάρθηκε από την ελληνική κυβέρνηση να στραφεί απεγνωσμένα στη βοήθεια των Μεγάλων Δυνάμεων, ήταν μια απόφαση επείγουσας ανάγκης. Οι ανηλεείς επιδρομές του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο και στο Μεσολόγγι όπως υποστηρίζει, δεν άφηναν για τους Έλληνες περεταίρω περιθώρια αναμονής.³⁷⁸

Ωστόσο αναφέρει επίσης πως οι βλέψεις των Ελλήνων προς τη βοήθεια των Μεγάλων Δυνάμεων, ήταν γενικότερα ένα φαινόμενο που ξεκίνησε από τα

³⁷⁵ ‘Ο.π.

³⁷⁶ ‘Ο.π. σελ. 208

³⁷⁷ ‘Ο.π. σελ. 209

³⁷⁸ Richard Clogg, *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770-2000*, εκδ. Κάτοπτρο, 2003, σελ. 63

“εκδυτικοποιημένα” κοινωνικά στρώματα τα οποία επιχειρούσαν να προσαρμόσουν την Ελλάδα στους κόλπους της ευρωπαϊκής πολιτικής και κουλτούρας. Ο συγγραφέας βέβαια δηλώνει εμφανώς την αντίθεση των κατώτερων και καταπονημένων από τους πολέμους ελληνικών λαϊκών στρωμάτων, με τις νεωτεριστικές ιδέες και αντιλήψεις της Δύσης. Θεωρεί πως η Ελλάδα βρισκόταν σε ένα αρκετά πρώιμο στάδιο προκειμένου να υιοθετήσει δυτικά πολιτικά φρονήματα και ιδεολογίες. Αυτό σύμφωνα με τον Richard Clogg είχε αντίκτυπο και στην ελληνική εσωτερική πολιτική.³⁷⁹

Η τελευταία παρατήρηση που κάνει ο συγγραφέας σχετικά με τη διπλωματική πολιτική που άσκησε η γενική Ευρώπη απέναντι στο ελληνικό ζήτημα, ήταν ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν έδιναν τόσο βαρύτητα στην έκβαση του Ελληνικού Αγώνα, αλλά στο πώς η κάθε μια θα διαχειριστεί κατάλληλα τον ρόλο της προς όφελος των συμφερόντων της και ανταγωνιστικά πάντα με τις υπόλοιπες.³⁸⁰

Εν τέλει ο Υπουργός Εξωτερικών Γ. Κάνιγκ απέρριψε την πρόταση της Ελλάδας για την άσκηση αγγλικής προστασίας αλλά η ευκαιρία της Γαλλίας να θέσει την υποψηφιότητα του Δούκα του Νεμούρ ως μονάρχη στον ελληνικό θρόνο, έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου στις αντίπαλες χώρες Ρωσία και Αγγλία. Συνεπώς ο συγγραφέας θεωρεί ότι αυτό αποτέλεσε την κύρια αιτία που υπογράφηκε ένα χρόνο μετά (4 Απριλίου 1826) και εν κοινή συναινέσει των δυο χωρών, το Πρωτόκολλο της Πετρούπολης.³⁸¹

David Brewer

Στο βιβλίο του «*The Greek War of Independence*» κάνει μια πολύ μικρή αναφορά στην αίτηση της αγγλικής προστασίας, χωρίς όμως να αναφέρεται λεπτομερώς σε ελληνικές προσωπικότητες που πρωταγωνίστησαν στο γεγονός.

Αρχικά περιγράφει την γενική διπλωματική πολιτική που ακολούθησε ο Γ. Κάνιγκ, ο οποίος επέλεξε να διατηρήσει την ουδέτερη στάση της Αγγλίας απέναντι στο

³⁷⁹ 'Ο.π. σελ. 62-63

³⁸⁰ 'Ο.π. σελ. 63

³⁸¹ 'Ο.π. και Πρωτόκολλο Πετρούπολης 4 Απριλίου 1826. Η Συνθήκη μεταξύ Μ. Βρετανίας και Ρωσίας που υπογράφηκε από τον Άγγλο στρατηγό Ουέλιγκτον και τον Ρώσο Υπουργό Νέσελροντ και η οποία προέβλεπε την ανάληψη διαμεσολάβησης των δυο χωρών στον πόλεμο μεταξύ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και επαναστατημένων Ελλήνων. Σκοπός της διαμεσολάβησης ήταν η δημιουργία του Ελληνικού Κράτους. Οι δυο χώρες μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν στρατό και να αναγκάσουν και τις δυο πλευρές σε διαπραγματεύσεις, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτικής Αθηνών τ. ΙΒ' Αθήνα 1975, σελ. 436-437

ελληνικό ζήτημα ώστε σε καμία περίπτωση να μην εμπλακεί σε πόλεμο με την Πύλη.³⁸²

Όταν κατά τα τέλη του 1824 σύμφωνα με τον συγγραφέα, η Ρωσία επεδίωκε να δημιουργήσει ηγεμονίες στις ελληνικές επαρχίες, οι Έλληνες έστειλαν αναφορά στον Γ. Κάνιγκ διαμαρτυρόμενοι για τις βλέψεις της Ρωσίας και αιτούμενοι την προστασία της αγγλικής κυβέρνησης. Ωστόσο ο Γ. Κάνιγκ απάντησε πως δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην εν λόγω έκκληση προστασίας της Ελλάδας, για το λόγο ότι ένας ενδεχόμενος πόλεμος με την Πύλη θα είναι μάταιος εφόσον δεν δόθηκε καμιά αφορμή που να επιβάλλει την επέμβαση της αγγλικής κυβέρνησης. Παράλληλα ο Γ. Κάνιγκ, προκειμένου να μην χάσει τον ηγετικό και διπλωματικό του ρόλο απέναντι στην Ελλάδα, δήλωσε ότι αφενός η Αγγλία δεν θα έρθει σε ρήξη με την Πύλη, αφετέρου θα φροντίσει να διευθετήσει το θέμα προκειμένου να βρεθεί ένας συμβιβασμός προς ικανοποίηση και των δυο πλευρών, δηλαδή Ελλάδας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.³⁸³

Ο David Brewer σε γενικές γραμμές θεωρεί πως ο λόγος που η Ελλάδα αιτήθηκε την προστασία της Αγγλίας ήταν τα ρωσικά σχέδια για την δημιουργία ηγεμονιών, σε αντίθεση με άλλους συγγραφείς οι οποίοι παρουσιάζουν ως αιτία τα πολιτικά παιχνίδια ορισμένων αγγλόφιλων υπέρ της Αγγλίας αλλά και την δυσμενή εμπόλεμη κατάσταση στην οποία βρισκόταν η χώρα από τη μάστιγα των Αιγυπτίων. Τέλος δεν αναφέρεται καθόλου στα γεγονότα του έτους 1825 κατά το οποίο υπογράφηκε η αίτηση της αγγλικής προστασίας και εστάλη επισήμως στο Λονδίνο.

³⁸² David Brewer, *The Greek War of Independence, The Struggle for Freedom from Ottoman Oppression and the Birth of the Modern Greek Nation*, The Overlook Press, Woodstock & New York, 2001, σελ. 251-252

³⁸³ Ό.π. σελ. 252

ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, το γεγονός της εκκλήσεως της αγγλικής προστασίας αποτέλεσε ένα αμφιλεγόμενο μέρος της ιστορίας. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των αγωνιστών της Επανάστασης αλλά και της ιστοριογραφίας (ελληνικής και ξένης), άλλοι απέδωσαν ελαφρυντικά λόγω της κατάστασης του κατ' επείγοντος, ενώ άλλοι στάθηκαν επικριτέστεροι θεωρώντας πως επρόκειτο για ένα υποτελειακό καθεστώς.

Το κοινό συμπέρασμα που συνάγεται από τις ανωτέρω αναφορές, είναι ότι η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία, με τη στάση που κράτησαν απέναντι στο ελληνικό ζήτημα είχαν όλες αποκτήσει οπαδούς και αντιπάλους. Όπως είδαμε, η προσέγγιση της κάθε μεγάλης δύναμης από τους οπαδούς της, αποτέλεσε μια προσδοκία ήδη από την αρχή της Επανάστασης. Ωστόσο, η διπλωματική στάση που κράτησαν οι τρεις δυνάμεις απέναντι στην επαναστατημένη Ελλάδα φανέρωσε τις βλέψεις τους για επιβολή ισχύος στην Ανατολή και όχι τόσο προς ενίσχυση του Ελληνικού Αγώνα.

Σχετικά τις ενέργειες που διεξήχθησαν ώστε να υπογραφεί και να αποσταλεί το έγγραφο της προστασίας στην αγγλική κυβέρνηση, η επικρατούσα άποψη της ιστοριογραφίας τείνει στο ότι οι κύριοι υποκινητές της υπόθεσης ήταν ο Ύπατος Αρμοστής των Ιονίων Νήσων Φ. Άνταμ, ο Α. Μαυροκορδάτος και η αγγλόφιλη Επιτροπή της Ζακύνθου. Ο Αρμοστής Άνταμ εκμεταλλευόμενος την δεινή κατάσταση της Επανάστασης και ύστερα από τις υποδείξεις του Άγγλου Υπουργού Εξωτερικών Γ. Κάνιγκ, προετοίμασε το έδαφος προκειμένου η Ελλάδα να προβεί στην εν λόγω πράξη. Εντούτοις, η ιστοριογραφία παρουσιάζει τρεις εκδοχές ως προς το αν τελικά η αγγλική προστασία θα ήταν ωφέλιμη ή επιζήμια. Παρατηρήσαμε πως μια μερίδα συγγραφέων την στηλιτεύει με απόλυτη αυστηρότητα θεωρώντας την προδοσία και ταυτόχρονα αποκαλώντας την υποτελειακό καθεστώς, υπό του οποίου καταργούνται όλες οι ελευθερίες ενός έθνους. Παράλληλα, μια άλλη μερίδα ιστορικών υποστηρίζει πως πράγματι η άσκηση προστασίας μιας χώρας σε μία άλλη είναι επιζήμιος παράγοντας για την εφαρμογή του δημοκρατικού πολιτεύματος, αλλά οι επείγουσες συγκυρίες του πολέμου που διερχόταν η Ελλάδα επέβαλαν αυτή την άμεση λύση. Η τρίτη εκδοχή που δίνουν ορισμένοι ιστορικοί, αφορά το ενδιαφέρον της Αγγλίας να επέμβει στην Ελλάδα προκειμένου να εξαναγκάσει την Πύλη σε συμβιβασμό. Αυτός ήταν ο κύριος λόγος που θεώρησαν ορθή την κίνηση των Ελλήνων να στραφούν προς τη βοήθεια των Άγγλων, πιστεύοντας πως η Αγγλία ήταν η καταλληλότερη δύναμη για την επίλυση του ελληνικού ζητήματος. Στην τρίτη ωστόσο εκδοχή συμπεριλαμβάνεται και το γεγονός ότι η Γαλλία και η Ρωσία διαδραμάτισαν δευτερεύοντα ρόλο και τρόπον τινά αδιαφόρησαν για την έκβαση του Ελληνικού Αγώνα.

Παρ' όλα αυτά η αυστηρή ουδετερότητα που κράτησε η Αγγλία προκειμένου να μην δημιουργήσει διπλωματικά επεισόδια με την υπόλοιπη Ευρώπη και την Πύλη, απογοήτευσε αφενός ορισμένες αγγλόφιλες μερίδες ατόμων, αφετέρου κατεύνασε τα πνεύματα στους φιλελεύθερους και δημοκρατικούς κύκλους της εποχής οι οποίοι στηρίζονταν αποκλειστικά στα αποκτήματα της Επανάστασης όπως χαρακτηριστικά δήλωνε και ο Δ. Υψηλάντης στην Γ' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Απομνημονεύματα:

-Γενναίος Κολοκοτρώνης, Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 1', 2' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1956

-Δημήτριος Αινιάν, 'Απαντα απομνημονεύματα Καραϊσκάκη και άλλων αγωνιστών Ο.Ε.Ε 'Ατλας, Αθήνα 1962

-Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής από τα 1770 έως τα 1863. Υπαγόρευσε Θεόδωρος Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνης, Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως, Αθήνησιν 1846

-Κανέλλος Δεληγιάννης, Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 3' ' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1957

-Λάμπρος Κουτσονίκας, Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 4' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1956

-Μιχαήλ Οικονόμου, Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21' τ. 14' εκδ. Τσουκαλά «Βιβλιοθήκη» Αθήνα 1957

-Νικόλαος Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, ήτοι Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως των Ελλήνων, τόμος Β', Ινστιτούτο Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης, Αθήναι 2007

-Παναγιώτης Παπατσώνης, Απομνημονεύματα από των χρόνων της Τουρκοκρατίας μέχρι της βασιλείας του Γεωργίου Α'. Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου, Αθήνα 1960

-Σπυρίδων Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, τ. 3ος, 2η επιθεωρηθείσα και διορθωθείσα έκδοσις, εκ της εν τη Αυλή του Ερυθρού Λέοντος Τυπογραφίας Ταυλόρου και Φραγκίσκου, Λονδίνο 1860-1862

-Φώτιος Χρυσανθόπουλος, Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως τ. Β' εκδοθέντα υπό του Σταύρου Ανδρόπουλου Αεροπαγίτου. Εκδ. Πρέκα Αθήνα 1971

-Φώτιος Χρυσανθόπουλος, Βίοι Πελοποννησίων Ανδρών και των έξωθεν εις την Πελοπόννησον εθελοντών κληρικών στρατιωτικών και πολιτικών των αγωνισαμένων τον αγώνα της Επανάστασεως, συγγραφέντες μεν υπό Φωτίου Χρυσανθόπουλου ή Φωτάκου πρώτου υπασπιστού του Θ. Κολοκοτρώνη, εκδοθέντες δε υπό Σταύρου Ανδρόπουλου Αεροπαγίτου, εκ του τυπογραφείου Π.Δ. Σακελλαρίου, εν Αθήναις 1888

Ελληνική Ιστοριογραφία:

- Αλέξανδρος Μαζαράκης- Αινιάν, Ιστορική μελέτη 1821-1897 και ο πόλεμος του 1897, τόμος Α΄, Αθήναι 1950
- Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, , Ιστορία του Νέου Ελληνισμού- Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829), τόμος Ζ', εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2007 (α' ανατύπωση)
- Βασίλης Κρεμμυδάς, Ο Ιωάννης Κωλέττης του Σπυρομήλιου-Ένας ανέκδοτος λίβελος, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2005
- Γεώργιος Κ. Ασπρέας, Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος 1821-1828, τόμος Α΄, έκδοσις Β΄ εκδ. Ι. Σιδέρη, εν Αθήναις 1930
- Γεώργιος Βαλέτας, Το προδομένο Εικοσιένα- Η πνιγμένη αναγέννηση, η επαναστατική κληρονομιά, Β' έκδοση, εκδ. Φιλιπότη, Αθήνα 1979
- Δέσποινα Θεμελή-Κατηφόρη, Η Επανάσταση του 1821, Εταιρεία μελέτης Νέου Ελληνισμού, Παράρτημα του περιοδικού "Μνήμων" άρ. 9, Αθήνα 1994
- Δημήτρης Ε. Κακαμπούρας, Η Βρετανική πολιτική, ο Μπάιρον και οι Έλληνες του '21, εκδόσεις Ιστορητής, Αθήνα 1993
- Δημήτρης Φωτιάδης, Η Επανάσταση του Εικοσιένα, τ. Γ΄, Β΄ έκδοση αναθεωρημένη από Ν. Βότση, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1971-1972
- Διονύσιος Α. Ζακυθινός, Η πολιτική ιστορία της νεωτέρας Ελλάδας, Β΄ έκδοση επαυξημένη, Αθήνα 1965
- Διονύσιος Α. Κόκκινος, Η Ελληνική Επανάστασις, τόμος Ε΄, Ε΄ έκδοση, Ιστορική Βιβλιοθήκη εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1967-1969
- Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτης, Συνοπτική ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως 1821, Π.Α.Σ.Π.Ε., Αθήναι 1971
- Εμμανουήλ Ι. Ρουκουνάς, Διπλωματική Ιστορία 19ος αιώνας, Πανεπιστημιακαί παραδόσεις τεύχος Α΄, Αθήναι 1972
- Επαμεινώνδας Κ. Κυριακίδης, Ιστορία του σύγχρονου ελληνισμού- Από της ιδρύσεως του βασιλείου της Ελλάδος μέχρι των ημερών μας 1832-1892, εκ της βασιλικής τυπογραφίας Ν. Γ. Ιγγλέση 1892, εκδ. Βασ Ν. Γρηγοριάδης, φωτοτυπική ανατύπωσις Αθήναι 1972
- Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, Διπλωματική Ιστορία Τριών Αιώνων- Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες 1815-1919, τόμος Β΄, έκδοση τέταρτη, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2004

- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτικής Αθηνών τ. ΙΒ΄ Αθήνα 1975
- Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, τ. 3^{ος}, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004
- Ιστορία του ελληνικού έθνους : από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 1930 / υπό Κ. Παπαρρηγοπούλου, προσθήκες, σημειώσεις και βελτιώσεις υπό Παύλου Καρολίδου, Τόμος ΣΤ', Μέρος Α': Από της επανάστασεως του 1821 μέχρι της τελευταίας περιόδου του αγώνος, εκδ. Ελευθερουδάκης έκδοση 6^η, Εν Αθήναις 1932
- Ιωάννης Κορδάτος, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β΄ 1821-1832, τόμος Χ, εκδόσεις 20ος αιώνας, Αθήνα 1956-1957
- Κωνσταντίνος Καιροφύλλας, Η Ζάκυνθος και η Ελληνική Επανάσταση, Εταιρεία προς ενίσχυσιν των επτανησιακών μελετών, Κέρκυρα 1938
- Κωνσταντίνος Κούμας, Ιστορίαι των Ανθρωπίνων Πράξεων από των αρχαιοτάτων χρόνων έως των ημερών μας, εκ παλαιών απανθισθείσαι και τα νεώτερα εξ αρίστων Γερμανών ιστοριογράφων ελευθέρως μεταφρασθείσαι υπό Κ. Μ. Κούμα, τόμος 12ος, εκ της τυπογραφίας Αντωνίου Αυκούλου, εν Βιέννη της Αυστρίας 1832
- Κωνσταντίνος Κωστής, Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας- Η διαμόρφωση του Ελληνικού Κράτους 18ος-21ος αιώνας, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2013
- Κωνσταντίνος Ν. Ράδος, Περί το στέμμα της Ελλάδος- Η απόπειρα των Ορλεανίδων 1825-1826, εκδ. Ελευθερουδάκης και Μπάρτ, εν Αθήναις 1917
- Μιχαήλ Θ. Λάσκαρις, Το Ανατολικόν Ζήτημα 1800-1923, τόμος Α΄, εκδ. Επίκεντρο, Αθήνα 2006
- Νέα Γενική Ιστορία των Ελλήνων, 10ος τόμος, εκδ. Δ. Απέργη- Κ. Εμμανουήλ & ΣΙΑ Ο.Ε., Αθήναι 1974-1975
- Νικόλαος Βλάχος, Η γένεσις του Αγγλικού, Γαλλικού και Ρωσικού κόμματος εν Ελλάδι, Αρχείον Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Αθήναι 1939
- Παναγιώτης Χιώτης, Ιστορία του Ιονίου Κράτους από της συστάσεως αυτού μέχρι ενώσεως 1815-1864, τόμος Α΄, τυπογραφείον Η Επτάνησος Χρίστου Σ. Χιώτου, εν Ζακύνθω 1874
- Πάυλος Δρανδάκης, Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τ. 10^{ος}, 2^η έκδοση, Φοίνιξ Αθήναι 1960
- Πάυλος Καρολίδης, Ιστορία του ΙΘ΄ αιώνος, τόμος Α΄ 1814-1830 & τόμος Β΄ 1830-1856, εκδ. Γεώργιος Κασδόνης, Τύποις αδελφών Περρή, Αθήνησιν 1892

-Παύλος Β. Πετρίδης, Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία 1821-1940, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1986

-Παύλος Β. Πετρίδης, Σύγχρονη Ελληνική Πολιτική Ιστορία 1821-1862- Από τα Δημοκρατικά Πολιτεύματα στην κατάλυση της Οθωνικής Μοναρχίας, τόμος Α΄, εκδ. Γκοβόστη, Αθήνα 2000

- Σπάρτη Μαραγκού-Δρυγιαννάκη, Η Φιλορθόδοξος Εταιρεία και η μεταστροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς τη Ρωσία, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών-Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών, Αθήνα 1995

- Σπύρος Μελάς, Ο Γέρος του Μοριά, έκδοση 4^η, εκδόσεις Μπίρη, Αθήνα 1957

-Στέφανος Παπαγεωργίου. Από το Γένος στο Έθνος- Η θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους 1821-1862, Αθήνα 2005

-Τάκης Α. Σταματόπουλος, Ο εσωτερικός Αγώνας πριν και κατά την Επανάσταση του 1821, τόμος Β & Γ΄, έκδοση τρίτη, εκδ. Κάλβος, Αθήνα 1979

-Τάσος Βουρνάς, Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας από την επανάσταση του 1821 ως το επαναστατικό κίνημα του Γουδί (1909), εκδ. αδελφών Τολίδη, Αθήνα 1974

-Φιόρα Τιμής, Τιμητικός τόμος για τον Μητροπολίτη Ζακύνθου Χρυσόστομο Β΄ Συνετό, από την Επιτροπή Πρωτοβουλίας (Πρωτοπρεσβύτερος Παναγιώτης Καποδίστριας, Αρχιμανδρίτης Διονύσιος Λυκογιάννης, Αρχιμανδρίτης Δανιήλ Μπιάζης, Διονύσης Σέρρας και Διονύσης Φλεμοτόμος) για την Έκδοση Τιμητικού Τόμου, Επιμέλεια Δημήτριος Γόνης, Ζάκυνθος 2009

Ξένη Ιστοριογραφία:

-Charles William Crawley, The Question of Greek Independence, A study of British Policy in the Near East 1821-1833, Cambridge at the University Press, 1930

-Christopher Montague Woodhouse, 1821 Ο πόλεμος της Ελληνικής Ανεξαρτησίας, μτφρ. Α. Σ. Βλάχου, Βιβλιοπωλείον της Εστίας Ι. Δ. Κολλάρου & ΣΙΑΣ Α.Ε., Αθήναι 1978

-David Brewer, The Greek War of Independence, The Struggle for Freedom from Ottoman Oppression and the Birth of the Modern Greek Nation, The Overlook Press, Woodstock & New York, 2001

-Douglas Dakin, Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821-1833, μτφρ. Ρένα Σταυρίδη-Πατρικίου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1983

-Francois Charles Hugues Laurent Pouqueville, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, εκδοτικών γραφείων Κωστή Χαϊρόπουλου, εν Αθήναις 1901

-Georg Gottfried Gervinus, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης και Αναγεννήσεως, μετάφραση Ιωάννη Περβάνογλου, τ. Α΄, τ. Β΄ εκ του τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδέλφειας, Αθήνα 1864

-George Finlay, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης τ. Α΄ μετάφραση Α. Παπαδιαμάντη, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2008

-George Jarvis, His Journal and Related Documents, Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1965

-Gustav Friedrich Hertzberg, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, μετάφραση Παύλου Καρολίδη, τ. Γ΄, ιστορική βιβλιοθήκη Φέξη, Αθήνα 1916

-James Emerson, A picture of Greece in 1825, as exhibited in the personal narratives, volume I, London 1826

-John Comstock, History of the Greek Revolution, compiled from Official Documents of the Greek Government, Sketches of the War in Greece, Silas Andrus and Son, Hartford 1853

-Karl Mendelssohn Bartholdy, Επίτομη Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, απόδοση Ελένης Γαρίδη, εκδ. Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1980

-Όλγα Μπόρις Σπάρο, Η Ελληνική Επανάσταση και η Ρωσία (1821-1829), μτφρ. Σοβιετικής Ένωσης Α. Σαραντοπούλου, Β΄ έκδοση, εκδ. Μπάυρον, Μόσχα 1965

-Richard Clogg, Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770-2000, εκδ. Κάτοπτρο, 2003

-Samuel Gridley Howe, An Historical Sketch of the Greek Revolution, Gallaher & White, New York 1828

-Thomas Gordon F.R.S, History of the Greek Revolution, volume II, Library University of California Davis

Αρχειακές πηγές:

-Αλληλογραφία Φρουράς Μεσολογγίου 1825-1826, Βιβλιοθήκη Γενικών Αρχείων του Κράτους, εκ του εθνικού τυπογραφείου, εν Αθήναις 1963

-Αρχεία Εθνικής Παλιγγενεσίας, Εθνικές Συνελεύσεις: Α΄ εν Επιδαύρω 1821-1822, Β΄ εν Άστρει 1823, Γ΄ εν Επιδαύρω 1826, Γ΄ κατ΄ επανάληψιν εν Ερμιόνη και Τροιζήνι 1827, τ. Γ΄, Βουλή των Ελλήνων, έτος έκδοσης 1971

-Αρχεία Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτη, (1793, 1801, 1821-1825), μετ' αλφαβητικού ευρετηρίου των τόμων Α'-Σ', Βιβλιοθήκη Γενικών Αρχείων του Κράτους, εκ του εθνικού τυπογραφείου, εν Αθήναις 1966

-Αρχείο Ιωάννου Κωλέττη 1774-1847, Αλληλογραφία, έγγραφα δημόσια και ιδιωτικά Επιμέλεια Πλαγιανάκου-Μπεκιάρη Βασιλική, Στεργέλλης Αριστείδης, Αρχειακή συλλογή ΚΕΙΝΕ, δάνειο του Ιδρύματος Τοσίτσα, Ακαδημία Αθηνών 1996

-Αρχείον Τζωρτζάκη- Γρηγοράκη, Ανέκδοτα ιστορικά έγγραφα Μάνης 1810-1835, Απ. Β. Δασκαλάκη, Βιβλιοπωλείον Ευτ. Γ. Βαγιονάκη, Αθήναι 1976

-Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1825, Προσωρινή Διοίκησις της Ελλάδος, τυπογραφία της Διοικήσεως, εν Ναυπλίου 1825, ΚΕΙΝΕ Ακαδημία Αθηνών

-Έγγραφα του αρχείου Βατικανού περί της Ελληνικής Επανάστασης, εκδιδόμενα υπό Γεωργίου Ζώρα, τ. Α', 1820-1826, Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας-Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1979

-Ελληνικά Υπομνήματα ήτοι επιστολαί και διάφορα έγγραφα αφορώντα την Ελληνικήν Επανάστασιν από 1821 μέχρι 1827, συλλεγέντα μεν υπό του Υποστρατήγου Ιωάννου Θ. Κολοκοτρώνη, εκδοθέντα υπό του Χ. Ν. Φιλαδελφέως, Αθήνησι 1856

-Ιστορικών αρχείον Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, εκδιδόμενο επιμελεία Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτη, τόμοι Α', Β', Γ', Δ', Ε', Μνημεία της ελληνικής ιστορίας, Γραφείο δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1963

-Ιστορικών αρχείον Διονυσίου Ρώμα, μετ' εισαγωγής του εκδίδοντος Δ. Γρ. Καμπούρογλου, τόμος Α' 1819-1825, εκ του Τυπογραφείου της Κορίννης, Αθήνα 1901-1906, Ακαδημία Αθηνών

-Ιστορικών αρχείον Υποναύαρχου Ιωάννου Θεοφανίδου 1770-1836, τόμος Γ', Γεννάδειος βιβλιοθήκη, έτος έκδοσης 1930

-Κείμενα- Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης, τόμος Β', μέρος πρώτο 1821-1826, Απ. Β. Δασκαλάκη, Αθήναι 1967

-The colonies: treating of their value generally of the Ionian islands in particular, by colonel Charles James Napier 1782-1853, "Structures on the administration of sir Frederick Adam", θέματα Adam Frederick - Sir , 1781-1853, Επτάνησα - ιστορία 19ος αι., Μεγάλη Βρετανία - Αποικίες - Πολιτική κα διακυβέρνηση, Ακαδημία Αθηνών